IVO PROTIĆ

ŽUPA BLATO

od IV – XX st.

BLATO, 1976. god.

ISPRAVCI

Neke i previše očite štamparske pogreške mimoilazim i molim čitatelja da ispravi slijedeće:

str.	red. odozgo	pogrešno	ispravno
5	22	kontinentu	kontinuitetu
8	24	Znadem dao	Znadem da
19	15	Lasovac	Lastovac
28	16	konjolicama	konsolicama
37	19	Pojem se	Pojam se
37	34	pokolza	pokolja
47	27	Gudilije	Gudulije
51	26	Uspukos	Usprkos
52	17	nadograđuju	nadogradnju
53	41	straši	strši
54	10	gotičkih	gotička
61	29	slavno se	slavio se
72	Ispustilo se zavesti tri svećenika: Petar Bačić Posinak — kan. † 1888, Marko Žuvela Panceta † 1910. i Petar Sardelić Širić — kanonik 1928.		
79	Naslov	Veseljenje	Veseljanje
83	Naslov	Veseljenje	Veseljanje
Zadnja slika (Table!) Legenda		— Gorica — 1711.	— Gorica — 1710.

SVOJIM DRAGIM BLAĆANIMA
U DOMOVINI I IZVAN DOMOVINE
NADASVE ONIMA
KOJI OSTAŠE NA RODNOJ GRUDI
DA JE ČUVAJU I SAČUVAJU
POSVEĆUJE

DON IVO

IZDAVAČ: IVO PROTIĆ

Prema mišljenju (br. 3142/1-1976. od 7. VII 1976.) Republičkog sekretarijata SRH za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu »Župa Blato od IV—XX st.« oslobođena je plaćanja osnovnog poreza na promet.

TISAK: NIP »ŠTAMPA« — ŠIBENIK

IVO PROTIĆ

ŽUPA BLATO

od IV — XX st.

BLATO, 1976.

PREDGOVOR

Možda će se netko počuditi mojoj smjelosti da pišem neku vrstu povijesti ili spomenice župe Blato — čak od IV st.

Rođen sam u Blatu gdje sam župnik već punih 20 god. Nikakvo onda čudo da volim to mjesto kao i čitav otok Korčulu, ali mogu mirne duše naglasiti da još više volim i poštujem istinu. Razumljivo je onda da sam i dobar dio vremena, koji mi je ostao iza mog pastoralnog rada, posvetio čitanju i razmišljanju o prošlosti ovog mjesta i ove župe.

Više je njih pisalo o prošlosti otoka Korčule, ali će svatko priznati da je to bila pretežno povijest današnjeg grada Korčule, jer se o njemu najviše pisalo, Većina je njih pokušavala i dalje podržavati »bajke«, koje je o tom gradu u XVIII st. izmislio liječnik Paulini, a skoro su svi od reda isticali kako je to grad o kojem govori Konstantin Porfirogenet i Splitska sinoda iz god. 1144.

Daleka je romanska i hrvatska povijest ovoga otoka vezana uz današnje Blato. Ovaj je otok živio i imao svoju povijest i prije nego ga Mlečani osvojiše, a hrvatski je grad na njemu, o kojem govori Konstantin Porfirogenet u X st. i Splitska sinoda iz god. 1144., današnje Blato.

Nitko se dosada nije pozabavio pitanjem pojave kršćanstva na ovom otoku i njegovu kontinentu od IV st. do danas. Pretpostavljalo se dapače da je tu neko vrijeme u srednjem vijeku bilo poganstvo. Nitko također nije ozbiljnije ispitao postanak ovog mjesta ni njegovu ulogu u dalekoj prošlosti. Ta pitanja nastojat ću obraditi u ovoj knjizi, a sve u okviru ove župe, jer u ta daleka vremena mislim da je i nemoguće poći drugim putem. Nadam se da ću time unijeti dosta svjetla ne samo u prošlost ovoga mjesta nego i u prošlost čitavog otoka Korčule.

UVOD

Jednog me je dana pred petnaestak god. posjetio sada pk. dr Zdravko Milat, liječnik iz Blata, koji se u dokolici pomalo bavio i prošlošću ovoga mjesta, te mi počeo dokazivati kako je najstarija crkva na području današnjeg Blata Sv. Ivana. Odgovorih mu da je prema Ljetopisu župe Balto — a i prema zdravom razumu — najstarija crkva na poručju današnjeg Blata crkva sv. Križa u starom groblju, jer su se ljudi uvijek rađali i umirali i stoga da to mora biti najstarija crkva. Oko Sv. Ivana nema groblja, niti je spomen da je tu negda bilo groblje. Prema tome Sv. Ivan ne može biti najstarija crkva. Sutradan dolazi on meni »pobjednički« knjigom dr Vinka Foretića: Otok Korčula u srednjem vijeku do god. 1420, i poče mi čitati iz iste knjige str. 360: »Imamo jedan testamenat od 17. ožujka 1346, kojim Jakov Radostić između ostalog određuje da se dio njegovih dobara proda i od toga se sagradi crkva sv. Križa u Blatu. Sigurno je u to doba crkva bila i sagrađena, jer se kasnije često spominje.« Tako dr Foretić i dr je Milat mislio da je stvar riješena, ali ja nijesam popustio, jer nema dokaza protiv zdrave logike.

O samoj toj stvari nastavit ćemo kasnije kod promatranja same crkve sv. Križa. Nabavio sam knjigu dr Vinka Foretića i temeljito je proučio. Boljim promatranjem crkava razasutih po teritoriju ove župe, izvan područja današnjeg Blata, upitah se zašto ih je tako mnogo i zašto pučka predaja za neke još uporno tvrdi da su ih Grci sagradili. Tu se zapravo radi o romanskim crkvama i narod, kad to reče, u stvari točno i ne zna što govori, jer misli na današnju Grčku. Moram odmah naglasiti da se ta tradicija ne vezuje na okruglu apsidu, jer Sv. Mikovil već dugo nema te apside, a narod i dalje tvrdi da je to grčka crkva, kao i obratno: Sv. Križ ima okruglu apsidu i danas, a nema spomena da bi to bila grčka crkva. Kroz ovo zadnje vrijeme učinjena su neka istraživanja (iskopavanja) oko par crkava i ta su pučka predaja pokazala više nego pouzdana.

Možda nekome i konvenira da se povijest može pisati samo na temelju arhivskih podataka ,ali i ti podaci mogu nekoga dovesti

u zabludu, a da i ne govorimo da ponekad mogu biti i falsificirani. Kad pak nema tih podataka, a narod je ipak tu živio i povijest je tekla ,onda se moramo poslužiti drugim izvorima: ljetopisima, pučkom predajom, a nadasve spomenicima, jer davno rekoše Rimljani: »Saxa loquuntur« (Kamenje govori!). Kad bi netko pisao povijest i čitavog našeg naroda samo na temelju arhivskih podataka, mislim da za razdoblje od VII—XIII st. ne bi mnogo redaka napisao. I arhiv jedne Venecije počinje tek sa god. 1.000.

Vjerojatno će pobuditi dosta sumnje moja tvrdnja da sam »otkrio« starohrvatsku rotondu iz sredine VII st., a prepolovljenu i nadograđenu u XIV st. a to je upravo crkva sv. Križa na starom groblju, o kojoj sam govorio na početku. Želio bih da me »nitko ne osudi« prije nego me sasluša. Naša je draga domovina na kopnu, kao i mnogi otoci, bila više izložena raznim razaranjima i pustošenjima nego ovaj otok, i zato ne treba nikoga iznenaditi da se baš ovdje našla jedna bar djelomično sačuvana hrvatska crkva iz VII st.

Druga stvar pobudi možda još veću nevjericu. Prošle god. u Službi Božjoj br. 2 pisao je g. Škunca: »Zato su najraniji oltari veoma maleni, tek toliki da se na njih mogu postaviti prinosni darovi...« U romanskoj rotondi Gospe od Poja otkrih kameni oltar dimenzija 60 x 60 cm, a visine 80 cm i mislim da se doista radi o oltaru iz IV st., jer je nešto manji teško i zamisliti.

Znadem dao će buduća istraživanja učiniti neku korekturu na koju moju postavku: pomaknuti za koje desetljeće unaprijed ili unatrag godinu gradnje neke crkve, ali sam uvjeren da će samo još više potvrditi osnovne postavke ove knjige, a to su:

1) kršćanstvo na ovom terenu župe Blato postoji kontinuirano barem od IV st. do danas,

2) naš je hrvatski narod počeo stizati na ovaj otok sredinom VII st. i došao pokršten ili se smjesta pokrstio,

3) na otoku je Korčuli do 1301. god. bila samo jedna župa sa sjedištem u Blatu, jer grad o kojem govori Splitska sinoda iz god. 1144. bio je današnje Blato, a današnji je grad Korčulu utemeljio god. 1254. Marsilije Zorzi,

4) naziv Blato za ovo današnje mjesto došao je odatle što je u ona davna vremena Blato bilo koncentrirano oko polja-jezera Blata i sastojalo se od 4 naselja: 1) oko Gospe od Poja, 2) oko Sv. Kuzme i Damjana, 3) oko Sv. Mihovila i 4) oko Sv. Križa u starom groblju. U toku su povijesti prva tri naselja nestala i našla se ujedinjena oko kasnije sagrađene sadanje crkve matice Svih Svetih. Ovoj Matici priključila su se i dva naselja sa istočne

strane, tj. 1) oko Sv. Martina u Krtinji i 2) oko Sv. Antuna u Lovu.

Nekoga će iznenaditi i sam naslov knjige: Župa Blato od IV — XX st. Svakom je iole obrazovnu čovjeku poznata činjenica da su se župe u današnjem smislu riječi počele formirati tek u IX st., a prije su se kršćanske zajednice najčešće zvale kršćanske općine i u juridičkom smislu bile su nešto drugojačije uređene. Ne trebam ni spominjati da od IV — VII st. ne može biti ni spomena o Blatu. Mene u prvom redu zanima vjerska prošlost ovoga mjesta, a budući da se sadašnja kršćanska zajednica na ovom terenu zove župa Blato, smatrao sam najprikladnijim i samoj knjizi staviti naslov: Župa Blato od IV — XX st.

Knjiga je pisana tako da bude pristupačna svakom, pa i najobičnijem čitatelju. Zbog toga treba shvatiti i razumjeti stil i način pisanja, kao i neka objašnjenja. Iz istog razloga nijesam htio knjigu opteretiti tolikim bilješkama i podbilješkama, iako mi je to u mnogo slučajeva bilo jednostavno i lako.

Raspored se knjige nametnuo sam od sebe. Nakon što sam dao kratak pregled povijesti ovog otoka od mlađeg kamenog doba do vremena kada je Venecija pokorila sebi ovaj otok i digla Blatu prvenstvo, koje je dotaka u svakom pogledu imalo, pristupio sam izbliže promatranju naših starih crkava da na temelju njih i svega ostalog, što sam prije spomenuo, ustvedim kontinuitet kršćanstva od IV st. do danas i potom postanak i postupni razvitak današnjeg Blata. Iza kako sam iznio imena poznatih župnika i svećenika ove župe, smatrao sam potrebitm iz velikog blaga poezije, preko kojeg je progovorila duša ovog naroda, iznijeti božićne i par korizmenih pučkih pjesama, jer bez poznavanja poezije nekog naroda ne poznajemo ni dotični narod. Slijedi potom iz pera jedne Časne prikaz izdanka i mladice, koju je izbacio iz sebe ovaj panj crkve u Blatu, star preko 1 600 god., a to je DRUŽBA KĆERI MILOSRĐA, jedina naša hrvatska autohtona redovnička družba, koja je naš ponos, a koja je ime ovoga mjesta prenijela na tri kontinenta. Završio sam knjigu prikazom nekoliko zanimljivosti iz daleke prošlosti ovoga mjesta.

Lijepo pišu gg. Butuac-Ivandija u knjizi Povijest Katoličke crkve među Hrvatima (str. 9): »... povijesna je sigurnost često samo moralna sigurnost. Tko traži veću sigurnost od moralne, lako će mnogo toga porušiti, a ništa sagraditi. — Pa ipak povijest ima svoju znanstvenu i životnu vrijednost. Tko samo hoće može od nje puno naučiti. Život je obično zamršen pa se u njemu nije lako snalaziti, ali će se uvijek lakše snaći onaj koji se zna okoristiti

iskustvom stoljeća i na tuđoj nevolji učiti se pameti te stvari oko sebe staviti na pravo mjesto i u njih unijeti pravi red i svjetlo.« — Ovim riječima ne treba komentara, već napominjem da davno prije njih rekoše slično, samo kratko i jezgrovito, iskusni Rimljani: Historia magistra vitae — (Povijest je učiteljica života)!

I stoga mi je bila želja, kad sam se prihvatio ovoga posla, da prigodom postojanja Crkve na ovom našem tlu za razdoblje više od 1 600 god., a kad naš hrvatski narod slavi 1 300 god. svoga pokrštenja i 1 000 god. Svetišta Gospe od Otoka u Solinu, koje je dala sagraditi hrvatska kraljica Jelena, dadem jedan mali doprinos ovom knjigom o župi Blato — jednoj živoj stanici u tom našem hrvatskom tijelu — da bi moji dragi Blaćani, u domovini i izvan domovine, a nadasve oni koji ostadoše na rodnoj grudi, tu svoju dragu svetinju što bolje poznavali i potom je više ljubili, a od svoje se prošlosti mnogočem naučili.

Ugodna mi je dužnost zahvaliti se gg. dr Cvitu Fiskoviću i njegovu sinu Igoru Fiskoviću, koji su otkrili fragmente ranokršćanske bazilike kod crkve sv. Kuzme i Damjana. Od srca zahvaljujem i svom bivšem profesoru g. dr Vinku Foretiću, koji mi je svojom knjigom pružio dosta arhivskih podataka. Meni bi to bilo nemoguće iz više razloga, a bilo je i suvišno, jer je g. Foretić više nego savjestan.

Od naših ljudi zahvaljujem se u prvom redu g. inž Prijamu Bačiću na nekim korisnim savjetima i što je lijepo napravio sve tri mape, zatim svima onima koji su me nutkali i podržavali u ovom radu da ne sustanem, kao i svima onima koji su svojom uplatom unaprijed omogućili tiskanje ove knjige, jer bez njih ne bi se knjiga bila mogla dati u tisak.

OD MLAĐEG KAMENOG DOBA DO MLETAČKOG LAVA

Otok je Korčula bio naseljen još u vrijeme mlađeg kamenog doba tj. pred više od 5 000 god. To dokazuju mnogi nalazi: u špiljama kod Velaluke i Žrnova, pretpovijesne gomile po čitavom otoku, pretpovijesna keramika nađena kod Sv. Martina u Krtinji, ulomak pretpovijesnog noža i komad pretpovijesnog bata nađeni kod Sv. Kuzme i Damjana, kao i pedmeti nađeni na polju Blatu. Budući da se našlo najviše pretpovijesnih stvari u okolici današnjeg polja Blata, može se zaključiti da je taj čovjek ipak na ovom području najviše odnosno u najvećem broju obitavao.

Ilirska su se plemena doselila na Balkan sa sjeverozapada oko 1 300. god. prije Krista. Glavno im je zanimanje bilo stočarstvo, a po naravi su bili skloni svađi, krađi i gusarenju. Kod njih je postojala i krvna osveta, a suditi je da nije bilo privatnog vlasništva nad zemljom, jer su pašnjake dijelili svakih 8 god. Živjeli su u potleušicama ili špiljama, a na brdima su gradili »gradine« za obranu od neprijatelja. Obiteljski im je život bio uredan. U IV stoljeću pr. Krista stigoše u naše krajeve Kelti i, pomiješani sa Ilirima, stvoriše ilirsko-keltska plemena, od kojih je za otok Korčulu najinteresantnije pleme Dalmata. To ime dobiše po keltskoj riječi DELMA = stočar. Odatle i naziv: Dalmacija. Mnogi nalazi na čitavom otoku Korčuli govore nam o tome da su ta plemena naselila i ovaj otok, ali daleko najviše njihovih grobova karakterističnih po tome, što su mrtvace ukopavali u čućećem stavu, nalazi se oko polja Blata, bivšeg periodičkog jezera, jer su tu uvjeti za život u ona vremena bili najpovoljniji. Daleko bi me odvelo kad bih nabrojio kud su se sve njihovi grobovi na tom području našli, pa i nedavno pigodom trasiranja nekih cesta. Uostalom i glavna bitka između njih i Oktavijana zato je i bila na ovom području, a brdo KOPILA = KOPULA = POKOLJ još nas na tu bitku potsjeća. G. Ivo Kastropil taj toponim Kopila izvodi iz riječi Kopula i punim ga pravom dovodi u vezu s pokoljem koji je Oktavijan, poslije pobjede nad Ilirima, učinio.

U VI st. pr. Krista Grci iz maloazijskog grada Knidos-a iskrcaše se na otok Korčulu i nazvaše je KORKIRA MELAINA = CRNA KORKIRA, baš zbog toga što je ovaj otok i u ona davna

vremena obilovao šumom. Grčki koloni iz Knidosa naseliše današnju Potirnu. O tome nam svjedoče mnogi predmeti pronađeni na tom mjestu, kao i samo ime Potirna, koje je grčkog podrijetla, a nadasve riječi starog pjesnika Shima, koji je jedno stoljeće pr. Krista posjetio ovu grčku koloniju i onda je pjevao: »Et Corcyra atra habitant coloni quem Cnidi, — Haec continet regio paludem amplissiman, — Lapillus apud hoc est, Lychnytem quem vocant.« (Ostoić 106), Iz ovog se jasno vidi da su Knjiđani naselili kraj u blizini te goleme bare. Oni su se sigurno u prvom redu bavili trgovinom i luke: Karbon i Trolučje pružali su brodovima njihova grada-matice sigurno pristanište, a blizina jezera-polja Blato omogućavala im je bavljenje stočarstvom, te nikakvo čudo da je ova grčka kolonija dočekala i Rimljane.

Dva stoljeća kasnije Grci sa otoka Visa naseliše se na istočnoj strani otoka, na mjestu gdje je danas Lumbarda. Nađen je tu i natpis o utemeljenju grada i diobi zamljišta. Grčki kolonisti nijesu došli tu iz Visa kao osvajači već u sporazumu sa starosjediocima Ilirima, iz čega se može zaključiti da su na isti način, dva stoljeća ranije, došli i koloni sa Knidos-a. Dok je kolonija u Potirni dočekala Rimljane, ovoj je brzo nestalo traga, a tome je najvjerojatniji razlog što tu nije bilo obilato vode, koja je preduvjet svakog života.

Rimski je orao u svom prodiranju na sve strane stigao i na Balkan i osvojio ga. Ilirska plemena nijesu podnosila rimsko gospodstvo i kroz dva stoljeća Iliri su ratovali sa Rimljanima. Rekao bih da ih je tek pokorio od 35.—33. god. pr. Krista Oktavijan, kasniji car August, koji je nad njima i napravio pokolj na brdu Kopili o čemu smo maločas govorili. Kod svih pokolja ipak neki prežive. Tragova rimske vladavine nalazimo na čitavom otoku Korčuli, ali svi priznaju daleko najviše na njegovu zapadnom dijelu, a o tome će u toku knjige biti više govora.

God. 395. golemo je Rimsko carstvo podijeljeno na Zapadno-rimsko i Istočno-rimsko carstvo. Istočno-rimsko carstvo kasnije se naziva i Bizant odnosno Grčko carstvo. Pod udarom raznih naroda Zapadno-rimsko carstvo propada god. 476. Dalmacija je bila u sklopu Zapadn-rimskog carstva, te je i ona dijelila sudbinu ostalih dijelova istog carstva, ali nakon relativno kratke Odoakrove i kasnije gotske vlasti, Dalmacije se domogao, pa tako i otoka Korčule, Bizant. To je bilo god. 536.

Početkom VII st. provališe na Balkan Avari skupa sa Slavenima. Pod njihovim naletom pada Salona, glavni grad cijele Dalmacije, koja je tada imala 50 000 stanovnika i bila opkoljena jakim zidinama. Avari nad stanovnicima Salone napraviše strahovit pokolj, te predaja veli da je ulicama Salone tekla krv na potoke. Tek se jedan mali dio spasio pobjegavši lađama na otoke, od kojih neki i na ovaj otok. Ovi su događaji opisani dosta kasnije po pučkoj predaji i danas naši povijesnici smatraju na temelju različitih argumenata da se pad Salone dogodio god. 614.

Oko god. 630. dolaze Hrvati iz svoje pradomovine (oko Krakova u Maloj Poljskoj!!) u današnju domovinu, pobjeđuju Avare i zavladaju sami zemljom. Hrvati brzo dolaze i na ovaj otok. Čitav naš narod izgleda da je ipak iz početka priznavao vrhovnu vlast Bizanta ,a kasnije vrhovnu vlast franačkih vladara. O tim dalekim vremenima nema puno sigurnih podataka, te se često i naši povijesnici u svemu ne slažu. Posve je sigurno da u ta daleka vremena države nijesu bile ograđene bodljikavom žicom, i utjecaj centralne vlasti manje je dolazio do izražaja nego u kasnijim stoljećima.

Hrvati došavši u svoju novu domovinu, počeli su se saživljavati sa starosjediocima Romanima, koje su tu zatekli i postupno osvojiše stare romanske gradove, ne »na juriš« nego postupnom infiltracijom: većina redovito apsorbira manjinu. Tako se dogodilo sa Splitom, Trogirom, Zadrom i Dubrovnikom, a ista se stvar dogodila i na ovom otoku.

Sudeći po svemu do početka IX st., naš je narod na ovom otoku relativno mirno živio. Većih okršaja valjda nije ni bilo, kao što ih nije bilo ni u ostalim dijelovima naše domovine. Međutim, početkom IX st. slabi moć Bizanta, a jača moć Venecije, kojoj istočna obala Jadrana služi da bi mogla voditi trgovinu prema Istoku. Na Jadranu se pojavljuju i Saraceni iz Sjeverne Afrike i, kratko rečeno, nastaju teška vremena ratova i bitaka: bilo na kopnu ili na moru. Na našem kopnu uz more dolazi do formiranja dviju važnijih oblasti: Bijele Hrvatske od Zrmanje do Cetine i Neretljanske oblasti od Cetine do Neretve. Najčešće su se i najteže borbe odigravale između Mlečana i Neretljanske oblasti. Ova oblast Neretljana izgleda da je od svih hrvatskih najkasnije bila i pokrštena.

Našavši se naši pređi na vjetrometini svih mogućih utjecaja: Bizanta, Venecije, Neretljanske oblasti, pa kasnije i Dubrovačke republike, izgleda da su negda priznavali vrhovnu vlast čas jedne, a potom druge jače države. O tome, koju su vrhovnu vlast u koje vrijeme naši pređi priznavali, nijesu sigurni ni naši vrhunski povijesnici ,te preko toga prelazim, a na koncu ovog kratkog pregleda osvrnut će se malo opširnije na tri bitke, koje su se na ovom otoku odigrale, a koje su značajne za temu ove knjige. Sigurno je bilo mnogo i drugih: manjih i većih, zabilježenih, a još više neza-

bilježenih bitaka i okršaja, i naša viteška igra Kumpanija još nas uvijek podsjeća na te teške borbe, koje je naš narod ovog otoka — u prvom redu Blata — u svojoj prošlosti vodio.

Sudbonosna je za ovaj otok bila god. 1254., kada su naši pređi sigurno više silom nego milom, izabrali za svoga kneza mletačkog plemića Marsilija Zorzi. Nezadovoljni s njime naši ga pređi protjeraše god. 1256., a on se ponovo vrati velikom silom uz pomoć Mletačkog lava god. 1265. Te god. osvaja otok, te on i njegovi nasljednici njime vladaju kao nasljednom kneževinom do god. 1358., kada je Venecija morala prepustiti Dalmaciju, pa tako i ovaj otok ugarsko-hrvatskom kralju Ljudevitu. Suvišno je napominjati da je Marsilije Zorzi bio samo eksponent Venecije i da je pomoću Venecije osvojio ovaj otok, kao što je za čitavo vrijeme njegove vladavine i njegovih nasljednika vrhovna vlast bila Venecija ,te su se svi veći sporovi i riješavali pred mletačkim sudom. Ponovo Mlečani god. 1420. zavladaše ovim otokom i ostaše na njemu sve do god. 1797. — do svoga pada.

BITKA GOD. 829.

Nikola Ostoić (str. 9.) navodi kako su Beato Antonio i Obbeleiro, bivši duždevi, potjerani iz domovine našli utočište na ovom otoku i spremali zavjeru protiv tadanjeg mletačkog dužda Zuana Partecipazio, koji doznavši za njihovu zavjeru i spletkarenje, god. 839. navali velikom silom na otok i Beato Antonio vidjevši da je Partecipazio nadvladao njegove suborce, sam sebi sjekirom oduze život. Beato Antonio, Obbeleiro i Zuanne Participazio ne samo što su povijesne osobe i doista bili mletački duždevi, nego mletačka povijest spominje, kako su Beato Antonio i Obbeleiro mnogo glavobolje zadavali kasnijim duždevima. Prema podacima sačuvanim u Veneciji jedino se ne zna gdje su svršili. I nije čudo da se ne zna, kad su svršili na Korčuli.

Nikola Ostoić smatra da se ta bitka odigrala kod »Dučilove gomile«, jer je tu velika dolina, koja je dopuštala sudar »velikih« vojski. Ostoić u prošlom stoljeću, pod utjecajem Paulinija, nije mogao ni pomisliti da bi grad mogao biti nekuda drugdje, nego gdje je danas, a mišljenja sam da se bitka odigrala upravo tu, jer je sudeći po veličini crkve sv. Mihovila početkom IX st. tu bilo najveće hrvatsko naselje. Crkva se, pak. sv. Mihovila nalazi u neposrednoj blizini »Dučilove gomile.«

Na drugom mjestu u svojoj knjizi Ostoić napominje, kako bi bilo zanimljivo ustanoviti, ako se igda ta gomila očisti, neće li se

ispod kamenja naći grob Beata Antonia i Obbeleira. God. 1959. Dučilova se gomila uklonila i njezino se kamenje upotrijebilo za pravljenje tucanika i »šakavca« kod asfaltiranja cesta u mjestu. Moram reći da smo tom zgodom u Blatu svi »zatajili«, jer:

1) gomila se nije uklonila uz stručnu asistenciju neke znanstvene ustanove;

2) nije se čak prije uklanjanja niti fotografirala i sumnjam ima il uopće netko danas u Blatu fotografiju te gomile, a bila je jedna od ponajvećih u našoj domovini jajolikog oblika, a promjera cca 40 m;

3) kad su se našla dva groba, nitko nije ni njih fotografirao, a grobar je kosti mjestio u jednu grobnu jamu u starom groblju. Grobovi su, doista, uili starohrvatski u obliku lađe i pokriveni malim pločama.

Suditi je da je gomila prvotno bila ilirska, o čemu bi svjedočila jedna žara nađena u središnjem vijencu sva puna crnog praha. Ista je žara otišla u komade, navodno zbog nespretnosti radnika. Gomila je potom imala još nekoliko vijenaca, građenih u mrtvo, i prema pričanju radnika ova dva groba našla su se u trećem ili četvrtom vijencu. Ovi grobovi nijesu bili ilirski, jer je prema pričanju radnika dužina grobova bila skoro dva metra, a poznato je da su Iliri svoje pokojnike ukopavali u čučećem stavu i stoga su njihovi grobovi veoma kratki. I danas naši ljudi kod krčenja zemlje bacaju kamenje na neku susjednu gomilu i preostali vijenci iste gomile nastali su najvjerojatnije na taj način.

Želio bih naglasiti da se još jedan stalno »suhi potok« zove krvavi potok u neposrednoj blizini iste Dučilove gomile. Dakle, ne samo toponim Dučilova gomila, nego i »krvavi potok« potsjećaju nas na tu značajnu bitku.

I dr Klaić i Šišić vele kako ima mnogo kronika, koje govore o borbi naših pređa u IX i X st. sa Mlečanima. U taj broj spada i ova koju nam prepričava Nikola Ostoić. Svatko će priznati da je toponim Dučilova gomila vrlo zanimljiv i da se preko njega ne može olako proći. Čak i da se nijesu našli nikakvi grobovi ispod iste gomile, sam taj naziv mogao bi nas uputiti da su kod iste poginuli.

GOD. 1 000. — PETAR ORSEOLO

Čitamo u knjizi dr Šišić-a na str. 121.: »Na Spasov dan 9. svibnja god. 1 000 ostavio dužd s velikim brodovljem Veneciju.

Otoci Krk, Osor, Rab, a nakon poraza hrvatskog brodovlja nedaleko Zadra gradovi: Zadar, Trogir i Split svečano dočekaše Petra Orseola. Silom su zauzeti hrvatski grad Biograd i neretljanski otoci: Korčula i Lastovo . . .«

Ni je li u toj borbi srušena ranokršćanska bazilika iz V — VI st., a malo potom naši pređi sagradiše još danas postojeću crkvu sv. Kuzme i Damjana? Sondirajući se ustanovilo da je danas postojeća građena neposredno nakon rušenja bivše, a po stilu pripada početku XI st. Petar je Orseolo znao gdje je grad i svojim je galijama uplovio u Velaluku. Naši ga pređi dočekaše tu u blizini te ranokršćanske bazilike, i sa nje i oko nje su se branili. Još i danas predjeli nedaleko te crkve zovu se Postražišće, što nas potsjeća da su se tu činile straže zbog eventualnog nadolaska neprijatelja.

GOD. 1265. — MARSILIJE ZORZI

Pošto su naši pređi god. 1256. protjerali Marsilija Zorzi, jer su sigurno prozreli njegove namjere, devet god. nakon toga on se vraća velikom vojskom i osvaja ovaj otok. Kako je dobro poznato Marsilije je »magnis telis« — »teškim oružjem« god. 1265. pokorio ovaj otok. Prema mišljenju dr Cvita Fiskovića pola sjevernog zida kao i čitav svod crkve sv. Kuzme popravljeni su u XIII st., a to znači da su tada i srušeni. Da li sam daleko od istine, kad kažem, da je to djelo Marsilija Zorzi, koji je dobro znao gdje je taj stari grad na koji treba udariti??!!

KRŠĆANSTVO NA OTOKU KORČULI

Poznata je stvar iz Sv. Pisma da je sv. Pavao poslao u Dalmaciju svoje učenike Tita i Luku propovijedati kršćansku vjeru, ali se sa sigurnošću ne može tvrditi da su oni na ovom terenu osnovali kršćanske općine. Međutim, posve je sigurno da se kršćanstvo na terenu Dalmacije, a posebno u njezinu glavnom gradu Saloni, širi u III st., jer u III st. u istom gradu imamo biskupe sv. Venancija i sv. Dujma. Vrlo je stoga vjerojatno da se kršćanstvo u to vrijeme proširilo i na ovaj otok, budući da je on imao dobre veze sa Salonom. O tim dobrim vezama ovoga otoka i Salone svjedoči nam i činjenica, što je jedan dio stanovnika Salone, nakon razorenja istog grada sa strane Avara god. 614., pobjegao na ovaj otok, kao i to što su fragmenti ranokršćanske bazilike iz V st. pronađeni kod Sv. Kuzme i Damjana, ne samo po formi nego i po vrsti kamena, identični sa onima pronađenim u ruševinama stare Salone. Iz toga bi se dalo zaključiti da je najvjerojatnije lijepo obrađeno kamenje iz Salone ovamo preneseno brodom, a onda bi bio i drugi logičan zaključak da se i kršćanstvo vrlo rano iz tog grada prenijelo na ovaj otok. U knjizi Nikole Ostoić čitamo o kršćanskim mučenicima na ovom otoku u III st. Da li su to samo pobožne legende ili su te stvari donekle vjerojatne, vidjet ćemo pri koncu kad budem govorio o kontinuitetu Crkve na ovom terenu.

Korčulanski arhiv počinje sa god. 1338. Neke starije arhivske knjige nema. Od god. 1338. do god. 1400. sačuvano je samo 18 god. arhivskih spisa i to nepotpunih, jer nekima nedostaju prvi odnosno posljednji listovi. Sve je to ispitao savjesno i stručno g. Foretić. U tih nepunih 18 god. arhivskih spisa iz XIV st. sa terena župe Blato spominju se uzgred slijedeće crkve: 1) Gospa od Poja, 2) Sv. Kuzma i Damjan, 3) Sv. Mihovil, 4) Svih Svetih, 5) Sv. Martin, 6) Sv. Vid, 7) Sv. Ivan 8) Sv. Antun. U XV st. opet se uzgred spominju: Sv. Juraj i Sv. Barbara u Potirni. Kratko rečeno: tim crkvama iz arhivskih spisa ne znamo godinu gradnje. Gotovo je nemoguće pomisliti: do XIV st. nikakve crkve i onda odjednom u XIV st. kao iz neba palo tih deset crkava.

Budući da nema arhivskih podataka starijih od XIV st., ostaje nam samo na temelju postojećih crkava govoriti o pojavi i konti-

nuitetu kršćanstva na ovom otoku. Ako se može sa sigurnošću tvrditi, da je otok Korčula bio naseljen u vrijeme mlađeg kamenog doba, na temelju nalaza nekih oruđa kojim se taj primitivni čovjek služio, sa puno više sigurnosti moći ćemo govoriti o kršćanstvu na terenu ove župe od IV st. na temelju postojećih sakralnih objekata. Već davno rekoše Rimljani: »Saxa loquuntur« (»Kamenje govori«)!! I zato ćemo se približiti ovom kamenju — našim dragim crkvama — koje nam naši preči sagradiše i ostaviše, da čujemo što će nam one reći. Ali da bi svaki, pa i najobičniji čitatelj, njihov »glas« razumio, donosimo citate dvaju stručnjaka za naše starohrvatske crkve, a to su g. Zuane Črnja i g. Ignacije Gavran.

Zuane Črnja: Kulturna Historija Hrvatske (str. 141. i 142.): »Kad se na početku IX st. nametnula potreba da se grade crkve, nikoga nije bilo da se prihvati toga posla, osim još nevještih domaćih zidara. Ni u tzv. romanskim dalmatinskim gradovima nije tada bilo razvijenog graditeljstva, jer su velike životne perturbacije u VII i VIII st. posve uništile taj stari antički zanat...

Pod takvim je uvjetima prije više od hiljadu godina počela historija hrvatske arhitekture. Ostaci i tragovi mnogih tadašnjih građevina navode nas na misao da su zidari često označivali tlocrte odoka, samo krampom ili lopatom, bez šestara, pravokutnika i ostalih sprava. Zato već ni u temeljima tih zgrada nema prave simetrije. A onda su na iskopanim temeljima postavljali nezgrapne komade kamena jedne na druge. Trebalo je mnogo žbuke da bi se to kamenje vezalo i da bi se ispunile šupljine... Valjkasti i drugi svodovi, zatim kupole i polukupole glavna su karakteristika toga graditeljstva. Ali arhitektonski detalji nijesu uopće zanimali ove graditelje... Čovjek stječe utisak da ti majstori nijesu uvijek znali kako će započetu gradnju dovršiti...«.

Ignacije Gavran — Veliki Likovi povijesti umjetnosti (str. 75): Starohrvatske crkvice mnogo se razlikuju od crkava tog vremena po drugim europskim krajevima. One su malene, gotovo bi ih radije nazvao kapelicama nego crkvama i građene su od grubog neiskresanog kamena. I zidanje je primitivno, jer ponekad izgleda, kao da ti graditelji nijesu poznavali olovnice (»pjumbina«!) a kamenje je nepravilno poredano i obilno zaljevano žbukom. Danas kad je vanjska žbuka poodpadala, ove crkvice izgleda kao da su nikle iz krša i neke od njih više naliče kulama nego crkvama. — Pa pak čovjeka silno iznenadi kad uoči kako su raznoliki tlocrti crkava: u obliku križa, kruga, trolista, šesterolista, osmerolista, pravokutnika, s...... Isto tako začuđuje promatrača da su te crkve odreda bile presvođene raznim vrstama svodova u vrijeme dok su na Zapadu svodove imale samo kripte i apside i nekad male pobočne lađe. Tu neobičnost objašnjava okolnost da su ove crkve bile malene. One su rijetko ukrašene, no ipak neke od njih imaju po zidu lizene (vertikalno izbočene trake) arkade i udubine (niše).«

Tako stručnjaci starohrvatske umjetnosti i želio bih da sve ovo dobro zapamtimo da bismo kasnije vidjeli kako se ove stvari, koje sam citirao, skoro do u sitnice obistinjuju barem kod 5 blatskih starohrvatskih crkvica, koje su još uvijek podobne za službu Božju.

SV. KUZMA I DAMJAN

Dok sam bio župnik u Lastovu, popravio sam crkvu sv. Luke, za koju stručnjaci vele da je barem iz XI st. Dvije osobe u toku zadnjeg rata — jedan Lasovac, a drugi Dubrovčanin — našavši se kod iste crkve u nevolji, učiniše zavjet da će dati nešto novaca za popravak iste crkve, jer je doista bila u jako lošem stanju. Prema pričanju ljudi već se skoro 200 god. u njoj nije služila sv. Misa. U župnom sam uredu našao monografiju, koju je o toj crkvi napisao arheolog Dyggve, i prema njegovim uputama sa iste crkve skinuh zvonik na preslicu i jednu nadogradnju sa strane, a ostalo popravih novcem, koji sam primio od ta dva dobročinitelja. To je eto bio prvi moj susret sa nekom starohrvatskom crkvom, jer nažalost za vrijeme školovanja ništa nam se o tome nije govorilo.

Popravih Sv. Luku u Lastovu i skoro odmah dođoh u Blato za župnika. Kad sam došao u Blato, nakon kratkog vremena posjetih Sv. Kuzmu i Damjana i opazih sličnost sa Sv. Lukom u Lastovu. Kod prvog svog susreta poslije toga sa osobljem Regionalnog Zavoda u Splitu, razgovarali smo o toj crkvi i konačno dne 25. XI 1969. god. posjetio je ovu crkvu dr Cvito Fisković. Crkva je sv. Kuzme i Damjana u Blatu i veća i ljepša od Sv. Luke, a prema mišljenju dr Cvita radi se o predromaničkoj crkvi iz prve polovice XI st. Budući da je voda u toku više stoljeća nanijela dosta zemlje oko ove crkve, ljepota i elegancija crkve nije u tolikoj mjeri dolazila do izražaja. Dobila se pomoć od Regionalnog Zavoda u Splitu ,te se dne 26. XI 1970. god. počelo radom oko uklanjanja nanosa. Prvog dana rada (26. XI!) bio je prisutan sa svojim sinom Igorom i dr Cvito Fisković i ispred vratiju sadanje crkve našla se četvorinasta ploča veličine 0,90x0,90 m, udubinom

u sredini od 0,25x0,25 m. Ista je ploča debljine cca 0,15 m, a krajevi su joj »smušani«. Smjesta se vidjelo da se radi o ploči na kojoj je stajao stup za menzu oltara prema narodu u obliku slova T. Do iste ploče našao se ulomak oltarne pregrade urezanim ranokršćanskim križem lastavičnim repom i gemom u sredini. Tu se također u blizini našao jedan obrađeni kamen visine cca 0,60 m, za koji g. Igor Fisković misli da je služio kao stup pred koji su vjernici u ona davna vremena u naravi pružali za izdržavanje crkve i svećenstva. Svi su ti predmeti bili na samoj površini i služili kao neka vrsta pločnika. Istog smo dana počeli rušiti oltar prema zidu, jer je bilo jasno da je on iz kasnijih stoljeća i kod restauracije crkve morat će se ponovo staviti oltar u obliku slova T prema narodu. I ponovo iznenađenje: ispod loše oltarne menze našao se donji dio stupa ranokršćanske bazilike, koji je bio žbukom dobro učvršćen i oblijepljen, te se izvana uopće nije zapažao.

Budući da se dr Cvito nije mogao dulje zadržati u Blatu zbog svojih raznih i odgovornih dužnosti, otišao je sa svojim sinom, a meni je dao upute što i kako treba raditi i prema njegovim smo uputama nastavili radom. Razbio se loš cementom oblijepljen pločnik i ispod njega se našao nasip od običnog kamenja u visini od 0,30 m, a između tog kamenja nađosmo i dva komada »savijenog stupa«, koji točno odgovaraju stupu pronađenom u oltaru. Svi, pak, ti komari pripadaju ranokršćanskoj bazilici iz V — VI st. Ispod ovog nasipa je pločnik od posve neobrađenih ploča. Pločnik dakle crkve iz početka XI st. Pločnik posve primitivan i rustičan. Na ploči ispred apside posve nepravilnog oblika, a skoro veličine 1 m^2 još su se vidjeli tragovi žbuke, koji posve odgovaraju ploči pronađenoj ispred vratiju crkve, a iznad koje se dizao oltar u obliku slova T. Oko crkve, već prvi dan, pronašli smo nekoliko starohrvatskih grobova u obliku lađe i pokrivenih malim pločama. Otkrili su se i temelji nekog zdanja, koji se pružaju na sve strane — pa čak i ispod same sadanje crkve — ali jer nema financijskih sredstava, nije se nastavilo radom na otkrivanju temelja tog cijelog zdanja. Otkriveni temelji konzerivrani su zidom u mrtvo. Budući da osoblje Reg. Zavoda iz više razloga nije dolazilo u Blato, uputih se jednog dana sa nekoliko pripatelja put Sv. Kuzme i Damjana, da vidimo što je barem ispod jedne ploče u crkvi. Digosmo upravo onu veliku ploču iznad koje se dizao oltar i ispod iste pronađosmo: klačinaru, komade rimske opeke skoro to posve čisto bez traga zemlje sve do dubine od 0,60 m. Tek tada naiđosmo na zemlju »tvrdicu«.

Sadašnja je crkva veoma male ploštine: cca 13 m^2. Ima pačetvorinastu apsidu, a sprijeda kao neku vrstu malog atrija. Iznutra i izvana ukrašena je lijepim vitkim udubenim lezenama. Sadanji su prozori iz kasnijeg vremena, a sudeći po žbuci imala je na početku samo neku vrst malog prozora u obliku puškarnice visoko iznad vratiju. Iz kasnijeg je vremena i zvonik na preslicu. Krov crkve, kao i njezina sjeverna strana skoro do polovice stradale je po mišljenju dr Cvita sredinom XIII st. i tom je prigodom napravljen novi svod više gotičkog oblika. Kod tog popravka u XIII st. sa udubenim lezenama izvana nije se proslijedilo, a neke su lezene tom prigodom i unutar crkve bile popunjene kamenjem i žbukom. Kad smo pokušali te »popunjene« lezene otkriti, nehotice na prvotnoj žbuci crkve otkrismo neke crteže lađa: čitava pomorska bitka. Takvi su slični crteži pronađeni kod nas samo na jednoj crkvi u Stonu. Obećano je da će ti crteži biti konzervirani stručno, jer u najmanju ruku pretstavljaju kod nas rijedkost.

Ovo su činjenice i dr Cvito Fisković ostao je jako suzdržljiv, a da bi dao svoje mišljenje u povodu zdanja čije smo temelje otkrili, dok se isti posve ne otkopaju.

Mišljenja sam da su to, ipak, temelji ranokršćanske bazilike iz slijedećih razloga: ova je crkva sv. Kuzme imala prvotno oltar u obliku slova T čiju smo donju ploču i našli ispred vratiju crkve. Oltari prema zidu počeli su se graditi tek u XIV st., negdje su se oltari prema narodu zadržali i do kasnijih vremena. U svakom slučaju ovaj oltar prema zidu, u kojem smo našli jedan dio ranokršćanske bazilike, kao i nasip iznad prvotnog pločnika, u kojem smo našli dva komada savijenog stupa također iz ranokršćanske bazilike, u najmanju su ruku iz XIV st., a možda i dosta kosnije. Valjda nijesu tada u XIV st., ili možda čak u XVII st., naši pređi išli tražiti nekud daleko te komade ranokršćanske bazilike da bi ih postavili u nasip ili od njih napravili neku vrst pločnika ispred crkve, nego su ih našli tu u neposrednoj blizini. Iz toga slijedi da se još do u kasna stoljeća tu oko crkve sv. Kuzme pronalazilo dijelova ranokršćanske bazilike i svatko će onda logično zaključiti da je ona doista tu i bila.

Još imamo jedan argumenat, a to je pučka predaja, koja uporno tvrdi da su Sv. Kuzmu sagradili Grci. Ista predaja govori da ispod Sv. Kuzme počiva zlatna mitra i zlatni pastoral, kao i neko skriveno blago. Poznato je da to skriveno blago u narodnoj predaji označuje mjesto gdje je jednom bio grad. Crkva je ova, doista, starohrvatska, ali pučka predaja to ne zna. Ona zna da je jednom tu bila crkva prije doseljenja naših pređa; to ona i dalje

tvrdi i obični ljudi, koji se ne razumiju u umjetnost i stilove, i dalje tvrde: Sv. Kuzmu sagradiše Grci.

Budući da smo ispod one velike ploče našli posve čistu klačinaru i komade rimske opeke, slijedi također zaključak da su naši pređi skoro odmah iza rušenja ranokršćanske bazilike sagradili i sada postojeću crkvu. Da je, naime, prošlo samo nekoliko desetljeća, sigurno bi ta klačinara bila dosta pomiješana sa zemljom.

Zapitajmo se sada, kako je ta ranokršćanska bazilika srušena? Potres je isključen, jer bi valjda bio ostavio tragove i na ostalim crkvama ranijim od XI st., a koje još i danas postoje. — Znamo iz povijesti da je Petar Orseolo god. 1 000. silom zauzeo otok Korčulu. Mletačke galije uploviše u Velaluku i Mlečani udariše. Naši su se branili i iza zidova te crkve i dočekivali juriš neprijatelja. Mislim da ne treba dokazivati da su u ta davna vremena crkve bile najčvršće građevine. Tom pruigodom i stradala je ta ranokršćanska bazilika. Naši pređi sada tu grade manju crkvu, jer je zbog češćih napada Mlečana i gusara sada tu ostalo i manje naselje. Vješti umjetnik, iako primitivac, tu je bitku naših pređa i Petra Orseola htio ovjekovječiti slikanjem velike flote na zidu sadanje crkve. Novi napad i sadanja crkve bi dobrim dijelom oštećena, a prema sudu dr Cvita u XIII st. Kod popravka crkve u XIII st. te crteže prekriše, a mi ih nehotice malo oštetismo.

Marsilije je Zorzi god. 1265. »magnis telis« — »jakim oružjem« zauzeo otok Korčulu. — I sada pitam: da li sam daleko od istine, ako tvrdim da je Petar Orseolo srušio ranokršćansku baziliku, a Marsilije Zorzi svod i sjevernu stranu i sada postojeće crkve?!!!

CRKVA GOSPE OD POJA — ROTONDA GOSPE OD POJA IZ IV ST.

Prva je sačuvana knjiga korčulanskog arhiva iz god. 1338. Evo što nam za ovu crkvu piše g. Foretić na str. 359.: »Crkva sv. Marije u Polju često se spominje u izvorima XIV. stoljeća, a prvi put 14. kolovoza 1338. u jednoj notarijalnoj knjizi. Poznato Blatsko Polje koje se u izvorima latinski pisanim naziva Compus magnus, po ovoj se crkvi naziva katkada i Campus magnus sanctae Marie ili jednostavno Campus sanctae Mariae, a jedan put (g. 1375.) čak i Campus sanctae Virginis gloriosae de Blato.«

Dakle: Polje se naziva često: Polje Sv. Marije, a jedanput čak: Polje svete slavne blatske Djevice. Pristupimo sada ovim izrazima — kako bi rekli stari Rimljani »cum mica salis« (»sa malo soli«!!) — i što nam sami ovi izrazi kazuju? Ako se već u XIV st. ovo polje naziva imenom ove crkve, znači da je ona bar koje stoljeće prije toga sagrađena, da bi se polje moglo po njoj zvati. Nitko ne postaje brzo slavan, a svetišta najmanje! Ako je, dakle, već u XIV st. ova crkva nazvana »slavna blatska Djevica«, znači da je ta crkva mnogo prije XIV st. tu postojala. Sami arhivski podaci, ako im ozbiljno pristupimo, upućuju nas na veliku starost ove crkve.

Čim se približimo ovoj crkvi, vidimo da je ona — bar u našim mjerilima — za ona vremena bila velika: cca 30 m², a iz toga slijedi da je i naselje tu bilo relativno veliko. Tome se nema čuditi, jer se ispred crkve prema jugu prostire najveće i najplodnije blatsko polje, a na zapad stotinjak metara periodičko jezero Blato, u ona vremena izvanredno za ispašu. I ova crkva ima okruglu apsidu promjera samo 2,60 m. Iznutra crkva ima dvije izbočene lizene karakteristične za starohrvatske crkve IX i X st. Nekoga bi kapiteli kod istih mogli zavesti u zabludu da se radi o polupilastrima sa gotičkim pojasevima svoda i crkvu tada smjestiti u XIV ili čak XV st., kao što bi drugoga barokni prozori na pročelju mogli navesti da je smjesti čak u XVII st. Ovi su kapiteli naknadno umetnuti. Kod svih crkava u Blatu bilo je mnogo tih »dodavanja«, »uljepšavanja« itd. od kapitela u ovoj crkvi do anđela sa strane oltara sv. Vincence. Mislim da su ovo izbočene lizene karakteristične za starohrvatske crkve IX — X st. iz slijedećih razloga: 1) samo su dvije i nema ih uz lastovicu i apsidu, dok se gotički pilastri nalaze i na tim mjestima; 2) neobično velika i nepravilna visina (debljina!) od 36 — 42 cm, a i širina istih varira; 3) nijesu pravilno jedna od druge udaljene; 4) samo su lijepo obrađeni kapiteli i ništa drugo; ostalo je običan žbukani zid. Nikakvo čudo da su kapiteli naknadno ubačeni, vjerojatno po uzoru na crkvu sv. Križa, jer se naselje oko ove crkve do kasna sačuvalo i imalo je još u XIV st. svoga kapelana,

I za ovu crkvu pučka predaja veli da je »grčka« tj. romanska. Poučen iskustvom, koje sam imao kod crkve sv. Križa, još prije god. 1970., ustanovio sam da nema spoja između apside i lađe crkve. Da je zidar sve to skupa gradio, sigurno bi i najobičniji zidar bio spajao kamen apside sa kamenom lađe. Sondirali smo potom pločnik unutar crkve ispred apside do dubine od 1 m. Našli smo samo nasip, a na dubini od 1 m »pavimentum romanum«. Napravljena je te god. i sonda pred vratima crkve sa unutrašnje strane i tu smo našli nasip, ali ne i »pavimentum romanum«. Vrata crkve nijesu »podizana«, a iz toga bi bio zaključak da je crkva

smjesta građena iznad toga nasipa. Iako je i sada sa sjeverne strane jedan zid udaljen samo 2 m od crkve, koji priječi jači nanos zemlje, ipak je teren sa sjeverne strane crkve za cca 0,40 m viši od terena sa južne strane crkve. Sva je crkva izvana žbukana, što je opet značajka starohrvatskih crkava, a ovdje je žbuka jako dobro sačuvana, jer se sigurno kroz sva stoljeća ovoj crkvi posvećivala posebna pažnja. Još i danas jedna od najvećih procesija u ovoj župi kreće na Velu Gospu do ove crkve. Ova je crkva građena mnogo ljepše od crkve sv. Mihovila, dok je i najobičnijem laiku u umjetnosti mnogo priprostija od Sv. Kuzme i Damjana.

Već mi se davno pojavila želja da vidim što je u toj apsidi iza oltara i dne 9. travnja 1976. g. otiđoh s jednim radnikom do te crkve očistismo sav nasip do dubine od 1 m i nađosmo lijepo sačuvan oltar veličine 0,60x0,60 m, visine nešto preko 0,80 m, udaljen od zida apside 0,60 m. — Istog smo dana napravili dvije sonde i s vanjske strane crkve. Iza apside zid se spušta ravno prema temelju crkve, a kod nekog čudnog zida, koji se nadovezuje na apsidu i spaja je sa nadogradnjom, nađosmo ono što g Črnja veli za starohrvatske crkve IX — X st.: »... na iskopanim temeljima postavljali su nezgrapne komade kamena ...«, a ispod tih temelja starohrvatski grob u obliku lađe.

Bila je, dakle, tu romanska rotonda promjera 2,60 m, koju naši pređi najvjerojatnije koncem IX ili početkom X st. nadograđiše. Teren je odnosno pločnik te romanske rotonde za cca 1 m niži od pločnika nadograđene sadanje crkve i oltar je na našu veliku sreću sačuvan. Zbog kojeg razloga naši pređi nasuše teren do visine oltara romanske rotonde, teško je odgovoriti. Da li je to strahopočitanje prema oltaru, koji u kršćanskoj liturgiji predočuje Krista, ili je teren do kojeg su produljili crkvu bio kamenit, a u ono vrijeme nije bilo ekrazita, za sada je nemoguće dati odgovor. Možda je ova druga verzija vjerojatnija. Koji je titular imala romanska rotonda ne možemo reći, ali titular sadanje crkve Gospina Uznensenja, posve odgovara IX — X st., a i oltar nadogradnje od 0,80 m upućuje na IX st.

Pred pet god, rečeno mi je da je najvjerojatnije sadanja crkva sagrađena iznad poganskog hrama, koji je imao taj »pavimentum romanum.« Ispostavilo se da taj »pavimentum roamnum« pripada romanskoj kršćanskoj rotondi. Prema pisanju g. Škunce taj tip oltara pripada najstarijim kršćanskim crkvama, i imajući u vidu te dvije stvari, mislim da romansku rotondu Gospe od Poja mogu smjestiti u IV st.

Nakon svega ovoga dovoljno je jasno da je pučka predaja puno pouzdanija nego što pojedinci o njoj misle, i da bi se i najveći stručnjak morao nad njom u najmanju ruku dobro zamisliti.

SV. MIHOVIL

Ovo je treća crkva uz bivše periodičko jezero, a sada polje Blato. Za nju također ne znamo godinu gradnje, a spominje se prvi put g. 1346. Nalazi se na jednom brežuljčiću po crkvi nazvanom Sv. Mihovil u predjelu Njive, a nedaleko Dučilove Gomile. Sa sjeverne strane crkve, ispod brežuljka, pruža se sada polje Blato, a sa ostalih strana predjeli: Njive: Knežinski Lazi, Dugi pod, Prisalja, dalje polje Sitnica itd. Ti predjeli u pogledu plodnosti ne mogu se mjeriti sa Velim pojem, koje se pruža ispred crkve Gospe od Poja, te u tom pogledu ovaj položaj zaostaje. Brdašce na kojem se crkva nalazi i oko nje još vidljivi tragovi zida »u živo«, kao i za vrijeme zime periodičko jezero, pružali su naselju oko ove crkve sigurniju obranu od neprijatelja. Kod ove su se crkve našli i komadi ilirske opeke, iz čega je jasno da su ovaj položaj obitavali i stari Iliri. Na ovom brežuljku oni su imali i svoju gradinu, jer velike gromade kamena uz crkvu još su ostaci iste gradine.

Crkva je izvana široka 5.00 m, ali iznutra samo 3.00 m. Debljina, dakle, pobočnih zidova 1 m — zidovi zaista od tvrđave!! Prednji zid i zid lastovice osjetno tanji 0,70 m. Visina je crkve iznutra 4,20 m, a izvana preko 5 m. Ovo je najviša starohrvatska crkva na našem terenu, a pobočni zidovi najdeblji. Iznutra se zapravo i ne vidi gdje svog započinje, a izvana rustičnost najvišeg stupnja. Izgleda da je zidar do u tančine »ispunio« ono što g. Črnja i Gavran govore o starohrvatskim crkvama iz IX i X st, izuzev što nema kamenja nabacanog u temelju, jer je crkva na samoj hridini. Da li je zidar pravio ovako debele zidove od 1 m zbog neumijeća i nesposobnosti da izvede svod crkve, te je težinu svoda htio osigurati debelim zidovima, ili su naši pređi željeli da im crkva u slučaju borbe bude služila kao tvrđava, teško je danas suditi. Najvjerojatnije jedno i drugo. Crkva ima samo jedan prozor visoko iznad vratiju, u obliku puškarnice. Na ovoj starohrvatskoj crkvi jedino je dodan zvonik na preslicu u kasnijem vremenu i okrenut oltar prema zidu. Izvana je žbuka sa zidova uglavnom otpala, a crkva i dalje pokrivena pločama, te bez zvonika malo bi i podsjećala na crkvu.

I za ovu crkvu pučka predaja veli da je sagradiše Grci, tj. da je romanska, i već pomislih da je barem ovdje pučka predaja zatajila. Jednog dana, pred par godina, pođoh do ove crkve u društvu g. Igora Fiskovića. On je smjesta zapazio tragove bivše apside, koji se još uvijek lijepo vide na žbuca lastovice i po nekoliko kamena, koji još uvijek vire u temeljima bivše apside.

Trebalo bi napraviti jače sonde u lastovici iste crkve, da bi čovjek sa apsolutnom sigurnošću mogao tvrditi da je i ova apsida imala promjer 3,20 m. Međutim sudeći po kamenu na sjevernoj strani lastovice čovjek može ipak reći da je najvjerojatnije imala i ova apsida promjer 3,20m. Isti, dakle, kao i apsida sv. Jeronima i sv. Križa.

Sv. Mihovil je po svemu sudeći iz IX st. (ako nije i raniji!), Sv. Križ iz XIV st., a sv. Jeronim iz XV st., a začudno svima apsida 3,20 m. Zar nam ta stvar prilično jasno ne govori da su sve to bile jednom tri rotonde iz približno istog vremena, koje su potom u različito vrijeme bile presiječene i nadograđene.

Prema ljetopisu župe i ova crkva, kao i sve druge »po poljima«, bila je u derutnom stanju, te su temeljito popravljene u toku prošlog stoljeća, a to se može zaključiti iz toga što je župnik smatrao da ih iznova blagoslovi. Da li su tom prigodom srušili apsidu — ostatak bivše rotonde — ili je to učinjeno još ranije, ne mogu tvrditi. Naselje je oko iste crkve već davno bilo nestalo, oltar je u toku stoljeća okrenut prema zidu, svod je apside teže popravljati i više je izvrgnut razaranjima i konačno više ničemu ista nije služila, pa da krov ne popravljaju i da ga ubuduće ne bude trebalo popravljati jednostavno su je srušili, a šupljinu na lastovici zagradili zidom čiji se tragovi na žbuci i sada lijepo vide.

CRKVA SV. KRIŽA U STAROM GROBLJU

Upravo na ovoj crkvi sv. Križa počelo je moje ozbiljnije zanimanje za povijest ove župe. Već kod samog razgovora sa pk. liječnikom Milat pomislio sam da je crkva u XIV st. nadograđena, ali nije dovoljno samo posumnjati nego treba i dokazati. Odmah sam sutradan pošao do iste crkve u prvom redu da gledam i promatram što je tu moglo biti. Najprije sam zapazio da je apsida previše visoka, skoro jednaka lađi crkve, da bi mogla biti građena kao apsida. Na apsidi je zidni vijenac posve drukčiji od vijenca na lađi crkve. A čemu ta razlika, ako su skupa građene? Sa južne strane crkve i danas postoji zid građen »u živo« u visini od cca 1,80 m, a sa istočne i sjeverne strane je porušen, ali se još uvijek taj zid građen »u živo« vidi lijepo na površini zemlje, a udaljen je samo 0,50 m od sjeverne strane sadanje crkve. Jasno, taj se zid jednom dizao i, ako je trebala biti odmah na početku sadanje crkve, čemu je taj zid u njezinoj neposrednoj blizini mogao služiti? Skoro malo krupniji čovjek ne bi tuda mogao ni proći. Unutar toga zida nema grobnih jama sa kamenom pločom, i smjesta mi je postalo jasno da je moja pretpostavka o nadogradnji ispravna: na početku je naselje bilo maleno i našim je pređima služila mala crkva i malo groblje, koje je bilo ograđeno onim zidom. U ona su se davna vremena pokojnici ukopavali po starohrvatsku u zemlju napravivši od malih ploča grob. Već sam se tog dana uvjerio da je crkva nadograđena u drugoj polovici XIV st. po oporučnoj odredbi Jakova Radostić. Nijesam čitao njegovu oporuku, iz koje bi se možda dalo naslutiti da li je odredio da se crkva nadogradi ili da se nova gradi. »Crkovinarstvo« je u svakom slučaju shvatilo ad je bolje crkvu nadograditi i dati joj titular po želji oporučitelja te imati lijepu i prostranu grobišnu crkvu ,nego graditi novu, jer crkvu nije dovoljno samo sagraditi već je treba i izdržavati.

I ova prvotna rotonda imala je — što je veoma zanimljivo — promjer 3,20 m., a ploštinu cca 8 m^2. Kasnije sam ispitao spoj apside i lađe crkve izvana i vidio da spoja nema, ali ne samo to: kamena se crkva nije mogla pilom prepiliti, već prepoloviti maljem (batom) i krampom (obitilicom) i lijepo se vidi kako je majstor XIV st. kod nadogradnje malim kamenjem ispunjao (krpio) šupljine gdje je kamen otpao, odnosno »zanio«.

Kasnije smo pronašli u crkvi ispred današnjeg oltara pravu kosturnicu, jer se radi o nekom »grobu« duljine 2,60 m, širine 0,60 m, a dubine 0,50 m. Te dimenzije i razmještaj kostiju jasno govore o kosturnici, a ona ima logično objašnjenje: kad se crkva nadograđivala trebalo je mnogo kosti pokojnika maknuti, a ljudi su uvijek osjetljivi na kosti svojih pokojnika. Župnik je vjernike smirio obećanjima da će kosti postaviti na najpočasnije mjesto, ispred samog oltara u crkvi, što je i napravio.

Pred više od 20 god. jedan je naš iseljenik poslao određenu svotu novca da se ova crkva iznutra oboji »na ulje«. Moj je predšasnik pogriješio — ne osuđujem ga, jer se svi mi učimo na svojim ili tuđim pogreškama — i dopustio je da se crkva na ulje oboji. Stara crkva puna vlage nije mogla podnositi uljenu boju, koja se zbog toga poljuštila, a na tolikim mjestima to se zbilo i sa samom žbukom, koja je pootpadala. Iz više se razloga odlučih za posao dosta teži, ali trajan: crkvu svu otući od žbuke iznutra, a kamen lijepo fugirati. To će biti »vječno« i, konačno, jasno će se

vidjeti sve preinake, koje su u toku stoljeća na crkvi učinjene. Sada može biti jasno i svakom »Tomi sumnjivcu« da je crkva nadograđena. Dobar majstor XIV st. drugu je ili unutarnju »ruku« kamena zgodno dizao da bivšu prepolovljenu rotondu spoji sa nadogradnjom, ali nije mogao i vanjsku, jer bi u tom slučaju bilo potrebito svu rotondu srušiti. I divno je što je nijesu srušili, jer nam se tako sačuvala bar djelomično jedna hrvatska crkva iz VII st., kao sigurni dokaz da je pokrštenje našeg naroda započelo još u tom stoljeću. Sada su vidljive i dvije rupe popunjene kupom, koje su majstoru služile da podupre svod prepolovljene rotonde dok ga ne spoji svodom nadogradnje. Krasno se također vidi, kako je »krpio« gotički pojas svoda uz bivšu rotondu, za razliku od ostala tri pojasa koja su napravljena od lijepo klesanog kamena. I prije je bilo očito da su barokni prozori sa strane vratiju kasnije dodani ,a sada je jasno da je izmijenjen i portal. Nadvratnik sa lunetom, koja leži na malim konjolicama i prozorom, iz kasnijeg je vremena, u što dosada nitko nije sumnjao.

Zanimljivo je još dvije stvari napomenuti: kod ove je crkve majstor XIV st. bivšu rotondu prepolovio i do nje nagradio produžetak, dok je kod Sv. Jeronima majstor XV st. i kod Sv. Mihovila zidar primitivac IX st. nadogradnju naslonio na bivšu prepolovljenu rotondu. Rotonda sv. Križa ostala je u svojoj prvotnoj visini, jer je opkoljena grobišnim zidom i voda nije nanosila oko nje zemlju. Da majstor nadogradnje Sv. Križa u redu nasloni istu na bivšu rotondu, morao bi je bio još podignuti za cca jedan metar. Možda sredstva ostavljena od pk. Radostića nijesu dostajala, a vjerojatno prema veličini crkve ova visina bolje i odgovara.

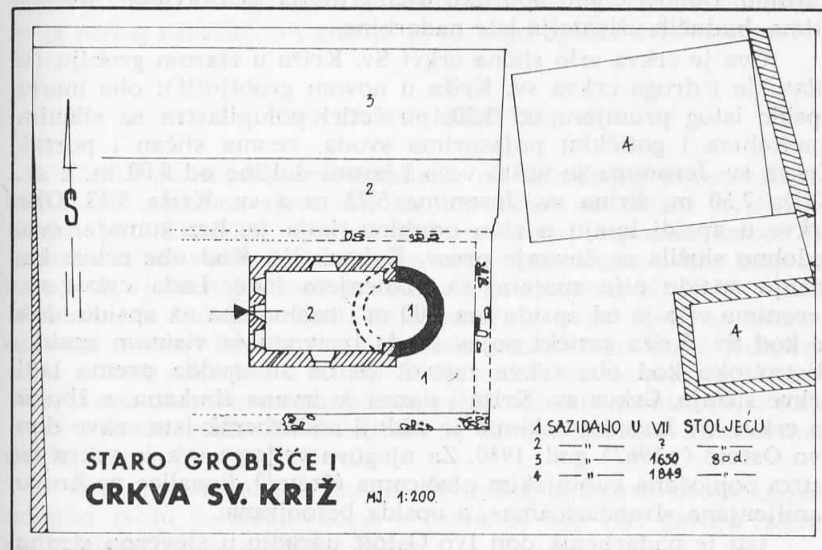
Visinu rotonde sv. Jeronima u podnožju Vele strane smanjio je nanos zemlje u toku osam stoljeća, možda i za jedan metar, ali to je sada skoro nemoguće ispitati, jer bi u crkvi trebalo rušiti oltar, a oko crkve sav je prostor asfaltiran.

Kod nadogradnje Sv. Mihovila u IX st. zidar-primitivac, vjerojatno, nije bio u stanju izvesti ono što je napravio mastor XIV st. kod crkve Sv. Križa, a možda je i visoka crkva na brežuljku dobro došla i kod obrane naselja.

Po lastovici se lijepo vidi da je i prvotna crkva Svih Svetih u Blatu — iako je građena najvjerojatnije još u X st. — građena u murilu. To vrijedi i za crkvu Sv. Ivana, koja se spominje već u XIV st, a građena je valjda nešto prije. Kako da objasnimo zašto su crkva sv. Križa, građena u XIV st. i sv. Jeronima, građene u XV st, bile oblijepljene žbukom? Obe crkve nadograđene su djelomično kamenjem od prepolovljenih rotondi, a ono je bilo neobrađeno. K tome prepolovljene rotonde postale su apside nado-

gradnje i bilo bi posve neukusno da apsida ostane žbukana, a nadogradnja iz murila.

Prije nego se oprostimo od ove značajne crkve, prošetajmo se malo starim grobljem, i svaki će i najobičniji čovjek lijepo vidjeti da je ono prema sjeveru prošireno barem dva puta. Kako se širilo i koliko puta na zapad, to je nemoguće ustanoviti. Na istok je pošireno god. 1849, kako čitamo u ljetopisu, a to se čita i na jednom kamenu skoro u temelju sjeveroistočnog ugla: A. D. 1849. Tada je postavljena i kamena korta sa istočne strane, na dnu koje nalaze se po jedan barokni »dijamant«, koji odgovara vremenu sredine XVII st. Ti su barokni »dijamanti« iz prethodnih vratiju. Iz toga bi se, vjerojatno, dalo zaključiti da je predzadnje proširenje groblja bilo sredinom XVII st. Mogu napomenuti da još nigdje nijesam vidio tako rustične grobne ploče i grobove tako nepravilno poredane, kao na ovom groblju, a to mi i drugi potvrdiše. Nije bilo ekrazita i ljudi su dubali jamu gdje se dalo du-

bati. Čovjek se ipak mora duboko zamisliti kad se sjeti da se nalazi na jednom groblju, koje postoji od VII st. do danas, iako su već preko 70 god. tu ljudi ne ukopavaju. K tome već u XIV st. naši pređi grobišnu crkvu nadograđuju i ona je u tadanjem obliku veća — a možda i ljepša — nego tolike župne po našim malim mjestima.

CRKVA SV. JERONIMA

Crkva se sv. Jeronima nalazi skoro u sredini mjesta: jedno stotinjak metara istočno od župne crkve. Pučka predaja još i danas za nju tvrdi da je to bila prva župna crkva u Blatu, da je sagradiše Grci, i da je u njezinoj blizini bilo groblje. Grobova se našlo i nedavno između ova dva rata u njezinoj blizini, kad je pk. Stjepo Kalogjera dubao temelje za svoju zgradu. I danas se često u Blatu čuje izraz iz kojeg se lako dade razabrati da je zapravo apsida Sv. Jeronima nešto najstarije u Blatu, a izraz (malo ublažen!!) glasi: »A starije je to nego apsida Sv. Jeronima?« — Iako g. Kumičić u ljetopisu župe, držeći se zdravog razuma, tvrdi kako je Sv. Križ najstarija crkva u Blatu, smatrao je potrebitim navesti kako pučka predaja tvrdi da je Sv. Jeronim prva župna crkva u Blatu. To ga ipak sve skupa ništa ne smeta i nastavlja da ju je sagradio Bogdan Radić god. 1445. i utemeljio nadarbinu. Donosi cijelu oporuku utemeljitelja sa pravima i dužnostima budućih uživatelja iste nadarbine.

Ova je crkva vrlo slična crkvi Sv. Križa u starom groblju (u Blatu je i druga crkva sv. Križa u novom groblju!!!): obe imaju apside istog promjera od 3,20, po četiri polupilastra sa sličnim kapitelima i gotičkim pojasevima svoda, veoma sličan i portal. Crkva sv. Jeronima je nešto veća i izvani duljine od 9,00 m, a sv. Križa 7,50 m, širina sv. Jeronima 5,73 m a sv. Križa 5,33. Obe crkve u apsidi imaju u zidu udubinu, koja je, bez sumnje, svojedobno služila za čuvanje presv. Euharistije. Kod obe crkve kamenje apside nije spajano sa kamenjem lađe. Lađa crkve sv. Jeronima viša je od apside cca 1,00 m i naslonjena na apsidu, dok je kod Sv. Križa gotički pojas svoda izravnan sa visinom apside. Bistro oko kod obe crkve zapazit će da se apsida prema lađi crkve suzuje. Crkva sv. Križa i danas je izvana žbukana, a žbuku sa crkve sv. Jeronima skinuo je zadnji nadarbenik iste crkve don Ivo Ostoić († 1967) god. 1930. Za njegovo vrijeme sva je crkva iznutra popločana kuhinjskim pločicama (šteta!), konalice na krovu zamijenjene »francuzicama«, a apsida betonirana.

Isti je nadarbenik don Ivo Ostoić ugradio u sjevernu stranu crkve dva prozora gotičkog stila.

Prema ljetopisu sadanji oltar podignut je god. 1789, a sadanju je sliku sv. Jeronima nabavio g. 1890. don Antun Petković Šanjara.

Na pročelju crkve diže se lijep zvonik na preslicu za tri zvona. Na crkvi je sada samo jedno zvono i to iz XV st. Sa stražnje strane zvonika nalaze se tri probušene ploče, a ispod istih tri pune: vjerojatno je to služilo za tri barjaka.

Iza ovog kratkog opisa crkve pokušajmo riješiti one na izgled kontradikcije koje napomenuh na početku: to je prva župna crkva, a građena je tek u XV. st; to je grčka crkva, a sagradio ju je Bogdan Radić. Čemu uzrečica: »A starije je to nego apsida sv. Jeronima?!« Zašto ne reći: »A starije je to nego Sv. Jeronim?!«

Sve se te zagonetke ili na izgled kontradikcije jednostavno riješe kad shvatimo da je to bila romanska rotonda i da je kasnije Bogdan Radić, tek u XV. st. istu nadogradio. I groblje je romansko tu bilo,ali Romani nestadoše (zapravo odseliše!), a naši pređi već su na ovom terenu imali crkvu sv. Križa i oko nje groblje. I tako je to groblje zamrlo, a rotonda je »čekala« Bogdana Radića u XV st. da je nadogradi. Pučka tradicija tu kasniju nadogradnju ne zna i malo je njih u Blatu, koji znaju da je tu crkvu nadogradio Bogdan Radić, a skoro svatko će reći: Sv. Jeronim je prva župna crkva u Blatu. Tu je rješenje i zašto apsida ima promjer 3,20 m, i zašto kamenje apside nije spajano sa kamenjem lađe, kao i to zašto je crkva nadograđena u XV st. bila sva žbukana i, konačno, to je razlog uzrečici: »A starije je to nego apsida sv. Jeronima?!«

CRKVA SV. MARTINA

Crvka je sv. Martina udaljena od današnjeg mjesta Blato cca 2 km u pravcu sjeveroistoka, a predjel, na kojem se nalazi, naziva se TRIBIJAN. G. Ivo Kastropil ovaj toponim izvodi iz latinske riječi »tribus« = rimske vojne jedinice, a uvalu koja se nalazi na sjevernoj strani preko brijega nazivom KURIJA izvodi iz istoimene latinske riječi, koja označuje vojni štab, te zaključuje da su stari Rimljani ovdje imali stacionirane vojne jedinice, a da je štab istih bio u Kuriji. U Naroni, blizu današnjeg Metkovića, u ona davna vremena bili su veliki rimski »garnizoni«, a najkraći put do otoka Korčule bila je upravo Kurija. Tumačenje, dakle, naziva jako uvjerljivo!

Ovaj je predjel i u davnoj hrvatskoj prošlosti ovoga otoka odigrao svoju vojničku ulogu, o čemu će biti više govora među zanimljivostima iz prošlosti Blata.

Crkva se nalazi na jednoj maloj uzvisini od nekoliko metara, a iza nje se podiže poveće brdo obraslo šumom. Ispred nje se pruža prema sjeveru polje Krtinja, sa zapadne strane nalazi se brdo Kraljevac, na čijem se vrhu još i danas vide temelji nekog utvrđenja. Sa istočne strane, preko malog prijevoja, nalazi se drugo manje polje zvano Krtinjica i na njem je velika lokva, koja ni za najvećih ljetnih žega ne presuši. Valjda je tu i izvor žive

vode. Uvjeti, dakle, za žiovt u onim vremenima dobri, a za obranu na ovom terenu više nego povoljni, i stoga ništa čudno da se i tu u prošlosti formiralo naselje. Crkva ima ploštinu 24 m^2, te možemo zaključiti, naselje za ona vremena i naše prilike dosta veliko.

Ova se crkva priv put spominje g. 1346. Godinu joj građe ne znamo, a ispunjava sve uvjete da je smjestimo među starohrvatske crkve IX — X st. Duljina je crkve iznutra 5,80 m, širina 4,00 m, visina samo 3,00 m. Visina s obzirom na duljinu i širinu veoma mala, a svod tipično starohrvatski: bačvasto-valjkasti. Crkva je bila sva žbukana, ali je žbuka dobrim dijelom otpala. Crkva je još uvijek pokrivena kamenim pločama, a na početku imala je samo jedan duguljasti prozor bez ikakvog kamenog okvira, koji je još uvijek takav iznad vratiju. Jedan prozor sa sjeverne a jedan sa južne strane iz kasnijeg su vremena, kao i zvonik na preslicu. Dovratnike i nadvratnik god. 1810. sa neke kuće u Blatu (još se na tolikim kućama u Blatu nađu takvi pragovi!) prenio je Franko Šavlija, koji je svoje ime, prezime i godinu urezavši u nadvratnik ovjekovječio. — Zidar ove crkve za sitnicu je bolji od graditelja Sv. Mihovila i obzirom na tipično starohrvatski svod i ostalo što prethodno rekoh mirne duše možemo je smjestiti u IX st.

Na početku sam spomenuo kako je ovaj predjel imao svoju stratešku važnost za vrijeme starih Rimljana. Sada bih više kao izazov, jer ne ide direktno u temu ove radnje, spomenuo jednu stvar iz hrvatske vojne prošlosti. Klasici naše povijesti dr Klaić i Šišić muku muče gdje je taj Sv. Martin (sancti Martini Curtis!) kod kojega je hrvatski knez Mislav sklopio mir sa mletačkim duždem Tradonigom god. 839. Nije li to možda ovaj Sv. Martin ispred kojega se pruža Krtinja? I danas je nejasno odakle taj toponim. A ne dolazi li on od KURTIS, jer i danas — ako se dobro pripazi — izgovor ove riječi sa strane starijeg svijeta više sliči na Kurtinja ,nego Krtinja. I tvrđava Kraljevac nije li možda bila tvrđava kneza Mislava, a čitav otok u IX st. u sklopu Bijele Hrvatske?

SV. ANTUN U LOVU

Crkva je sv. Antuna u Lovu najmanja od svih danas postojećih u ovoj župi. Sudeći po ostacima temelja, ovoj je bila po veličini jednaka, crkva sv. Vida na istoimenom brdu, koje narod zove i Veli Učijak. Prema odredbi Tridentinskog Koncila crkve, koje vjernici nijesu u mogućnosti popraviti, trebalo je srušiti, a na njihove temelje postaviti križ kao znak da je jednom to mjesto bilo posvećeno. Sadanje lijepa crkva sv. Vida sagrađena je god. 1650., a iza nje nad temeljima stare strši križ, kao znak da je tu jednom bila crkva. Iz ovoga je jasno da su naši pređi mogli poproviti staru i malu crkvu, ali su na ovom mjestu, koje dominira Blatom, željeli imati lijepu i prostranu crkvu. Do XVII st. u Blatu se crkva nadograđuje, a od XVII st. ruše se stare i grade nove. U XVII st. srušene su dvije starohrvatske crkve: sv. Vida i Pres. Trojstva, a u XVIII st. crkva sv. Marka u Morkanu. Vrlo je vjerojatno da su ove tri crkve bile slične sv. Antunu u Lovu i zato o njima govorim uz ovu crkvu.

Crkva sv. Antuna u Lovu iznutra je duga samo 2,90 m, široka 1,93 m, a visoka 2,90 m. Zaista više nego mala! Iako malena — a možda baš i za to — svod lijepo izveden u polukružnici. Debljina zidova 0,65 m. Žbuka izvana lijepo sačuvana, ali se vidi da je dosta puta ista popravljana zahvaljujući ljubavi »Lovara«: Pokrivena je kupama kanalicama, a ispod istih vidi se zidni vijenac. Sam titular crkve sv. Antun Pustinjak govori nam o starosti ove cekve, jer je koncem XIII st. bilo popularnije štovanje sv. Antuna Padovanskoga. G. Foretić na str. 355 navodi dokumenat iz neke sudbene knjige, u kojem se kaže: »sedente curia ante sanctum Antonium« — »dok je zasjedalo vijeće ispred Sv. Antuna«. To je bilo g. 1395. I doista je moralo zasjedati ispred ove crkve, jer se nijesu mogli u tako malu smjestiti. I oko nje, a posebno sa istočne i sjeverne strane, ima grobova, što nam sigurno jamči da je i ovdje u prošlosti bilo naselje. Ovo je jedina crkva na terenu ove župe okrenuta u pravcu sjever-jug. To je malo neobično, jer je golema većina katoličkih crkava okrenuta u pravcu istok-zapad. Vjerojatno je postavljena tako, jer se sa pročelja crkve pruža prekrasan pogled na okolne doline, uvale i brežuljčiće — rekao bih — Hrvatsko Zagorje na otoku Korčuli. Sv. Antun nalazi se na jednoj maloj uzvisini, a iza njega se diže veće brdo, a ispred njega se pružaju prekrasni predjeli: Lova, Hotine, Dolova i Gornjeg Lova, na kojem je Vela lokva, u kojoj voda nikada ne presuši. Sv. Antun Pustinjak zaštitnik je životinja, te nas i sam titular crkve upućuje da je i ovom naselju glavno zanimanje bilo stočarstvo. Iz kasnijeg je vremena uzrečica: »Tko nema u Lovu dila, nema u bačvi vina.« Sudeći po crkvi ovdje je bilo jedno od najmanjih naselja, a ipak je vjerojatno zadnje nestalo, jer još god. 1404. spominje se kapelan ove crkve:« presbyter Jacobus colector sancti Antonii«.

KONTINUITET CRKVE U BLATU OD IV — XX ST.

Budući da smo izbliže pogledali i promatrali neke od naših starih crkava, svakom je pažljivom čitatelju ovih redaka moglo postati jasno, da je kršćanstvo ovdje ne samo bilo u davnoj prošlosti, nego da ono od IV st. kontinuirano traje do danas. Dugo je vremena bilo uvriježeno mišljenje — a možda neki misle tako još i danas — da su, doista, stari Romani ovoga otoka dosta rano primili kršanstvo, ali potom nadošli Neretljani, poklali Romane, porušili crkve i oltare i kršćanstvu nestalo traga. Kasnije — samo nitko nije znao reći ni kada, ni na koji način, a nitko se zapravo nije ni pitao — ovaj otok ponovo postade katolički. Zbog toga je i nastalo iznenađenje, kad se ustanovilo da je Sv. Kuzma i Damjan iz XI st., a tome je možda bio i uzrok, što se potpuno pogrešno mislilo da današnji grad Korčula ima prvenstveno u svom, odnosno kad on nema crkve starije od sv. Petra, da onda nema ni na ostalom dijelu otoka neke starije crkve od XIII st.

Toliki su ovaj otok smještali u Neretljansku oblast ili Paganiju i na temelju takve predpostavke a priori smatrali da je ovdje neko vrijeme srednjeg vijeka bilo poganstvo. Kad su se Neretljani pokrstili, to je pitanje za sebe, kao što je i pitanje da li je otok Korčula pripadao Neretljanskoj oblasti. U našoj novoj enciklopediji za ovaj otok piše da ga polovicom VII st. naseliše Slaveni, a da se u X st. ovdje spominju i Neretljani. Nije, dakle, isključena mogućnost da je otok Korčula na početku pripadao Bijeloj Hrvatskoj, i da je naš Sv. Martin u Krtinji doista onaj »sanc. Martini Curtis«, kod kojega je knez Mislav sklopio mir sa mletačkim duždem Tradonigom.

Sama, pak, činjenica da nema nijedne starije knjige korčulanskog arhiva od XIV st., a da je iz tog stoljeća sačuvano samo 18 god. i to nepotpunih, i da se u tih 18 god. spominje 8 crkava sa terena župe Blato, a početkom XV st. ponovo se uzgred spominju dvije crkve, za razboritog čovjeka govori i previše. Ovim crkvama moramo pribrojiti rotondu sv. Jeronima i sv. Križa, kao i po svoj prilici crkvu Pres. Trojstva i sv. Marka u Morkanu. Najvjerojatnije je, dakle, u XIV st. na terenu ove župe već bilo 14 crkava. Zar nam ta činjenica mnogo ne govori?!!

Opis crkava: sv. Kuzme i Damjana, Gospe od Poja, sv. Mihovila i sv. Jeronima mogao nas je uvjeriti da naši pređi nijesu porušili crkve i oltare niti uništili kršćanstvo, nego su na onaj otok došli pokršteni ili se smjesta pokrstili. Nijesu, dapače, ni otimali crkve od Romana, nego — pošto je Romana nestalo bilo otseljenjem bjegunaca iz Salona, bilo utapljanjem starosjedilaca u hrvatsku masu — tek onda preuzimaju njihove crkve i u svome starohrvatskom stilu nadograđuju iz praktičnih potreba, jer ljudi naših biva sve više i više. Kad sam već na ovome, mislim da su već u X st. ovdje bili rijetki Romani, i zato Konstantin Porfirogenet govori ne o romanskom već hrvatskom gradu Krkaru na ovom otoku, a to je današnje Blato. Time je potpuno u skladu i moj opis crkve Gospe od Poja.

To nam također potvrđuje nadasve nedavno otkriven oltar u sadanjoj apsidi Gospe od Poja, a nekadašnjoj romanskoj rotondi iz IV st. prema kojem su naši pređi imali toliko strahopoštovanja, da nije isključena vjerojatnost da su ga radije zasuli i čitavu nadogradnju za 1 m podigli nego da ga ruše. U svakom slučaju ostavili su nam divan primjerak oltara iz IV st.

To nam također potvrđuje i rotonda sv. Križa, o kojoj ću opširnije govoriti u poglavlju o postanku Blata, a koju su bez sumnje Romani pomogli sagraditi našim pređima, jer iako je starija od nadogradnje sv. Mihovila ipak je ljepše građena.

Na koncu, u potvrdu kontinuiteta kršćanstva na ovom terenu, iznosim i jedan argumenat pravne naravi. Prema rimskom municipalnom pravu na javnim komicijama (saborima!) čitav narod: plemići i pučani birali su rektora (upravitelja grada) i pontifexa (svećenika!). Da je prvotno kršćanstvo tu praksu rimskog prava prihvatilo, ne treba dokazivati, jer je ta stvar dobro poznata. U ljetopisu ove župe čitamo: »Blato je od starine imalo pravo, da bira po svojim pučknm predstavnicima svoga župnika. S početka ga je vas puk birao, kasnije poglavice pučke ili broj staraca, koje bi puk odabrao, a na glavi im glavar mjesta. Biskupu je bilo da potvrdi predloženika, ako je taj imao propisana svojstva. To davno blatskog puka pravo čisto i bistro potvrđuju odluke o imenovanju dvaju župnika i utemeljenju plovanije. To se pravo potvrđuje također u imenovanju svih dosadašnjih plovana.« Tako g. Kumičić na str. 29., a na str. 23 i 24. nalazi se čitava bula o imenovanju dvaju župnika, odnosno cijepanju mjesta u dvije župe zbog velikog broja duša. U toj se buli izričito veli: »ius praesentandi ex antiqua et approbata consuetudine« — dakle — »pravo biranja po starom i odobrenom običaju« spada na blatsku »Communitatem« = zajednicu = na sve ljude. Tu istu stvar da narod pred-

laže župnika, a da ga biskup potvrđuje, ako dotičnik ima propisana svojstva, nalazimo i u buli kojom biskup Trialis god. 1769. ukida dvije župe i ustanovljava plebaniju.

G. Nikola Ostoić bio jer u prošlom stoljeću prvi sindik Blata, te u njegovu arhivu P. 1296. nalazimo, kako je Pretura u Korčuli dne 18. III 1829. dozvolila Sindikatu u Blatu — pošto joj je g. Ostoić pokazao povlasticu da Blaćani imaju pravo birati svoga župnika — da mogu izabrati 24 poštena i dobro stojeća starca, koji će u ime pučanstva izabrati župnika. Dne 26. III 1829. Sindikat iz Blata dokazuje Preturi u Korčuli da svi kućedomaćini (kojih je tada u Blatu bilo 563!) moraju imati pravo glasa, te zahtjeva da se tako i uradi. Dugo bi bilo prepričavati sve te borbe i svađe, koje je Sindikat odnosno Općina u Blatu vodila i sa Preturom i kasnije sa biskupima.

Da li su Ostoić i Kumičić — kao i svi drugi — bili svjesni odakle se vuče »ovo pravo blatskog puka« da bira svoga župnika, to ne znam. Da li se to pravo sačuvalo do u kasno vrijeme XIX st. u nekoj našoj drugoj župi, ni to ne znam. To je međutim posve sigurno ostatak starog rimskog municipalnog prava. Iz ovoga slijedi da su se naši pređi sa Romanima bili suživjeli i društveno i vjerski, te od njih preuzeli te zasade rimskog prava. Da su Romane uništili i kasnije se pokrstili, onda se ovakva jedna ustanova rimskog prava ne bi bila mogla pojaviti.

I da zaključim: budući da je rotonda Gospe od Poja, iako prepolovljena, sačuvana i u njoj oltar iz IV st., više je nego vjerojatno da smo na ovom otoku imali kršćana čak i u III st. Zar se onda može reći da je vijest o kršćanskim mučenicima u III st. na ovom otoku samo pobožna legenda?

ŽUPA BLATO

Do 1301. jedina župa za cijeli otok — Dvije župe od 1593.—1769. g. — Plebanija od 1769. g.

God 1144. na Splitskoj sinodi bilo je zaključeno da otok Korčula pravno pripada hvarskoj te godine osnovanoj biskupiji. Na istoj se sinodi određuje da će jedan župnik za cijeli otok Korčulu stanovati u gradu na tom otoku i predsjedati svim kapelanima po selima. U to je vrijeme, dakle, na otoku bio grad. Već prije Splitske sinode u X st. spominje grad na ovom otoku i Konstantin Porfirogenet. On otok i grad na njemu zove imenom Krkar. Naši pređi od grčkog Korkira stvoriše riječ Krkar, dok je riječ Korčula izvedena kasnije iz italijanske riječi Curzola. Nikakvo čudo što ni Konstantin Profirogenet ni Splitska sinoda ne govore o tome gdje je bio grad na ovom otoku. Tada je to bilo jasno, ali mi danas moramo postaviti pitanje gdje je bio grad u ono vrijeme.

Najprije moramo raščistiti pojam grada o kojem govori i Splitska sinoda i Konstantin Profirogenet, da bismo ustanovili gdje je bio taj grad i u njemu župa za cijeli otok. Sigurno nije tada na Korčuli bio neki grad poput Dubrovnika iz XVIII st. ili današnjeg Zagreba. Pojem se grada u toku povijesti mijenjao u pojedinostima, ali je u svojoj biti ostao nepromijenjen. Grad je naselje u kojem je usredotočena politička i vjerska vlast, te redovno na svom području brojčano i ekonomski najjače naselje.

Većina se naših primorskih srednjevjekovnih gradova i komuna razvila iz rimskih municipija i stoga na temelju rimskog municipalnog prava. Stari su Rimljani bili mudri i lukavi kod osvajanja novih zemalja, te su starosjediocima ostavljali različite sloboštine, a posebice vjerske. Na osvojene su teritorije useljavali svoje ljude naročito islužene vojnike — »veterane« —, dijelili im zemlju i tako stvarali svoje rimske kolonije odnosno municipije. Nadošli bi Rimljani postupno romanizirali starosjedioce i tako udarali temelj rimskom imperiju. Na taj je način romanizirana i ilirska Salona i postala glavni grad rimske Dalmacije, a na taj su način romanizirani i Iliri preostali na ovom otoku iza pokolza, koji je nad njima učinio August. God. 614. nadolaskom na ovaj otok izbjeglica iz porušene Salone, romanski se živalj

pojačao ne samo brojčano, nego — ukoliko već tu nije bio municipalni život, kao u njihovoj Saloni — oni su takav život ovdje uspostavili. Osnovno su obilježje rimskih municipija bile komicije (sabori!) kojima su prisustvovali svi građani: plemići i pučani, izuzev robova. Tu se nije postavljalo pitanje ni narodnosti ni vjere. Na tim su se komicijama rješavala sva pitanja naselja-municipija, a birao se na njima i rektor (upravitelj) naselja i pontifex (svećenik). Budući da su na te komicije imali pristup i stranci i uživali isto pravo glasa kao i Rimljani, to je uvelike pogodovalo širenju rimskog imperija.

Kad su se Hrvati sredinom VII st. počeli naseljavati na ovaj otok i tu našli rimski municipij, Romani su ih posve sigurno u isti municipij primili. Oni su to činili i ranije, a u tim prilikama nakon razrušene Salone još i prije. Poznato načelo iz starorimskog državnog uređenja: Senatus populusque romanus = senat (patriciji) i rimski narod (plebejci) — doživljava u našim srednjovjekovnim gradovima jednu malu varijantu i naziva se: universitas nobilium et plebis = sveukupnost plemića i pučana. Universitas kojoj predsjedava rektor — ali ona ga bira na određeno vrijeme — rješava sve probleme grada. U ovakvom su uređenju i pučani dolazili do riječi, iako u svemu nijesu bili jednaki plemićima, dok u kasnijim aristokratskim republikama — kakva je bila i Venecija— pučani ne uživaju nikakvih političkih prava. U tim bivšim rimskim municipijima proces ide naprijed i vrlo rano u toku srednjeg vijeka javljaju se i bratovštine, u prvom redu kao crkvene organizacije za širenje i uljepšavanje religioznog kulta. Bratovština uvijek nosi naziv župne crkve, i gdje je župa Svih Svetih, tu je i Bratovština Svih Svetih.

Na otoku je Korčuli bio grad i to takav, koji je doista potekao iz rimskog municipija, a to potvrđuje i universitak nebilium et plebis, koja je tu postojala prije dolaska Marsilija Zorzi, a koju su (universitas!!) — o tome vrlo lijepo piše g. Foretić — Marsilije Zorzi i njegovi nasljednici postupno eliminirali. Bila je i bratovština i to jedna za cijeli otok, jer je bio samo jedan župnik i samo jedna župa, i to sa sjedištem u gradu.

Sad se zapitajmo gdje je bio taj grad, o kojem govori Splitska sinoda iz god. 1144. Da li je to današnji grad Korčula, kako nekolicina njih već desetljećima uporno tvrdi bez ikakva dokaza, a svi ostali šute? Osim što je tu danas grad, ne postoji nikakav drugi argumenat u prilog tome, a postoje mnogi argumenti da tu zaista nije bio grad, a ja ću ih nabrojiti samo nekoliko:

1) mjesto, na kojem se nalazi današnji grad, bio je pust i mali otočić pedesetak metara udaljen od otoka Korčule bez ikakvih uvjeta za život, posebno bez vode, koja i danas u XX st. istom gradu zadava strahovite brige. Jednom sam u šali a pomalo i nazbilj rekao jednom svom prijatelju iz Korčule: »Zar misliš da su se naši pametni pređi pred više od tisuću god. naselili na ovaj pusti otočić i tu živjeli od lumpari (prilijepaka) i čekali da im dođe hobotnica na bilu krpu?« — Taj je otočić u ona vremena mogao samo poslužiti i poslužio je jednoj jakoj pomorskoj sili da tu stvori bastion za kontrolu i vladavinu južnim Jadranom.

2) na terenu današnjeg grada Korčule nije pronađen nikakav predmet stariji od XIII st., pa niti bezazleni novčić, koji je kasnije tamo mogao nekako zalutati.

3) Petar je Orseolo, kad je 1 000. god. pokorio ovaj otok, pošao samo par milja dalje od današnjeg grada do otočića Majsana da primi delegaciju Dubrovnika. Da je u to vrijeme grad bio na današnjem mjestu, što bi bilo prirodnije nego »razviti barjak« iznad pokorenog grada i tu svečano primiti delegaciju Dubrovnika. Ali ne samo što tu nije bilo grada, nego nije bilo ni najmanjeg naselja.

4) Ispred ugovora, koji je Marsilije sklopio s Korčulanima god. 1265., nalazi se pjesma u kojoj se doslovno veli za Marsilija: »Urbem construxit« — »Grad je utemeljio.« Bar je to jasno kao dan! Upravo je čudno da se netko može hvatiti riječi »... inrenovata urbe« »obnovivši grad«, pa na temelju istih tvrditi da je grad ipak i prije postojao. To upravo naliči utopljeniku, koji se kvata slamke!!! Marsilije je utemeljio današnju Korčulu 1254. g., a ova je pjesma spjevana 1265. g., kad se silom ponovo domogao Korčule i grad ponovo obnovio. Međutim riječi: »Urbem construxit« = »Marsilije je Zorzi grad utemeljio« jasne su kao sunce.

Mlečani su odavno shvatili važnost otoka Korčule za slobodni plovidbu južnim Jadranom prema Istoku, te su ga u nekoliko navrata i prije pokušali osvojiti, ali ih naši pređi odbiše. Kad se na lukavi način Marsilije Zorzi izborom za korčulanskog kneza, po običaju onog vremena, sigurno više silom nego milom, domogao ovog otoka god. 1254., on je odmah počeo graditi grad-tvrđavu, a sve po naređenju i uz obilatu pomoć Venecije, koje je on bio samo eksponent. To je bio valjda i glavni razlog zbog kojeg ga naši pređi god. 1256. silom otjeraše, jer su lako prozreli da gradi grad-tvrđavu i priprema teren da ovim otokom zavlada Venecija. I na žalost on se god. 1265. vraća i »magnis telis« »teškim oružjem «osvaja ovaj otok. Naši mu se pređi odupriješe i kako sam prethodno naveo, tom je prigodom i stradala sjeverna strana i

svod i danas postojeće cekve sv. Kuzme i Damjana, i koliko je naših predja poginulo nemoguće je znati, ali moć Mletačkog Lava bila je jača. — U istoj pjesmi stoji. kako je Marsilije naredio sve-ćeniku po imenu Antunu, da izmjeri duljinu zidina grada, da ne bude ni premalo ni previše. Zar nije ovim sve rečeno?!

5) Iza kako je g. Foretić naveo da je Marsilije nastojao zadržati ljude u gradu, na str. 316. i 317. doslovno veli? »I kasnije je knez Ivan nastojao zadržati ljude u gradu, dok je kod Korčulana postojala tendencija bježanaja iz grada i naseljavanja na selu. Već smo prije vidjeli da je to bio jedan uzrok svađe između Korčulana i Ivana Zorzi, koja se god. 1356. rješavala pred mletačkom vladom. U tužbi koju je protiv Korčulana podigao Mihajlo Zorzi u ime svoga oca Ivana ima i posebna točka o toj stvari. Mihajlo se tuži što je veći dio korčulanskih građana ostavio kuće i obitavališta u gradu i otišao obitavati otok i ostale dijelove korčulanskog teritorija i to u takvoj mjeri da je grad preko mjere depopuliran, te može lako biti izvrgnut opasnosti zbog malog broja ljudi, koji je ostao u gradu.« Iza ovoga g. Foretić navodi kazne i ostale mjere koje je poduzela mletačka vlada da bi se ljudi vratili natrag u grad. Ako su ljudi u današnjem gradu imali svoje kuće i razne privilegije (knez, vijeće, biskup itd), pak su usprkos svemu tome ostavljali to mjesto i bile su potrebite kazne da se u nj povrate, zar onda itko može misliti, da bi se na tom pustom otočiću sami od svoje volje bili naselili?

Kad je god. 1358. obitelj Zorzi ili točnije Venecija mirom u Zadru izgubila ovaj otok i on dospio pod vlast hrvatskog kralja Ljudevita I, izgleda da je današnji grad posve bio opustio. Čini se da je i sam biskup dugo boravio u Blatu, jer ne mislim da se radi o »lapsus calami« ni kod g. Foretića ni kod pisca ugovora. Za neki ugovor na str. 331. g. Foretić navađa: »Fatta in Blatta subter ecclesia catedrali Blato.« Svi mi znademo da je katedrala biskupova crkva. Stoga, ako baš biskup i nije svoju rezidenciju u Blato prenio, on je u najmanju ruku dugo u Blatu boravio, kad se župna crkva u tom ugovoru naziva katedralom.

6) I konačno, da ne bi bilo ni najmanje sumnje, navodim da je najveći povijesnik XV st. Vergilije Polidor dobro znao da je prije tadanjeg grada u XV st. — a to je današnji grad Korčula — postojao stari grad. U svojoj knjizi Repositorum occultorum on navodi: »In civitate Curzoli que fuit antiqua civitas require fabricam antiquam Palatii Regis ipsius civitatis.« — »U gradu Korčuli što je bila stari grad potraži staro zdanje kralja toga grada.« (Ostoić, 23). On ovdje jasno cilja na Kraljevac i već nam je iz ovoga citata jasno da je taj stari grad prije ovog, koji je utemeljio Marsilije Zorzi, bio današnje Blato.

GRAD O KOJEM GOVORI SPLITSKA SINODA BIO JE DANAŠNJE BLATO

1) Teren oko Blata pružao je ljudima u onim uvjetima života, kad se nije dalo živjeti ni od turizma, ni od industrije, najbolje mogućnosti za život. Ljudi danas napuštaju poljoprivredu, jer vide da mogu bolje živjeti baveći se drugim granama privređivanja, budući su razboriti. Ljudi su i u ona davna vremena bili razboriti, te su se naselili ondje gdje su uvjeti za život bili najbolji.

2) Na ovom terenu župe Blato našlo se najviše stvari iz romanske i hrvatske prošlosti: Romanska rotonda Gospe od Poja iz IV st., temelji ranokršćanske bazilike iz V st., tolike starohrvatske crkve počev od rotonde sv. Križa, dok je u današnjem gradu Korčuli starija od XV st. samo crkva sv. Petra, koju je dao sagraditi Marsilije Zorzi. To je bila i prva kapelanska crkva i prva katedrala u Korčuli.

3) Toponim Prigradica jasno govori da je to uvala ispred grada, a ona se nalazi ispred Blata.

4) U poglavlju o kontinuitetu kršćanstva poslužio sam se da tu postavku potvrdim i argumentom pravne naravi tj. da je Blato imalo pravo birati svoga župnika. Napominjem da nam taj argumenat istodobno dokazuje da je stari grad upravo bio Blato, jer se hrvatski grad na ovom otoku razvio iz rimskog municipija i na temelju rimskog municipalnog prava, a to nam potvrđuje činjenica što je ovdje do dolaska Marsilija Zorzi postojala »universitas nobilium et plebis«.

5) Postoji još i danas jedan živi i trajni dokaz da je grad i u njemu župa za cijeli otok bio današnje Blato, a to je upravo Bratovština Svih Svetih u Korčuli. Da je u Blatu Bratovština Svih Svetih, to je jasno: župa Svih Svetih i Bratovština Svih Svetih. Kako, pak, imamo tu istu bratovštinu i u Korčuli, koja se spominje čim počinju notorijalne knjige tj. god. 1338.? Bila je jedna župa za cijeli otok u Blatu, a to je župa Svih Svetih, koja je i danas u Blatu. Druge župe Svih Svetih na ovom otoku niti je

sada niti je bilo u prošlosti. Svi oni koji su došli u Korčulu, ne samo iz Blata nego i iz ostalih mjesta, bili su članovi te jedinstvene Bratovštine, jer je bila samo jedna župa i samo jedna bratovština na cijelom otoku: župa Svih Svetih i Bratovština Svih Svetih. I kad je Marsilije Zorzi u današnjoj Korčuli nagradio crkvu sv. Petra i ona imala svećenika, taj je bio kapelan blatskom župniku, kao i ostali svećenici po selima. Mislim da nam je sada jasno — iako je prva crkva u Korčuli sv. Petra, iako je kasnija katedrala sv. Marka — zašto je najstarija bratovština Svih Svetih, koja i danas na sav glas govori onima koji razumiju da je grad, o kojem govori Splitska sinoda da je u njemu župa za cijeli otok, bio današnje Blato.

Kad je obitelj Zorzi iz više razloga — koji su nam svima jasni — dovela u Korčulu biskupa i kako je biskup formirao nove župe ,odnosno bivše kapelane župnika u Blatu direktno sebi podložio uzdigavši ih na čast župnika, za samu ovu radnju nije toliko interesantno, iako bi se i o tome dalo nešto reći.

Pučanstvo je ovoga mjesta dosta raslo i osjetila se potreba da, umjeto jednog župnika sa kapelanom, bude mjesto podijeljeno na dvije župe, kojih je granica išla ulicom, koja danas vodi od crkve sv. Barbare prema Krtinji. I korčulanski biskup Augustin Kvinčić našao se dne 18. VII 1593. ispod lože sa predstavnicima Male Kurije i ostalim narodom te dotadanjim župnikom Paškom de Matthaeis i njegovim dotadanjim kapelanom Rafom de Gabrielis i sporazumno se dogovoriše radi uspješnijeg pastoralnog rada župu podijeliti na dvoje. I bješe tako učinjeno. Suvišno je citirati cijelu bulu o imenovanju dvaju župnika, jer bi to oduzelo mnogo prostora. Mogu samo napomenuti da je u XVI st. veoma mali broj naših današnjih gradova imao dvije župe, a što znači da je Blato u XVI st. bilo među najvećim naseljima naše domovine. Povijest međutim čini svoje! Dok su druga naselja u XVI st. mala — ili nijesu čak ni postojala!! — danas gradovi od 100 000 stanovnika i više, Blato emigrira, stagnira itd.

I lijepo veli ljetopisac blatske župe na str. 26: »Za drugih 179 god. Blato je imalo po dva župnika, dva glavara u jednoj te istoj upravi, u jednoj kući. S toga bi se više puta porađale prepirke, parnice itd na sablazan pobožnog puka. S toga razloga biskup Mihael Trialis — rodom iz Zadra — ukinu dva župnika, pa dne 23. V 1769. utemelji plebaniju sa jednim plebanom i dva kapelana. Tada je Blato imalo cca 2 000 duša.«

Nema smisla ni sada iznositi čitavu bulu imenovanja; biskup u buli napominje kako je smiješno i nezgodno da jedno tijelo ima dvije glave i jedno mjesto dva župnika. I ponovo se naglašava,

da narod ima pravo birati plebana i prezentirat ga biskupu, a biskup ga potvrđuje, ako ima moralne i ostale osobine, dok pleban bira sebi dva kapelana a biskup ih potvrđuje.

Još god. 1789. naređuje biskup Koserić župniku Blata neka imenuje trećeg kapelana za Velaluku,, koja se počela »rađati«. Nije tu išlo baš sve glatko!! Velaluka nastavila je naglo rasti, jer se mnogi iz Blata nastaniše u Velaluki, a jedan dio nadođe i izvana. God. 1849. ova bivša kapelanija i podžupa Blata otcijepila se od svoje crkve Matice u Blatu i postala neovisna župa. Prvi njezin župnik bio je vrijedni i govornik i organizator don Pero Joković.

Pravo, koje je jednom uživao cijeli blatski narod: i plemići i pučani, da biraju svoga župnika, prešlo je pod konac XIX st. na općinsko vijeće, a rastavom crkve i države i to je nestalo.

POSTANAK I RAZVITAK DANAŠNJEG BLATA

Bjegunci iz Salone god. 614. udaraju temelje današnjem Blatu Hrvatska rotonda sv. Križa iz VII st.

Nitko sa sigurnošću ne može trvditi da su već stari Iliri na mjestu današnjeg Blata imali svoje naselje, ali sa sigurnošću tvrdim da su bjegunci iz Salone god. 614. udarili temelje današnjem Blatu. Reći će netko na ovo: a gdje si našao neki dokumenat da je to doista tako? Nitko nikada neće naći taj pisani dokumenat, jer valjda nije ni napisan na papiru, ali još je živ bar dio crkve, koju oni sagradiše na ovom terenu i za koju narod, doista, ne tvrdi da je sagradiše bjegunci iz Salone, ali još je živa tradicija da je to grčka crkva i da je to prva župna crkva u Blatu. Stanovnici su Salone imali dobre veze sa ovim brajem, jer su baš u Saloni isklesani, sudeći po vrsti kamena, obrađeni dijelovi ranokršćanske bazilike iz V st., koje temelji leže ispod Sv. Kuzme i Damjana. Nikakvo onda čudo što su neki od njih, nakon razorenja njihova grada sa strane Avara, pobjegli upravo ovamo. I sada stvari mirno razmislimo.

Već smo govorili kako su ljudi iz mlađeg kamenog doba, a potom i Iliri i Grci, upravo oko jezera Blata najviše obitavali, jer su tu u ona vremena uvjeti za život na ovom otoku bili najpovoljniji. Ovdje, oko ovog jezera, nađoše prva i imahu najveća obitavališta na ovom otoku i Romani, a potom i naši pređi Hrvati. Da su Romani oko ovog jezera imali svoja najveća naselja, jasno nam govore razni spomenici pronađeni još prošlog stoljeća, a nadasve to nam svjedoče fragmenti ranokršćanske bazilike ili točnije temelji iste bazilike, koja leži ispod Sv. Kuzme i Damjana, kao i pred dva mjeseca otkrivena romanska rotonda Gospe od Poja. Da tu nađoše svoja prva i glavna naselja i naši pređi Hrvati, to nam svjedoče mnoge starohrvatske crkve počev od rotonde sv. Križa iz VII st. pa nadalje. I nikakvo čudo! U ona davna vremena glavno je zanimanje ljudi bilo stočarstvo, jer je stoka pružala ljudima i hranu i odjeću. Na Mediteranu nije problem ispaše zimi, jer zime zapravo i nema, a snijeg je prava rijetkost. Problem je ispaše ljeti kad ljetna žega sve sažeže. Na našim je otocima velik problem i voda, posebno ljeti, jer se zimi

nađe tu i tamo neka lokva, koja na proljeće presuši. Jezero, pak, Blato u toku čitave godine pružalo je i ljudima i stoci obilato vode, a kad bi se voda koncem travnja povukla u Studenac, pružalo je izvanrednu ispašu za stoku i obilato vode za sve na Studencu. Još su naši pk. djedovi i bake išli ljeti stokom na ovo polje i pjevali: »Od Studenca ne vide se miri — svega su ga obišli pastiri . . .« Još se ta pjesma pjeva — pa i preko radija — iako već preko 60 god. nema na Studencu pastira i ne može biti, jer je ovo periodičko jezero probijanjem tunela za uvalu Bristvu god. 1911. pretvoreno u plodno polje zasađeno vinovom lozom i povrćem.

Napomenimo još i to, da je prema pisanju g. Iva Kastropil u Zborniku otoka Korčule br. 2. sačuvano najviše romanskih naziva na zapadnom dijelu otoka Korčule, a to znači da nam i toponomastika potvrđuje da su Romani ovdje imali svoja najveća naselja i najdulje se zadržali.

Budući da je otok Korčula, kao i svi naši otoci, bio zaštićen od provala divljih naroda — počev od Avara pa nadalje — nikakvo čudo da smo ovdje uspjeli pronaći ono što se drugdje već davno porušilo.

Nakon ovog »uvoda« upitajmo se: imamo li se čuditi da su se starosjedioci Romani smjestili oko rotonde Gospe od Poja i ranokršćanske bazilike, koja leži ispod Sv. Kuzme i Damjana? Tko pozna iole ovaj teren, shvaća da nešto ljepše u ona vremena nijesu mogli izabrati. Ispod rotonde Gospe od Poja smještene na prisojnoj strani ispod brda Mišjaka pruža se prema jugu još i danas najplodnije blatsko polje — Velo Poje — stotinjak metara na zapad periodičko jezero Blato. Ranokršćanskoj bazilici iz V st. smještenoj također podno brda pruža se stotinjak metara na istok periodičko jezero Blato, a oko nje na sve strane plodni predjeli: Potoci, Postražišće, Gudulija itd, a cca 3 km na zapad velika i mirna Velaluka zgodna za ribolov. U oltaru Sv. Kuzme našli smo jedan uteg za mreže od rimske opeke, što znači da su se stari Romani bavili i ribolovom.

Iz povijesti znademo da bjegunci iz Salone dolaze na ovaj otok god. 614., a par desetljeća iza njih stižu ovamo i Hrvati. Bjegunci iz Salone prema pisanju Tome Arciđakona — što prihvaćaju i naši povijesnici — ostaju na otocima cca 100 god. i vraćaju se ponovo na kopno. Najbolje su dijelove zauzeli starosjedioci. Bjegunci iz Salone i naši pređi, koji ovamo stižu u VII st., mogu birati najbolje od onog što je preostalo. I nije li više nego iznanađujuće!! Imamo tri rotonde: sv. Mihovila, sv. Jeronima i sv. Križa. Sve tri imaju promjer 3,20 m. Za prve dvije pučka

predaja i danas veli da su ih »Grci« sagradili, k tome za sv. Jeronima da je to bila prva župna crkva u Blatu. Za Sv Križ pučka predaja ne veli da ga »Grci« sagradiše, a to znači da je to naša hrvatska crkva od početka. Groblje oko Sv. Jeronima zamire — ali ga pučka predaja još spominje — a groblje oko Sv. Križa raste i proširuje se do god. 1904., kad naši predi sagradiše novo groblje za »Tišji Humac«.

Tko pozna ovaj otok smjesta shvaća da su bjegunci iz Salone i naši pređi zaista birali najbolje od onog što je preostalo starosjediocima i sada krenimo naprijed. Bjegunci iz Salone početkom VIII st. vraćaju se na kopno. Napuštene su rotonde: sv. Mihovila i sv. Jeronima, odnosno predjeli oko istih rotondi. Naši pređi na ovom terenu postaju sve brojniji rađanjem, a vjerojatno i novi nadolaze sa kopna. I nije li ponovo iznenađujuće: romansku rotondu sv. Mihovila preuzimaju naši pređi i vjerojatno — sudeći po rustičnosti i ostalim elementima koje sam opisao — još koncem VIII st. istu nadograđuju u svom starohrvatskom stilu. Ispod Sv. Mihovila odmah je jezero Blato i zar je čudno da taj zgodan položaj smjesta naši preuzimaju?

Zapitajmo se sada da li je, doista, hrvatska rotonda sv. Križa iz VII st.? Već nam sa mpromjer od 3,20 m dovoljno kaže da je ta rotonda trebala biti građena, kad i romanske rotonde sv. Mihovila i sv. Jeronima, koje imaju isti promjer od 3,20 m, ali ne samo to! Kao što su naši pređi preuzeli romansku rotonku sv. Mihovila, bili bi preuzeli i romansku rotondu sv. Jeronima, da već u neposrednoj blizini nijesu imali svoju hrvatsku crkvu. Iz ovoga slijedi da je rotonda sv. Križa sagrađena prije nego li se bjegunci iz Salone vratiše na kopno — dakle u VII st.

Rotonda sv. Križa prepolovljena i nadograđena u XIV st. sagrađena je dakle u VII st. i kao takva jedan dokaz više da je pokrštenje našeg naroda započelo doista u VII st. Da li i u drugim krajevima naše domovine ima sličnih crkava, koje potvrđuju početak pokrštenja našeg naroda u VII st., ne znam. Crkva u Ninu, Sv. Trojice u Splitu i ostale, koje redovito vidimo u našim povijesnim knjigama, to su više nego katedrale i po veličini i po načinu gradnje prema ovim našim malim i rustičnim u Blatu.

Sve starohrvatske crkve na ovom našem terenu osim rotonde sv. Križa građene su u pačetvorinama, a svatko će priznati da je lakše graditi pačetvorinastu zgradu nego okruglu. K tome, daleko je bolje građena rotonda sv. Križa nego nadogradnja sv. Mihovila i mislim da pogađam istinu, ako tvrdim da su čak bjegunci iz Salone pomogli našim pređima sagraditi rotondu sv. Križa, dok im nijesu mogli pomoći nadograditi Sv. Mihovila.

Početkom VIII st. naši pređi ostaju na ovom otoku sa Romanima starosjediocima i njihovo će naselje na početku biti najveće oko crkve sv. Mihovila, koju vrlo rano nadograđuju. I sada nam je vrlo jasno zašto se bitka između Zuanna Pertecipazia i naših pređa, koji Beatu Antoniu i Obbeleiru pružiše politički azil, odigrala upravo kod ove crkve, a Beato Antonio i Obbeleiro svršavaju kod Dučilove Gomile.

U IX st. naših je ljudi sve više i više, i oni formiraju novo naselje oko Sv. Martina u Krtinji, jer mislim ne žele rat ratovati sa starosjediocima oko rotonde Gospe od Poja. Već sam kod opisa crkve sv. Martina naglasio prednosti ovog položaja. Tu u to vrijeme rezidira i poglavica ne samo ovog mjesta nego i cijelog otoka zvani Kralj, a čitavo mjesto ima tu najveću tvrđavu na vrhu Kraljevca. O svemu tome opširnije u »Zanimljivostima«.

Da li se može prihvatiti verzija »Ostoićeve kronike« — koju donosim među zanimljivostima — a iz koje bi slijedilo da je doista knez Bijele Hrvatske Mislav od plemića-starosjedilaca kupio polje-jezero Blato, u to ne ulazim. Posve sigurno Romana starosjedilaca biva sve manje zbog asimilacije sa strane hrvatskog življa i naš ipredi u X st. ili već koncem IX st. preuzimaju i rotondu Gospe od Poja i nadogradnju crkve od 30 m² ploštine. Tu su uvjeti za život bili najbolji, stoga najveće naselje i najveća crkva.

Već smo govorili o tome da su naši pređi u toku IX i X st. imali mnoge krvave okršaje sa Mlečanima i gusarima. Ti su napadi najčešće dolazili preko Velaluke, koja je neprijateljskim lađama pružala sigurno pristanište, a ravan teren preko Malošćice i Gudilije mogućnost sigurnijeg i uspješnijeg napada. I druge luke i uvale mogle su pružiti neprijatelju sigurno pristanište, ali brdovit i pošumljen teren nije osiguravao uspješan napad. I s toga romanskog naselja u blizini Velaluke nestaje, naših zbog navedenih razloga ostade manje, o čemu nam svjedoči i malena crkva sv. Kuzme i Damjana sagrađena nad ruševinama starokršćanske bazilike, koja je bez sumnje trebala biti dosta veća.

Još se i danas održavaju na otoku Hvaru procesije u noći na Veli Petak između sela: Jelse, Vrbovske itd. Kod nas sve donedavno održavala iste noći procesija, koja je kretala iz crkve Matice i obilazila crkve: Sv. Ivana, Sv. Mihovila, Sv. Kuzme i Damjana, Gospu od Poja, potom se upravo više nego strmim putem penjala na Sv. Vid itd. Ne govori li nam ova procesija da su na ovim mjestima jednom bila naselje, koja su se u toku stoljeća ujedinila u današnjem Blatu, dok su na Hvaru i dalje ta mala naselja ostala. Kod nas je davno tih naselja nestalo, a donedavna procesija u noći na Veli Petak na ta nas je naselja potsjećala.

Da su na tim mjestima bila naselja svjedoče nam još više groblja oko tih crkava.Teško će netko pomisliti, da su ljudi živjeli u današnjem Blatu, a nosili svoje pokojnike na pokop u Lov kod Sv. Antuna, ili u Zablaće kod Sv. Kuzme, ili u Krtinju kod Sv. Marina. Najviše grobova ima uz Gospu od Poja, jer je to naselje svojedobno bilo najveće i po svoj prilici najdulje se održalo.

Na Sv. Mihovilu napravljeno je najmanje preinaka. On je ostao u svojoj prvotnoj originalnosti, čak nije dobio ni neki prozorčić, jedino mu je kasnije dodan zvonik na preslicu. Iz ovoga bi trebalo zaključiti da je naselje oko ove crkve prvo i nestalo, a to je i shvatljivo, jer su stanovnici ovog naselja bili najbliži današnjem Blatu.

Budući da se još u XIV st. spominju kapelani Gospe od Poja i Sv. Antuna u Lovu, a nema spomena o kapelanima ostalih crkava, iz ovoga nije teško zaključiti da su se stanovnici tih naselja najkasnije priključili današnjem Blatu. Prvi iz razloga, što su se nalazili na najljepšem položaju, a drugi jer su od Blata bili najudaljeniji.

Kad se glavnina stanovništva našla oko crkve matice Svih Svetih, teško je bar za sada reći. I prvotna crkva građena je u nekom primitivnom murilu, ali i njezina nadogradnja — poprečna lađa — ima starohrvatski bačvasti svod. U koje, dakle, stoljeće postaviti gradnju prvotne crkve Svih Svetih? Razmislivši sve i sva, ipak, je X stoljeće najprihvatljivije. Htio bih naglasiti da je zgodno izabran titular Svih Svetih, da bi u sebi okupio sve one titulare crkava, kojima su ljudi pripadali, a da nitko u novoj crkvi ne bude zapostavljen. Istodobno se formira i Bratovština Svih Svetih da sve stanovnike još više ujedini. U toj crkvi i oko te crkve nema groblja — pa niti jedan jedincati grob — jer već davno na ovom terenu današnjeg Blata postoji prva hrvatska »župna« i grobišna crkva — u to vrijeme još rotonda — sv. Križa, a oko nje groblje, koje se u više navrata proširuje.

Iz početka je Blato bilo smješteno na Veloj strani, a to nam svjedoče: rotonda sv. Jeronima i sv. Križa i crkva Matica Svih Svetih. Kad je ono zahvatilo Učijake i Zlinja, ne možemo sa nekom većom sigurnošću tvrditi. Ipak, god. 1593. Blato je podijeljeno na dvije župe, a granica je išla ulicom koja vodi od Sv. Barbare prema Krtinji. Sudeći po tome u XVI st. na Učijacima je bilo približno stanovnika koliko na Veloj strani. Ta se stvar nije dogodila preko noći. Bila su sigurno potrebita i više nego tri stoljeća da se ta ravnoteža postigne. O tome nam — barem za Veli Učijak — jamče stara crkva sv. Vida i Presv. Trojstva, koja se nalazila gdje je danas Sv. Lucija.

U XVI st. Blato obuhvaća uglavnom teren na kojem se i danas nalazi: Velu stranu, Zlinja te Mali i Veli Učijak. Bilo je dakle manje ljudi, te je bilo i manje kuća, koje su bile dosta udaljene jedna od druge, a između njih vrtovi i voćnaci. Tako »rastresito« Blato sa mnogo zelenila moralo je pružati lijepu sliku, posebno kad bi se uporedilo sa nabijenim srednjovjekovnim gradićima bez sunca i zelenila. U tom zelenilu i sigurno među manjim kućama svojom se ljepotom, veličinom i čvrstoćom isticalo desetak kaštila imućnijih plemića. Ti su kaštili ljudima u slučaju nekog napada služili za obranu, a zgodno su bili smješteni i nijesu bili grupirani na jednom mjestu. Zbog svega toga Riceputi početkom XVIII st. naziva Blato Kraljicom drugih naselja, a malo za njim Farlati skoro dvostruko većim od Korčule.

Nakon svega ovoga netko bi sigurno upitao: koliko je barem približno u kojem stoljeću Blato imalo stanovnika? Odgovor je više nego težak. Iz izvještaja biskupa Andreis-a Sv. Stolici god. 1670. znademo da je Blato tada imalo 1400 stanovnika. God. 1820. Blato ima 2591 stanovnika. U vremenu, dakle, od 150 god. broj stanovnika Blata povećao se za cca 80%. God. 1900. Blato ima cca 6000 stanovnika. U to vrijeme, ipak pretežno od Blaćana, formirala se i Velaluka i možemo reći da se kroz samih 80 god. pučanstvo umnožilo skoro za 400%.

U onim davnim vremenima od VII — XVII st. mortalitet je bio neuporedivo veći zbog bolesti, posebice kužnih, zatim zbog borbi i ratova, koje su naši pređi vodili sa gusarima i Mlečanima. U vezi svega toga i natalitet je bio daleko manji nego u XVIII st, a nadasve manji nego u XIX st.

Moramo k tome imati na umu da se dobar dio blatskih plemića u XIII st., a nadasve u XV st., preselio u Korčulu, iako je veći dio ostao i dalje živjeti u Blatu. Do kasno u XIX st. svake nedjelje od Sakramenta išla su trojica iz Blata u Korčulu da nose u procesiji baldakin, dok je to pravo pripadalo samo jednom iz Korčule. Vjerojatno je to bio omjer broja plemića Blata i Korčule.

Nakon svega rečenog mogu reći da postoji vjerojatnost da kroz čitavo jedno stoljeće stanovništvo Blata nije moralo krenuti naprijed ni za 10%. Mogao se, dapače, broj stanovništva u pojedinom stoljeću dosta umanjiti zbog borbi i ratova, a posebno kužnih bolesti koje su često i kod nas, kao i drugdje u svijetu u ona vremena harale. I danas je Blato zbog ekonomske emigracije manje nego je bilo čak pred 80 god. Uostalom, takve su se stvari događale u čitavoj našoj domovini, pogotovo kad je ona kroz nekoliko stoljeća vojevala sa Turcima i od nje ostalo, kao

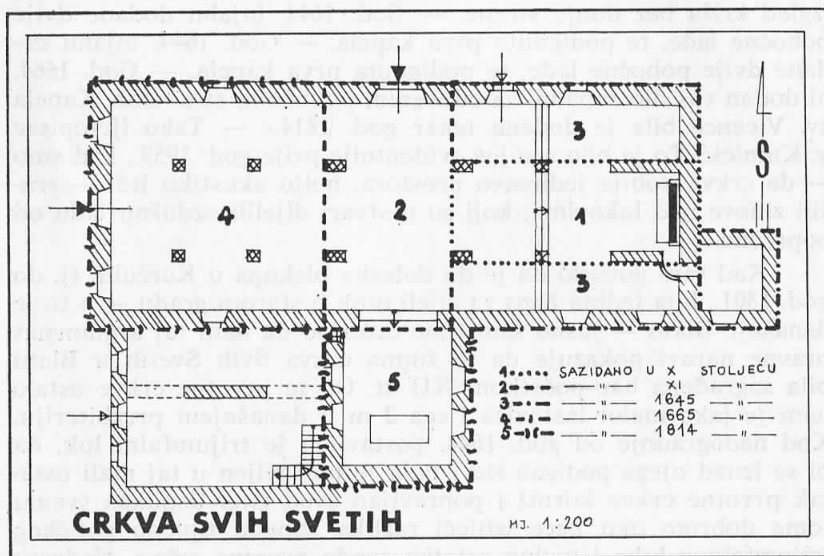
što lijepo reče Vitezović: »Reliquiae reliquiarum olim incliti regni Croatiae — Ostaci ostataka nekoć slavnog hrvatskog kraljevstva.« — Tako se nešto slično moglo — si licet parva comparare magnis = ako je dopušteno male stvari usporediti velikima — i sa Blatom dogoditi.

ŽUPNA CRKVA SVIH SVETIH

U ljetopisu ove župe o župnoj crkvi čitamo slijedeće: »Prva je crkva bila bez sumnje veća nego ostale kapele, inače se u njoj ne bi bile mogle održati skupštine. Tokom vemena crkva se više puta dograđivala i nadograđivala, dok je dobila današnji oblik. Prva crkvica je bila kako stoji današnji veli oltar sve do pulpita (propovjedaonice) bez pobočnih lađa. Visina je čitave crkve bila, koliko je danas ostavljen mali dio nad velim oltarom. Kasnije bi sagrađen dio sa pročeljem put plokate, tako je crkva dobila izgled križa bez donje strane. — God. 1644. bijahu dodane dvije pobočne lađe, te podignuta prva kapela. — God. 1644. bijahu dodane dvije pobočne lađe, te podignuta prva kapela. — God. 1664. bi dodan vas dio zapadni sa odnosnim pobočnim stranama. Kapela sv. Vicence bila je dodana tekar god. 1814.« — Tako ljetopisac g. Kumičić. To je bilo sve još evidentnije prije god. 1959., kad smo — da crkva dobije jedinstvo prostora, bolju akustiku itd. — srušili zidove nad lukovima, koji su u stvari dijelili uzdužnu lađu od poprečne.

Kad sam govorio da je do dolaska biskupa u Korčulu, tj. do god. 1301., bila jedina župa za cijeli otok u starom gradu — a to je današnje Blato — jasno sam time dokazao da nam taj argumenat pravne naravi pokazuje da je župna crkva Svih Svetih u Blatu bila sagrađena bar početkom XII st. Od te prvotne crkve ostalo nam je jako malo: lastovica i cca 2 m u današnjem prezbiteriju. Kod nadogradnje od god. 1644. postavljen je trijumfalni luk, da bi se iznad njega podigao zid i tada je postavljen u taj mali ostatak prvotne crkve korniž i popravljan svod iste. Uspukos svemu tome dobrom oku neće izbjeći razlika između tipično gotičkog trijumfalnog luka i malog ostatka svoda prvotne crkve. Nadasve se to vidi u transepti (poprečnoj lađi), u kojoj ne samo što nema karakterističnih gotičkih pojaseva preko svoda, nego nema ni traga kornižu, iz čega nam je jasno da ga posve sigurno nije bilo ni u prvotnoj crkvi od velog oltara do današnje propovjedaonice. Taj je korniž posve sigurno dodan kod nadogradnje od god. 1644., a to se vidi i po istoj vrsti kamena kod korniža i triumfalnog luka. Korniž u transeptu nijesu ubacili, jer bi bilo potrebno napraviti velike preinake u svodu iste, a to se nije isplatilo. Kad pogledamo

svod transepte, onda je i najvećem laiku u umjetnosti jasno da to nije gotički svod već starohrvatski bačvasti svod, koji ide najprije u širinu, da potom krene u nekom neobičnom luku prema vrhu. Dovoljno je samo usporediti tipični gotički svod u pobočnim lađama, a nadasve u lukovima, pa da vidimo kolika je golema razlika između njih i svoda transepte. Ili možemo uporediti svod nadogradnje sv. Križa iz XIV st. sa lijepim gotičkim pojesevima i gotičkim svodom sa svodom transepte, pa da se uvjerimo kako nije samo prvotna crkva Svih Svetih, nego i transepta građena daleko prije XIV st. Naši su pređi već u XIV st. nadogradili grobišnu crkvu sv. Križa, te su sigurno imali i potrebe i sredstava da svoju župnu crkvu puno prije nadograde. Kad sve »odvagnemo«, mislim da je najvjerojatnije postaviti gradnju prvotne župne crkve u X stoljeće.

Nekima je dosta nejasno zašto je crkva Svih Svetih nadograđena u XVII st., kad je već potpuno dominirao barok, u gotičkom stilu. Mislim da je to učinjeno zbog toga, što je nadograđuju u gotičkom stilu, bilo najlakše uskladiti sa starohravskim stilom u kojem je bila sagrađena i prvotna crkva i transepta.

Kad se god. 1959. usijecao svog poprečne lađe, da bi se spojio sa svodom uzdužne lađe, zapazilo se da je svod poprečne lađe

(transepte) izveden iz velikih i jakih ploča (»bačica«), dok je svod uzdužne lađe i pobočnih lađa napravljen od crvene tupine vjerojatno uvezene iz Boke Kotorske ili Grčke. Kod tih i kasnije drugih radova zapazilo se da je sva crkva ispod kupa konalica popločana jakim pločama (»kotalima«) i dobre međusobno cimentiranim: sve to izgleda kao jedno tijelo. Prema ljetopisu ove župe taj je posao učinjen god. 1885. Vjerojatno zbog vlage!!

Kad se dubala jama za sakrarij kod »malih vratiju«, naišlo se na volat. Razumljivo volat prema dolje. Malo nas je to iznenadilo. Prije pronalaska armiranog betona sve su jače zgrade, koje su bile na stupovima a nijesu počivale na samoj hridini, morale imati volte ispod zemlje ili točnije ispod stupova, da drže stupove koji nose gornji dio zgrade. Kad bi se našla neka »jama bez dna«,tko bi u tom slučaju nosio svu težinu zgrade? Ti volti daju i neku elastičnost zgradi, a to se pokazalo i kod zadnjeg potresa od 1962. g., koji je župna crkva u Blatu bez i najmanje štete izdržala.

Crkva je postavljena u pravcu istok-zapad, a ipak fasada — za razliku od golemog broja drugih katoličkih crkava — nije zapadna strana crkve nego sjeverna strana, koja gleda prema plokati i glavna su ili »vela vrata« na toj strani i na njih ulaze i izlaze sve procesije. Sa estetskog gledišta ta nam sjeverna strana pruža također neusporedivo ljepši izgled.

Na sjevernoj strani crkve, ispod lijepe i jednostavne renesansne rozete sa deset koloneta, nalaze se tipična barokna vrata XVII st. tzv. Vela vrata, u kojih se luneti nalazi barokni kip Gospina Uznesenja. God. 1613. bio je posvećen u ovoj crkvi oltar Gospina Uznensenja i vjerojatno se taj kip na tom oltaru nalazio. Od tog oltara nema traga, a teško se domisliti i gdje je bio smješten.

Na zapadnoj fasadi, ispod relativno dosta raskošne barokne rozete sa 16 koloneta, nalaze se lijepa i jednostavna renesansna vrata sa lunetom. Sudeći po svemu — a nadasve po sličnosti sa rozetom — ova su se vrata jednom nalazila na sjevernoj fasadi. I vrata i rozeta sigurno su u toku XVI st. ugrađene. Toga je naknadnog ugrađivanja u Blatu na svim crkvama i u sva vremena bilo dosta.

Sa strane zapadnih vratiju, koja u Blatu zovu i ženska vrata, jer redovito ženski svijet kroz ista vrata ulazi u crkvu, nalaze se dva barokna jajolika prozora iz XVII st. Na istoj strani, na vrhu uzdužne lađe straši veoma lijepi i raskošni barokni akroterij, a na krajevima pobočnih lađa dva kipa, koja predstavljaju sv. Ivana evanđelistu i sv. Marka.

Iznad krova poprečne lađe prema plokati smještena su tri kipa od kamena: Bog Otac, prorok Jeremija i Elisej koje u Blatu propisuje poznatom blatskom kiparu Franju Kučić-u. Bio je član bratovštine Svih Svetih u Blatu i u knjigama bratovštine piše CUCICH. Kasnije, kad se promijenila ortografija, imamo u Blatu obitelj Kučić i ne vidim razloga da tog poznatog u našim razmjerima blatskog kipara drugojačije nazivamo.

U visini uzdužne lađe sa svake strane nalazimo po pet baroknih jajolikih prozora. U istočnom dijelu četiri mala pačetvorinasta gotičkih prozora — da bi crkva dobila više svjetlosti i u njoj bilo manje vlage — zamijenili smo sa većim baroknima god. 1959, kod preinake poprečnog svoda.

»Stara sakristija«, koja se svojedobno nalazila iza oltara gospe od Rozarija — sudeći prema dovratnicima građena je tek u XIV st. — Tzv. »nova sakristija« iza oltara sv. Križa sagrađena je tek u XVII st. iza kako je crkva sredinom istog stoljeća bila nadograđena, a dovratinici i za nju napravljeni su u stilu XIV st. Kod »okretanja« glavnog oltara prema narodu god. 1970. posve je nestalo »stare sakristije«, jer je oltar Gospe od Rozarija tisnut do zida, a većim dijelom nestalo je i »nove sakristije«, jer je i oltar sv. Križa pomaknut unazad, a prostor je pred istim oltarima podignut za dvije stepenice da se izravna prostorom pred Velikim oltarom i tako se dobio oko oltara okrenutog prema narodu lijep i prostran prezbiterij. Da li se sve to moglo izvršiti, još god. 1962. od bivše crkvene konobe i dvorišta između iste i crkve, dobila se nova sakristija sa preko 80 m^2 i otvorila su se nova vrata sa izlazom u kapelu sv. Vicence.

Težinu uzdužne lađe i transepte nosi deset stupova, od kojih se svojom veličinom ističu četiri, koja nose i transeptu. Iznad stupova po običaju imamo jednostavne, a ipak lijepe kapitele, a iznad njih tipične gotičke lukove.

Oltari župne crkve

Kakav je bio oltar u prvotnoj župnoj crkvi teško je reći. Najvjerojatnije u obliku slova T, kao što smo ga otkrili i u crkvi sv. Kuzme i Damjana. Ništa neobično da tom oltaru nema traga. U arhivskim spisima nalazimo da je god. 1613. korčulanski biskup posvetio u crkvi Svih Svetih u Blatu oltar na čast Svih Svetih. Iz arhivskih spisa također znademo da je Mala kurija u Blatu sa župnikom uputila dne 5. VIII 1745. g. molbu biskupu u Korčuli da zamijeni zavjet, koji su vjernici ovog mjesta učinili prigodom kuge da će sagraditi crkvu na čast Gospe od Zdravlja, gradnjom mramornog oltara Svih Svetih. Biskup odgovara da ih ne rješava zavjeta, niti ga mijenja, već jedino dopušta da sada grade mramorni oltar, a crkvu Gospe od Zdravlja kasnije, kad mogućnosti dopuste. Današnji je veli oltar iz tih godina, jer i stilski tom vremenu pripada. Svetohranište, koje se prije nalazilo na velom oltaru, još je iz kasnijeg vremena. Budući da je isto svetohranište dobrim dijelom zagrađivalo sliku na velom oltaru, god. 1970. prigodom »okretanja« velog oltara prema narodu isto smo svetohranište smjestili na oltar sv. Križa, a u duhu smjernica II Vatikanskog koncila. Svetohranište je tipično barokno, vjerojatno iz konca XVIII st, a majstor, koji je pokazao zavidnu klesarsku vještinu, ostao je nepoznat. U blagajničkim dnevnicama ne nalazimo isplatu za isto svetohranište, te je ono po svoj prilici poklon crkvi nekog dobrog vjernika. Svetohranište je na velom oltaru bilo visoko postavljeno iznad dviju stepenica, koje smo kod preinaka god. 1970. upotrijebili za korniž obaju ambona.

Kod radova ispred sadanje nove sakristije god. 1962. pronašli smo u nasipu tri renesansno-barokne konzole za sjedanje, kao i dvije tipično barokne stojne konzole visine 0,80 m. Još su tri konzole za sjedanje ugrađene već davno u fižulu ispred crkve. Da li je oltar posvećen god. 1613. počivao na ovim dvjema stojnim konzolama, vrlo je diskutabilno, jer nešto slično nigdje u Dalmaciji ne nalazimo, a konzole stilski odgovaraju početku XVII st. i sada se nalaze u malom lapidariju ispred crkvene zbirke. Neobično je također, ako isključimo ove stojne konzole kao nosače menze, da onda oltaru posvećenom god. 1613. nema traga. Onih, pak, 6 konzola za sjedanje posve je sigurno služilo u crkvi svećenicima i »vlastima« mjesta, kao što to susrećemo i drugdje, pa i na Lastovu u crkvi sv. Vlaha gdje se još nalaze. I ove su konzole smještene u crkveni lapidarij.

Današnji veli oltar krasi slika mletačkog majstora Girolama da Santa Croce, a nabavljena je od Jakova Kanavelić, god. 1540. i postavljena na mjesto na dan Vele Gospe. Kanavelići su bili jedna od najmoćnijih blatskih plemićkih obitelji, koji su razumljivo imali zgradu i u Korčuli, jer se gore »dijelila pravda.« Poslije preinaka napravljenih u prezbiteriju god. 1970. sada se slika vidi u svoj svojoj cijelini i ljepoti, a prema mišljenju stručnjaka majstor je kod ove slike nadmašio sama sebe. Da nema signature, koja dokazuje autora, vjerojatno bi je pripisali nekom jačem kistu. Tako rekoše i vidimo da svatko može pogriješiti.

Prema ljetopisu župe, a i prema signaturi urezanoj na menzi, oltar Gospe od Rozarija sagrađen je god. 1763. Ovdje je pret-

hodno bio drveni retable u stilu barok-rokoko, a sada se nalazi na oltaru sv. Roka. To je prvorazredna rezbarija, kojoj se svaki posjetilac divi ,a potpuno se pogrešno od nekih pripisuje našem majstoru Kučiću. Na današnjem se oltaru nalazi slika 15 Gospinih otajstva, koja je potpuno odgovarala bivšem drvenom retable-u, da bi se mogla smjestiti u sadanji mramorni sa strana je malo skraćena. U sredini je sigurno imala — a to je i vidljivo — sliku Gospinu, koja je također dignuta, da bi se mogao u nišu oltara smjestiti barokni Gospin kip. Kip je danas pokriven srebrnom oplatom i ukrašen poklonima vjernika ove župe, a jednom je bez sumnje krasio pramac (provu!) nekog jedrenjaka. Prema predaji kip je u uvali Poplat našla neka pastirica iz obitelji Hudulin.

Kod obitelji Antuna Buškariol još je i danas živa predaja da je njihov daleki predak Jakov došao iz Kopra i sagradio oltar Gospe od Rozarija, potom se u Blatu oženio gdje njegovi potomci još i danas žive. U maticama vjenčanih ove župe čitamo kako je dne 25. II 1764. magistar Jakov Buškariol, sin protomagistra Antuna iz Žminja, porečka biskupija, sklopio brak sa Franom Tulić. Majstor, koji je god. 1970. izvodio radove »okretanja« oltara prema narodu, rekao mi je da je kamen i u antipendiju Velog oltara i oltara sv. Križa također iz Istre. Vrlo je, dakle, vjerojatno da su ova sva tri mramorna oltara blatskoj crkvi »poklon« obitelji Antuna i Jakova Buškariol uz lijepu nagradu. Prema knjizi računa sveukupni trošak oltara Gospe od Rozarija isplaćen prokuratorima iznosi preko 1 200 zlatnih dukata. Tu je sigurno uračunat prijevoz i ostalo.

Oltar sv. Križa skoro je identičan oltaru Gospe od Rozarija i jedina je razlika, što kod njega predvladava sivkasta boja mramora, dok kod Gospina crvena. Ovaj oltar i prema ljetopisu župe, a i prema predaji, pripadao je obitelji Glavočić, a dao ga je sagraditi neki njihov dalek predak poslije sretnog povratka iz Sjeverne Amerike. Na oltaru se nalazi velo Propeće, i prema ljetopisu se pripisuje nekom Primaćeli. Drveni oltar sv. Križa iz XVII st., koji se nalazio na mjestu današnjeg mramornog oltara, prenijet je god. 1763. u crkvu sv. Križa u starom groblju.

Kod premještanja oltara god 1970. lijepo se vidjelo za oltar Gospin i sv. Križa, da su nadograđeni. Bili su manja oltari građeni u murilu, a potom je nadodana još jedna »ruka« murila i na nju postavljen mramorni antipendij oltara. Kod velog oltara nijesmo našli ni traga bivšem oltaru iz god. 1613., već je iz temelja bio građen kao novi oltar.

Kapela sv. Vicence počela se graditi god. 1795., a dovršena je god. 1814. Glavni majstor i voditelj posla bio je Pavao Bertapele

rodom iz Vrbovska — Hvar. Imamo cijelu knjigu računa ove kapele i oltara, koju je pregledao dr Cvito Fisković i nadati se da će on — kad mu dopusti vrijeme — na njemu svojstven način dati prikaz ove lijepe kapele i još ljepšeg oltara, kakvi se kod nas rijetko vide. Gdje je danas ulaz u istu kapelu, svojedobno je tu bio oltar sv. Antuna Padovanskoga, i taj je oltar god. 1871. prenijet u crkvu Gospe od Zdravlja, koja je te godine i sagrađena na temelju davnog zavjeta naših pređa. Oltar je kod premještanja nešto smanjen, jer je visina ove crkve manja od visine transepte župne crkve gdje se oltar prethodno nalazio. Renesansna slika sv. Antuna, koja se prije na istom oltaru nalazila, sada je visoko pozadi oltara sv. Vincence uokvirena lijepim mramornim baroknim retable-om.

Prema mišljenju dr Cvite Fiskovića dva vela anđela sa strane rake sv. Vicence stilski ne odgovaraju radu Pavla Bertapele, a to dokazuje i knjiga računa, jer nema isplate Pavlu Bertapele za ta dva anđela već za dvije mramorne piramide, koje su se — sudeći po svemu — prethodno nalazile na mjestu gdje su danas ona dva anđela. Tome nije davno, a čudno: ni predaja ni knjige računa ne govore tko je te anđele napravio.

Nova pozlaćena vrata, koja izvana zatvaraju raku, dao je god. 1839. u Veneciji napraviti g .Antun Kunjašić, dok je bivša drvena prema ljetopisu župe svojim kistom bio dotjerao o. Bernardin redovnik iz Badije. Ta su drvena vrata vjerojatno ostala u Veneciji, jer ih je u dogovoru sa sakristanom bio »ukrao« g. Antun Kunjašić, da bi prema njima majstor u Veneciji napravio sadašnja. Drvenu raku, u kojoj se sada nalaze kosti sv. Vicence, god. 1895. napravio je Marin Radica, kipar iz grada Korčule.

Oltar Prikazanja Isusova u hramu ili kako ga je narod zvao oltar Gospe sestrinske nalazio se nasuprot malih vratiju, gdje se i danas nalazi slika istog oltara nabavljena sredinom XVIII st. od nepoznatog domaćeg slikara. Prema knjizi računa iste bratovštine još u XVII st. na tom je mjestu bio drveni oltar. Vjerojatno je i imao neku sliku, ali sada je nigdje nema. U vezi s ostavštinom pk. Ivana Bačić »Pušilo« g. Deviću, klesaru iz Korčule, napravljen je novi mramorni oltar (menza je već prije bila od mramora!). Kad su početkom ovog stoljeća oltar postavili na mjesto, slika Prikazanja Isusova u hramu nije mogla ući u mramorni retable, koji je od slike dosta manji. Dević je, naime, prevario i crkvu i pk. Ivana Bačić i blatska je crkva sa njime vodila veliku parnicu, koja formalno još nije završila, a u stvari je završila smrću Devića i početkom I svjetskog rata. Sada je na tom oltaru kip Gospe od Zdravlja, koji nam god. 1951. pokloniše naši Blaćani iz

USA. God. 1970. ovaj smo oltar premijestili na mjesto gdje se nalazio drveni oltar sv. Jurja posve trošan, da bi se omogućio bolji pristup oltaru sv. Križa odnosno Presv. Sakramenta. Oltar smo na taj način spasili od potpunog uništenja. Klamfe (gafe), koje su vezivale dijelove oltara za zid i ostale mramorne dijelove međusobno, bile su od željeza i rđa ih je zbog vlage bila pretvorila formalno u prašinu. Čitavu stoga težinu oltara držala je žbuka. Da nije premješten, očekivati je bilo — samo to nitko nije očekivao — da čitav oltar pade i otiđe u komade.

Prema ljetopisu župe, oltar Gospe od Karmena dao je god. 1712. napraviti pk. Juraj Boroe Kusić. Na istom se oltaru nalazi lijepa bakrena slika — rad nepoznatog a dobrog majstora — koja prikazuje Gospu od Karmena.

Oltar sv. Josipa, također od kamena, podignut je ostavštinom Ivana Žanetića iz god. 1666. — Slika je na istom oltaru prema sudu stručnjaka iz konca XVIII st.

UKRATKO O DRUGIM KULTURNIM VREDNOTAMA U ŽUPNOJ CRKVI

1) 12 slika apostola postavljenih ispod korniža u uzdužnoj lađi. Klasicizam koncem XVIII st.

2) 14 postaja križnog puta. Bakrotisak. XVIII st. Na istim je tekst ispisan: latinski, njemački i italijanski. Iz toga se dade zaključiti da je autor istih postaja iz srednje Europe. Kod nas su samo još dva takva primjerka Križnog puta: Cavtat i Zadar.

3) 6 kandilira od srebrnog lima — signatura 1712., 6 kandilira različite veličine također od srebrnog lima sa likom Gospe iz XVIII st., 6 kandilira također od srebrnog lima nabavljenih sredinom XIX st. za oltar sv. Vicence a u stilu XVIII st. Svi sa tucanim ornamentima i mletačkom puncom.

4) 10 srebrnih kandila, urešenih tucanim ornamentima, svi uglavnom iz XVIII st., a nekima je urezana i godina i donator.

5) 3 kompleta srebrnih oltarnih ploča iz istog vremena kao i kandiliri. — Te su ploče bile nabavljene za Veli oltar, oltar Gospe od Rozarija i sv. Vincence.

6) Procesionaln križ od žute mjedi, jednom pozlaćen, ali se pozlata zbog dugogodišnje uporabe zadržala samo u udubinama. Nedostaje raspeti Krist, dok je lik Gospe sačuvan.

7) Procesionalni križ iz srebrnog lima, donekle gotskog oblika, sa ornamentima baroka.

8) veći broj baroknih kaleža, kod nekih se naziru renesansni elementi, a kod jednog je postolje gotičko-renesansno.

9) vjerojatno najvrijednija stvar s umjetničke strane u crkvi iza slike na velom oltaru jest 10 kornih sjedala iz sredine XVII st., koja su sada smještena u crkvi sv. Jeronima, da daljnom upotrebom ne bude posve uništena. Sjedala su renesansno-barokna i kod nas više nego rijetkost. Nadamo se da će dogodine biti restaurirana i ponovo resiti našu Maticu.

10) 8 kristalnih lustera nabavljenih koncem XIX st., a prema sudu stručnjaka stilski pripadaju XVIII st.

Kako da zaključim ovaj mali prikaz naše župne rckve i njenih vrednota? Sigurno nije velebna poput naših dalmatinskih katedrala! Kad je posjete stranci, ipak svi od reda reku da je među ljepšim na terenu dubrovačke biskupije. Neki, pa i profesori umjetnosti, ostaju očarani njezinom ljepotom i ne mogu vjerovati da je u nekoliko navrata nadograđivana, a za »okretanje« oltara prema narodu rekli su mnogi da je u našim starim crkvama ovo najuspjelije.

Po mojem je mišljenju kod naše župne crkve najvažnije to, što nam ona nije poklon nekog kralja ili kneza, a još manje neke tuđinske vlasti, već je plod vjere ovog naroda, koji ju je vjerojatno kroz 1.000 god. gradio i nadograđivao, kitio i uljepšavao. To još i danas čini. Samo kroz ovih zadnjih tridesetak god. toliki primiše »i šakom i kapom« od Međunarodnog Karitasa za potrebe crkve, a toliki i milione od društvenih fondova za obnavljanje svojih, a mi ni od koga ništa, osim što je pred dvadesetak god. Reg. Zavod obnovio sliku na Velom oltaru. Možemo, doista, ponosom reći: ono što smo kroz svu povijest učinili na njezinu uljepšavanju, to smo učinili sami, a to činimo i danas zahvaljujući ljubavi prema njoj naših ljudi u Blatu, kao i onih izvan domovine, a posebno onih u Sydney-u, Perth-u i Fremantle-u, kojima i ovom prilikom srdačno zahvaljujem.

SV. VINCENCA

Kad čovjek spomene Dubrovnik i nehotice se prisjeti sv. Vlaha, a kad čovjek spomene Blato i nehotice se prisjeti sv. Vincence.

Iako se relikvije sv. Vicence nalaze u Blatu tek od god. 1795, ipak se može reći: što je za Dubrovnik sv. Vlaho, a za Split sv. Duje, to je za Blato sv. Vincenca. Pobožni Blaćani dugo su vremena željeli imati u svojoj sredini kosti nekog mučenika poput drugih većih i uglednijih crkava.

Kroz prva tri stoljeća kršćanstva stotine tisuća kršćana radije izabraše smrt nego da izdadu Krista i golema većina njih počiva u rimskim katakombama (podzemnim grobištima!!). Većini njih ni imena ne znamo, ali to nije ni važno, jer lijepo reče veliki Augustin: Martyrem dixi satis praedicavi = Rekao sam da je mučenik i sve sam rekao. Nije važno ime već djelo!

Zadnji korčulanski biskup Josip Koserić rodom iz Šibenika — kod prvog svog posjeta župi Blato — obećao da će od sv. Oca isposlovati za župnu crkvu u Blatu kosti nekog mučenika. I doista, preko svećenika Ilirskog zavoda sv. Jeronima u Rimu Ivana-Antuna Pinelli od pape Pija VI. dobi tijelo sv. Vincence mučenice izvađeno iz Poncijanskih katakombi. Po mjestu na kojem su se njezine kosti nalazile dalo bi se zaključiti da je podnijela mučeništvo oko 280. god.

Netom je god. 1792. stiglo u Korčulu tijelo sv. Vincence — a doniječe ga u čvrstu sanduku brodom Gašpara Boban iz Zlarina — korčulanski biskup pozva blatskog župnika Don Frana Bosnić-Kovačića. U njegovoj prisutnosti i cijelog korčulanskog kaptola otvoriše sanduk, i biskup obeća da će prvom zgodom dostaviti sv. Vincencu u Blato.

Korčula je već imala kosti sv. Todora, ali one se ne vide, jer se nalaze u maloj srebrnoj raki, te je vjerojatno to bio razlog da se Korčulani teško odijeliše od sv. Vincence, koje su kosti u raki ograđenoj staklom i preko istih navučeno odijelo, te se dobija dojam kao da jedna mlada djevojka-mučenica počiva u grobu. Trebale su pune tri godine i tolike intervencije sa strane naših pređa, dok je biskup Koserić ispunio obećanje, jer su Korčulani stalno urgirali na biskupa da sv. Vincenca ostane u gradu.

God. 1795. bio je u Blatu korizmeni propovjednik don Franjo Lučić, zagrebački kanonik, rodom iz Makarske i osobni prijatelj biskupa Koserića. Isti kan. Lučić zauzeo se kod biskupa i utanači se dan 7. travnja 1795. za prijenos sv. Vincence iz Korčule u Blato.

Veliko mnoštvo svijeta sa svećenicima i bratimima Svih Svetih otišlo je bilo iz Blata da sudjeluje u procesiji u kojoj će se sv. moći prenijeti iz Korčule u Blato. rPocesija je krenula iz katedrale sv. Marka, Vodio ju je sam biskup, a bio je prisutan čitav kaptol, mnoštvo svećenika, sve tri gradske bratovštine, dominikanci iz sv. Nikole, franjevci iz Badije i golemo mnoštvo svijeta iz Blata. Sa svih gradskih crkava slavila su zvona, a sa svih strana pucali maškuli i orile se pobožne pjesme. Tijelo sv. Vincence bilo je položeno na brod Gašpara Bobana, na kojem bijaše i oltar. Na tom su brodu bili i svećenici iz Blata i ostali svijet, koliko je brod mogao primiti, a ostalo mnoštvo svijeta pratilo je brod Gašpara Bobana sa svojim brodovima, brodicama i lađama. Sve je to skupa izgledalo kao jedna velika procesija preko mora.

U Prigradicu se stiglo dosta kasno i stoga sv. tijelo položiše na oltar ispred kuće Arnerića, a prijenos u Blato odgodiše za sutrašnji dan 8. IV 1795. Neki otiđoče te večeri svojim kućama, a mnogi ostadoše u Prigradici sabrani u molitvi oko tijela nebeske zaštitnice.

Dne 8. travnja krenula je procesija iz Prigradice prema Blatu, a na čelu iste nalazio se barjak Kumpanije sa kumpanjolima, a potom barjak Svih Svetih sa bratimima i veliko mnoštvo svijeta. Kad stigoše u Blato, sv. tijelo položiše na oltar sv. Antuna, koji se nalazio točno na ulazu u današnju kapelu sv. Vincence. Prvih godina blagdan sv. Vicence slavno se dne 8. travnja — na dan prijenosa sv. Vincence u Blato. Budući da taj datum često puta dođe u korizmu, prenesoše dogovorno blagdan zaštitnice na dan 28. travnja.

Redovno svake oodine vjernici Blata svečano proslave blagdan svoje zaštitnice: bude i procesija u kojoj se nosi jedna mala kost mučenice u posebnom pozlaćenom relikvijeru. Najsvečanija proslava sv. Vincence bila je na stogodišnjicu njezina prijenosa u Blato, kad se čitava raka u velebnoj procesiji nosila oko mjesta. Još se priča o toj veličanstvenoj proslavi u Blatu. U toj veličanstvenoj procesiji sudjelovale su: bratovština Svih Svetih iz Blata, sv. Josipa iz Velaluke, Gospe od Rozarija iz Smokvice, sv. Petra iz Čare, presv. Sakramenta iz Pupnata, sv. Martina iz Žrvova, presv. Sakramenta iz Lumbarde, zatim velelučka glazba sa učiteljem Furlanijem, blatska glazba sa učiteljem Trojanijem. Bila

su prisutna u procesiji tri biskupa: dubrovački Marčelić, hvarski Carev, kotorski Uccelini, mitronosni opat iz Korčule don Božo Trojanis, 32 svećenika i oko 7000 vjernika. Procesija je krenula poslije podne u 4 sata, i trajala je sve do 6 sati (puna dva sata!). a kretala se od župne crkve preko plokate, te ulicom do Sv. Barbare, a potom oko crkve Gospe Nuncijate te malim Učijakom prema Sv. Liberalu, a odatle Velim Zlinjama natrag u maticu. Kad su prvi stigli do crkve sv. Liberala još su posljednji bili na plokati. Čitav put kojim je prolazila procesija bio je ograđen sa 700 velikih borova, povezanih festunima, na raskršćima korte, a sve puno zastava. To je bila, prema pričanju onih koji su to doživjeli, najvelebnija crkvena proslava, koju je ikada Blato u svojoj povijesti doživjelo.

Dvije god. poslije ove nezaboravne proslave — tj. 1897. — utemeljena je Bratovština sv. Vincence, dok prvoj bratovštini god. utemeljenja ne znamo, jer ona postoji otkada postoji i župna crkva.

OSTALE CRKVE ŽUPE BLATO

Crkva sv. Vida

Na ovom se mjestu pozadi sadanje nalazila starohrvatska crkva sv. Vida, koje se temelji još i danas vide. Sadanja je crkva sagrađena god. 1650. i po ocjeni mnogih ima od svih crkava u Blatu najbolje usklađene dimenzije: dužine, širine i visine. Smještena je na vrhu Velog Učijaka, koji se po crkvi zove i Glavica sv. Vida; brdo je nešto poveće i nije baš ugodan pristup do iste crkve, ali sa vrha brda puca krasan pogled na sve strane. Sadanji oltar od kamena kao i slika nabavljeni su god. 1874. U ovoj crkvi počivaju smrtni ostaci splitsko-makarskog biskupa rodom iz Blata Marka Kalogjera. Nadgrobni epitaf glasi na latinskom: Heic ante Deiparae Virginis aram a qua illum mater ad studia mittebat et ad quem illum ex studiis pia reducebat MARCUS CALOGJERA episcopus spalatensis et marcarensis olim salonitanus sepulcrum sibi anno 1887 paratum voluit. — — — Obiit A.D. 1888 die 4. Decem. — Hic ubi praeoptarat in pace compositus preacibus sui populi commendatur. Hrvatski: Ovdje ispred oltara Bogorodice Djevice od kojega ga je pobožna majka u školu slala i do kojega ga je iz škole ponovo vodila MARKO KALOGJERA biskup splitsko-makarski negda salonitanski god. 1887. grob je sebi pripravio. — — — Umro je dne 4. prosinca 1888. Ovdje gdje je želio smiren preporuča se molitvama svoga puka.

Budući da ga je majka prije polaska u sjemenište i poslije povratka iz sjemeništa vodila do lika Gospe od sv. Vida, to je vruće želio pred njezinim likom svaki dan kao biskup u svojoj kućnoj kapeli služiti sv. Misu. Toj mu želji bi udovoljeno sa strane blatskog župnika, a po njegovoj smrti sliku Gospe od sv. Vida povratiše u Blato. Ta se slika sada iz više razloga čuva u crkvenoj zbirci.

Crkva sv. Lucije

Ovoj crkvi službeni je još uvijek titular Presv. Trojstva, ali rijetki su u Blatu, koji to znaju, i svatko je zove crkva sv. Lucije. Današnja crkva sagrađena je oporučnom naredbom svećenika Jurja

Miroševića iz god. 1687. Iz njegove oporuke znademo da je tu bila manja crkva, koje je on nadarbinu uživao, ali sada je nemoguće znati kakva je bila.

Drveni oltar i antipendij po sudu stručnjaka umjetnosti spada među ljepše u Dalmaciji i šteta da su loše premazani uljenom bojom, dok slika na oltaru nema veće umjetničke vrijednosti. Na slici u visini vidimo Pres. Trojstvo, a niže sv. Luciju i sv. Lovra.

Sv. Ivan Evanđelista

I ovoj crkvi ne znamo godinu gradnje, a spominje se prvi put već u XIV st. Prethodno je nijesam uzeo u opširnije promatranje, jer je bilo zanimljivijih. Izvana nije bila nikad žbukana, a stari muril slabije je obrade nego u prvotnoj župnoj crkvi. Sadanji je oltar sa slikom iz prošlog stoljeća.

Crkva Gospina Navještenja

Ova se crkva prethodno nalazila cca 50 m prema zapadu, točno posred puta koji vodi za Velaluku. U dogovoru sa župnikom blatska ju je općina god. 1947. premjestila na današnje mjesto, tako reći kamen po kamen te je ostala nepromijenjena. — Crkvu je sagradio pomorac Šimun Nalešić, koga su bili sa svojim topovima napali gusari. Učinio je zavjet i poslije sretnog povratka kući smjesta ga je i ispunio, i sagradio istu crkvu sredinom XVII st. Tane gusarskog topa, koje je palo na njegov brod, čuva se sada u crkvenoj zbirci. Na slici je oltara prikazan sa svojom ženom gdje kleči i zahvaljuje ispod Gospina Navještenja.

Crkva sv. Barbare

Ovu je crkvu koncem XVII st. dao sagraditi Franko Miročević pk. Jakova nakon što se oslobodio turskog zarobljeništva. Ustanovio je i neku malu nadarbinu i uživaoci iste god. 1734. crkvu obnoviše i napraviše sadanji kameni oltar. God. obnove crkve ubilježena je na nadvratniku crkve.

Crkva sv. Liberala

Crkva se nalazji podno Velog Učijaka uz put, koji vodi za Prigradicu. Prvi se put spominje sredinom XVII st., a sudeći po svemu nije puno prije ni sagrađena. Slika je na oltaru bez velike umjetničke vrijednosti iz XVII st.

Crkva sv. Jurja u Potirni

Nalazi se na visoku brdu, odakle puca divan pogled na sve strane, a brdo je po njoj i dobilo ime: sv. Jure. Godinu joj gradnje ne znamo, a prvi se put spominje 1411. Vjerojatno je u ona davna vremena služila ljudima koji su obitavali predjele Potirne, Poplata i Šakan rata. Slika je u drvenom ormaru iz XIX st.

Crkva sv. Petra — Triporti

Prema ljetopisu župe sagradiše je ribari od »trajte«. Crkva ima ispred sebe mali trijem i vjerojatno nije starija od XVIII st.

Crkva sv. Marka u Morkanu

Prema ljetopisu tu je bila manja crkva, koja je nadograđena god. 1765. Tragovi se nadogradnje na sadanjoj crkvi nikako ne zapažaju i čovjek bi radnije zaključio da su tu malu crkvu srušili i sagradili nešto veću. Da je tu bila od davnine crkva svjedoči i sama riječ Morkan, koju svi izvode iz Marko. God. 1874. crkva je temeljito obnovljena, nabavljena je i nova oltarna slika, a stara se slika — rad nekog primitivca iz XVII st. — sada čuva u crkvenoj zbirci.

Crkva sv. Vincenca u Prigradici

Ova je crkva prethodno bila na obali (rivi) ispred kuće Vinka Milat. Bila je vrlo malena, ometala je promet, a nije bilo dolično u njoj za vrijeme ljetne sezone služiti sv. Misu. Sadanja je crkva na brežuljčiću sagrađena god. 1965. Od stare je crkve upotrijebljen zvonik na preslicu, zvono i slika sv. Vincenca. Poslije II Vatikanskog koncila ova je crkva u župi Blato prva dobila oltar prema narodu.

Tri špilje Gospe Lurdske

Špilja Gospe Lurdske uz put, koji vodi za Prigradicu, udaljena od mjesta cca 1 km sagražena je god. 1908. prigodom 50. god. Gospinih ukazanja u Lurdu.

Špilja Gospe Lurdske u Potirni napravljena je god. 1929., jer je u to vrijeme u Potirni bilo dosta stanara. Sv. Jure visoko i nepristupačan, a bilo je jednostavnije graditi špilju nego crkvu.

Špilja Gospe Lurdske u Babini — U toku II svjetskog rata dne 26. VIII 1943. napaše Italijani sa brodova topovima Babinu. Ljudi se sakriše u jednu poveću posve prirodnu špilju. Odmah iza rata napraviše oltar, nabaviše kip Gospin i blagoviše špilju. I tako u toj prirodnoj špilji, koja im je u toku rata služila kao sklonište pred napadom od neprijatelja, stvoriše Špilju Gospe Lurdske.

Crkva Gospe od Zdravlja

Kuga je više puta u prošlosti harala ovim otokom. Vjerojatno još prije XVIII st. naši pređi napraviše zavjet da će sagraditi istu crkvu. Kuga je pustošila ovim otokom i sredinom prošlog stoljeća. God. 1871. sagrađena je ova zavjetna crkva na vrhu Malog Učijaka. Iako je građena u prošlom st., oltar je iz XVII st. To je oltar sv. Antuna iz župne crkve, koji se nalazio gdje je danas ulaz u kapelu sv. Vincence. I rozeta iznad vratiju ove crkve jednom je posve sigurno bila ugrađena na župnoj crkvi, možda baš iznad oltara sv. Antuna.

Crkve Čs. Ss. i privatnih obitelji

U ovoj župi imamo i tri crkve Čč. sestara: Krista kralja, Gospe od milosti i sv. Roka.

Crkva Krista kralja sagrađena je uz kuću Matice god. 1927, a temeljito bi obnovljena god. 1972. Tada je nabavljen krasni kip Krista Kralja, novo moderno svetohranište u liku sunca — simbol Krista Gospodina, a oltar okrenut prema narodu.

Crkva Gospe od milosti bi sagrađena od Čč. sestara uz obilatu pomoć Prižbara u predjelu Prižba god. 1929. God. 1975. ova crkva bi znalački obnovljena: svetohranište još ljepše nego u crkvi kuće Matice, a oltar sa polukružnom menzom okrenut prema narodu. Ova je crkva kao naručena za duhovne potrebe onih osoba, koje svoj ljetni odmor provede na Prižbi — tom biseru našeg otoka.

Crkva sv. Roka nalazi se u sklopu Doma zdravlja ili točnije Doma staraca cca 2 km udaljenog od Blata uz put za Prigradicu. U istom domu namještene su naše čč. sestre, koje prema priznanju sviju drže dom na zavidnoj visini u svakom pogledu. Crkva sv. Roka sa Presv. Sakramentom pruža s jedne strane snagu našim sestrama u njihovu napornom radu, a našim iznemoglim i dragim stracima sa druge strane utjehu na kraju njihova zemaljskog puta.

Na Brnistovi je crkva sv. Antuna obitelji Žaknić Beor; na Sridnjem ratu crkva je Gospe od Zdravlja obitelji Cetinić Tale—; na Hrastovica crkva Gospe od Karmena obitelji Skokondić; na Krtinji crkva Gospe od Karmena obitelji Milat Šavlija, a u Bristvi je bila crkva također Gospe od Karmena obitelji Tulić. Nadati se da će ova crkva biti uskoro nagrađena na nekom boljem mjestu, jer je maknuta zbog potreba poduzeća Radež.

POSTOJANJE CRKVE NA TERITORIJU ŽUPE BLATO IV — XX ST.

Tek je Milanskim ediktom (313. g.) kršćanstvo dobilo slobodu i počelo graditi crkve. Pokušajmo sada ukratko potvrditi postojanje crkve na ovom terenu župe Blato na temelju crkava i ostalih crkvenih objekata. U toku sam knjige stoljeća gradnje nekih crkava precizirao i nadam se da nijesam mnogo pogriješio, ostale ću crkve smjestiti u stoljeće za koje mislim da ipak najvećma odgovara.

IV — VI st. Romanska rotonda Gospe od Poja, Ranokršćanska bazilika ispod temelja Sv. Kuzme i Damjana

VII — VIII st. Dvije romanske rotonde: sv. Jeronima i sv. Mihovila i hrvatska rotonda sv. Križa

IX — X st. Hrvatska nadogradnja romanske rotonde sv. Mihovila, crkva sv. Martina, hrvatska nadogradnja Gospe od Poja, prvotna župna crkva Svih Svetih, stara crkva sv. Vida

XI — XII st. Sv. Kuzma i Damjan, Sv. Antun u Lovu, stara crkva sv. Marka u Morkanu, nadogradnja transepte u župnoj crkvi, Sv. Ivan

XIII — XIV st. Sv. Trojstvo — stara crkva, Sv. Jure, nadogradnja hrvatske rotonde sv. Križa

XV — XVI st. Nadogradnja romanske rotonde sv. Jeronima, stara loža (U ova se dva stoljeća izdrađuje grad Korčula!)

XVII st .U dva navrata nadograđena župna crkva, nova crkva Presv. Trojstva, nova crkva sv. Vida, Sv. Liberal, crkva Gospina Navještenja, Sv. Barbara, stara crkva sv. Vincenca u Prigradici

XVIII st. Većina svih današnjih oltara u župnoj crkvi, nova Loža (1700. g.), Zvonik (sredinom st. gradio Brčić iz Žrnova!), nabavljena skoro sva srebrnina u župnoj crkvi (kandila i kandiliri!!) nova crkva sv. Marka u Morkanu, Sv. Petar u Triporti

XIX st. Kapela sv. Vincence sa oltarom, temeljit popravak starih crkava, Gospa od Zdravlja (1871. g.), stare orgulje, crkva nabavlja glazbu 1892. Bratovština sv. Vincence, stara zvona koja je oduzela Austrija g. 1917.

XX st. Crkva sv. Križa u novom groblju (1904. g.), nova zvona (1929. g.), Tri Špilje Gospe Lurdske, novi župni stan, nove orgulje (1959. g.) nova sakristija, okretanje oltara prema narodu i proširenje župne crkve na dvije stare sakristije, nova crkva sv. Vincenca u Prigradici, crkvena zbirka.

ŽUPNICI I SVEĆENICI

Bez ikakva pretjerivanja može se reći da nijedna župa dubrovačke biskupije u prošlosti nije dala toliko svećenika, kao župa Blato. Na žalost imena tolikih svećenika ostala su nepoznata. Kao većina župa i Blato ima matice tek od početka XVII st. jer se tek na Koncilu u Tridentu naredilo župnicima da vode matice. Kad bismo pregledali sve arhivske knjige od XIV — XVII st., možda bismo pronašli još izvjestan broj svećenika iz ove župe, ali to mi je nemoguće. Navest ću stoga imena župnika i svećenika kroz ova zadnja četiri stoljeća, ali opet neće biti svi navedeni, jer toliki su umrli izvan Blata, a posebno svećenici-redovnici, koji su umirali u svojim samostanima.

OD 1593 — 1769. GOD. U BLATU DVIJE ŽUPE

1593. Paško de Matthaeis	Rafo de Gabrielis
. . . .	
1630. Marko Marinović	Ivan Kučić
1644. Marko Marinović	Ivan Petković
1647. Marko Marinović	Lovre Miročević
1656. Lovre Mirošević	Ivan de Menico
1661. Ivan de Menico	Vicko Cetinić
1666. Ivan de Menico	Ivan Zecca
1670. Marko Šeparović	Frano Goriglavić
1687. Donko Lovrinčević	Kuzma Lukšić
1691. Donko Lovrinčević	Ivan Biljanović
1698. Ivan Biljanović	Frano Petković
1704. Ivan Biljanović	Nikola Vilović
1713. Ivan Biljanović	Frano Cetinić
1718. Ivan Biljanović	Petar Franulović
1720. Ivan Biljanović	Frano Petković
1738. Ivan Biljanović	Dr. Donko Donjerković
1743. Dr. Donko Donjerković	Antun P. Kovačić
1746. Dr. Donko Donjerković	Ivan Žanetić
1747. Dr. Donko Donjerković	Kuzma Andrijić
1748. Kuzma Andrijić	Ivan A. Šeparović
1750. Petar Žanetić	Juraj Draginić
1756. Petar Žatetić	Iavn Petković
1759. Ivan Šeparović	Antun Španjić
1763. Ivan M. Kostričić	Antun Španjić
1764. Ivan M. Kostričić	Josip a Cruce

PLEBANIJA:

1769. Silvestar Apij Junijo	1828. Ivan Stipković
1774. Karlo Pelegrini	1832. Andrija Miloš
1775. Silvestar Apij Junijo	1833. Stjepan Miločević
1780. Frano Marinović	1836. Marko Petković
1782. Petar Žanetić	1837. Frano-Donko Bačić »Pušilio«
1784. Frano Bosnić Kovačić	1849. Marko Petković Kovač
1792. Jerko Kovačić	1850. Grgur Boski
1793. Frano Ostoić	1859. Josip Bošković
1795. Ivan-Marija Vranjican	1874. Baldo Glavić
1798. Josip-Marija Vranković	1881. Petar Bačić
1802. Antun Bačić	1890. Ivan Šeman
1802. Dr. Frano Franulović	1910. Msgr. Petar Franulović
1813. Antun Šeman	1953. Marko Herendija
	1956. Ivo Protić

SVEĆENICI UMRLI U XVII ST.

(nekima nepoznata godina smrti)

Nikola Draginić, arhiđ. 1613., Frano Cetinić 1635., Ivan Kučić 1647., Mario Donjerković 1647., Lovro Mirošević 1652., Marko Žaknić 1655., Marko Marinović 1655., Juraj Mirošević, kan. 1669., Nikola Protić 1669., Antun Prižmić 1669., Pavao Petković 1676., Nikola Cetinić 1679., Antun Biljanović 1680., Marin Donjerković 1686., Vicko Cetinić 1686., Franjo Goriglavić 1687., Juraj Mirošević 1687., Franko Donjerković 1687., Marko Šeparović 1687., Ivan Bartulović 1689,- Vicko Cetineo, gener. vikar 1692., Marin Protić 1694., Sebastijan Seman, Nikola Mirošević, kan., Jerko Miršević, kan.

SVEĆENICI UMRLI U XVIII ST.

Ivan Žaknić 1700., Marko Draginić 1702. (Venecija!), Marko Šeparović 1703., Petar Prižmić 1704., Franko Petković 1704., Ni-

kola Žaknić 1704. (Jelsa!), Petar Bartulović 1712., Franko Cetineo 1715., Jerko Mirošević Pače 1722., Franko Kostričić 1728., Ivan Petković 1731., Franko Žanetić 1741., Franko Zilio 1741., Franko Bosnić 1743., Petar Kovačić 1743., Lovre Berković 1752., Ivan Biljanović 1755., Antun Šeman 1756., Ivan Rušević 1756., Franko Petković 1756., Ivan Petković 1756., Kuzma Petković 1757., Antun Petković Lopin 1759., Franko Gavranić 1761., Franko Mirošević 1763., Ivan-Antun Španjić 1764., Marko Bosnić 1764., Antun Tulić 1764., Nikola Telenta 1766., Petar Franulović 1767., Antun-Marija Kostričić 1772., Nikola Kunjas 1775., Petar-Antun Španjić, abbas 1776., Pavao Petković, kan. 1776., Juraj Draginić 1778. Franko Stipković 1782., Ivan Šeparović 1782., Ivan Žanetić 1784., Petar Žanetić 1785., Ivan Petković 1787., Ivan Bačić 1787., Franko Donjerković 1789., Antun Matulović 1790., Kuzma Andrijić Malandrin 1791., Franko Telenta 1792., Marin Franulović 1792., Antun Mirošević Dubaj 1797., Franko Žanetić, kan. 1798. Ivan Žanetić 1798.

SVEĆENICI UMRLI U XIX ST.

Antun Stipković Halić 1800., Ivan Žanetić 1801., Ivan Cetinić, kan. 1801., Kuzma Tulić 1806., Franko Vlatko 1806., Ivan Franulović 1806. Antun Ševilo 1807., Marko Žaknić 1809., Ivan Bartul 1810., Antun Petković, kan. 1810., Frano Ostoić 1811., Dr Franko Franulović 1812., Juraj Gizdić 1815., Donko Ševilo ,kan. 1816., Kuzma Stipković 1820., Frano Petković 1820., Antun Franulović 1827., Marko Bačić 1827., Antun Šeman 1828., Jerko Petković 1828., Ivan Padovan, kan. 1824., Franko Bosnić Kovačić, kapitularni vikar i zadnji upravitelj korčulanske bisk. pokopan u crkvi sv. Križa 1829., Donko Žuvela 1831., Petar Stipković 1832., Vicko Žaknić 1840., Franko Žanetić 1840., Kuzma Bosnić Franjas 1844., Franko Kunjašić 1848., Franko Bačić Pušilo 1848., Marko Oreb 1849., Nikola Cetinić 1849., Marko Petković 1852., Petar Joković, I župnik Velaluke 1864., Vicko Santić 1868., Ivan Stipković 1871., Marko Petković Kovač 1877., Josip Bošković 1886., Antun Žuvela Jerkov 1880., Antun Bačić Manjavin 1890., Franko Cetinić Krnjan 1892.

SVEĆENICI UMRLI U XX ST.

Antun Petković Miš 1901., Antun Petković Šanjara 1901., Kuzma Petković, kan. 1904., Marin Gavranić Nadal 1909., Antun Bačić Posinak 1912., Msgr. Petar Bačić 1912., Ivan Cetinić Tale 1913., o. Stanko Vlatko Bučić 1913., Petar Kovačić Kučan 1916., Ivan Šeman 1919., Zakarija Bosnić Pulenta 1929., Ivan Petković Bate 1936., o. Mauricije Gugić 1946., Frano Milat Knez 1947., Vicko Bosnić Pulenta 1952., Msgr. Pero Franulović 1953., o. Toma Šeparović Markota 1960., o. Marčelo Loje 1964., o. Kazimir Vlatko Bućić 1966., Ivo Petković Njoško 1967., Ivo Ostoić 1967. i o. Ambroz Miletić 1976.

ŽIVI SVEĆENICI:

1) o. Venko Gugić — Cavtat, 2) don Mato Loje — župnik, Rijeka, 3) o. Benko Tulić, gvardijan i exprov. — Zadar, 4) don Ivo Marinović, sveć. Blato, 5) o. Nikola Farčić O. P. — Stari grad, 6) don Ivo Protić, župnik, Blato, 7) don Jozo Batistić — župnik, Žrnovo, 8) don Mile Protić — župnik, Janjina i 9) o. Srećko Cetinić D. I. — Dubrovnik.

NEKOLIKO ZASLUŽNIH SVEĆENIKA

Tokom stoljeća Blato je dalo mnogo svećenika. Toliki su bili pravi dobročinitelji svojih obitelji, jer su starije materijalno potpomagali, a mlađe podučavali i opismenjavali. Zasluge i dobra djela tolikih ostala su nepoznata, a nemoguće je i sve posebno istaknuti. Stoga ću dati prikaz samo nekolicine instaknutijih.

VID OSTOIĆ

biskup modričko-krbavski

Vid Ostoić bio je oženjen i pošto je ostao udovac i osigurao život svojoj djeci, posvetio se svećeničkom staležu. Vrijedan i spsoban postade najprije kanonikom korčulanskog kaptola, a god. 1431. papa Eugen IV imenovao ga je biskupom modričko-krbavskim. Njegovim nastojanjem knez Martin Frankopan sagradio je na Trsatu poznatu crkvu Gospe Trsatske sa samostanom i potom ga preda franjevcima. Biskupovao je uzorno 22 god., ali zbog turskih provala povukao se u domovinu. Umro je dne 25. III 1459. i pokopan je u korčulanskoj katedrali.

Zakoniti potomci ovoga biskupa još žive, a interesantno je u njihovoj obitelji da se kroz više od 500 god. imovina među braćom nije dijelila, osim što se davalo nešto kćerima za miraz; ili je naime bio u porodici samo jedan sin, a više kćeri, ili je jedan od sinova otišao u svećenike ili se pak nije neki ženio. Među njegovim potomcima bilo je mnogo zaslužnih i svećenika, a i prvi načelnik Blata Nikola Ostoić, koji je Blato u mnogočem zadužio

i napisao kratku povijest ovoga otoka. Obitelj Ostoić u svojoj pohrani ima još neke stvarčice svoga »praoca« biskupa, a njegov grb ugrađen je u zid tarace ispred njegove kuće.

DON IVAN OSTOIĆ

Ovaj je svećenik praunuk Vida Ostoića. Prvi je na čitavom otoku pisao pjesme na hrvatskom jeziku, a sigurno je i među prvim hrvatskim književnicima uopće. O njemu je napisao i tiskao u Zadru jednu malu monografiju g. Stjepan Kastropil. Bio je župnikom na poluotoku Pelješcu, a umro je god. 1574. Među njegovim pjesmama, koje se čuvaju u arhivi obitelji Ostoić napominjem slijedeće: 1) Razgovor Bl. Djevice Marije s grišnicom složen po Ivanu Ostoić nedostojnom sluzi G. G., 2) Tumačenje podugo pozdravljanja anđeoskoga Zdravo Marijo, 3) Drugo kratko spivanje iste Zdravo Marije i 4) Slava Blaženoj Divi Mariji.

SEBASTIJAN ŠEMAN

Obitelj Šeman u toku stoljeća dala je dosta vrijednih svećenika. Osim Sebastijana Šeman htio bih posebno naglasiti don Antuna Šeman iz početka XIX st. koji je dovršio gradnju kapele sv. Vincence, a koji je od svih župnika u Blatu sigurno najbolje poznavao klasičnu latinštinu. Ne držeći se strogo propisanih rubrika o pojedinim osobama u maticama ispisao je čitave stranice vrlo zanimljive upravo ciceronskom latinštinom.

Sebastijan Šeman živio je u Kotoru kao svećenik. Pri oslobađanju Hercegnovog od Turaka sudjelovao je u borbi kao vojni svećenik i neustrašivo na samom frontu dijelio vojnicima sv. sakramente. God. 1682. imenovan je župnikom Hercegnovog, a zbog golemih zasluga bio je odlikovan i od vojnih i crkvenih vlasti. Točan datum njegove smrti je nepoznat.

O. AUGUSTIN DRAGINIĆ

Već je u XVIII st. nestala po muškoj lozi ova plemićka obitelj. Prema maticama vjenčanih kći nasljednica udala se za Kuzmu Stipkovića »Cufle« i mislim da je posve sigurno jednom obitelj Draginić u toj kući obitavala. Dovoljno je pogledati spisak svećenika, da se uvjerimo koliko je iz ove obitelji bilo zaslužnih svećenika, ali najpoznatiji je o. Augustin Draginić, koji je rođen dne 20. X 1689. god. od oca Ivana i majke Žuve. Na krštenju je dobio ime Juraj. Škole je završio u Italiji i radio je kao svećenik-franjevac u raznim mjestima odnosno samostanima naše Dalmacije. Iz nekih mjesta — posebno Hvara — morao je bježati zbog svojih zajedljivih i satiričnih pjesama, a zbog prvih stihova njegove pjesme: »Plač Marka Koćine o izgubljenom tovaru« morao je izletiti iz razreda jedan gimnazijalac u Dubrovačkoj gimnazici prije I svjetskog rata. — Evo naslova nekih njegovih pjesama: 1) Plač Marka Koćine, 2) Plač gorući istoga Marka Koćine, 3) Odgovor u Bosnu prijatelju, 4) Fala Plaže farske, 5) Fala od Kotora, 6) Miserere složeno, 7) Parafraza iste pjesme, 8) Isusovo Tilo sveto, 9) Slava u smrti Jurja Parastjanina.

Smrtni ostanci ovog vrijednog i nemirnog franjevca iz Blata počivaju u Kotoru gdje je umro dne 10. I 1735. u 46. g.

DR DONKO DONJERKOVIĆ

Svršio je škole u Italiji i postigao doktorat u filozofiji i teologiji. God. 1730. zaređen je za svećenika i iste god. zbog svoje učenosti i ostalih duhovnih sposobnosti imenovan je kanonikom korčulanskog kaptola. Deset je god. (1738. — 1748. g.) bio župnikom u svom rodnom Blatu. Da se uvjerimo kakav je bio ovaj vrijedni i sposobni svećenik navest ću što je o njemu zapisao jedan suvremenik iz Korčule: »Zaista bi bio sretan korčulanski kaptol da je mogao uvijek imati kanonike urešene takvim vrlinama, kojima je bio urešen ovaj dostojni svećenik. U njemu se vidjelo toliko dobra, koliko se samo mo»e poželjeti u jednom dobrom svećeniku. Vladanje u toku cijelog njegova života religiozno, mudrost tako rijetka da ga nije bilo koji nije tražio njegov savjet, a učenost takva da se mogla mjeriti s najvećim umovima u čitavoj provinciji. Uvijek radišan na korist vjernika i govorima i propovjedima u domovini i izvan domovine. Malo je živio ovaj sluga božji, ovaj istinski ponos naše crkve.« (Ostoić, str. 118.) — Kamo sreće kad bi se o svakom svećeniku nešto slično moglo reći!!

FRANJO KUNJAŠIĆ

Vrlo darovit po naravi odlikovao se još kao dečko i mladić i u znanju i u pjesmi. Pjevao je na hrvatskom, talijanskom i latinskom jeziku. Bio je veliki pobornik narodnog preporoda kod Hrvata ili tzv. Ilirskog preporoda i stoga je surađivao u listu tog pokreta Zora Dalmatinska. Bio je priredio za tisak i epopeju u čast sv. Vlaha i Dubrovačke republike, koja bi mu vjerojatno bila ovjekovječila ime u hrvatskoj književnosti, ali ljuta ga je

smrt pokosila u cvijetu mladosti (38. g.!) kao župnika u Rijeci dubrovačkoj god. 1848. Neobično je da se rukopis poslije smrti njegove nije pronašao. Da li ga je sam uništio, što ga još nije bio posve dotjerao za tisak, kao što učiniše i neki drugi književnici, ili je po srijedi nečija zloba, na to pitanje nemoguće je odgovoriti. — Vječni sanak sniva na groblju sv. Mihajla pred velim vratima.

MARKO KALOGJERA

biskup splitsko-makarski

O ovom vrijednom biskupu rodom iz Blata u ljetopisu ove župe piše slijedeće: Rodio se dne 7. XII 1819. Gimnazijalne je nauke svršio u Dubrovniku a bogoslovne u Zadru. Najprije je službovao na Šipanju i u Župi. God. 1844. bi imenovan kancilirom biskupa Jedrlinića, zatim učiteljem filozofije u dubrovačkom liceju gdje je bio nadstojnikom pa upraviteljem. Poslije tri god. bi pozvan u Zadar da predaje pastoralku u bogoslovnom sjemeništu. Tu sastavi na latinskom jeziku knjižicu Metafizike. God. 1856. bi imenovan biskupom u Kotoru, gdje steče ljubav i opće poštovanje. Tu uspostavi staru »mornaricu«. God. 1867. bi imenovan biskupom u Splitu, gdje ostavi trajnu uspomenu zbog oštra uma, plemenita i odvažna srca, obilata znanja, lake besjede i najfinijega uzgoja. Sve svoje velike prihode dijelio je za plemenite svrhe i za siromahe. Utemeljio je biskupsku palaču, zakladu sv. Ćirila i Metoda za glagoljaše, te razne zadužbine. Blatskoj je crkvi darovao for. 600, križ sa lancem (nalazi se na kipu Gospe od Rozariza!!), prsten sv. Vincenci itd. Umro je 4. XII 1888, a pokopan je na Sv. Vidu.«

KUZMA PETKOVIĆ

O Kuzmi Petkoviću kao velikoj nadi hrvatske književnosti, da ga prerana smrt nije pokosila, čuo sam prvi put govoriti iz ustiju našeg vrijednog i sposobnog profesora hrvatske književnosti Maksa Milošević, koji nam je o njemu čitav sat govorio i upravo ga »u zvijezde dizao.«

O njemu je napisao monografiju u Zborniku otoka Korčule br. 2. pk. Stjepan Kastropil, sveuč. profesor. Iz iste monografije citiram slijedeće: »... izrasla je i formirala se jedna snažna pjesnička ličnost, ličnost Kuzme Petkovića, najizrazitija književna pojava na našem otoku između 1900. i 1914. i jedna od najvećih koju je Korčula u svojoj povijesti uopće dala.«

Rodio se dne 2. prosinca g. 1892., a umro je kao bogoslov II tečaja od teške tuberkuloze u sanatoriju dne 7. XII 1914.

Počeo je pisati vrlo mlad u listu Neven, potom u Kolu, dok je 260 stihova svoje nedovršene poeme PERIPETIJA, u kojoj se na posebni način otkrio njegov pjesnički genij, objavio u Luči, glasilu katoličkog pokreta.

BOŽIĆNE I KORIZMENE PUČKE PJESME U BLATU

Kultura naših pređa, oplemenjena grčko-rimskom a nadasve kršćanskom, progovorila je i u pjesmi, pa i u ovim božićnim i korizmenim pjesmama. Nitko niti ne pokušava pronaći autora ovim božićnim pjesmama, odnosno Starom i Novom Veseljanju. Auktor je istih, doista, posve nepoznat. Postoje i razne verzije tih Veseljanja, jer se u nekim nalaze još poneke kitice, odnosno neke nedostaju, koje ovdje navodim, a također u nekim kiticama neki su stihovi malo drugojačiji. Sve nam to skupa svjedoči da je narod iste pjesme mijenjao i u toku povijesti dotjerivao. Dakle, narod je doista auktor ovih pjesama. Ove božićne pjesme pjevaju samo Blaćani, koliko u Blatu toliko izvan Blata, dapače i izvan domovine. Bez ovih svojih pjesama Blaćanin će teško i osjetiti Božić!!

Korizmene pjesme, koje ovdje navodimo — a to nijesu sve! — pjevaju se i u nekim drugim župama ovoga otoka, a to nas ni najmanje ne začuđuje, kad se sjetimo da je jednom župa za cijeli otok bila u Blatu. Ne tvrdim da neke od njih nije ispjevao i o. Augustin Draginić — franjevac rodom iz Blata — ili Petar Kanavelić. Na temelju današnje forme jezika nitko ne može sa sigurnošću tvrditi koliko su iste pjesme stare, odnosno otkada potječu, jer su se pojedine riječi u njima mogle mijenjati i mijenjale su se — dapače i čitavi izrazi — kao što se to napravilo i u zadnje vrijeme. Nadasve ne vidim razloga da ih pripišemo nekom »velikom« pjesniku, jer one po mom mišljenju, i po formi i po sadržaju, odgovaraju duši priprostog vjernika. Sve do II svjetskog rata nijedan važniji događaj u mjestu, pa niti smrt jednog mladića ili mlade žene, nije mogao proći, a da netko nije tim povodom ispjevao neku »popikinju«. Na temelju ovoga možemo sa sigurnošću tvrditi da su i korizmene pučke pjesme najvećim dijelom pjesme koje je ispjevao narod ovoga kraja.

Andante-sostenuto

Čud-nu ra-dost ja Van sprav-ljan, na put

pra-vi Vas po-stav-ljan: Spa-si-telj se

ro-di no-ćas, ki je s ne-ba sa-ša za nas.

STARO VESELJENJE

Za Božić

Čudnu radost ja vam spravljam
Na put pravi vas postavljam
Spasitelj se rodi noćas
Ki je s neba saša za nas

Meju dvoje živinice
Kun Josefa i Divice
A nebesa to slišahu
Slatkin glasom vapijahu

Vi nemojte već tu stati
Blizu ćete njega naći
Do Betlema vi pojdite
I njemu se poklonite

Tad pastiri potekoše
Divu Sinkom tu najdoše
Diva Sinka povijaše
Ki svin svitom jur vladaše

Kad pastiri to vidiše
Lipo mu se pokloniše
I doma se povratiše
Svemu puku navistiše

Da se rodi Bog jedini
Ki s nebesa sajde vičnji
Za otkupit svit od smrti
I sobom ga u raj skupit

Ovo sveto Porojenje
Svim nam bilo na spasenje
Bogu Ocu čast i dika
Majci Božjoj uvik vika

O blaženi u pristolju
Dajmo njima čast dostojnu
Sad Isuse budi faljen
Z Divom Majkom uvik — Amen

Za Mlado lito

Blag dan sveti jur dospiva
A sutrašnji dan osmina
Da se crikva sva raduje
Obrizanje sveto štuje

Ono vrime koje prijde
Od cesara list izijde
August se on zoviše
Kako sveto pismo piše

Da se pišu svi narodi
Podložnici koji godir
Pod njegovu oblast stoju
Vlasti njega da se boju

Svaki u svoj grad hodeći
Popisanje to čineći
I sam Josip iz Nazareta
Pun milosti Duha sveta

Kada dojdu blizu grada
Prijde srićno brime tadar
Da porodi tun Divica
Svitla zvizda i Danica

Da porodi sina svoga
Sina svoga jedinoga
U štalici blizu grada
Dvi živine bihu tadar

I u svite njega stavi
U jasle ga majka stavi
U štalici di on staše
Drugog mista ne imaše

Tada se svitlo neba otvori
I anđelih devet korih
Velu radost učiniše
Novu pisan zavapiše

Slava Bogu na visini
Isukrstu ki svit stvori
A mir judim dobre volje
Dobrin dilin ki nastoje

Slava Trojstvu prisvetomu
Slava Sinu jedinomu
Koji za nas na svit dojde
Za povest nas u raj gore.

Za Vodokršća

Došli smo vam navistiti
Vodokršća dan čestiti
Da su kraji dojezdili
Da su Bogu dar donili

Od istoka do tri kraja
Iz dalekih tih zemaja
Jur se bihu uputili
Od kud svitlo sunce ishodi

Svitla zvizda zlamenita
Bi jin družba ta čestita
Srid istoka ku vidiše
Njiha pravi put to biše

Od istoka kraji mili
Jur se bihu uputili
Iz države svoje rodne
Za dat Bogu dare ugodne

Prida nj kraji kad dojdoše
Zlatne krune svi skidoše
Na kolina doli paše
I dare mu prikazaše
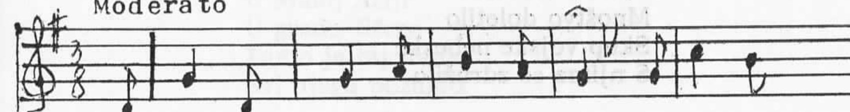
Dadoše mu srce i viru
Zlato tamjan ter i miru
Od svih dari ki je prija
Bi mu mira najmilija

Svin gosparon konji izabrani
Zlatnin sedlon osedlani
Od veselja skaču eržu
Za uzde jih zlatne držu
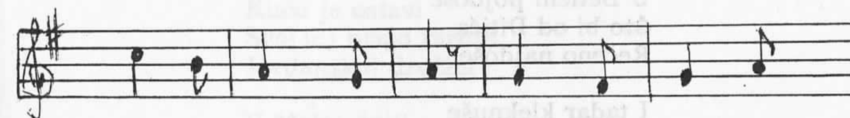
Ispuniše svoju želju
Mudri kraji u veselju
Iz betlemske zemje jezdru
U vladanja svoja gredu

Vratihu se drugin puten
Svitlon zvizdon i prignuton
Faleć Božje veličine
U rojene krajevine
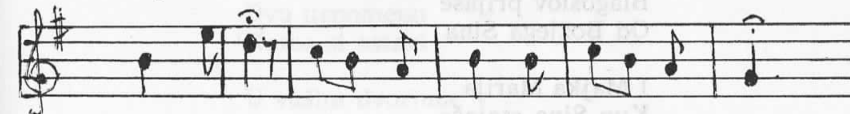
Na jubavi fala vami
Udili ku ste nami
Gospodin van plati ozgar
Ostanite zbogon sadar.

Na o-svit sve-ta Bo-ži- ća po-ro-di

Ma j-ka Di - ti - ća. An - đe - li Mu

slu-ža-hu, no - vu pi-san pi -va - hu.

NOVO VESELJENJE

Za Božić

Na (o)svi(T) sveta Božića
Porodi Majka Ditića
Anđeli mu služahu
Novu pisan pivahu

Po Duhu svetomu
Koji se uputi
Od Dive Marije
Noćas se porodi

A kad se porodi
Pola noći tad biše.
Tad anđel pastiron
Navistit hodiše

Tad reče anđeo
Bojat se nemojte
Veselo Betlemu
Svi se uputite

I tadar anđela
Mnoštvo doletilo
Skup vojske nebeske
S njima se združilo

Skoču se pastiri
U Betlem pojdoše
Što bi od Ditića
Rečeno najdoše

I tadar kleknuše
Na gola kolina
Blagoslov prijaše
Od Božjega Sina

I Majka Marija
Kun Sina stajaše
Od Boga svojega
Blagoslov prijaše

A poklen blagoslov
Bijahu primili
Fale Bogu dodoše
Otlen se dilili

Tebe Isuse falimo
Sveto Trojstvo slavimo
Majku Božju častimo
Svetu Divu Mariju.

Za Svetog Ivana

O sveti Ivane
Božji vanđelista
Koji si hodio
Od mista do mista

Došli smo pivati
Ivanu čestitati
I vašu obitelj
Skladno veseliti

U Maloj Aziji
U gradu Efezu
Tamo je taj narod
Svi njega poznaju

Ivan su uputi
Kuću je ostavi
Svo(je) blago razdili
Jordanskoj družini

U Maloj Aziji
Tamo si ostari
Ovu uspomenu
Nama si ostavi

U vašim dvorima
Procvale ružice
Za vašu tu ljubav
Pjevamo pjesmice

Mi se potrudismo
U ovom brimenu
Za doć čestitat
Vašemu imenu

I s ovim svršavam
Bila Vam laka noć
Svetoga Ivana
Zovite na pomoć.

Za Mladince

Mladinci su mladi
Ti Isuse dobro znaš
Radi tvoje jubavi
Podali smo život naš

Irud kraj oholi
Pokla i podavi
I našu krv proli
Radi tvoje jubavi

Josipova Sina
Željaše pogubit
Dajte puku na znanje
Svin dari da će bit

A žalosne majke
Za prijati dare
Divne povijahu
Za ditiće mlade

Kad u dvor Irudov
Sva dica dojdoše
Sve čini posići
Niko ne uteče

U toj nemilosti
Mladinac pogine
Sto četrdeset tisuć
Četiri i više

Rahela cvilila
Kad je to vidila
Di se krv pravedna
Proliva iz tila

I zemja se tresla
Kad je oćutila
Da krvi pravedne
Sva se natopila

Majke dileći se
Od dice vikahu
Klečeć prid vojnike
Žalosno moljahu

Vojnici veliki
Nemojte biti nemili
Jer naša dičica
Nisu zlo učinila

Nej ti se smilovat
Niko od vojnika
Jerbo kralj Irud
Bijaše ondika

Mladinci veliki
Vitezi gizdavi
Za vas su ti vinci
Nos-te jih na glavi

U povoj povite
Milosti prisvete
U krvi oblite
Od glave do pete

I ovi blagoslov
Primite od mene
I s njime pojdite
U dvore blažene

ZA MLADO LITO

Osviće blagi dan
Novega godišća
U ken se naš Isus
Hoti obrizovat

Ovo je osan dan
Prislavna sveta Božića
Da Majka Marija
Prikaže u tempal Ditića

Na ovi blagi dan
Vas se svit raduje
Za jubav njegovu
Ovi se dan štuje

Zdravo zdrako sunčana
Koja vas svit prosvitli
U brime poroda
Svak te pozna i vidi

Jer je on pravi Sin
Oca nebeskoga
Zato u veselju
Poštujemo mi Njega

Ovo je dan od radosti
Slavnoj Majci Mariji
Koja Sina porodi
Kraj živine u spili

Ovo su Ti palače
I pribili dvorovi
Pridaj virno srdajce
O moj sinko primili

Majka Ga ljubljaše
Sa slame Ga dizaše
Na ruke ga stavljaše
I slatko mu pivaše

Spavaj kraju nebeski
Utiši se od plača
Što si odluči to jesi
Kraju od svih država

Ovo je dan pribili
A ti spavaj u noći
Pristani već ne plači
Duh nam sveti u pomoći

Jer je ovo bili dan
Ki na svitu počiva
Uživajuć obraz tvoj
Svak Te srcem cjeliva

U krilo Te vazimjen
Dragi kraju mili moj
Slatki cjelov da Ti dam
U prisveti obraz Tvoj

Oda zla nas obrani
Moj nebeski porodu
I na molbu pristani
Učin(i) Majki za voju

Tvoja milost otkriva
Svin na svitu veselje
Tebe Boga poznaje
Svako na zemlji stvorenje

Ja ću straža svima biti
Tvoja Majka Marija
I za njih ću moliti
U sve dneve godišća

Slavno Trojstvo koje si
S Ocem i Duhom zajedno
A ja Majka pored Vas
Za uvike vikova

Ma neka udili
Od zla nas privede
I na svrhu života
U raj nas dovede

Mi vam čestitamo
Prvi dan godišća
Zdravo i veselo
Doškali dolita.

ZA TRI KRAJA

Tri kraja jezdahu
Ispodan su ćelistran
(Ispod sunčanih strana)
Koji Bogu nosu dar
Miru zlato i tamjan

Oni su hodili
Po putu trinaest dan
Dokli su jur došli
U Jeruzalim grad

Oni su hodili
Po rosnoj travici
Išćahu Isusa
Pri svitloj Danici

Prvi je Gašparin
Reče: »Čudo je veliko
Za našega brimena
Ni se vidilo toliko«

Drugi je Melkior
Od dobra kolina
Koji želi viditi
Slavu od Gospodina

Treći je Baldasar
On se je tako zva
Razuma pun i kriposti
Ovake riči izusti

Primimo vojsku u službu
Bit će nam zvizda u družbu
Dobro konje vrh svega
Iščimo Boga našega

Tadar svi skočiše
Kriposne dare odnesu
Na radost i veselje
Našem Spasitelju

Svaki se od njih raduje
Želeći Boga viditi
Ter s vitre snigom putuje
Za dare mu pokloniti

Prid njima zvizda stajaše
Puna nebeske kriposti
Put njima kazuje
Za doć do rajske svitlosti

Kad bihu došli do stana
Di se Bog čovik porodi
Nad kim sta zvizda izbrana
Ka veću svitlost promini

Kad Josip mnoštvo ugleda
Koje spram njega hodjaše
Osta jadan dršćući
Mariju dozivaše

Marijo majko žalosna
Sve svoje posle ostavi
Probudi Sina oda sna
Vira Ti moja govori

Još Starac ne doreče
Kad uzdu konju propusti
Kraj čestiti Baldasar
I ove riči izusti

Otvori starče špiljicu
Koju si kruto zatvori
Ukaži Sina Ditića
Vira Ti moja govori

Kad kraji Boga vidiše
I slavnu Divu Mariju
Tadar s glave skidoše
Svoje zlatne krunice

Jedan mu svitlo zlato da
Drugi mu mire dar doni
Treći mu velo bogatstvo
Mirisni tamjan pokloni

Kad Isus primi darove
Što mu ih kraji doniše
Poda jin sveti blagoslov
Ki od srca želiše

Primu nebeske milosti
Ne biše put im zaludu
Bog jin bio obrana
Da se ne vratu k Irudu

Molimo i mi Isusa
Da nam grihe oprosti
I da nas napuni
Njegove svete milosti

I s ovim svršavam
Bila Vam laka noć
Anđeli od raja
Došli Vam na pomoć.

NEKOLIKO KORIZMENIH PJESAMA U BLATU

I. Nedjelja Korizme
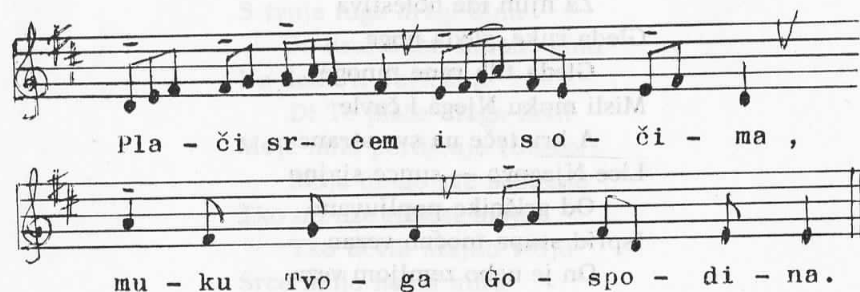
Skupite se svi narodi
    Isus za nas na križ hodi
Na ramenu sam križ nosi
    Majka mu ga željno prosi
Slatki Sinko ja Te molim
    Daj mi tvoj križ da ja nosim
Neka Majko tako bude
    Da se sveta pisma ispune
Povedoše Gospodina
    Na raspeće Božjeg Sina
Za njim ide draga Mati
    Ne ćeš me Sinko počekati
Blizu križa ona staše
    Ajme gorko uzdisaše
Ko bi moga ne plakati
    Di Ga plače mila Mati
S tvoje tuge dragi Sinu
    Ja brez Tebe smrtno ginu
Ne dadu ti pogledati
    Di Te plače draga mati
Moje milo porojenje (Sinko!)
    Moje drago sve poštenje
Tko mi uze radost moju
    Tko ucvili Majku tvoju
Srce moje nema mira
    Na križu Te videć živa
Rastegnute ruke Tvoje
    Puca od boli srce moje
Kako visiš na ten križu
    Od tuge mi srce ginu
Vinac trnov kruna tvoja
    Velika je muka moja
Hti si umrit na križ za nas
    Plačite Ga sa mnom danas

Puk tvoj spasi, dragi Isuse,
    Nek te ganu naše suze
Da zajedno s Tobom u slavi
    Nas grišnike Bože upravi
Daruj slugam Tvoju milost
    Da vidimo rajsku svitlost — Amen

II. Nedjelja Korizme

Promislimo o tom danas
    Ko je na križ umri za nas
Kralj nebeski Isus dobri
    Nas od smrti smrću dobi
Sin jedini Boga Oca
    Bi napojen žući i octa
A Marija Majka Diva
    Za njim ide bolestiva
Gleda ruke, gleda noge
    Gleda tila rane mnoge
Misli muku Njega i čavle
    A krv teče na sve strane
Lice Njegovo — sunce sjajno
    Od grišnika popljuvano
Isprid stupa moćno vezan
    On je nebo zemljom veza
Čovik biše grihom gubav
    Očisti ga Božja ljubav
Nas od griha krvlju opra
    Kije đavla snažno satra
S drva prvo sužnji bismo
    A s Križom se svi spasismo
Umri za nas Isus mili
    Mi da bismo živi bili

Grih naš križem satiraše
I tako nas spasavaše
I tako je nas spasio
Grihe naše sve spalio
On dobrotu ljubi tako
Da Ga ljubi, srcem svatko
Ljubimo Ga i hvalimo
Proslavimo, uzdahnimo
Srcem, ričju, okom, tvorom
Ovdi i prid Božjim dvorom
Isukrste Spasu dragi
Naše ufanje, Bože blagi
U Te ufamo po sve vrime
Ne daj niko da pogine
O grišniče sad se zbudi
Isukrstu haran budi — Amen

III. Nedjelja Korizme
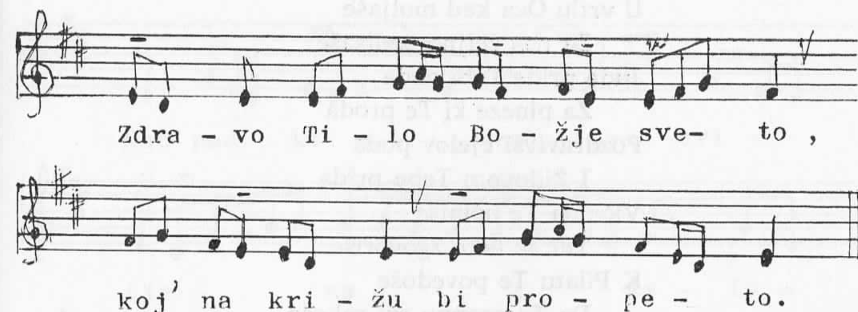
Plači srcem i s očima
Muku Tvoga Gospodina
Spasitelja plači, brate
Ki je na križ umri za Te

Ko bi moga ne plakati
Di Ga plače draga Mati
Blizu križa ona staše
Tere gorko uzdisaše
Sva se od tuge rastapaše
Teške muke kad gledaše
Koji više od sunca sjaše
Di na križu izdisaše
Zarad griha puka svoga
Boga Isusa posred muka
Tebe od mene razdiliše
Sirotom me učiniše
Što Ti činu eto vigju (vidim)
Kako sebe ne ubiju
Rastegnute ruke Tvoje
Rastapa se srce moje
Oštre drače kruna Tvoja
Velika je tuga moja
Čavli od gozja rane ljute
Mome srcu strile krute
Ti pred smrću želiš piti
Ne mogu Te napojiti
Usta Tvoja primedena
Žuči i octom napojena
Drage sestre i poštene
Sve plačite blizu mene
Udovice, dive čiste
Sve plačite neviste
Plačite mi Sinka draga
Raspetoga sva krvava — Amen

Veli četvrtak u procesiji

O priliko Boga moga
Isukrsta svemogoga
O priliko bez prilike
Dostojna si svake dike

O priliko slavna dosti
    Puna tuge i gorkosti
O priliko vele čudna
    Vele Ti si za nas trudna
O priliko slavna i sveta
    Nut kako si zlo raspeta
Ti si raspet bez krivine
    Radi naše opačine
Ko Te sada gleda Bože
    Kako plakat on ne može
Da bi za Te svit zgorio
    Još Ti ne bi odvratio
Je l' to Tvoja slavna glava
    Slatki Isuse prigizdava
Ku skuboše, ku mučiše
    Koju trna napuniše
Vele ti je razrušena
    Rad' grišnika pogrđena
Sve ti lice popljuvano
    Od grišnika izrugano
Ter je mnogo izšibano
    Oštrim trnjem izbadano
Jesu li to uši one
    Ke na milost vazda sklone
Ke slišaste mnogo psosti
    Pomodrile jesu dosti
Jesu li to one oči
    Koje za nas suzam moči
Pomrčale jesu tvrdo
    Umodrile jesu grdno
Je li Ti to slavno lice
    Kolike su joh modrice
Jesu li to usta ona
    Ka nam daše red zakona
A tvoj slavni vrat prišmagnut
    Ter je desnoj strani nagnut
A i tvoje prsi slavne
    Oštrin kopjem rasparane
Ne bud zaman Tvoje trpljenje
    Daj grišnikom odkupljenje — Amen

Pred Božjim Grobom

Zdravo Tilo Božje sveto
    Ko na križu bi propeto
Zdravo Tilo Božjeg Sina
    Isukrsta Gospodina
Zdravo Isuse Bože pravi
    Ki si s Ocem jednoj u slavi
Ti si hoti s neba priti
    I od Dive rođen biti
Ti si za nas hoti umriti
    I krv svetu svu proliti
Ti si trpi muku za nas
    Ti se smiluj sada na nas
Puče Božji sad se moli
    Ter ponizi glave doli
Da primite svi prošćenje
    Jer ste Njega vi stvorenje
Zdravo Isuse sinu Boga
    Ne ostavi puka svoga
Za koji si hoti priti
    Priblaženu krv proliti
S učenicim večeraše
    Smrt im svoju navišćaše

U vrtlu Oca kad moljaše
Za nas željno uzdisaše
Juda pride Tebi onda
Za pineze ki Te proda
Pozdravivši cjelov poda
I Židovom Tebe prida
Viće na Te učiniše
Ter se tako zgovoriše
K Pilatu Te povedoše
Da Te propnu svi rekoše
Kad prid stupom vezan staše
Ka jaganjac Ti mučaše
Na koljena tad padahu
I s Tobom se svi rugahu
Kad Te križu prigvozdiše
U krvi svetoj vas ploviše
Tužna Majka ondje staše
Koj se srce raspadaše — Amen

Kad pod kri - žem u - cvi -
lje - na i ža - lo -
sna Maj - ka sta - še
gro- znim su - zam ob - li -
ve - na su - zeu ri -
ku pro - li - va - še.

GOSPIN PLAČ — OD STAROG GROBLJA DO MATICE

Kad pod križem ucviljena
i žalosna Majka staše
groznim suzam oblivena
Suze u riku prolivaše

Zato grlit i cjelivat
križ krvavi ona uze
i prolivat i umivat
kroz čestoga mnoge suze

Tvrdo drvo tad grleći
dragom Sinu svoje poglede
upravljaše u toj smeći ((smetenosti!)
i čemerne riči uvede

Kako Sinko moj ljubljeni
bolesnoj se Majci ukaza
To je ures neizrečeni
prečistoga Tvoga obraza

Di je ajme Tvoja naravna
Vrh svih ljudih višnja dika
Di je lipost Tvoja slavna
Di je rajska Tvoja prilika

Koga malo dana prije
vas puk glasim veselima
što se može najslavnije
kako svoga kralja prima

Za Božjega koga Sina
Jeruzalim vas pojaše
mnoštvo kića i haljina
pred noge Ti prostiraše

To li je kruna na Tvojemu
ka se čelu ne da gledat
to pristolje na kem svemu
svitu imaš zapovidat

Toliko si joh prominjen
od onoga Sina moga
ko bi dosli tako izbijen
od naroda Žudijskoga

Sad mi dakle o kršćani
Tvrdo drvo zagrlimo
I od griha pokajani
Milosrđe Božje išćimo — Amen

KONGREGACIJA KĆERI MILOSRĐA III. SAMOSTANSKOG REDA SV. FRANJE

Naša kongregacija utemeljena je dne 25. III. 1919. u Blatu na Korčuli.

Utemeljiteljica je Petković Marija — Majka M. Propetog Isukrsta, rođ. 10. XII 1892. u Blatu, od oca Ante Petkovića i majke Marije rođ. Marinović.

Kao djevojka u svijetu, Marija Petković, članica je pobožnog društva Kćeri Marijinih i predsjednica istog. Već tada ističe se u milosrdnoj ljubavi prema bližnjemu, pomaže siromasima i čini im razne usluge.

Želi posvetiti Bogu svoj život u Zatvorenom samostanu, no dubrovački Ordinarij dr. Josip Marčelić hoće da ona ostane u rodnom mjestu i da se žrtvuje za siročad prvog svjetskog rata. Posluša, te sa svojom prijateljicom mještankom Marijom Telenta ulazi dne 25. III 1919. u samostan sestara Ančela, koje su po odredbi svoje Glavarice, baš tada napuštale mjesto.

Djelatnost sestara Ančela preuzimaju sada Marija Petković i Marija Telenta a pod vodstvom spomenutog dubrovačkog Ordinarija i mjesnog župnika Don Pera Franulović. Pridružuju im se još dvije djevojke iz Blata Palma Bačić i Mandaljena Šeparović, te Jozica Franulović iz Vele Luke i Anka Sladović iz Korčule.

Najprije vode pučku kuhinju za postradale i siromašne, zatim osnivaju dječje sirotište i zabavište. Vode i pobožna društva: Anđela Čuvara, počasnu Stražu rSca Isusova, Kćeri Marijine, Trećoredice Sv. Franje i Udrugu Dobrog Pastira. Posjećuju bolesnike i siromašne, te im pomažu duhovno i materijalno. U pomanjkanju sredstava idu u prošnju.

Dne 4. X 1920. Marija Petković sa prvih 5 članica primi redovničko odijelo iz ruku Preuzvišenog Ordinarija u župnoj crkvi Svih Svetih. Prisutno je bilo nmogo naroda. Iste godine ove polože i svete redovničke zavjete. Marija Petković dobila je tada ime Marija Propetog Isukrsta i izabrana je od sestara, a potvrđena od Ordinarija za Vrhovnu glavaricu. Kao Utemeljiteljica, uz glavnu svrhu: slave Božje i posvećenje sestara, svojim Ustanovama daje

i posebnu svrhu: vršenje djela milosrđa — odgajanje siročadi, obrazovanje djece i djevojaka, njegu bolesnika, staraca i nemoćnih, pomoć u pastoralnom radu klera i misija.

Božja Providnost bdije nad ovom zajednicom Isusove ljubavi, te šalje u Družbu i druge djevojke iz Blata i raznih mjesta naše Domovine. Broj sestara raste, rad se proširuje. Otvara se kuća za kućom: Subotica, Smokvica itd. Oko 40 kuća do danas u Domovini.

God. 1936. sedam sestara odlazi u južnu Ameriku, a 1940. ide i Majka Utemeljiteljica da učvrsti svoje sestre. Otvaraju se kuće u Argentini, Paraguayu, Uruguayu, Peru i Chilama, sa dva novicijata.

Iz južne Amerike Majka Utemeljitelzvia vraća se u Italiju god. 1952. gdje prenaša Vrhovnu upravu Družbe iz Blata u Rim, te ostaje Vrhovnom glavaricom do 1961. kada zbog bolesti predade svoju dužnost novoizabranoj časnoj Majci M. Julijani Franulović iz Blata.

Družba se dalje širi u nekoliko kuća u Italiji gdje sestre vode dječje domove, njeguju bolesnike u bolnicama, rade u staračkim domovima.

God. 1966. Majka Utemeljiteljica, istrošena radom i teškom bolešću, prelazi u vječnu domovinu, odakle i dalje bdije nad svojim duhovnim kćerima. Pokopana je na rimskom groblju, a nakon tri godine, nastojanjem Vrhovne glavarice M. Julijane Franulović, njezini posmrtni ostaci preneseni su u kapelicu Vrhovne kuće u Rimu.

God. 1967. otvara se prva naša kuća u Njemačkoj — Passau, zatim i ostale kuće za djela milosrđa — pet kuća do danas.

God. 1971. odlaze sestre u Canadu — Vancouver, a 1975. u Californiju — San Jose.

God. 1970. na Specijalnom kapitulu u Rimu Družba je podijeljena na tri pokrajine:

1. Jugoslavija — Njemačka
2. Argentina — Paraguay — Uruguay
3. Chile — Peru.

Kuće u Italiji izravno spadaju pod Vrhovnu upravu u Rimu.
Družbu je kanonski ustanovio biskup dr. Josip Marčelić, 18. veljače 1928. Dubrovnik.

Pripojio ju je Prvom Franjevačkom Redu Generalni ministar Fr. Bonaventuri Marrani, 26. siječnja 1928. Rim.

Kanonsku pohvalu i priznanje dobilo je 26. lipnja 1944. Rim, od Svete Kongregacije za Redovnike.

Konačno odobrenje Družbe i Ustanova dano je u Rimu iz Palače Svete Kongregacije za Redovnike, 6. prosinca 1956. Pio XII.

Na počeaku god. 1974. Družba je brojila 67 kuća, 466 zavjetovanih sestara, 13. sestara pomoćnica, 32 novakinja i 14 aspirantice. Ukupno 525 članica.

Kongregacija i danas nastavlja svoj život i rad. Širom svijeta naše sestre nesebično se žrtvuju iz ljubavi prema Kristu, u duhu Majke Utemeljiteljice a taj je: ljubav, poniznost, odricanje, žrtva i pouzdanje u Boga. Propovijedaju životom i riječju »Veselu Vijest«, pomažu Crkvi u spasavanju duše. Prema svom načelu »Budi Volja Tvoja«, radosno se žrtvuju u Gospodinovoj službi za dobro svijeta.

NEKE ZANIMLJIVOSTI IZ BLATSKE PROŠLOSTI

»OSTOIĆEVA« KRONIKA — RIJEČ O KNEZU MISLAVU?!

Ostoić u svojoj knjizi donosi jednu kroniku navodno iz VII st. i kao takva ona nema smisla. Ostoić — prvi načelnik Blata — bio je i previše pošten, da bi nešto slično mogao izmisilti. Njegovo, pak, poznavanje latinskog jezika, da je i htio, ne bi mu dopustilo, jer je kronika pisana klasičnim latinskim jezikom, a Ostoić je više-manje bio samouk i latinski nije toliko dobro poznavao da bi nešto slično mogao latinski napisati. Šteta je velika, što je čitavu u knjizi ne navodi, a u arhivu njegove obitelji ta se kronika dosada nije pronašla.

Dr Šišić pretpostavlja da je prepisivač kronike, koja govori o knezu Mislavu, mogao napraviti lapsus calami i umjesto sanctae Marthae napisati sancti Martini. Mi pretpostavimo da je neki Talijanaš, za vrijeme mletačke vladavine u Korčuli, svjesno postavio Narentani umjesto Veneti i kroniku smjestio u VII st., kad su doista Hrvati stigli na ovaj otok, da bi kod naših ljudi na Korčuli izazvao odium na naš narod. Zbog toga preokrenimo Narentani u Veneti, a kroniku postavimo u IX st. i ona će se — mislim — krasno uklopiti sa knezom Mislavom. — Pogledajmo kako će onda tako postavljena u hrvatskom prijevodu glasiti:

Str. 22. citat: »Na istoku od Blata postoji mjesto zvano Kraljevac, što znači vlasnost kraljeva. Na tom je mjestu, skoro u sredini, vrlo visoka smokva, kod koje je četvorouglasta hridina. Od ove hridine izmjeri sedam koraka na sjever i naši ćeš temelje kule našeg presvijetlog kneza, koji ju je sagradio bježeći ispred mletačkih galija, koje su ga progonile i sebe od njih sa svojih sto drugovao obranio.« Cit. str. 23. »Kako je naš kralj i knez primljen od stanovnika Blata nosio sa sobom golemo bogatstvo i Mlečani ga progonili da mu ga otmu, tada je velim pomoću novca sagradio mnoge utvrde da nas brani.« Cit. str. 66. »Otočani su pošteni i mnogo zahvalni na dobročinstva. Zemlju naše vlasnosti dobro obrađuju i pošteno davaju plodove. Njih naš kralj rado ima, jer se dobro služe oružjem.« Cit. str. 97. »... pogotovo stanovnici Blata, koji se u tom vježbaju, i mi se njihovom pomoću služimo.

Budući da su se u obrani tvrđave Kraljevac i u oslobađanju našega kralja dobro vladali, naš ih je kralj darovao zemljom sa jedne i sa druge strane brda, koje nadvisuje dolinu na istok naselja blizu našeg dvorca. Ova je zemlja negda pripadala u zajedništvu dvjema obiteljima, ali zbog oskudice novca našem preljubljenom knezu prodana i u ovoj prilici njima odvažnim braniteljima darovana. Ova parcela ima pet jutara.« Cit. str. 106. »Kralj naš posjeduje također golemo polje na zapad mjesta koje je kupio od plemića. To polje neko vrijeme bude jezero i ne može se obrađivati, jer bi voda odnijela i pokrila sve, već služi za ispašu ovcama i životinjama.« Str. 8 i 9. Ostoić navodi svojim riječima, kako se dvorjanik kraljev — pisac kronike — nakon smrti kralja, koji je umro kod svog brata Ottomiera, vratio na otok gdje mu je sestra bila udata za Spaha — gospodara Sitnice —, ali je sve našao opustošeno od Mlečana, sve tvrđave porušene i sada vrativši se (Cit. str. 23.) »Ja radije boravim u kraljevu dvorcu Kraljevac, jer uzjahavši konja mogu u kratku vremenu posjetiti prijatelje u Blatu.«

Ovako postavljena ova kronika može se lijepo dovesti u vezu sa hrvatskim knezom Mislavom. Pisac ove kronike u svakom slučaju savršeno poznavao ovaj kraj, jer opisi predjela točno odgovaraju, kao što nas i vježbanje u oružju potsjeća na našu vitešku igru Kumpaniju. Plemići, o kojima je u kroniki riječ, bili bi Romani starosjedioci oko romanske rotonde Gospe od Poja. Njih u svakom slučaju koncem IX st. nestaje i naši pređi u to vrijeme nadograđuju i ovu romansku rotondu. Starohrvatski grob u obliku lađe, koji smo pronašli ispod temelja nadogradnje, jasno pokazuje da su naši pređi već prije »zauzeli« taj položaj, što je i logično. Da li, oslanjajući se na ovako preinačenu kroniku, možemo tvrditi da je knez Mislav od plemića starosjedilaca Romana kupio polje Blato, u to ne ulazim. Većina asimilira manjinu i Romana je postupno nestalo, kao što se to dogodilo i u gradovima na našoj obali.

Usudio bih se dati i svoje osobno mišljenje. U ona davna vremena, VII — IX st, centralna vlast nije toliko dolazila do izražaja, kao kasnije. Rimski je municipij na otoku sve više prerastao u hrvatski grad. O takvom hrvatskom gradu sa nazivom Krkar govori u X st. i Konstantin Porfirogenet. Romansko je žiteljstvo nestajalo asimilirano od hrvatskog. Čemu onda upotrebljavati latinske nazive i umjesto romanskog Rector nadošao je hrvatski naziv kralj. Sigurno, to je bio kralj sličan onima, o kojima govori Homer pod Trojom. Na to upućuju i riječi velikog povijesnika XV st. Vergila Polidora, koji u svojoj knjizi Repositorum occultorum doslovno veli: »In civitate Curzoli quae fuit antiqua civitas

require fabbricum antiquam Palatii Regis ispius Civitatis etc« — »U gradu Korčuli što je bio stari grad potraži staro zdanje Palače kralja samog Grada . . .« Vergil Polidor znao je, dakle, i da je postojao stari grad na otoku — mi smo već vidjeli da je to današnje Blato — i smatramo je potrebitim potražiti staro zdanje palače kralja toga grada. — Na žalost, to nam danas izgleda nevažno.

Ovo moje tumačenje ne dolazi u sukob da se hrvatski knezovi i kraljevi u datom momentu nijesu mogli poslužiti ovom tvrđavom, jer ovaj otok ni u prošlosti nije bio neka samostalna država, već je bio u sklopu neke države.

JUNAŠTVO IVANA BARČOT

God 1571. navale na Blato tri čete gusara iz Hercegnovog da pale, pljačkaju i ubijaju. U junačkoj i teškoj borbi poginulo je 10 gusara, ali 6 naših Blaćana, a gusari odvedoše u roblje 60 blatskih djevojaka. Vidjevši Ivan Barčot da mu i majku u roblje vuku, skoči se kao bijesan ris na gusare. On sam ubi 4 gusara, ali zbog zadobivenih rana u teškoj borbi sa tolikim neprijateljima i sam nađe smrt u naručju sretne i nesretne majke: sretne što je izbjegla ropstvu, nesretne što je izgubila sina.

»MANZONIJEVI ZARUČNICI« U BLATU

Najpoznatije je djelo talijanskog književnika Aleksandra Manzonija (1785 — 1873) Zaručnici. U tom romanu veliki Manzoni opisuje nedaće, koje su snašle siromašnog seljaka Renza i njegovu zaručnicu Luciju kad su se htjeli vjenčati. Bogati i moćni feudalac don Rodrigo zaljubljen u Luciju ometa na svaki način da Renzo i Lucija sklope brak. On ima velik utjecaj i kod seoskog župnika koji od straha pred njima odbija da Renza i Luciju vjenča. Siromašni Renzo i Lucija sa dva svjedoka zaskočiše don Abbondija u njegovu stanu u želji da bar u kući — jer i to se može! — sklope brak. Iako je ovo povijesni roman, ipak se ta stvar nije trebala dogoditi u nekom mjestu Italije, ali nešto se slično, dosta prije Manzonijeva rođenja dogodilo u Blatu.

Iz matice vjenčanih Sv. I. str. 38 — latinski tekst, a prijevod na hrvatskom glasi:

»Dne 30. travnja 1718. — ja Ivan Biljanović, župnik u Blatu, uvečer oko 7 sati čuo sam gdje mi netko kuca na vrata kuće mog redovnog stanovanja i pošto sam upitao tko je, bio je odgovor: Ja Ivan Granir da biste došli providiti sv. sakramentima ženu mastora Andrije Faturov koja umire. Odmah sam ustao, upalio svijetlo i otvorio vrata kuće u koju sam vidio smjesta gdje ulaze gosp. Ivan Franko Tulić i Ana Marija kći gosp. Nikole Ismaeli; prije spomenuti Ivan Granir, Ivan Prižmić sin Marinov i gosp. Donko Junije sin gosp. Silvestra. I tada prije spomenuti gosp. Tulić reče da je došao k meni da sklopi brak sa prije spomenutom Anom-Marijom. Ja ušavši u sobu zatvorio sam vrata i rekao da ne mogu na taj način blagosloviti njihov brak. Usprkos tome spomenuti gosp. Ivan Franko Tulić jakim glasom meni dobro poznatim i koji su čuli naprijed spomenuti Granir, Prižmić i Junio reče: Ja Ivan Franko Tulić uzimam za svoju zakonitu ženu Anu-Mariju kći gosp. Nikole Izmaeli ovdje prisutnu, a tada nadoda prije spomenuta Ana-Marija jakim glasom, koji sam na sličan način dobro prepoznao: Ja Ana-Marija Ismaeli uzimam za svoga zakonitog muža gosp. Ivana-Franka Tulić ovdje prisutnog. Ovo se dogodilo u prisustvu gore spomenutih svjedoka i, budući nijesam ništa rekao, otiđoše. Ja Ivan Biljanović kao gore vlastitom rukom.«

Tako je župnik Biljanović zaveo ovo neobično i nesvakidašnje vjenčanje, koje je u stvari bilo valjano, jer inače ga župnik ne bi bio ni zabilježio. Biljanović je najviše župnikovao u Blatu (od 1691 — 1745). Umro je dne 2. III 1755. u 91-god. života. U nekrologu za njega piše da je bio revan u pohađanju bolesnika i ispovijedanju u crkvi i nakon što je prestao biti župnikom.

Zašto su se Ivan-Franko Tulić i Ana-Marija Ismaeli odlučili na taj način sklopiti ženidbu ostaje tajna. Ovdje zasigurno nije bio nikakav don Rodrigo, a obojica su bili i plemićkog roda. Sigmrno Aleksandar Manzoni nije čitao blatske matice vjenčanih, a ipak nas bježanje u sobu don Ivana Biljanović podsjeća na bježanje don Abbondija.

NEOBIČNE ABATESE

U katoličkoj crkvi ime abatesa nose starješice nekih starih zatvorenih samostana. Kad je u Blatu započela, točno ne znamo, jer se iz blagajničkog dnevnika ne može zaključiti, ali u XVII st. već postoji »Skula« Prikazanja Isusova u hramu. Ta je Bratovština u Blatu potrajala skoro do konca XIX st. Sastojala se od

udatih i neudatih žena, koje su svake god. birale dvije abatese, a članice te bratovštine međusobno su se zvale »sestre«. Brinule su se i uzdržavale su oltar Prikazanja Isusova u hramu, a jer se međusobno nazivahu sestre, još i danas narod taj oltar zove oltar »Gospe sestrinske«. Toliki sigurno ne znaju odakle i zašto taj naziv!! Do danas nijesam pronašao pravila te bratovštine — malo je vjerojatnosti da ću ih i pronaći!!! —, ali sudeći po blagajničkom dnevniku uz brigu za oltar brinule su se i za siromahe. Ta se bratovština mnogo razlikovala od bratovštine Gospe od Rozarija, koja istovremeno u Blatu postoji i koja je također bila sastavljena pretežno od ženskog svijeta, ali nije imala svoje abatese niti su članice prisustvovale skupštinama održavanim u Loži. Članice bratovštine Gospe od Rozarija imale su dužnost moliti, a muškarci sa župnikom na čelu diskutirali su o problemu oltara i bratovštine u Loži. Članice bratovštine Isusova Prikazanja u hramu ili kraće Gospe Sestrinske ne drže javne sastanke u Loži, već održavaju glavnu skupštinu u dvorištu jedne od dviju abatesa u prisustvu samo dvaju prokuratora oltara i župnika. Svake god. biraju dvije nove abatese. Muškarci nijesu bili članovi te bratovštine i zato nikakvo čudo da drugog muškarca — osim gore navedenih — nije bilo na njihovim skupštinama.

MRAZ I POZEB 31. SVIBNJA 1762.

Ugledna obitelj Petra Kalogjera čuva više značajnih stvari iz blatske prošlosti. Na istaknutom mjestu ispred kuće vidimo glavu rimskog boga Janusa nađenu u grčko-romanskom naselju Potirna, a tu se ispred kuće čuva i nadvratnik iz kuće Kačić — potomaka slavnih hrvatskih plemića u Blatu — na kojem uklesano piše slijedeće: A. D. 1762 Die XXXI Maii frigus et gelu memorabile in primo Michaelis Triali incliti praesulis ingressu faustissimo. — God. Gospodnje 1762 dne 31. svibnja studen i led vrijedan spominjanja kod prvog presretnog ulaska slavnog biskupa Mihajla Triali.

Ovaj je biskup dvije župe u Blatu ujedinio u plebaniju, te ga možda za to zovu slavnim, ali ne bih baš rekao da je njegov prvi svečani ulaz u Blato s obzirom na spomenutu studen i led bio presretan??!

BIBLIOGRAFIJA:

Petar Kunićić: Ljetopis blatske plovanije, rukopis, Balto 1901.
Nikola Ostoić: Compendio storico dell isola di Corzola, Zadar 1878.
Dr Vinko Foretić: Otok Korčula u srednjem vijeku do 1420, Zagreb 1940.
Marinko Gjivoje: Otok Korčula, Zagreb 1968.
— — — —: Zbornik otoka Korčule, br. 2 i br. 3 urednik Marinko Gjivoje
Zvane Črnja: Kulturna historija Hrvatske, Zagreb 1965.
I. Gavran: Veliki likovi povijesti umjetnosti, Sarajevo 1969.
Vjekoslav Klaić: Povijest Hrvata, Zagreb 1974.
Ferdo Šišić: Pregled povijesti hrvatskog naroda, Zagreb 1974.
Butorac—Ivandija: Povijest Katoličke Crkve među Hrvatima, Zagreb 1973.

Kao što navodim u uvodu, ne stavljam bilješke na dnu stranice ili pozadi knjige, kako se to redovito praktícira. Kad u toku teksta piše: Ostoić (str. xy), znači nda se odnosi na gore navedeno Ostoićevo djelo i dotičnu stranicu u istom djelu, a tako i kod svih drugih. Mislim da je na ovaj način svima jasno odakle uzimam citat, a običnim čitateljima da je ovako knjiga pristupačnija.

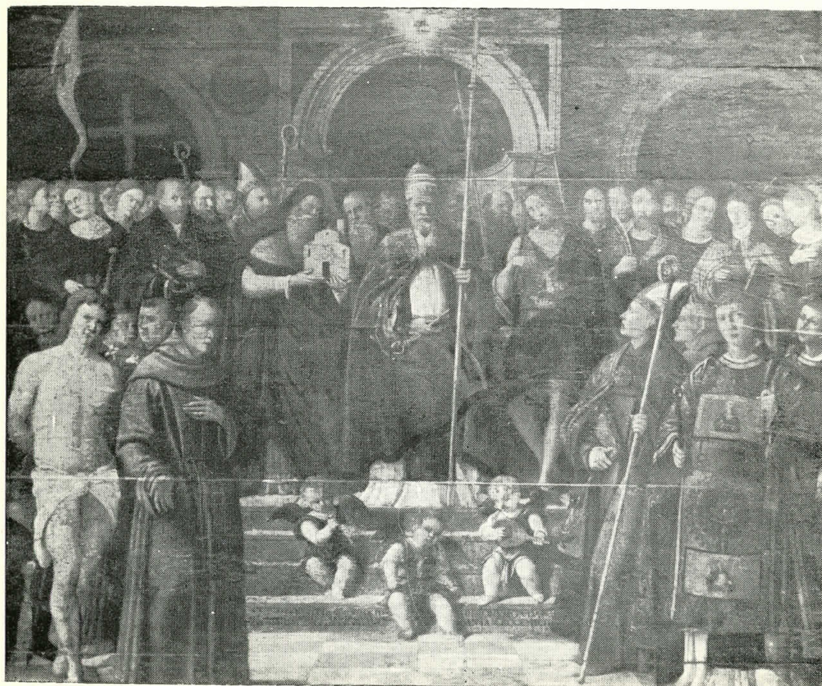
SADRŽAJ

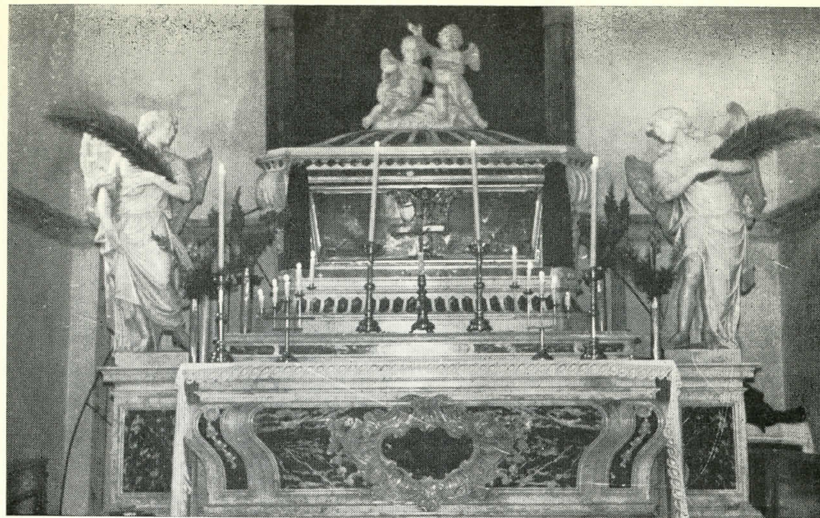
Zvonik župne crkve sredinom XVIII st.

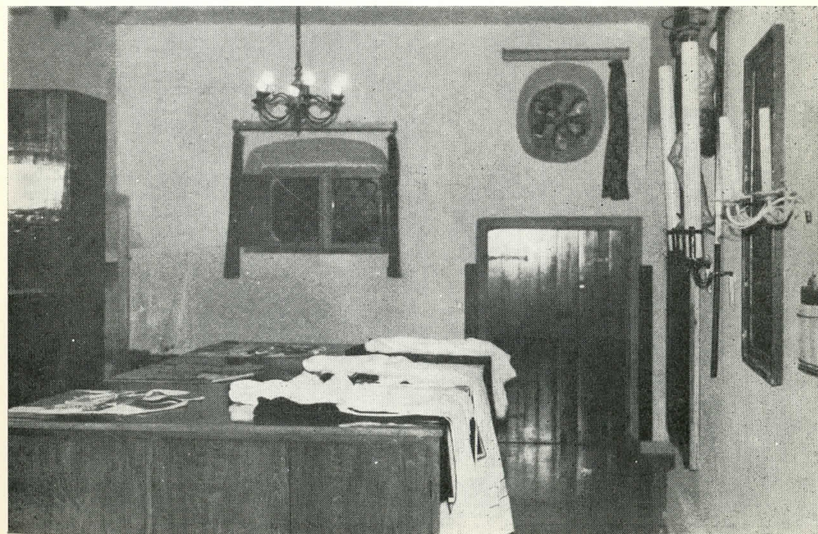
Sjeverna i zapadna fasada župne crkve

Girolamo da Santa Croce: Slika Svih Svetih

Pavao Bertapele: Oltar sv. Vincence

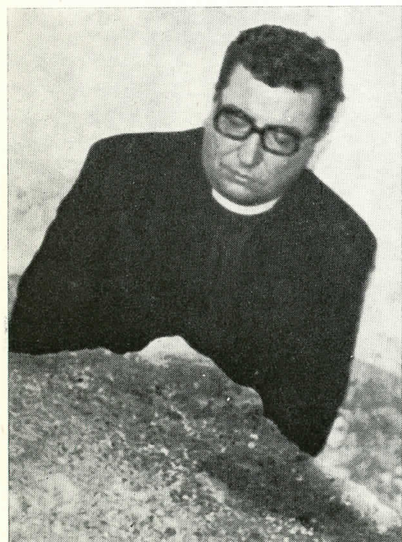

Nova sakristija

GOSPA OD POJA od IV do XX stoljeća

Ostatak romanske rotonde iz IV st.

Oltar romanske rotonde iz IV st.

Karakteristični (»nezgrapno kamenje«) temelji nadogradnje Gospe od Poja sa starohrvatskim grobom

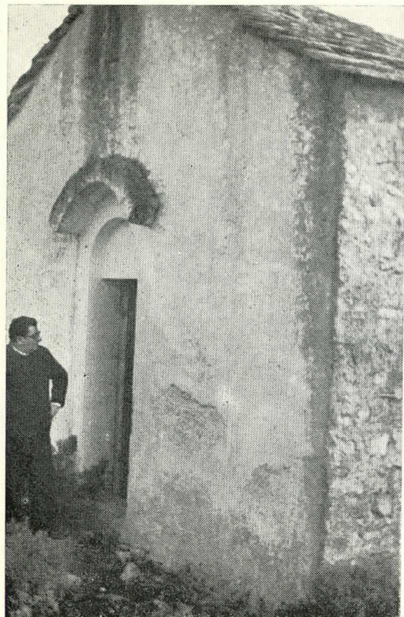

Sadašnji izgled crkve Gospe od Poja

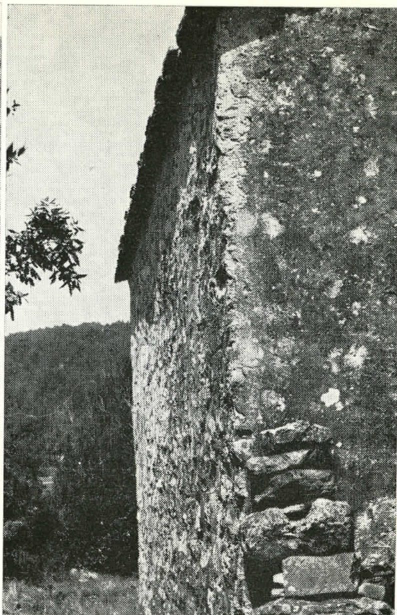

Procesija kreće u 4 sata jutrom i vraća se oko 7 sati u maticu

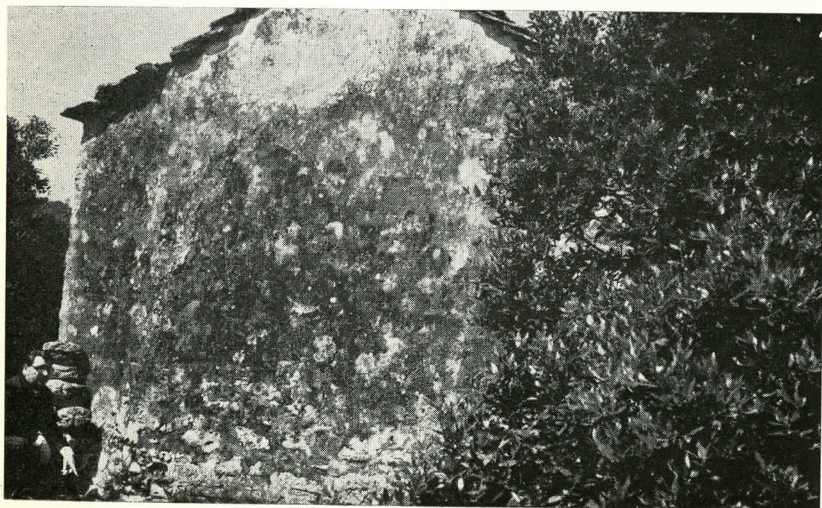
SVETI MIHOVIL — VIII stoljeće?

Sv. Mihovil — fasada crkve

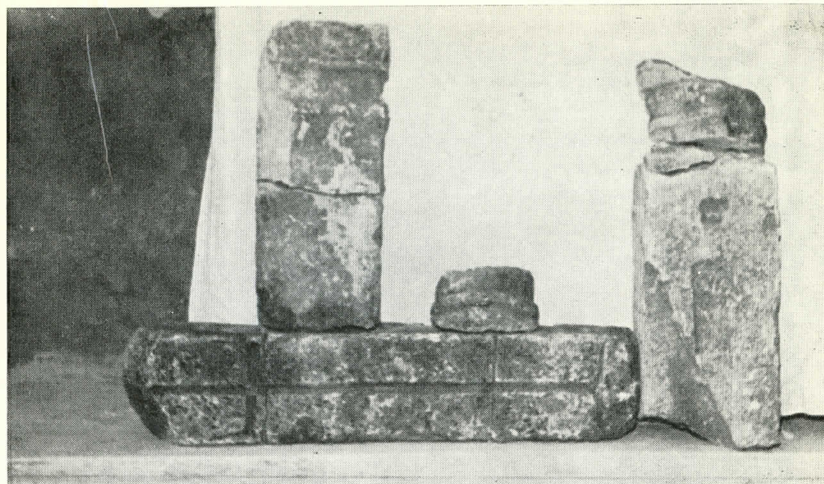

Naglašena rustičnost crkve

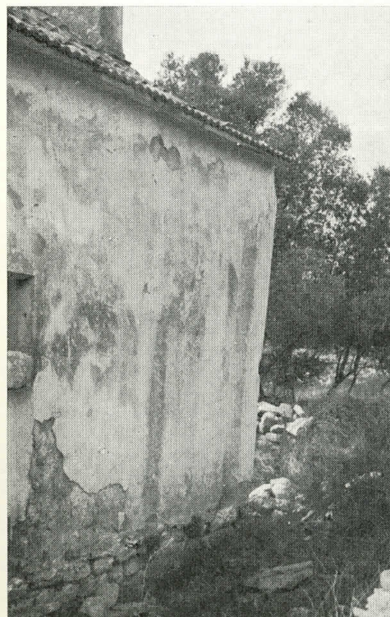

Još sačuvani tragovi romanske rotonde

SV. KUZMA I DAMJAN — XI stoljeće

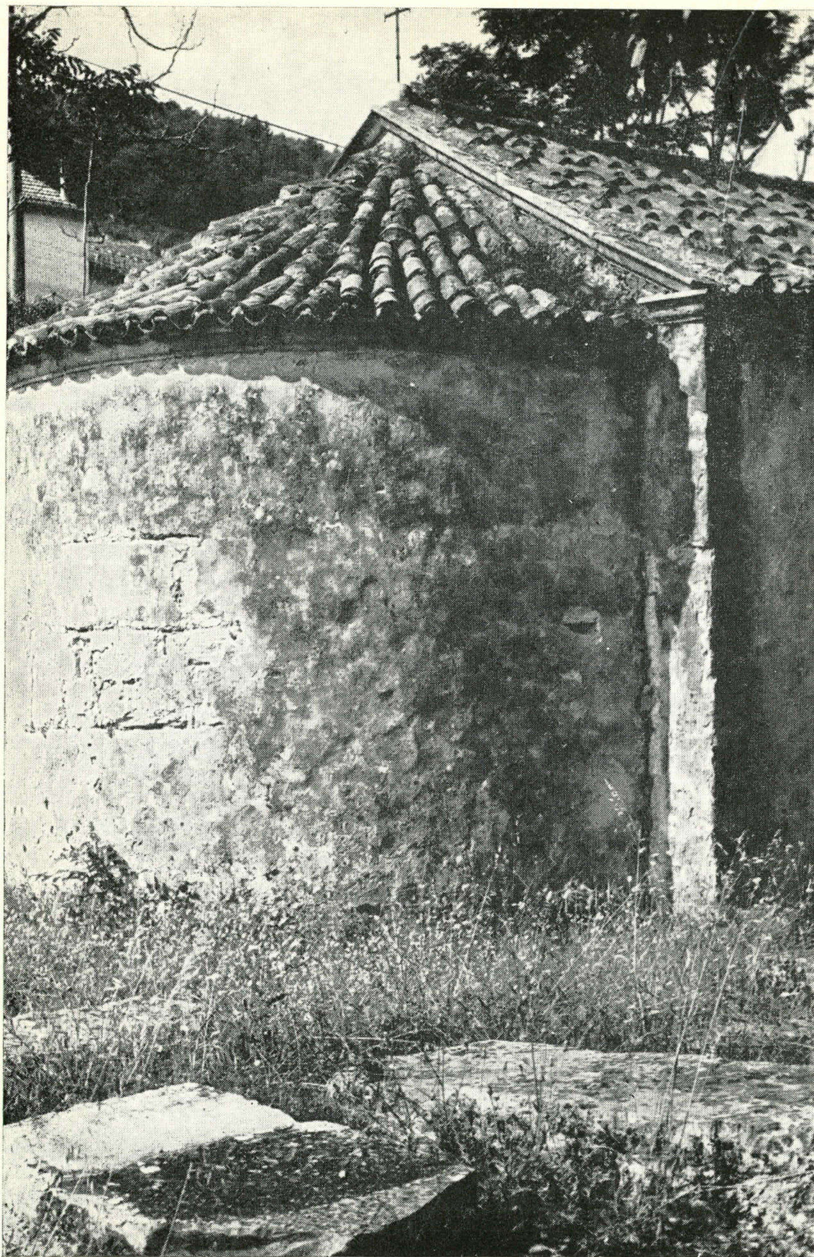
Fragmenti ranokršćanske bazilike uz Sv. Kuzmu i Damjana

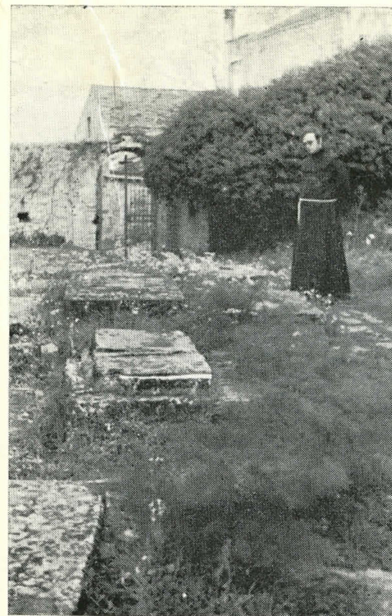
Sjeverna strana crkve djelomično srušena i nagrađena u XIII st. (Marsilije Zorzi?)

Sv. Kuzma i Damjan iz XI st. sa sačuvanim temeljima ranokršćanske bazilike

Ostatak hrvatske rotonde sv. Križa iz VII st.

Redovnik zamišljen nad ostatkom zida iz VII st. u st. groblju

Sadašnja fasada crkve iz XIV st.

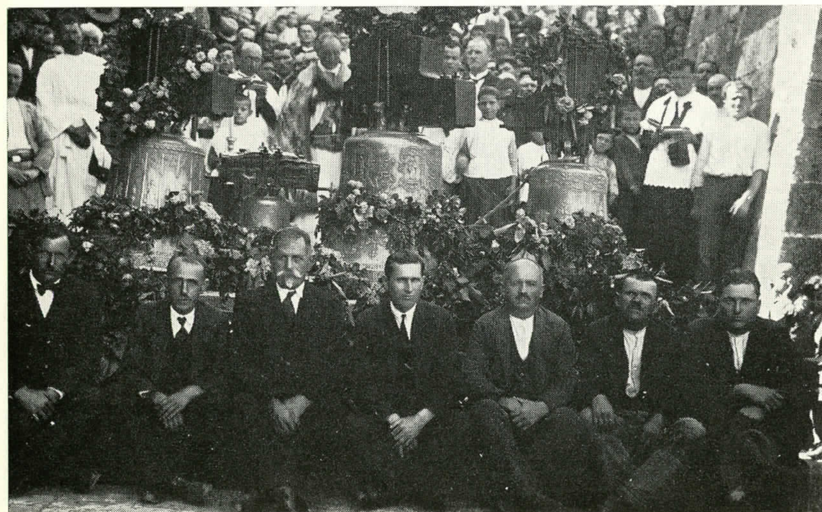

Stojne i sjedeće konzole pronađene ispred nove sakristije XVI—XVII st.

SVETI
JERONIM

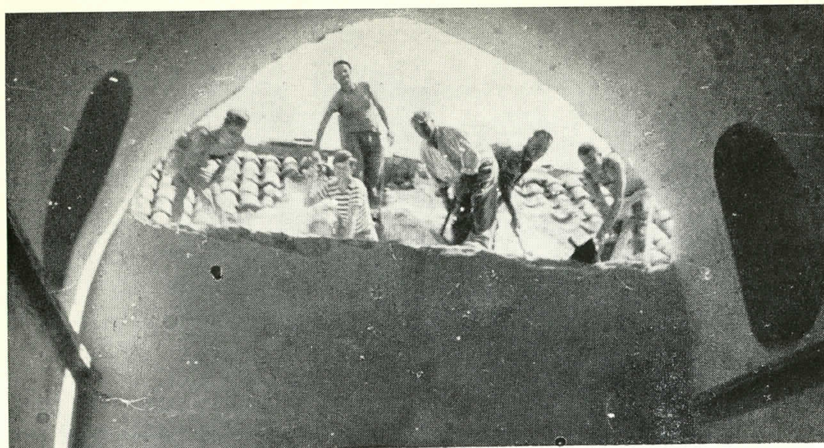
Ostatak rotonde koju sagradiše bjegunci iz Salone

Blagoslov novih zvona 18. V 1929. g.

Sadašnji izgled crkve sv. Jeronima XV st.

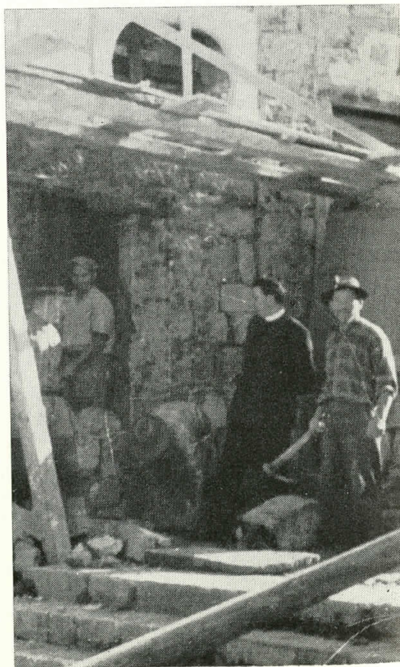
RAD NA ŽUPNOJ CRKVI GOD. 1959.

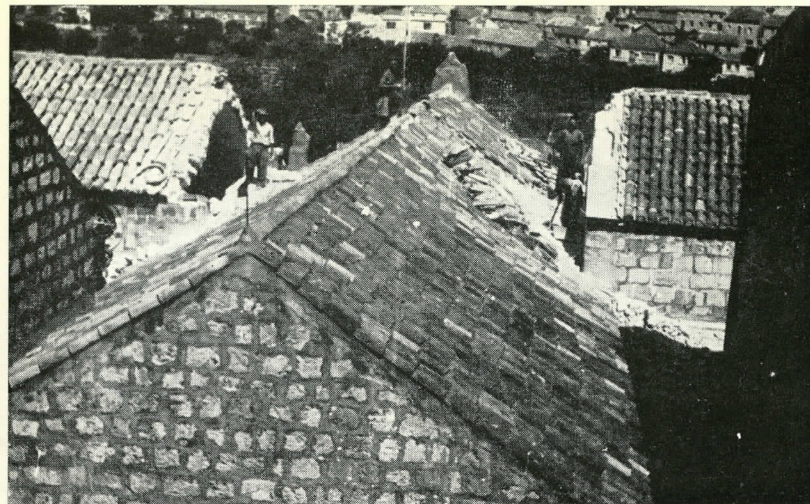
Rušenje zida koji je dijelio uzdužnu od poprečne lađe

Blaćani vole svoju crkvu i sudjeluju u njezinoj obnovi

Crkvena konoba postaje nova sakristija god. 1960.

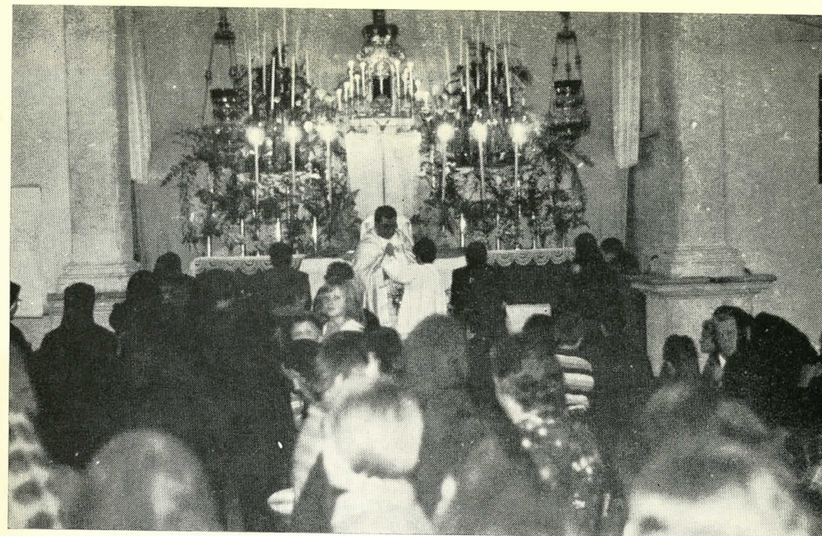

Preinaka poprečnog svoda župne crkve, god. 1959. Usijecanje poprečnog svoda

Crkvena zbirka

Časne sestre samostana u Blatu sa svojim novicijama i kandidatkinjama

Religiozni obredi Svetog Tjedna u Blatu

Doktorska diploma don Jerka Mirošević — Gorica — 1711. g.

KORČULA

MJERILO 1:100.000

IVO PROTIĆ

ŽUPA BLATO

od IV — XX st.

2. dio

BLATO, 1978. god.

RODNOM ZAVIČAJU

Don Ivo

Izdavač: Ivo Protić

Tisak: »Zrinski«, Čakovec

IVO PROTIĆ

ŽUPA BLATO

od IV — XX st.

2. dio

BLATO, god. 1978.

PREDGOVOR

Prije dvije godine, kad sam dao u tisak prvi dio knjige »ŽUPA BLATO od IV—XX st.«, nisam mislio da ću se uskoro ponovo prihvatiti pera i napisati još jednu knjigu o dragom mi zavičaju. — Još prvi dio nije bio izišao iz tiska i jednog sretnog dana — žalim što nisam zapisao datum! — navratih do arhiva obitelji Ostojić i posve slučajno nađoh »OSTOJIĆEVU KRONIKU«, kao i sedam knjiga koje se sve od reda odnose na prošlost ovoga mjesta i otoka. Evo njihovih naslova:

1. *Nobili abitanti nel casal di Blatta (strana 324)*
2. *Per li nobili abitanti nel casal di Blatta (strana 94)*
3. *Per li procuratori del populo del casal di Blatta (strana 66)*
4. *Per li divisori del Prato Grande di Blatta (strana 138)*
5. *Per li nobili abitanti nel casal di Blatta — Al laudo (strana 170)*
6. *Per li commun del casal di Blatta (strana 202)*
7. *Per li fratelli Favrović-Talenta (strana 104)*

Knjiga »*Nobili abitanti*...« doživila je dva izdanja: prvo oko god. 1772, jer je u tom izdanju zadnji dokumenat iz god. 1771, a drugo izdanje oko god. 1795, jer je u njemu posljednji dokumenat iz god. 1794. Prvo izdanje ima 256, a drugo 324 stranice. Prve 202 stranice u oba su izdanja **identične,** kao da je slagar sačuvao klišeje. — Na nijednoj knjizi nije naznačeno mjesto ni godina tiskanja, a sve su formata 28 × 20 cm.

Ove knjige nisu, doista, ni *Marulićeva »Judita«, ni Pascalove »Pensées«,* ali su u svakom slučaju znak kulture naših pradjedova i pokazatelj tadanje ekonomske moći našega mjesta. Prije dva stoljeća, u roku od tridesetak godina, Blato daje tiskati sedam knjiga i moramo si bezuvjetno postaviti pitanje: što smo mi danas u 20. stoljeću, u vrijeme neuporedivo većeg ekonomskog blagostanja, u trideset godina publicirali?!

U tim su knjigama tiskani najrazličitiji dokumenti od 15. st. skoro do konca 18. I stoga je zaključak: sve su tiskane u drugoj polovici 18. stoljeća. U njima su mnoge stvari i ponovljene, posebice popis plemića iz god. 1420, ili točnije, predaja ovog otoka Veneciji. Možda je tiskanje tog dokumenta tražila i Venecija, kojoj

su se već dobrano »tresla koljena«, da upozori naše ljude na taj povjesni događaj. U tim knjigama tiskano je i nekoliko dokumenata koji se odnose na neka druga naša naselja izvan ovoga otoka; dapače neki dokumenti iz arhiva pojedinih talijanskih gradova.

Gornja me je sretna okolnost silno obeselila i netko će sigurno reći: lako ti je bilo pisati kad si mnogo toga našao sabrano u par knjiga, mjesto da lutaš od grada do grada pretražujući arhive i napirući oči da odgonetneš slova raznolikih rukopisa po izblijedjelim listinama. Ima u tome i dosta istine! Ipak mi je čudno da nitko od povjesnika ovog otoka nije imao sreće da u nekoj privatnoj ili javnoj biblioteci te knjige pronađe!

Pred više od dvadeset godina, prema maticama župnog ureda Blato napravio sam rodoslovlje obitelji Protića. Tijekom ovih dvadesetak godina sastavio sam, na temelju istih knjiga, i rodoslovlja nekih drugih obitelji. Prelistao sam, stoga, mnogo puta iste knjige i pravio različite bilješke. Težak je to i nezahvalan posao koji traži nekad i preko pedeset sati napornog rada. To mi je bio i neki hobby i, kad bih uspio sastaviti neko rodoslovlje, bio je jedan mali *»Heureka«!*

U prije navedenim knjigama našao sam i dosta podataka o starim blatskim obiteljima; posebice popis plemića iz god. 1420. i god. 1770. Praveći rodoslovlja, sakupio sam mnogo materijala o svim blatskim obiteljima. Te dvije stvari omogućile su mi da sam uspio dati prikaz starih blatskih obitelji.

Divan je taj naš otok! Još ga uvijek malo poznajemo, a stari rekoše: »Ignoti nulla cupido.« = »Što čovjek ne pozna, to i ne može ljubiti.«

Jedinstven je taj naš otok na našem plavom Jadranu — »tom najlipšem moru na svitu.« Od svih naših otoka najbogatiji je poljima, vodom i šumom. Šumom nadasve! Zbog toga je od starih Grka nazvan »KORKIRA MELAINA« = »CRNA KORKIRA.« Zbog gornjih odlika i danas je — u prošlosti je to bilo još izrazitije — najnapučeniji otok Jadrana, iako nije površinom najveći.

Stratešku vrijednost ovog otoka upoznaše još stari Iliri i ovdje pružiše zadnji otpor »Rimskom Orlu«! Bila je potrebita strateška vještina jednog Oktavijana — kasnijeg cara Augusta — da ih dokrajči. I Oktavijan napravi nad Ilirima pokolj na našoj *KOPILI.* Valjda je ovo jedini otok našeg Jadrana, kojim je koračao car August!

Tu, u naše mjesto, dođoše *bjegunci iz Salone* i udariše temelje *Starom gradu* na ovom otoku. Ne trebam ja slaviti staru Salonu,

jer je slava njezina dobro poznata. A ne pobjegoše ispred najezde Avara nevješti i nesposobni!

Naš je otok jedini otok Jadrana gdje je neki vladar imao svoju prijestolnicu. S *knezom Mislavom* stigoše na ovaj otok i *»primates Kraljeviciarum« = »hrvatsko plemstvo i pučani«.*

Kasnije tijekom stoljeća stizali su na ovaj otok ljudi iz raznih dijelova naše domovine, posebice Bosne i Hercegovine, bježeći pred Turcima. Od svih spomenutih: ostatka starih Ilira (ipak ih August nije sve pobio!), nadošlih Rimljana, bjegunaca iz Salone, prvih i drugih hrvatskih došljaka i svih kasnijih, nastao je jedan narod ovog otoka — bajnog otoka na tom našem Jadranu.

Da li su ovim otokom koračale noge Pavlovih učenika: sv. Luke i Tita, posve sigurno nećemo doznati, ali, da je vrlo rano primio kršćanstvo, to nam je već evidentno. — Isto je tako posve sigurno: ovo je jedini otok na Jadranu — a možda ne samo na Jadranu! — koji je Crkvi dao dvije redovničke družbe: KONGREGACIJU ANĐELA ČUVARA (Sestre dominikanke) — Korčula i jedinu autohtonu hrvatsku redovničku družbu »KĆERI MILOSRĐA« — Blato.

Nikad nećemo potpuno upoznati svu prošlost ovog nam dragog otoka — naše Korčule —, ali i svaka sitnica u tom pogledu vrijedna je pažnje. Tom cilju smjeraju i stranice ove knjige koja je samo jedan kamenčić u divnom i velikom mozaiku slavne povjesnice rodnog nam zavičaja.

Sretan ću biti, ako uskoro i sva ostala naselja dobiju slične monografije. Na taj način dobili bismo cjelovitiju i potpuniju sliku o našoj prošlosti i naučili jedni druge bolje poznavati, poštivati i cijeniti.

I danas čitamo na križu ispred špilje Gospe Lurdske da je tadanji velolučki župnik nazvao cestu između Vele Luke i Blata *»Vez ljubavi između jednokrvne braće«.* Moja je vruća želja da bi ova moja knjiga bila *»Vez ljubavi između jednokrvne braće: Blaćana i Velolučana.«* Ne postoje, valjda, na »kugli zemaljskoj« dva naselja koja bi imala zajedničke pređe kao što je to kod nas. Opisavši stare blatske obitelji dao sam prikaz istodobno i cca 80% velolučkih obitelji, jer posve sigurno barem 80% velolučkih obitelji blatskog su podrijetla, a govoreći o slavnoj prošlosti dragog mi zavičaja istodobno sam govorio i o slavnoj prošlosti Vele Luke, jer su nam pređi zajednički. U obostranom je stoga interesu da bi se ovaj *»vez ljubavi«* što više realizirao!

Knjiga nosi naslov: *ŽUPA BLATO, od IV—XX st., 2 dio.* Naslov je jasan! Ovaj dio knjige bez prvog bio bi nepotpun, a prvi

je dio s ovim sada mnogo jasniji. Oba dijela skupa samo je tek nekoliko nabačenih *arija* iz daleke prošlosti ovoga mjesta, koje očekuje i druge *arije*, kako ovoga mjesta tako i svih drugih naselja. I, kad *»zazvone zvona«* svih naselja ovoga otoka, tada će to biti prekrasna simfonija kojom ćemo se moći svi ponositi da se i na nama, kao dijeliću naše domovine, ispunjaju riječi: *»Lijepa naša domovino, oj junačka zemljo mila . . .«*

UVOD

Ovom bi poglavlju možda bolje odgovarao naslov: *Osvrt na prvi dio knjige i njegova nadopuna.* Najprije ćemo doznati kako je prvi dio moje knjige *»Župa Blato od IV—XX st.«* bio primljen, a potom kako su neka nova otkrića u ove dvije godine potvrdila ono što sam u prvom dijelu knjige ustvrdio.

Sa zadovoljstvom mogu reći da je prvi dio moje knjige bio dobro primljen. Naši su biskupi, kojima sam knjigu poslao, s istom zadovoljni. Dugo bi bilo kad bih nanizao sve što su mi pisali. Izdvajam: naš mi je Prvostolnik, zagrebački nadbiskup, preuzv. gosp. dr Franjo Kuharić uz zahvalu pisao kako se moja knjiga dobro uklapa u studij cijele naše povijesti.

I naši su je eminentni kulturni radnici primili vrlo rado. Naš mi je poznati akademik *dr Cvito Fisković* pisao kako ju je s najvećim zadovoljstvom pročitao i *»kako me nitko neće priskočiti.«* Zacijelo, ovim je mislio reći da sam iznio neke postavke koje nitko neće pobiti. — *Prof. gosp. Davor Domančić* — sada direktor Regionalnog zavoda za zaštitu . . . u Splitu — reče mi da se nitko pametan neće ni usuditi pobijati one četiri osnovne postavke koje sam naveo u uvodu. — Ne mislim ovime tvrditi da su ugledna gospoda — barem za sada! — rekla Amen na svaku moju riječ, ali u jednoj maloj knjizi postaviti četiri nove istine o prošlosti ovog otoka, ipak nešto znači. — Toliki su je naši — meni poznati i nepoznati — kulturni radnici i sveučilišni profesori tražili, kao: *dr Zvonko Šeparović, dr Tomislav Marasović, ing. Jerko Marasović, dr Ivo Žuvela, prof. Stanko Petković, prof. dr Vinko Foretić* itd. Neki mi, od gore naznačenih, rekoše da sam publiciranjem knjige prvi otkrio Blato našoj kulturnoj javnosti.

Tek tiskanjem moje knjige, našoj su kulturnoj javnosti postale pristupačne naše *Božićne i Korizmene pučke pjesme.* Za ove pjesme toliki rekoše da je to kulturni biser kojim bi se mogli ponositi, da ih imaju, i daleko kulturniji naši centri kao Split i Dubrovnik.

Skoro je suvišno napominjati kolikim su oduševljenjem knjigu primili naši ljudi u Blatu, izvan Blata i domovine. Više je njih na dušak i dva puta knjigu pročitalo, a neki mi rekoše da bi poje-

dine dijelove knjige trebalo i napamet naučiti. Ove me stvari neobično vesele iz više razloga! Nadasve, jer je to znak i kulture našeg mjesta, i njegove ljubavi prema rodnoj grudi, i našoj dalekoj i slavnoj prošlosti! A lijepo je pjevao naš pjesnik *Petar Preradović: »Rod bo samo koji mrtve štuje — Na prošlosti budućnost si snuje!«*

Nisam mislio gornjim reći da u knjizi nema nedostataka, jer je tome podložno svako ljudsko djelo. Ako isključim tiskarske greške, glavni je uzrok nekim drugim nedostacima što je knjiga napisana u tri mjeseca. Kad se ima pred očima moj glavni pastoralni rad, koji mi »oduzima« najviše vremena, onda je knjiga napisana u dosta kratkom vremenu.

Bilo je i onih kojima se knjiga nije svidjela, jer sam im digao titulu prvorođenstva. Meni je to žao i istodobno me neobično čudi!! Zar se srde Dubrovčani, ako netko reče ili napiše da je Epidaur stariji od Dubrovnika?! Svaka nova istina — tako i povijesna — mora veseliti svakog kulturnog i poštenog čovjeka. Neke sam postavke u knjizi samo nabacio i ostavio mogućnost korekture. Neke sam dokazima potkrijepio — posebice one četiri osnovne postavke. Već su prošle dvije godine i nitko se nije ni usudio protudokazima iste pobiti, a nadam se da to neće ni u buduće. I stoga su one za svakog istinoljubivog čovjeka povijesna istina.

Ne trebam isticati da nisam imao namjeru — niti sam za to pozvan — dati stručni, umjetnički prikaz starina i umjetničkih objekata ove župe, a još sam manje želio ili mogao dati cjelokupan prikaz prošlosti ovog otoka. Želja mi je bila napisati jednu monografiju o župi Blato, u kojoj ću reći neke do sada nerečene ili neotkrivene istine o prošlosti ovog otoka. Da to postignem, hvatao sam se pomalo svega: *tradicije, umjetnosti, prava, materijalne baze, arheologije, toponomastike, poznatih povijesnih istina itd.* Držao sam se načela: *»Timeo hominem unius libri« = »Plašim se čovjeka jedne knjige!«* Znadem dobro da ova izreka ima dvostruko značenje! Uvjerenja sam, naime, da se svakoj stvari moramo približiti s više strana, ako želimo otkriti istinu. Najbolje upoznajemo neki objekt, ako ga obiđemo sa svih strana! U protivnom slučaju, sud o nekoj stvari može biti diametralno suprotan, ili datiranje nekog objekta (crkve, slike itd.) može varirati čak za nekoliko stoljeća, što nije baš rijedak slučaj kod povjesnika umjetnosti. Prvi je dio moje knjige bio logički osmišljen — tako mi rekoše mnogi —, a nadam se da će ovaj drugi dio još više potvrditi prvi, jer *»svi putevi vode u Rim«.*

Daleko sam od toga da bih potcjenjivao radove onih koji su do sada pisali o prošlosti ovoga otoka, ali smatram da su se neke

istine i mogle, i trebale reći dosta ranije, i tada bi historiografija ovog otoka bila već danas mnogo odmakla.

Najviše je zabolilo neke što sam nepobitno dokazao da je hrvatski grad, o kojem govori Konstantin Porfirogenet u 10. st., današnje Blato, a da je današnju Korčulu god. 1254. utemeljio Marsilije Zorzi. Ova istina povlači za sobom i druge, a posebice istinu da je **»KORČULANSKI STATUT«**, prvi općinski statut u našoj domovini, donesen u STAROM GRADU na ovom otoku, to jest današnjem Blatu.

HRVATSKI GRAD IZ X STOLJEĆA NA OVOM OTOKU JE DANAŠNJE BLATO

Ako je nekome malo onih šest dokaza, koje sam iznio u prvom dijelu knjige u potvrdu gornje istine, donosim još neke dokaze.

Vrlo poznati naš povjesnik i dugogodišnji predsjednik JAZU-a u Zagrebu *prof dr Grga Novak* napisao je: *»HVAR KROZ STOLJEĆA«*. On, u toj knjizi, veli kako naši pređi došavši na otoke nisu gradili naselja uz more, ne samo zbog toga što ranije moru nisu bili vikli ili što im more možda nije služilo, nego u prvom redu zbog toga, što je njihova pomorska aktivnost bila više vojne prirode. Oni su gradili svoje nastambe daleko od mora da izbjegnu opasnost i da ih neprijatelj ne bi našao nepripravne. Nije li analogna stvar i na našem otoku, te su sva stara naselja: Blato, Smokvica, Čara i Žrnovo daleko od mora?! Sva su ta naša stara naselja imala *»stražice«* da budno paze na eventualnog napadača. — Isti prof. dr Grga Novak izričito naglasuje kako su naši pređi na otoku Hvaru u prvom redu naselili plodnu ravnicu daleko od mora, jer su u moru vidjeli izvor života, ali i izvor opasnosti. Ovako naš eminentni povjesnik kojemu valjda nitko neće zanijekati stručnost. Ista se stvar doslovce zbila i na ovom otoku!

Mišljenja sam da se na većini naših otoka — a posebice na Korčuli — ništa osobito nije zbilo u 7. st., jer Avari »nisu znali plivati«, te je i »pusta hrid« spasila bjegunce iz porušenog Epidaura. Na ovaj, dakle, otok nisu stigli Avari u 7. st. već naši plemeniti pređi koji se sa starosjediocima suživljuju i pomalo ih asimiliraju. Tek u 9. i kasnijim stoljećima nastaju teška iskušenja za čitav Jadran, pa tako i za ovaj otok, zbog sve češćih navala gusara a nadasve Mlečana koji neće mirovati sve dok ne podvrgnu sebi ovo naše krasno more i od njega ne stvore — kako su s ponosom za sebe, a na žalost našu kazivali — *Golfo di Venezia (Mle-*

tački zaljev)! Koji besmisao tvrditi: sva su naselja na ovom otoku uz more, gdje su materijalni uvjeti za život bili povoljniji, nestala zbog sve češćih pustošenja gusara i Mlečana i odjednom na tom pustom i bez ikakvih uvjeta za život otočiću u 10. st. niče hrvatski grad. Kad, od koga, na koji način i zašto? (U 9. i 10. st. nestaju antičko-rimska naselja: Potirna i Bradat, koja su bila u neposrednoj blizini mora, a po nalazima — o tome piše Ostojić u *»Compendio storico...«* — bila su antičko-rimska; u mojoj terminologiji *romanska.*)

U prvom sam dijelu knjige naveo kako je najveći povjesnik 15. st. Vergil Polidor dobro znao da je prije današnje Korčule postojao Stari grad. Čudno mi je da do tog citata, koji sam naveo u knjizi, nisu došli povjesnici ovoga otoka, jer isti u svojoj knjizi *»Compendio storico...«* navodi Nikola Ostojić. Zar je moguće da njegovu knjigu nisu čitali? Ako su je pročitali, kako se nad tim riječima nisu zamislili?! Čudno mi je također da nisu pretražujući arhive našli i dokumenat iz god. 1499. gdje se doslovce veli: »... *Nobili, alcuni de quali per piu sua comodita, ovver per la sue Fazion stanziasse... nel luoco di Citta Vecchia, e altri Casali...« (Nobili abitanti... str. 19).* U tom se, dakle, dokumentu spominje kako se se neki plemići vratili u STARI GRAD i druga naselja. Iz tog se, dakle, jasno vidi da je prije današnje Korčule postojao Stari grad. Mislim da bi bilo i učeno i znanstveno, ako su do tog dokumenta došli, da su tu činjenicu naveli i pokušali odgonetnuti gdje je bio taj grad.

Isto mi je tako čudno da oni, koji su pisali o prošlosti ovog otoka, nisu pronašli neku od onih knjiga koje spominjem u predgovoru. Mjesto da se zamisle kako to u Blatu koncem 18. st. ima 81 plemićka obitelj, a u Korčuli samo 10 i to sve od reda blatskog podrijetla, pisalo se i o korčulanskoj obitelji Boschi kao plemićkoj obitelji, iako Boschi nikad nisu sjedili u Velikom Vijeću ovog otoka.

U prvom sam dijelu knjige donio samo pojedine riječi iz pjesme ispjevane god. 1265. kad se Marsilije ponovo domogao ovog otoka. Sada donosim dijelove te pjesme kako je nalazim u knjizi: *Otok Korčula... (str. 227, 228 i 316) od dr Foretića.* Mislim da dr Foretić ne donosi čitavu pjesmu, a bilo bi bolje da je čitavu donio.

Latinski tekst:

Annus millesimus bis centum pentaque denus
Quattuor adiunctis dum petit yma deus
Curzura legatos mittens affectat honores
Ragusii comitem postulat ipsa sibi.

Tunc retinebat sibi comitatus sceptra sonora
Vindex et prudens iura dabat
Nomine Marsilius Georgiy Venetusque fatetur.
Tempus elapso venit gemino probus anno
Urbem construxit plurima tela ferens
Plurima tela ferens hostibus intus et extra.
Qui scelus atque nefas expellens intus ab urbe
Conservat populum, menia lauda dei
Nobilis ex vili factus, de paupere dives
Hic populus sparsus pluribus inde locis
Congeritur quod loco dignus sit septus in ymo
Namque fides aberat per loca sparsa mala
Presbiter Antonius finxit nec plurima metra
Mandato Domini posteritasque sciat.
Tandem pervenit ethere vera salus
Marsilius dictus post nonos condidit annos
Jura salutifera quisque regatur eis.

Dr Foretić u gore spomenutoj knjizi ne donosi hrvatski prevod. Da bi stvar bolje razumili, napominjem: Marsilije je god. 1254. bio knez u Dubrovniku, a riječ Korčula ovdje, kao i češće u dokumentima, označuje ovaj otok.

Hrvatski prijevod gornje pjesme:

»Godine 1254. od Kristova Utjelovljenja, Korčula šaljući legate nudi časti i dubrovačkog kneza sama sebi (za kneza!) traži. Tada je po imenu Marsilije Zorzi a podrijetlom Mlečanin čvrsto uz sebe držao slavno kneževsko žezlo i razborit je zaštitnik pravdu dijelio. Pošto su prošle dvije godine, vrijeme je došlo i vrijedan (Marsilije!) Grad je sagradio boreći se veoma mnogo, veoma mnogo boreći se protiv unutrašnjih i vanjskih neprijatelja. I neka znade potomstvo da je on, istjeravši iz Grada zločin i nepravdu, sačuvao narod (unutar zidina) zahvaleći divnim zidinama i da je ovaj narod — postavši od prostaka plemenit, od siromaha bogat, do tada raspršen po mnogim mjestima — skupio na jedno mjesto. I, jer nije bilo sigurnosti po raštrkanim mjestima, svećenik je Antun po naredbi Gospodara (Marsilija!) na najnižem mjestu izmjerio ne previše metara da bi bio dostojno (prikladno) opkoljen (zidinama!)«

Naši su predi bili izabrali Marsilija za kneza na rok od dvije godine i, jer nije htio otstupiti, naši su ga predi silom otjerali. Nakon devet godina borbi i ratovanja, on se ponovo vraća, sklapa ugovor s našim predima i evo što pjesma pjeva: »Napokon došao

je s neba pravi spas rečeni Marsilije poslije devet godina izda mudre zakone da se svatko po njima vlada.«

Treba li nam još koji dokaz da je današnju Korčulu tek 1254. utemeljio Marsilije Zorzi? Ovu pjesmu nije ispjevao naš čovjek već tuđin i laskanja u njoj Marsiliju Zorzi ne smiju nas iznenaditi, jer krasno reče Klaić: »... *tuđi kroničari nisu bilježili dična djela praotaca naših, nego samo ono što je hrvatskim susjedima bilo u prilog.*«

Da je Stari Grad na ovom otoku bilo Blato, a ne možda Žrnovo ili Smokvica, to nam uz druge argumente nepobitno dokazuje *Bratovština Svih Svetih u Korčuli,* koju je prvi korčulanski biskup osamostalio od »centrale« u Blatu, i to smjesta čim je došao. O tome sam opširnije pisao u prvom dijelu knjige.

Zapitajmo se sada, zašto se Marsilije odlučio da utemelji novi grad na ovom otoku? Već smo doznali da Mlečani nisu mirovali dok nisu sebi pokorili Jadran i od njega stvorili »Golfo di Venezia«. Da bi to postigli, potrebita im je bila naša obala, a posebice otoci. Bez naše obale Venecija ne bi bila mogla voditi uspješnu trgovinu s »*Levantom*«, a tu je bio izvor bogatstva, blagostanja i moći »*Serenissime*«. K tome im je služilo drvo iz naših šuma za gradnju galija, a naši ljudi za galeote. Prisjetimo se pjesme nezaboravnog *Nazora* »*Galeotova pesan!*« Možda su toliki ljudi i s našeg otoka doživjeli sličnu sudbinu i bolno na galiji uzdisali: »*Pokle su me zakopali zlizane za ove daski — Videl nis bora va šume, ni na nebe sunce žarko.*«

Kad znamo gornje stvari, shvatljivo je zašto već u prvoj polovici 9. st. *Tradonig* ratuje s našim knezom *Mislavom* i sklopljen bi mir između njih god. 839. upravo nedaleko Blata na našem *Kraljevcu (Curtis Sancti Martini!).* Kasnije, svi od reda hrvatski vladari ratovali su s Mlečanima zbog njihova presizanja za našom obalom. U tim borbama, neki su od naših knezova i kraljeva imali više, a neki manje sreće. Najviše je sreće u tim borbama imao knez *Domagoj* kojega zbog toga Mlečani i prozvaše »*pessimus dux Croatarum*« (»najgori knez Hrvata«!). Posebice je za Veneciju bila pobjedonosna turneja Petra Orseola god. 1000. Borbe, sukobi, ratovanja te vojne ekspedicije Mlečana nastavljaju se i dalje i meni nije cilj nizati jednu za drugom, a sklon sam misliti da je Venecija postala »gospodaricom Jadrana« tek god. 1420.

Koliko su puta Mlečani do god. 1254. zauzimali ovaj otok, nitko sa sigurnošću ne može tvrditi, a povijest je to zabilježila dvaput: Petar Orseolo god. 1000, a Pepone Zorzi oko god. 1125. Posve sigurno nitko ne može ni tvrditi koliko je dugo mletački zavojevač

ostao na ovom otoku. Dr Foretić, na temelju mletačkih kronika, misli da je Pepone Zorzi vladao ovim otokom par godina. Ne želim osporavati njegovo mišljenje, ali sam uvjeren da se manja četa tuđinske vojske, koja bi nakon pobjede ostala tu među narodom, morala brzo povući ili bi doživjela »Bartolomejsku noć«.

Marsilije je Zorzi dobro shvatio, ako želi ostati na ovom otoku — a vruće je želio to on i »Republika krilatog lava«! — da mu nema mjesta među narodom, već da mora kao svaki okupator stvoriti bunker. I mora mu se priznati da je bio lukav i pametan! Pronašao je prekrasno mjesto, mali otočić pedesetak metara udaljen od ovog otoka, a na koji mu je mogla svakog časa uputiti pomoć Venecija koje je brodovlje stalno krstarilo Jadranom. I na tom otočiću udario je temelje novom gradu: »Urbem construxit!«

Ne moramo biti veliki diplomati da shvatimo zbivanja godine 1420, kad Venecija dobiva čitavu Dalmaciju pa tako i ovaj otok. Turski su se osvajači pojavili na Balkanu i zaprijetili čitavoj zapadnoj Europi i njezinoj kršćanskoj civilizaciji, jer je srpska vojska već godine 1389. hametice potučena na Kosovu polju. Malo potom pasti će i Bosna i naš će narod ponijeti i izdržati »na svojim plećima« glavni teret u spasavanju zapadne, kršćanske civilizacije i zbog toga će kasnije biti od pape nazvan »*antemurale christianitatis*« = »*predziđe kršćanstva.*« Još će ljepše u vezi gornjeg pjevati kasniji dubrovački pjesnik: »*Od ropstva bi davno u valih potonula Italija — Od hrvatskijeh da se žala more otmansko ne odbija.*« I, dok su se naši pređi borili i ginuli, dobar je dio Europe na račun nas živio u miru i kulturno se izdizao, te se kasnije drugi naš veliki pjesnik tužio: »*Nit bi za to barbarin ve zvali, što vi mroste dok su oni spali.*« — I, da bi uspila borba protiv turskog polumjeseca (a možda radije i nešto drugo!!), trebalo je osigurati nesmetanu plovidbu Jadranom. Za tu su stvar u prvom redu bili zainteresirani i zbog toga glavni teret preuzeli na sebe Mlečani i Dubrovčani. Teško je sada sa sigurnošću tvrditi zbog kojih se sve razloga s hrvatsko-ugarskog prijestolja povukao *slabić-kralj Ljudevit Napuljski i god. 1409. Veneciji za 100.000 dukata prodao Zadar, Novigrad, Pag i Vranu, te pravo na preostalu Dalmaciju.* Naši su pradjedovi bili svijesni svih tih činjenica i prema pisanju dr Foretića već par godina prije 1420. pokazuju neku naklonost prema Veneciji.

I, nakon svega gore rečenog, dne 24. travnja (izgleda da je taj 23. i 24. travanj sudbonosan za naše Blato!!) 1420. doplovio je do ovog otoka *Petar Suriano — komandant dvaju mletačkih galija* — i 49 plemića ovoga otoka u ime svoje i čitavog naroda prisiže vjernost Veneciji.

Dijelim mišljenje gosp. Marinka Gjivoje da je do god. 1420. ovaj otok više manje imao svoju samostalnost (autonomiju) i samo nominalno priznavao vlast neke države, plaćao dužne poreze i daće te davao vojnu pomoć. Od god. 1420. započinje neka vrsta mletačke okupacije. I dalje, doista, postoji Veliko vijeće, ali sada glavnu riječ ima knez koji je redovito Mlečanin. Tolike naredbe izdaje on osobno, a tolike druge, kako ćemo kasnije vidjeti, donosi dužd i vlada u Veneciji neposredno ili preko svog providura u Zadru.

U to vrijeme gradić Korčula doživljuje svoj procvat i evo što o tom piše Marinko Gjivoje u svojoj knjizi *»Otok Korčula«, str. 52.* »To svjedoče gradske utvrde, sagrađene u Korčuli općinskim troškom, sjajne palače krasne arhitekture, mnoge crkve s djelima velikih majstora i bogatom riznicom, a i mnogo umjetničko blago...« Čitavu ovu stvar moramo promatrati u sklopu prilika onog vremena. Zbog opasnosti od Turaka i Dubrovnik u to vrijeme pojačava svoje zidine, gradi zidine oko Stona, te zidom spaja Veli i Mali Ston, da ne bi Turci došli na Pelješac i ugrozili plovidbu korčulanskim kanalom. Iz istog razloga, Venecija izgrađuje pravu tvrđavu od malog gradića kojemu je temelje udario Marsilije Zorzi u 13. st. I drugi su pisali o tome kako u Korčuli skoro nema ništa starijeg od 15. st. Mislim da je od 13. st. ostala crkva Sv. Petra, iako je i ona doživjela tijekom stoljeća neke izmjene. U 15. i 16. st., dakle, Korčula doživljuje svoj procvat i svi prihodi ovog otoka bili su potrebiti da bi se taj gradić opasao jakim zidinama i u nekom datom trenutku mogao obraniti od turske navale, što se konačno god. 1571. pokazalo i opravdanim. Međutim, ako i nikad Turci nisu gospodarili ovim otokom, ipak smo i mi na ovom otoku zbog turske najezde platili skupi danak.

Tijekom 15. i 16. st. u Blatu se, stoga, skoro ništa ne gradi. Novcem Bogdana Radića u 15. st. nadograđena je crkva Sv. Jeronima, a u 16. st. ugradili smo u transeptu župne crkve nova renesansna vrata i rozetu. I to je sve u ta dva stoljeća! Sva naselja ovog otoka od Blata do Zrnova — drugih nije bilo! — nesebično su žrtvovala svoje prihode da bi se izgradio taj gradić, kojemu se danas dive svi domaći i strani posjetioci. Sigurno, Blato je najviše doprinijelo, jer je brojčano i ekonomski bilo najjače. Na izgradnji tog gradića aktivno je sudjelovao svojim genijem i naš Blaćanin *ANDRIJA MARKOVIĆ (ANDRIJIĆ)* i njegov sin *MARKO ANDRIJIĆ*.

Nakon dva i po stoljeća nesebičnog davanja za izgradnju Korčule, Blato je tek živnulo u drugoj polovici 17. st., da bi svoj najveći uspon u prošlosti doživilo u 18. st. U to vrijeme: dvaput se

nadograđuje župna crkva, a koncem 18. st. dograđuje joj se krasna kapela Sv. Vincence s još divnijim oltarom; u crkvi se podiže osam oltara, a od njih četiri mramorna; nabavljaju se nova korna sjedala — jedna od najljepših u našoj domovini —; župna si crkva priskrbljuje svu skoro srebrninu što je sada ima — jednu od najbogatijih u našoj domovini. U to se vrijeme gradi pet kapela, a god. 1700. nova lođa, jer je staru trebalo srušiti zbog proširenja crkve prema zapadu, a malo potom gradimo i zvonik. I, konačno, u drugoj polovici 18. st., kad je Venecija počela »izdisati«, dajemo tiskati sedam knjiga. Sve to skupa, znak je duhovne kulture i ekonomske moći ovog mjesta u 18. stoljeću!

I dok sve ovo pišem i razmišljam, stalno mi je pred očima malo, susjedno Lastovo gdje sam bio župnik tri godine. I mislim kako ono daleko manje od Blata, ali slobodno u sklopu Dubrovačke republike, u 16. st. nad ruševinama stare — sudeći po titularu ranokršćanske bazilike — gradi novu, lijepu i prostranu crkvu Sv. Kuzme i Damjana, veću nego je »veliko« Blato u to vrijeme ima. Sjećam se i krasne škropionice, koja je po sudu dr Cvita Fiskovića najljepši renesansni rad u bronzi u našoj domovini. Mislim na predivni gotički kalež — najljepši kalež u dubrovačkoj biskupiji — na čijem su podnožju urezani sv. Vlaho i sv. Kuzma i Damjan — simbol vjerskog i nacionalnog jedinstva Lastova s Dubrovnikom i čitavim našim narodom, a koji je preko trideset godina bio sakriven. Lastovci optuživahu zbog krađe sve i svakoga. Nisam mogao pomisliti da bi ga svećenik mogao ukrasti. Znajući kakav je patriota bio don Baro Antica, pomislih da ga je sakrio zbog straha da ga neprijateljska ruka ne oskvrni. Ne prevarih se! God. 1953. nađoh ga sakrivena u zidnom ormariću »Svete Marije na Griži.« Koja mi sreća prostruji srcem!! — Dolaze mi na pamet i oni lijepi gotički relikvijari župne crkve i koješta drugo, a nadasve činjenica da slobodno Lastovo još od god. 1659. ima stalno Osnovnu školu, a mi tek od prve polovice 19. st. — Tome je svemu, pak, bio jedan uzrok: bili smo pod tuđinom — pod Venecijom! I same mi od sebe na usta naviru riječi velikog Gundulića: *»O mila, o draga, o slatka slobodo — Dare u kom sva blaga Višnji nam Bog je do...«*

I završit ću ovaj malo podulji pasus jednom na izgled šalom, a možda i nije šala. U prvom dijelu knjige spomenuh kako su naši pređi zgodno odabrali za titular župne crkve: Sve svete. Htjeli su u tom titularu Svih Svetih objediniti sve one titulare raznih crkava kojima su ljudi pripadali. Nije ništa manje lukavo Marsilije Zorzi za titular prve župne crkve u Korčuli odabrao sv. Petra.

Kao da je htio reći plemićima u Blatu: tamo su Svi Sveti, ali ovdje je njihov poglavica sv. Petar, kao što su u Blatu svi plemići, ali je ovdje njihov šef — knez Marsilije Zorzi.

KONTINUITETE KRŠĆANSTVA

Sve se donedavno pisalo kako na ovom otoku nema ništa sakralnog prije 14. st., a istodobno je za nekoliko župa u Katoličkim šematizmima bilo označeno da su župe od pamtivjeka. — Toma nas đakon izvještava — a to su prihvatili naši povjesnici — da su bjegunci iz Salone ostali na ovom otoku cca jedno stoljeće. Barem su oni bili kršćani i kako misliti da su na ovom otoku ostali jedno stoljeće, a da ne bi tu crkvu sagradili?!

Ranu je pojavu kršćanstva na ovom otoku potkrijepio — po mom mišljenju čak i dokazao! — i prof. Igor Fisković sa svojim otkrićima na otočićima: Majsanu, Lučnjaku i Gubavcu. Na njima je on otkrio *kršćanske crkvice od 4. st. pa dalje, te doslovno piše:* **»Brojnost kršćanskih položaja u tom području kazuje da su morali udovoljiti vjerskim potrebama znatnog broja ljudi.«** *(Kulturno umjetnička prošlost pelješkog kanala, str. 18.)* Gdje su živjeli ti kršćani, kojih je vjersko žarište bilo na tim otočićima, ako li ne na Pelješcu i ovom otoku?! Uostalom, nemoguće je zamisliti: na ovim je otočićima bilo kršćanstvo a naokolo poganstvo, jer na tim otočićima ljudi nisu imali uvjeta za život bez Pelješca i Korčule. Nisu valjda iz Marsa ni padali kršćani koji su tu živjeli, a poslije Milanskog edikta (313. god.) kršćani se nisu trebali nikoga bojati, niti se skrivati. Po mom mišljenju, i na ove se otočiće odnose riječi sv. Jeronima đakonu Julijanu: »Extruis monasteria et multus a te per insulas Dalmatiae Sanctorum numerus sustentatur.« (»Podižeš samostane i uzdržavaš velik broj kršćana po otocima Dalmacije«.) Sv. Jeronim živio je u 4. st. i po ovim njegovim riječima treba zaključiti da je u to vrijeme skoro sva Dalmacija bila pokrštena, jer je redovništvo cvijet kršćanstva i javlja se nakon bujnog kršćanskog života.

U bivšem su Epidauru nedavno pronađeni poklopci od glinenih posuda kršćanskog sadržaja čak iz prvog stoljeća i vrlo vjerojatno početak kršćanstva u Dalmaciji pomaknut će se u apostolska vremena. Nije, stoga, možda bez temelja pučka predaja da je i ovaj otok u apostolskim vremenima primio kršćanstvo.

U pogledu nalaza g. prof. Igora Fiskovića na Majsanu i susjednim otocima mislim da je život na njima zamro u 9. stoljeću, kada se na Jadranu pojavljuju gusari, a ne u 7. st., kad na ovaj otok stigoše bjegunci iz Salone i naši plemeniti pređi. I još nešto: na tim otočićima ostaše — da se izrazim biološkim terminom — fosili, a na ovom je otoku život tekao dalje i crkve su se nadograđivale, a vrata, prozori, oltari i koješta drugo mijenjalo.

U prvom sam dijelu knjige kontinuitet kršćanstva na teritoriju župe Blato potkrijepio i dokazom pravne naravi. Čitav je, naime, blatski puk u davna vremena birao svog župnika, kao što je u davna vremena i čitav rimski puk birao svoga biskupa, a tako je bilo i drugdje. To je ostatak rimskog starog prava koje je važilo u rimskim municipijima. Uostalom, gdje je bio rimski municipij, kristijanizacijom tu imamo biskupa: svaki i najmanji gradić imao je svoga biskupa. Nemoguće je, naime, zamisliti da bi se jedna takva ustanova rimskog prava bila pojavila na teritoriju ove župe, da je dolaskom naših pređa na ovaj otok kršćanstva nestalo i tek se nakon koje stoljeće ponovno pojavilo. Nisam napomenuo da su, prema Nikoli Ostojiću, to isto pravo na ovom otoku uživala i ova naselja: *Smokvica, Cara i Žrnovo.* To su stara naselja ovog otoka, dok *mlađa naselja: Vela Luka, Račišće, Korčula, Lumbarda i Pupnat* to pravo nisu imala. Isto tako, ona stara naselja imaju vitešku igru »*Kumpaniju*«, kao ostatak borbe ovog naroda protiv gusara i Mlečana, dok mlađa naselja nemaju ni danas *Kumpaniju,* jer u ona davna vremena nisu postojala, te se protiv gusara i Mlečana nisu ni borili. Gornju stvar Ostojić spominje i u svojoj knjizi: »*Compendio storico . . .*« i u knjizi »*Vela Luka« (str. 61. i 62.),* ali se nije prisjetio da se tu radi o starim, »od pamtivjeka« župama i župama novijeg datuma.

Gornju istinu želim potkrijepiti i jednim *dokazom liturgijsko-pravne naravi.* Poznata je činjenica da gradonačelnik Rima čestita Sv. Ocu Papi Božić na Novu Godinu. Tome je uzrok što je proslava Kristova rođenja na dan 25. prosinca uvedena u katolički kalendar tek u 5. st., a Kristovo se rođenje s nekim drugim kršćanskim tajnama prije 5. stoljeća slavilo 6. siječnja kao blagdan EPIFANIJE. Blagdan prije Epifanije, to jest na Novu Godinu, gradonačelnik Rima čestitao bi Božić Sv. Ocu Papi. Dok se slavilo Kristovo rođenje na Epifaniju (6. siječnja!) to je bilo posve opravdano i razumljivo. Kad se u 5. stoljeću Kristovo rođenje počelo napose slaviti dne 25. prosinca, zbog konzervativnosti ljudi i dalje zadržaše običaj da Božićna čestitka bude dne 1. siječnja.

Gdje se sve do kasna još sačuvao taj običaj, da si predstavnik civilne i crkvene vlasti međusobno čestitaju Božić na Novu Godinu, nije mi poznato, ali se taj običaj bio zadržao u Blatu sve do god. 1941. Za Općinsku je upravu bila u crkvi posebna klupa

koju je narod zvao »*Potestatov banak*«. U određene je nedjelje i blagdane načelnik s Općinskom upravom službeno sudjelovao kod »*Velih sv. Misa*« — tako se zvala Svečana ili Vela sv. Misa. Službeno je sudjelovao u svojoj klupi s upravom i na Božić, ali tog dana u crkvi nismo imali nikakva čestitanja između načelnika i župnika. Na Novu, pak, Godinu načelnik je s upravom mirno čekao u svojoj klupi, dok se župnik ne skine u sakristiji. Kad bi se župnik pojavio na vratima sakristije, tad bi se jedan prema drugome uputili i na prvoj bi stepenici ispred svetišta uslijedio: zagrljaj, poljubac i Božićna čestitka. Potom bi načelnik sa svojom upravom otišao do župnikova dvora na malu zakusku. — Vjerujem da ćemo se svi suglasiti da nam i ovaj dokaz liturgijsko-pravne naravi jasno govori o vrlo dalekoj kristijanizaciji ovog otoka i o kontinuitetu istog na ovom otoku sve do danas.

NOVA OTKRIĆA = NOVE POTVRDE

Sredinom prošle godine (1977.) bio je u Blatu akademik dr Cvito Fisković s arheologom g. Jasnom Jeličić i ustanovili su slijedeće:

1. oltar je bivše antičke (»romanske«) crkve — sada apsida Gospe od Poja — najstariji tip kršćanskog oltara,
2. svod prve nadogradnje župne crkve u Blatu — sada transepte — bačvastog je oblika,
3. na vrhu je brdašca Kraljevac rano-srednjovjekovno utvrđenje tipa labirint. — Kasnije su stigli mnogi drugi stručnjaci i svi to potvrdiše.

ŽUPNA CRKVA SVIH SVETIH

Ne moramo biti stručnjaci u povijesti umjetnosti, već pogledajmo u bilo koji leksikon i saznat ćemo da je *bačvasti svod* najstarija forma svoda. Pronađoše ga stari Rimljani, a taj se oblik svoda upotrebljavao najkasnije početkom romanike (11. st.!), jer se romanika kasnije služi polukružnim svodom. Ako je, dakle, prva nadogradnja sadašnje blatske župne crkve Svih Svetih bila učinjena početkom romanike (11. stoljeće!), zar sam pogriješio kad sam gradnju prvotne crkve Svih Svetih smjestio u 10. stoljeće? Budući da je sagrađena na terenu roda Zmaj — to ćemo naknadno saznati! — mogao sam je mirne duše postaviti u drugu polovicu 9. st. Napadi gusara i Mlečana, rušenje ranokršćanske bazilike Sv. Kuzme i Damjana, bili su vjerojatno uzrok povlačenju žitelja zapadnog dijela otoka prema Starom gradu = današnjem Blatu i relativno brzoj nadogradnji ove crkve.

U prvom sam dijelu knjige spomenuo kako smo kod »okretanja« Velog oltara prema narodu zapazili da je taj oltar iz temelja građen kao novi, bez traga prećašnjem oltaru. Naprotiv, oltari (»menza«) Gospe od Rozarija i Sv. Križa bili su u drugoj polovici 18. st. nadograđeni »jednom rukom« murila. Sada možemo sigurno tvrditi da je do god. 1745. Veli oltar u župnoj crkvi bio udaljen od zida. Kad smo, naime, prošle godine otukli žbuku iza slike Svih Svetih, da bi, posebice zbog slike, bilo što manje vlage, zapazili smo — a to se može i sada vidjeti! — da je zidni vijenac (»korniž«) god. 1645. kod druge nadogradnje crkve bio ubačen (ugrađen) ne samo u pobočne zidove prezbiterija nego i u stražnji zid (lastovicu!). Kad su god. 1745. gradili sadanji oltar uza zid, taj im je zidni vijenac smetao, te su ga otukli. Da je ranije oltar bio uza zid, taj zidni vijenac ne bi ničem služio, a niti bi ga bili mogli ugraditi. (Još sam god. 1959. zapazio da je isti vijenac god. 1645, kod treće nadogradnje crkve, bio postavljen, i u pobočne lađe i potom otučen a zid žbukan. Sva je prilika da je otučen prošlog stoljeća, kad su — da bi crkva imala što više svjetla i zraka — otvorena u pobočnim lađama četiri nova pačetvorinasta prozora s ovalnim završetkom.)

Još je prvi dio moje knjige *Župa Blato* bio u tisku kad sam »otkrio« u neposrednoj blizini crkve stup od cca 120 cm, sav u jednom komadu. Po sudu prof. Davora Domančića, a i više njih drugih, to je starohrvatski stup IX—X stoljeće. Stup se i sada nalazi u neposrednoj blizini crkve i jamačno je jednoć resio našu Maticu. — U isto sam vrijeme »otkrio« i četiri kapitela koji su donedavno služili za podržavanje nebnice (»baldahina«), a od kojih su dva i dva jednaka. Konzultirao sam u vezi istih kapitela više naših povjesnika umjetnosti, koji svi od reda rade u našim eminentnim kulturnim centrima, kao i neke talijanske stručnjake, i svi osim dvojice složiše se da su ona dva kapitela s lotosovim listom najvjerojatnije ranokršćanska, a ona dva s malim listićima posve sigurno romanička. Pretpostaviti je da su ova dva romanička kapitela služila za mali ciborij koji su naši pređi u doba romanike postavili nad Veli oltar. Menza je tog oltara bila primitivna i stoga početkom 17. st. nabavljaju dvije lijepe konsole, koje pred dvaest godina nađosmo u nasipu pred sada novom sakristijom. Te konsole nosit će oltarnu menzu i sada nam je jasno da god. 1613. biskup posvećuje novi oltar u crkvi Svih Svetih u Blatu. Po sudu stručnjaka konsole točno odgovaraju početku 17. st. Kad god. 1745.

naši predi nabaviše novi mramorni oltar, konsole će svršiti u nasip, a kapiteli romaničkog ciborija od tada će podržavati nebnicu. Naša župna crkva nije ostala »fosil«, već — kako rekoh u prvom dijelu knjige — naši su je pradjedovi kroz više od tisuću godina nadograđivali i uljepšavali.

GOSPA OD POJA

Uz one argumente, koje sam naveo u prvom dijelu knjige da gradnju ove crkve, ili točnije nadogradnju antičko-rimske crkvice moramo smjestiti u 9. st., navodim i slijedeće:

1. Kao što je po načinu gradnje, ili točnije nadogradnje, Sv. Jeronim identičan crkvi Sv. Križa u starom groblju, jer su približno u isto vrijeme nadograđeni, tako je Gospa od Poja identična Sv. Ivanu u Gradini, a za ovu je posljednju još početkom ovog stoljeća *Iveković* ustvrdio da je iz IX st. *(Foretić, Otok Korčula..., str. 348.)*. Ivekoviću nitko ne može osporiti stručnost!; Stoga, ako je Sv. Ivan Gradina iz IX st., onda je i Gospa od Poja iz IX st.

2. Evidentno je da su vrata ove crkve proširena na jug za cca 20 cm. Prvotna su, stoga, vrata bila široka samo 80 cm. Također je očevidno da je kasnije ubačen (ugrađen!) kameni okvir za prozorčić iznad vratiju u obliku broja 8. Crkva je, dakle, prvotno iznad vratiju imala samo mali otvor u obliku puškarnice. Ove obe stvari govore nam da je mala antička (»romanska«) crkva od naših pređa nadograđena u 9. st.

3. U prilog tome da su obe crkve: Sv. Ivan-Gradina i Gospa od Poja iz 9. st. ide i natpis koji je god. 1835. u društvu »izobraženog staretinara« Mata Kapor našao Nikola Ostojić iznad jednog groba, a ispred vratiju crkve Sv. Ivana. Natpis glasi: *»Hoc opus fecit fieri ica re MCLV«* — Prema Ostojiću i Kaporu radilo se o oltarnoj ploči (menzi!) koju je dao — kako natpis veli — napraviti neki XY god. 1155. Netko je dao napraviti novu oltarnu ploču te god., a sama je crkva građena ranije. U knjizi *VELA LUKA* (str. 15) Ostojić doslovno piše: *»Ta je ploča velikim trudom pridignuta god. 1835. od gosp. Mata Kapor...«* Iz ovih se riječi dade razumjeti da je pok. Kapor i ovu ploču uzeo kao i više nadgrobnih ploča s latinskim natpisom iz okolice Vele Luke.

4. U slijedećem poglavlju govorit ćemo o tome kako se upravo naselje oko ove crkve prvotno zvalo Blato, a današnje se Blato kratko zvalo *GRAD*. Prema »Ostojićevoj« kronici, to je naselje već početkom 9. st. trebalo biti poveće i »vježbalo se u oružju«, te je knezu Mislavu pružilo obilatu pomoć u obrani Kraljevca. Kad se

prisjetimo veličine »Velog Poja« i neposredne blizine polja-jezera Blata, gornje su nam stvari prihvatljivije, a crkva je vjerojatno nadograđena i prije dolaska kneza Mislava na ovaj otok.

CRKVA PRESVETOG TROJSTVA

Prvotna crkva Presv. Trojstva posve je srušena koncem 17. st., da bi se na temelju oporučne odredbe don Jurja Miroševića sagradila nova koja i danas postoji. Sudeći po okolnim putevima, prvotna se crkva nalazila na zapad od sadašnje. Budući da je prvotna crkva posve srušena, gradnju sam iste u prvom dijelu knjige odoka smjestio u XII—XIV st. — U međuvremenu smo »otkrili« lijepu romaničku tranzenu koja sada služi u istoj crkvi kao kameni okvir za zidni ormarić. Prvotna je crkva bila posve malena o čemu svjedoči i izraz »chapeletta« iz oporuke don Jurja, kao i ova tranzena minimalne veličine. Ova tranzena mogla je čak biti naknadno ubačena, kao što je slučaj kod Gospe od Poja. Kad se još i prisjetimo da je i ona građena »na Zmajkovu«, i to u blizini onog ogranka koji se preselio u Boku Kotorsku, daje nam pravo pretpostaviti da je možda građena i prije romantike. U svakom slučaju dosta ranije nego sam u prvom dijelu knjige odoka pisao.

CRKVA SV. JERONIMA

Kao što kod crkve Gospe od Poja, tako ni kod ove crkve, pučka predaja nije zatajila i dokazala je svoju vrijednost. Nađosmo, naime, temelje te prve župne crkve u Blatu, koju je u 15. st. dao nadograditi Bogdan Radić. U dogovoru s dr Cvitom Fiskovićem, crkvu smo iznutra otukli od žbuke i potom zbog vlage fugirali. Digli smo također kuhinjske pločice i pod njima smo našli pločnik iz 15. st. Budući da je isti trebalo izravnati, i njega smo makli i našli temelje prve župne crkve ovoga mjesta. I evo prve — po mom mišljenju — zanemarive korekture na moju postavku iz prvog dijela knjige. Prvotna crkva nije bila prava rotonda, već mali pravokutnik s ovalnim završetkom za oltar. Kratko i jasno rečeno: crkva potkovičasta oblika. Ta korektura ništa bitno ne mijenja u mojoj ranijoj postavci: bila je antičko-rimska (»romanska«) crkva i nju je u 15. st. dao nadograditi Bogdan Radić. Arheološki je nalaz potvrdio ono do čega sam došao na temelju pučke predaje i logike. — Da je ta prvotna crkva bila antičko-rimska, svjedoči i rimska opeka koju smo našli u žbuci ostatka prvotne crkve, to jest u sa-

dašnjoj apsidi crkve, dok nikakve opeke nismo našli u nadogradnji. Kustodija za presv. Euharistiju nalazi se na visini od 140 cm., kao i u prvotnoj antičko-rimskoj crkvici Gospe od Poja. Iz ovog je, pak, evidentno da je prostor za smještaj oltara u toj prvotnoj crkvici bio odmah izdignut za dvije stepenice. — Također, u dogovoru s dr Cvitom Fiskovićem, makli smo menzu oltara iz 15. st. s kamenim retable-om iz kasnijeg vremena i taj smo »novi« oltar smjestili u lijevu stranu crkve. U sadanjoj apsidi ostao je na taj način »mali oltar« netaknut i on je najvjerojatnije služio za postolje menze iz 15. st. Na njemu se sada služi sv. Misa licem prema narodu kako se u ona davna vremena u toj crkvici i služila. — Da bi temelji te prvotne crkve — prve župne crkve u Blatu — bili trajno vidljivi, nismo ih pokrili kamenim pločama, već željeznom rešetkom. — Na zidu ispod žbuke nadogradnje nađosmo napisano: **Dinko Bonna Segnia.** Radi se po svoj prilici o majstoru iz Senja, koji je u 15. st. crkvu nadogradio. — **GG. Marasović nedavno posjetiše ovu crkvu i rekoše da je posve bjelodano da je sadanja apsida ostatak ranokršćanske crkve.**

CRKVA SV. KRIŽA U STAROM GROBLJU

Već sam u prvom dijelu knjige govorio o tome kako sam posumnjao u tvrdnju dr Foretića da je ova crkva tek građena u drugoj polovici 14. st. i došao do zaključka da je tada zapravo nadograđena. Da se radi o ranosrednjovjekovnoj crkvici, koja je u 14. st. nadograđena, za neke stručnjake najmjerodavniji bio prozorčić u obliku puškarnice koji smo otkrili pozadi crkve. Jedan obični smrtnik — inače profesor biologije! — kad je vidio kako nema spoja između sadanje apside i lađe crkve, reče: »I slijepac bi trebao viditi da je crkva presječena i nadograđena.« — Da ne duljim! Već sam u prvom dijelu knjige istakao da je prvotna crkva Sv. Križa po veličini (ploštini!) bila jednaka prvotnoj crkvi Sv. Jeronima, kao što su i nadogradnje obiju crkava skoro identične. Iz arhivskih dokumenata znademo da su nadograđene približno u isto vrijeme i slijedio je zaključak da su i prvotne crkve građene približno u isto vrijeme. Crkva je Sv. Jeronima bliža polju-jezeru Blatu za cca 200 m., jer bjegunci iz Salone nešto ranije od naših pređa na ovaj otok stigoše, ali i naši pređi nisu mogli od vode pobjeći. Naši nešto više i istočnije, a bjegunci iz Salone nešto niže i zapadnije, ali tako blizu jedni drugih da se hrvatska citadela »naslonila« na »romansku«.

Nakon svega gore rečenog bio je dovoljan samo jedan sat rada — ovo treba doslovno shvatiti! — i dne 19. travnja 1978. ispod dvaju pločnika nađosmo temeljni zid prvotne hrvatske crkve iz 7. st. I ova je poput prvotne crkve Sv. Jeronima bila potkovičasta oblika. Da ne idem u veći trošak, temeljni smo zid fotografirali i potom pločnike na svoje mjesto postavili.

ANTIČKO-RIMSKO NASELJE UZ CRKVU GOSPE OD POJA

Već sam ovaj dio knjige trebao dati u tisak i odjednom je iskrsla jedna od najljepših potvrda da sam u prvom dijelu knjige na temelju crkava i ostalog logički i ispravno argumentirao i zaključivao. Probijajući zaobilaznicu oko Blata, početkom listopada 1978. buldožder je izbacio na površinu stari rimski torkular (tisak!) na polugu kao i neke druge antičko-rimske predmete, a u neposrednoj blizini crkve Gospe od Poja. Još prije dvije godine, na temelju prvotne crkve u kojoj sam otkrio najstariji tip kršćanskog oltara, a koju su naši pređi kasnije »presjekli« i nadogradili, ustvrdio sam da je tu bilo smješteno staro-rimsko naselje (»starosjedioci«), a da su današnjem Blatu udarili temelje bjegunci iz Salone. Nakon što je buldožer izbacio na površinu gore navedene stvari, radovi na trasi su obustavljeni, a Mjesna zajednica Blato o nalazu je obavijestila Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Splitu. Iz Splita je odmah stiglo nekoliko stručnjaka na čelu s arheologom istog Zavoda g. Jasnom Jeličić i g. Frankom Oreb, profesorom arheologije. Privredne organizacije Blata i Mjesna zajednica Blato — kao i uostalom svi Blaćani — bili su neobično zainteresirani da bi se temelji tog antičko-rimskog naselja otkrili i sačuvali kao važan arheološki nalaz i turistička atrakcija za čitav otok, jer nešto slično do danas se na ovom otoku nije otkrilo. I zbog toga su gornje organizacije stručnjacima iz Splita pružile besplatno radnike koji su pod njihovom direktivom radili i otkopavali tridesetak dana. Ovakva organizacija i zauzimanje naših blatskih privrednih organizacija i Mjesne zajednice Blato zaslužuje svaku pohvalu.

Da previše ne duljim, otkrilo se slijedeće: antičko-rimsko naselje dužine oko 60 i širine oko 40 metara, koje prema sudu naših stručnjaka-arheologa po načinu gradnje i ostalom moramo smjestiti u prvo ili drugo stoljeće poslije Krista. Osim prije spomenutog torkulara (tiska!) pronađeni su žbukani bazeni za preradu maslina, odnosno grožđa, a u nasipu mnogi fragmenti rimskih amfora, pitosa i tegula. Na nekim je fragmentima urezano i ime radionice:

»PANSIANA«, koja je najviše djelovala, odnosno radila, tridesetak godina prije Krista, pri kraju Rimske republike. U nasipu je također nađen brončani sestercij cara Hadrijana (početak 2. st.!), a iz istog nalaza dade se velikom vjerojatnošću tvrditi da je isto naselje započelo postojanjem barem u prvom st. U sklopu tog zdanja, dugog oko 60 metara, nađen je i sistem hipokausta, izrađen od okruglih opeka za zagrijavanje prostorija (pučki rečeno: neka vrst rimskog centralnog grijanja prostorija!). Stručnjaci su iz Splita čitav taj prostor snimili i detaljno fotografirali i nije mi poznato kad će oni reći svoju »riječ«, a evo mojeg mišljenja:

I ovom nalazu ne smijemo pristupiti jednostrano! Rimljani su ratovali s Ilirima oko dva stoljeća i upravo na ovom otoku Rimljani su zadali Ilirima posljednji, smrtonosni udarac. Nije mi poznato iz povijesti da je noga najslavnijeg rimskog cara *Augusta* stupila na ijedan naš otok osim na Korčulu, a ta stvar ima svoje zašto. Nije mi također poznato da su Rimljani bilo gdje napravili opći pokolj nad Ilirima osim na ovom otoku, a i ta stvar ima svoje zašto. Već sam u prvom dijelu knjige naglasio kako ovaj otok, kao nijedan naš drugi otok, obiluje šumom, vodom i poljima. Ovdje su stoga Iliri imali, kao pretežno pastiri, obilato stoke i svega onoga što iz toga slijedi: mesa, mlijeka, sira, vune itd. Oni su se stoga na ovom otoku dosta razmnožili o čemu svjedoče brojni njihovi grobovi — pa i danas se mnogi pronalaze! — posebice na zapadnom dijelu otoka. To sve skupa — sva je prilika! — Rimljanima i ne bi smetalo, da su Iliri stajali skrštenih ruku, ali su Iliri bili i vrlo opasni gusari kojima »junačka krv« nije dala mira, a ovaj otok ključ je Južnog Jadrana. Svi rimski brodovi, koji su kretali za Salonu i Naronu, ili iz Salone i Narone, morali su proći mimo ovaj otok i posve sigurno Iliri im nisu praštali. Posve je stoga vjerojatno da su Rimljani i ranije poduzimali ratne ekspedicije protiv Ilira na ovom otoku. Ne treba biti velik strateg i zaključiti da su se Iliri redovito pred jačom rimskom ekspedicijom povlačili u šume, kojima obiluje ovaj otok i danas, a kad bi se Rimljani povukli, oni bi ponovno nastavili gusarenjem. Ta je činjenica posve sigurno »prisilila« *Oktavijana, kasnije cara Augusta,* da preuzme komandu nad slavnim rimskim legijama, dođe s njima na ovaj otok i da kao pravi strateg napravi obruč oko Ilira, stisne ih na brdu Kopili i potom kao nemilosrdni sudac nad njima napravi pokolj na *KOPILI. KOPULA = POKOLJ.*

I Rimljani, koji su u to vrijeme bili u zenitu svog kulturnog i vojnog uspona, nisu mogli ovaj otok ostaviti pust i prepustiti ga ponovo na milost i nemilost Ilirima — bar neki su Iliri izbjegli oštrici Augustova mača! —, već su ovdje udarili temelje svojim naseljima i »garnizonima«. Obzirom na uvjete života u ona vremena nije na ovom otoku bilo podesnijeg mjesta za gradnju naselja od mjesta gdje je danas »Gospa od Poja. O tome sam pisao u prvom dijelu knjige.

Stoga po mom mišljenju temelji pronađenom antičko-rimskom naselju (VILI RUSTICI!) udareni su tridesetak godina prije Krista, a to je naselje »živjelo« do 15. stoljeća. Ovaj je otok, kao što smo ranije vidjeli, rano primio kršćanstvo i, kad je god. 313. car *Konstantin Milanskim ediktom* dao kršćanima slobodu gradnje religioznih objekata, stanovnici ovog naselja grade prvotnu malu crkvu koje sam oltar god. 1976. otkrio pod zemljom. **I ponovo budi rečeno: to je najstariji tip kršćanskog oltara. Iz ovog je jasno da se sada otkriveno antičko-rimsko naselje i pred dvije godine otkrivena crkva s oltarom međusobno potvrđuju!** Još prije dolaska kneza Mislava na ovaj otok naši ljudi »osvajaju« ovaj teren oko iste crkve i ovo je bilo prvo *BLATO,* dok se današnje Blato jednostavno zvalo *GRAD.* Da je tu bilo poveće hrvatsko naselje, svjedoči i *»Ostojićeva kronika«,* i mnogi starohrvatski grobovi otkriveni nedavno prigodom otkopavanja antičko-rimskog naselja, kao i sama veličina crkve koju su naši pređi još u 9. st. nadogradili. Još u 14. stoljeću — prema dr Vinku Foretiću — spominje se kapelan crkve Gospe od Poja, a kapelan je tu stajao zbog vjernika. U 17. i 18. st. u Maticama nema spomena da je netko pokopan uz ovu crkvu i prema tome logičan je zaključak da je isto naselje nestalo u 15. ili 16. st. — Ljudi su se povukli prema *»STAROM GRADU«,* to jest današnjem Blatu, o čemu će biti više govora u poglavlju o *»Starim blatskim obiteljima«.* Najvjerojatnije su sami porušili stršeće zidove bivšeg naselja, jer je bilo korisnije imati par stotina obradive zemlje nego promatrati pusta »kutišća«. Uzput ovdje napominjem kako je očito da su i temelji ranokršćanske bazilike iz 5. st. ispod Sv. Kuzme i Damjana od ljudi svjesno prekriveni i to najvjerojatnije iz religioznog motiva: da životinje neposredno iznad sakralnog objekta ne gaze, šetaju i pasu.

JOŠ JEDAN DOKAZ LITURGIJSKO-PRAVNE NARAVI PROCESIJA NA USKRS

Veoma će biti zanimljivo da navedem što msgr Ivan Žic piše za grad KRK u knjizi »OTOK KRK KROZ VJEKOVE« na str. 316. »Osim procesija, koje su se držale prema liturgijskim propisima, kao na prosne dane i Tijelovo, u Krku su bile kroz prošlost uobičajene i neke druge procesije... *Procesija Uskrsnuća* se držala na

Uskrs u zoru. Procesija sa svećenstvom i vjernicima uputila bi se iz Katedrale kroz Mala vrata na obalu, pa oko gradskih zidina, a završila bi u Katedrali sa sv. Misom i obredom uskrsnuća. Taj je običaj bio raširen na čitavom području oglejskog patrijarhata, te je bez dvojbe došao k nama iz Ogleja (Akvileje). I krčka biskupija je neko doba spadala pod oglejski patrijarhat. Iz Ogleja je bila pobožna hodočasnica Eterija, koja je koncem 4. st. hodočastila u Jeruzalem i zapisala kako ondje pobožni vjernici idu na Uskrs u ranu zoru u procesiji do Božjeg groba. To su činili na uspomenu onih pobožnih žena koje su na Uskrs pošle na Isusov grob s nakanom da mu pomažu tijelo, kako pripovijeda Evanđelje, ali su našle prazan grob i anđele koji su im rekli da je uskrsnuo.

Biskup Ivan Šintić piše god. 1806. da je taj običaj pradavnog podrijetla i da se nigdje drugdje ne čini... Svećenik voditelj procesije, zapravo biskup, nosio je poseban plašt koji su zvali 'Resurexit' — 'Uskrsnuće'. Putem bi na gradskim vratima stavili križeve od blagoslovljenih svijeća u subotu svetog tjedna...«

U Krku se, dakle, već dugo godina ne održava ta procesija, a mi smo je i ove godine u Blatu obavili. Obilazimo točno prve dvije blatske »citadele« i, dok nije reforma Uskrsnog slavlja dokinula blagoslov »triju Marija« na Velu subotu, od tih smo svijeća pravili tri križa. Prvi smo križ postavljali iznad vratiju Sv. Jeronima, drugi iznad vratiju Sv. Križa, a treći iznad vratiju današnje crkve Matice. Jednom se ova procesija i kod nas održavala ranim jutrom, dok se od prošlog stoljeća obavlja jutrom prije »Velih sv. Misa.«

Od god. 803. do 864. čitava je Hrvatska potpadala pod Oglejsku patrijaršiju. U to je vrijeme najvjerojatnije i u naše mjesto uvedena ta procesija i sve do danas sačuvala prvotni pravac svoga kretanja. **Samo ta procesija ide tim pravcem**, a skoro sve druge idu »oko Zlinja« — »oko mjesta«.

Pravac kretanja ove procesije nedvosmisleno potvrđuje smještaj dviju prvih CITADELA ovoga mjesta. To je u ovoj procesiji najzanimljivije.

Na koncu ovog odlomaka pogledajmo postupni rast hrvatskih crkava na terenu župe Blato. — Prvotna crkva Sv. Križa potkovičastog oblika oko 12 m², hrvatska nadogradnja Sv. Mihovila s ostatkom bivše romanske crkve ploštine oko 18 m², hrvatska nadogradnja Gospe od Poja i Sv. Martin oko 26 m², a prvotna »župna« crkva Svih Svetih oko 50 m². U 11. st. naši pređi nadograđuju svoju crkvu Maticu i ona tada ima preko 100 m² ploštine, a to je jasni pokazatelj tadanje veličine našega mjesta. — Naši su pređi gradeći još u 10. i 11. st. svoju Maticu i postavljući u njoj kasnije romanički ciborij, od kojega su se sačuvali kapiteli, stekli iskustvo u gradnji i klesanju te nimalo ne iznenađuje da već početkom 15. st. naš čovjek **ANDRIJA MARKOVIĆ — kasnije ANDRIJIĆ** — ima u »slavnom Dubrovniku« svoju radionicu.

NEKOLIKO ODGOVORA

Neke je naše ljude zabolilo, jer sam u popisu svećenika nehoteć neke njihove prastričeve-svećenike izostavio. Razumijem njihovu bol i negodovanje! Čim sam se odlučio dati popis svećenika ove župe, bio sam siguran da ću neke — razumije se nehoteć — izostaviti i zato sam se u »predgovoru« tom poglavlju ispričao. Prvotni i glavni je razlog tom poglavlju bio: sagledati istinu koliko je Blato u zadnja četiri stoljeća dalo svećenika od kojih je neke resila i titula *doktora*. Iz više razloga bilo bi bolje da nijednog nisam »preskočio«, ali par izostavljenih bitno ne mijenja prvotnu svrhu.

Nekoliko mi je njih reklo da su duboko uvjereni u one četiri osnovne postavke knjige, ali da mi se dive — pomalo i čude! — kojom sigurnošću tvrdim da su bjegunci iz Salone udarili temelje današnjem Blatu. Možda su i stari Iliri ili Grci ovdje imali neko svoje naselje, ali za to nemamo dokaza. Stoga, to niti tvrdim niti niječem. Ne želim ponavljati stvari iz prvog dijela knjige kako sam došao do tog zaključka, ali stara izreka glasi: »SVI PUTEVI VODE U RIM«. I svi putevi vode do istine, ako je želimo otkriti! Dotičnima odgovorih neka se prisjete da je prvi pleban ove župe bio JUNIUS APPIUS. On se u maticama tako i potpisuje. Iz oportunističkih razloga, za vrijeme mletačke vladavine ovim otokom, neki su od tog roda bili svoje latinsko prezime talijanizirali i pisali se GIUNIO, a drugi su od tog roda zbog hrvatske većine na ovom otoku tijekom stoljeća slavenizirali i pisali su se ŽUNJEVIĆ. Nekad je bilo: jedna te ista osoba sad Junius, drugi put GIunio, a nekad Žunjević. U Rimu je, međutim, i previše bio ugledan rod *JUNIJO*, a još je »živa« *VIA APPIA*, koju je dao sagraditi Claudius Appius. Kako je došlo do sjedinjenja tih dvaju rodovskih prezimena kod ove obitelji, za ovu je stvar irelevantno. Malo je vjerojatno da bi netko od tih uglednih rimskih rodova direktno stigao na ovaj otok iz Rima, a *SALONA* je bila atraktivna i za najuglednije Rimljane. Od tog se roda otcijepila i stvorila novo obiteljsko prezime s hrvatskim dočetkom obitelj *Španjić*. Uz gornje, prema Ostojiću, kod obitelji se Giunio čuvala predaja da su ovamo stigli iz porušene Salone. — Rod Žaknića ima, dapače, arhivski podatak da im je praotac Ivan Prohita ovamo stigao iz porušene Salone. Latinski tekst: »*Quidan vir nobilis et potens Johanes Prohita profugus a*

patria sua, ut par est credere fugiens Salonitanae urbis destructionem cum quattuor aut quinque suorum Vassalium se contulit ad insulam Curzule.« — Hrvatski: »*Neki plemeniti i moćni čovjek Ivan Prohita izbjeglica iz svoje domovine, kako se može vjerovati, bježeći iz razrušenog grada Salone došao je na otok Korčulu s četiri ili pet svojih slugu.«* Taj arhivski podatak nije iz 7. st., ali se ta predaja u njihovoj obitelji čuvala tijekom stoljeća i netko ju je kasnije zabilježio, kao što sam ja zabilježio predaju čuvanu kod obitelji *Buškariol* da su ovamo došli iz Kopra. Obitelji: *Junijo, Španjić i Žaknić* imali su svoje kuće u prvoj blatskoj citadeli na zapad crkvi Sv. Jeronima. Nakon svega ovoga mislim: *i arhivski nam, dakle, podaci govore da današnjem Blatu udariše temelje bjegunci iz Salone.* Arhivski podatak roda Žaknić nije iz 7. st., ali i uništenje Salone sa strane Avara opisao je *Toma arhiđakon* na temelju pučke predaje 600 godina nakon što se taj događaj odigrao.

Ovim posljednjim već skoro odgovorih na prigovor nekih da dosta gradim na predaji. Mogu nadodati da su se i najveći povjesnici »hvatali« predaje. Uostalom, na ovom otoku, kao i na mnogim otocima našeg Jadrana, stvari su u tom pogledu mnogo drukčije nego u unutrašnjosti naše domovine. Tamo su provale mnogih naroda, počev od Avara preko Tatara i Mongola a nadasve Turaka, znale zbrisati s lica zemlje čitava naselja. Tek, nakon više desetljeća, ta bi naselja ponovo uskrsla ali posve novim ljudima. U tim naseljima predaja bi bila presječena, a Blato kontinuirano traje na ovom mjestu već preko 1300 godina. Uostalom, već su neki u dnevnom tisku pisali o kontinuitetu kulture na zapadnom dijelu ovog otoka od mlađeg kamenog doba do danas. K tome — možda u ovom imamo prvenstvo do nadaleko! — preko 40% obitelji danas u Blatu ima svoj obiteljski staž u ovom mjestu preko 11000 godina. Ovu ću stvar dokazati kad budem govorio o starim blatskim obiteljima. Donedavno nije bilo ni suvremenih sredstava informiranja, koja nas svakodnevno s novim događajima rastresuju, i ljudi su češće i više prepričavali stare dogodovštine i tako je predaja pouzdano išla od ustiju do ustiju.

Već sam napomenuo kako predaja u Blatu nije zatajila već se i te kako kod nekih naših starih crkava afirmirala, a donosim sada jednu stvarčicu koja će — barem za nas u Blatu — biti zanimljiva. Riječ je o jednom čovjeku koji je još tako živ u psihi Blaćana, te naši ljudi još i danas o njemu pričaju i tako da spominju kao da je nedavno umro. Kad sam nekima spomenuo da se taj čovjek rodio pred cca 300 godina, ostali su skamenjeni. Radi se o *Franku Putilo* koji je umro dne 23. ožujka 1736. — Usput

budi rečeno: u maticama je mrtvih i zapisan samo Putilo, a to mu nije bilo ni obiteljsko prezime ni nadimak.

Sve nauke idu naprijed, pa tako i povijesna istina kroči sebi put i ide naprijed. Dok sam pisao prvi dio knjige, napomenuh nekim prijateljima da je prvotna crkva Sv. Križa u Blatu hrvatska crkva iz 7. st. Pogledaše me dotični velikom nevjericom i rekoše kako se tek za par hrvatskih crkava nagađa da bi mogle biti iz 8. st. I sam je splitski nadbiskup dr Frane Franić, pošto mi je čestitao na knjizi, pokazao neku sumnju u tu moju tvrdnju. Pisao mi je, naime, kako će biti veliko otkriće, utvrdi li se još jače da je prvotna crkva Sv. Križa u Blatu hrvatska crkva iz 7. st. Da li je netko prije mene za neku crkvu dokazivao da je hrvatska crkva iz 7. st., nije mi poznato, ali evo što naš povjesnik *Benedikta Zelić-Bučan u Maruliću, god. 1977, br. 4, a na str. 303, piše:* »Sasvim mali broj starohrvatskih crkava može se pobliže datirati, pa se one u pomanjkanju sigurnijih kriterija obično široko datiraju u razdoblje od IX do XI stoljeća. Kao donja vremenska granica uzima se početak IX st. ponajviše iz uvjerenja dijela historiografije da je tek tada izvršeno pokrštenje Hrvata i drugih južnih Slavena. Novija istraživanja u vezi pokrštenja Hrvata kao i novija arheološka otkrića upućuju međutim na to da se pokrštenje ili možda samo pokatoličenje Hrvata moralo zbiti odmah nakon njihova dolaska u Dalmaciju. Prema tome i donju vremensku granicu u kronologiji starohrvatske crkvene arhitekture treba pomaknuti sve do druge polovice VII stoljeća«. Ovako piše ovaj naš ugledni povjesnik godinu dana nakon što je moja knjižica ugledala svjetlo dana.

Temelje crkve istog potkovičastog tlocrta kakav je kod naše dvije crkve: Sv. Jeronima, koju sagradiše bjegunci iz Salone, i Sv. Križa, koju sagradiše prvi hrvatski došljaci na ovaj otok, pronašao je i prof *Igor Fisković* na susjednom otoku Majsanu. On doslovno piše: »*Od istovremene su crkvice na Majsanu iskopani temeljni zidovi, koji zatvaraju jednostavan pravokutan prostor s polukružnim produžetkom za oltar. Da se radi o predromaničkom spomeniku svjedoči ulomak kamene grede i zabata s urezanim motivom tzv. 'starohrvatskih kuka' i par slova natpisa središnjeg luka iste oltarne pregrade.« (Kulturno umjetnička ... str. 22).* Iz samog se citata jasno vidi da je ova crkva u tlocrtu identična gornjim našim crkvama. Prof Fisković crkvicu smješta u predromaniku, a da precizno ne govori o stoljeću njezine gradnje. I tome je vjerojatno uzrok dosadašnja kriva pretpostavka o dolasku Hrvata na ovaj otok i njihovu pokrštenju. Ponovo naglasujem da mi je teško vjerovati da je od 9. st. do 13. st. išta sakralno građeno na tim otočićima zbog najezda gusara i Mlečana u to vrijeme. Mislim da i

starohrvatsku crkvu na Majsanu sa »starohrvatskim kukama« treba smjestiti u 7. st., jer je po tlocrtu identična crkvi Sv. Jeronima u Blatu, a ovu sagradiše bjegunci iz Salone.

Na koncu ovog podužeg »uvoda« ponavljam ono što rekoh i u prvom dijelu knjige. I ovaj je dio pisan takvim riječnikom i stilom da bude pristupačan svakom čovjeku željnom istine o prošlosti ovog otoka. Toliki su na dušak pročitali prvi dio moje knjige baš zbog toga, što je pisan jednostavnim i svakome razumljivim jezikom. Iz tog razloga, ni ovaj dio knjige nije opterećen notama ni podnotama. Gdje sam, pak, smatrao potrebitim, donio sam i latinski original uz hrvatski prevod. — Odakle uzimam neki citat, navodim odmah u tekstu. Neki su mi čak sugerirali da navedem svezak, stranicu i broj u maticama za datume rođenja, smrti i vjenčanja, koje spominjem u knjizi. To, kao i neke druge stvarčice, smatrao sam suvišnim balastom. Ako netko bude htio kontrolirati moje navode iz Matica, veoma će se lako snaći po datumima.

Nekima je zasmetao moj izraz »*romanske crkve*«. U našoj stručnoj literaturi za te se crkve najčešće upotrebljavaju izrazi: »*antičko-rimske*« ili »*ranokršćanske*«. Pojam »Roman« ili »romanski« veoma je širok i dovoljno je, da se u to uvjerimo, zaviriti u bilo koji leksikon. Bio mi je cilj: nasuprot ovim crkvama, koje naši ljudi zovu »*grčke crkve*«, istaknuti naše hrvatske crkve. Nasuprot »hrvatskim« najbolje mi je odgovarao izraz »romanski«. Ako sam ih slučajno prvi tako »okrstio«, svatko me je razumio i zabune nije bilo.

Konačno zahvaljujem svima koji su mi na bilo koji način pomogli u pisanju i ovog dijela knjige. S tolikim sam u ove zadnje dvije godine raspravljao, diskutirao i »debatirao«. Neki se sa mnom u svim pojedinostima nisu slagali, ali to ne znači da mi diskusija s njima nije koristila. To me nutkalo na daljnje razmišljanje. Davno je netko zgodno rekao: »*Bože, čuvaj me od prijatelja, a od neprijatelja sam ću se sačuvati.*« U toj izreci ima mnogo istine! Prisjetih se da mi je jedan naš čovjek rekao: »*Nekima danas pojedine Vaše postavke izgledaju smione hipoteze, a kroz kratko vrijeme i one vaše najsmionije postavke postat će znanstvene istine.*« Nadam se da će, doista, tako i biti.

Suvišno mi je navoditi imena već ranije spomenuta u ovom uvodu. Iz konteksta se samog vidi s kojima sam osobama sve razgovarao. Dovoljno je da svima njima uputim jedno od srca: HVALA!

Već spomenuh da je prvi dio moje knjige »bačen na papir« u sama tri mjeseca. Brzina, kojom je knjiga napisana, uzrok je i nekim propustima. Zbog toga zaboravih i nekima zahvaliti, a u prvom

redu gosp. Marinu (Mile!) Vojvodić. On mi je pribavio i na dalju uporabu posudio neke knjige. — Iz gornjeg razloga zaboravih zahvaliti i mom kolegi *vlč. don Božu Baničeviću, sinu ovog otoka,* koji poput mene ljubi svoj zavičaj. On je dosta vremena i truda uložio da snimi i zabilježi note blatskih, pučkih, korizmenih pjesama koje sam tiskao u prvom dijelu knjige. Njima dvojici upućujem još jedno srdačnije: Hvala!

I ovog puta moram iskreno zahvaliti svima koji su svojom uplatom unaprijed omogućili tiskanje ove knjige, jer od nikog ne dobih ni dinara pripomoći.

KNEZ MISLAV
u BLATU NA KRALJEVCU

Nikola Ostojić u svojoj knjizi *»Compedio storico...«* donosi fragmente jedne kronike, navodno iz 7. st. Nitko se od mnogih, koji su pisali o prošlosti ovoga otoka, nije osvrnuo na tu kroniku osim dr Vinka Foretića i mene. Iako je dr Foretić više puta pisao o prošlosti ovog otoka, samo se jednom — barem koliko je meni poznato — obazreo na ovu kroniku i to u knjizi *»Otok Korčula u srednjem vijeku...«* Isti se *dr Foretić* prema njoj posve negativno odnosi. Odriče joj svaku povijesnu vrijednost i smatra je nekom mistifikacijom. Najbolje je da ga citiram: *»Koliko ja mislim, ta je kronika neka mistifikacija, kakovih je bilo mnogo u starom, srednjem, a i u novom vijeku, ili blaže rečeno, jedno literarno djelo, sastavljeno poput kakova romana, valjda djelomično na temelju nekog pučkog pričanja, a sigurno ponajviše ili možda potpuno iskićeno i izmišljeno, kao plod fantazije piščeve.«* (str. 15.) — Na slijedećoj strani čitamo: *»Napominjem još samo to da se u blizini Blata nalazi nekakav brežuljak i na njemu ruševine, a taj se položaj zove Kraljevac, te narod pripovijeda da je tu nekoć stolovao kralj. U notorijalnim knjigama XIV stoljeća* (a starijih nema — Moja opaska!) *spominje se kraj Blata nekoliko puta Kraljeva glavica; po svoj je prilici to isti položaj, koji se sada zove Kraljevac.«* — Meni je, doista, čudno da je tako na laku ruku mogao prijeći dr Foretić i preko pučke predaje, i preko ranosrednjovjekovnog utvrđenja, kakav je Kraljevac, i preko toponima Kraljeva glavica odnosno Kraljevac, kad on isti oslanjajući se samo na toponim *SELCA — bez ikakvih kuća i kutišta — zaključuje iz te jedne riječi da je tu trebalo biti nekad naselje!* Tu međutim stranicu okrenimo!

U prvom sam dijelu knjige pisao o toj kronici među zanimljivostima iz blatske prošlosti pod naslovom *»Ostoićeva kronika — riječ o knezu Mislavu?!«* Tada sam mogao donijeti samo fragmente kronike, koje Ostojić citira u svojoj knjizi. Pretpostavio sam da je neki Talijanaš za vrijeme mletačke vladavine ovim otokom mjesto Veneti postavio Narentani i kroniku smjestio u 7. st., kad je naš narod počeo stizati na ovaj otok, da bi na ovom otoku izazvao odium na naš narod. Stoga sam u prvom dijelu knjige izmijenio

Narentani u Veneti, kroniku smjestio u 9. st. i zaključio da se kronika, tako postavljena, zgodno odnosi na hrvatskog kneza Mislava.

Još prvi dio moje knjige nije bio izišao iz tiska i jednog dana nekim poslom navratih do Ostojećiva arhiva. Ni u snu nisam mislio da bih kroniku mogao pronaći. Kako bih ja kroniku danas našao, kad je pred četrdesetak godina nije mogao naći dr Foretić, iako je za njom dugo tragao? Na moju sreću i zadovoljstvo, bez ikakve muke i truda, nađoh kroniku u poziciji: *»BLATO«*.

Kroniku je prepisao sam Nikola Ostojić u jednu, od njega sačinjenu, bilježnicu od 12 stranica s tankim koricama od plavog papira. Kronika se, dok nije došla do Ostojića, više puta prepisivala i ništa neobično da su se pojavile neke pogreške. Vjerojatno, neki prepisivači i nisu dobro poznavali latinski jezik. Neke je pogreške u kronici sagledao i sam Ostojić, a neke i nije. U samoj kronici nedostaju na nekim mjestima pojedine riječi, pa i pojedine skupine riječi. Kroniku — razumije se — donosim kakvu je nalazim u bilježnici Nikole Ostojića.

Na prvoj stranici bilježnice čitamo:

MEMORIA RIFFERIBILE AGLI AVVENIMENTI
DELL'ISOLA DI CURZOLA SULL'OCCUPAZIONE NARENTANA
NEL SECOLO VII
TRATTA DA UN ANTICO MANOSCRITTO PER ME
NICOLO OSTOICH

Na trećoj stranici iste bilježnice započinje »kronika« ovako:

De insula Corzula et pertinentiis atque thesauris quae inveniuntur sicut et in Polido, ita et in Rusiro qui dixit.

Habemus locum ad orientem loci Blatte dictum Craljevac quod significat pertinentia Regis, in hoc loco fere in medio adest ficus altissima apud quam est rupis angularis, ab hac rupe septem passus ad septemtrionem numerati invenies fundamentum arcis Nostri Serenissimi principis qui fugiens a persecutione galearum Narentinorum eam construxit se ab illis cum centum suis sociis defendit. Subtus fundamentum posuit arma, poculi argentei, libri in pergamenis conscripti... *(sad nedostaje čitav redak!)*... sepelitque ob timorem hostium.

Si non credis verbis meis require memoriam testamentumque ipsius regis nostri qui antea quam moreretur sub oculis meis conscripsit, et ego in hoc libello adnotavi ut cum nos ob timorem hostium non possimus frui bonis fruantur posteri; testamentum dico est in Arhivio juris communis primalium Craljeaziarum sub juramento.

Secundo: Sicut autem noster rex et princeps receptus... *(nedostaje pola retka!)* ab incolis Blattae habebat secum ferens ingentes thesauros et ut haec praedarent narentini persequebantur, tunc dico opis gratia fundavit plures arces ad defendendum nos. Maxima autem arx fuit in domorio incolum quem locum appellant Bradat, apud domus unius hominis probi, et sancti quem incolae dicunt Sveti Vicko, hic vivit solus noster rex illi dat nummum aliquem quia dicit se Deum pro illo rogare, et propter illum alit etiam multos incolas miseros, et illis fabricat domiculas vel aedes ...*(ponovo pola prazne crte!)*... terras ut laborent et vivant. Ergo sub fudamento arcis huius qui est ad occidentem positus posterius montem in convalle non longe maris interni Insulae aptus locus ad debellandos piratas fortes narentinos molestos valde: adest dico magna vis pecuniae et argenti ex thesauro nostri amantissimi regis cui vita et felicitas et victoria. Ego cum oportet administrare extraho ex reposito pecuniam et alia quae pretiosa inveniuntur. Pertinentia terrae, quae laboratur per incolas, et quae noster rex emit est grandis et extensa sed timendum ab hostibus nobis est.

Tertio: Sicut nos solvimus civibus Corzulae civitatis multos denarios pro confectione sex galearum pro nostra defensione, ita et solvimus pro confectione trium aedium in portu ad septemtrionem montis sic dicti Gradina ubi sistebant nostrae naves nostri regis clementissimi. Cum itaque in patriam cum rege paragere volebamus consedentes naves et evasuros... nobis... repente exeuntes ex promontorio occidentali Insulae narentini nos aggrediuntur, sed fortuna nos adjuvit quia relictis sub ultima lingua terrae Insulae huius thesauris, navis quae illos vehebat capta fuit et secumducta ab hostibus nos autem fortunate perreximus in patriam, relictis nostris possesionibus hominibus fidelibus qui gubernarent donec nos reditum faciamus. Sed ego quidem redii, rex autem mihi dans suas dispositiones testamentarias obiit in sinu fratris sui Ottomiri.

Quarto: Cum ego redii in pertinentias regias inveni narentinos depopulasse multa, sed non tetigisse ob ignorantiam et inscientiam abscondita. Omnes meae vires instabant in conspectione agrorum, atque navium. Ego quidem potius morabar in palatio Craglievac quam in alio, namque consedens equum poteram brevissimo tempore invisere amicos in pago Blattae atque sororem adire desponsatam patrono Spaho... domino domorii Sitinitiani et pulcherimi agri in qua habebat tentoria et capiebat aves et ita otiis bene fruebamur. Saepe mihi auxilium tulit in adversis hostibus. Omnes memoriae monumenta testamentaque apud illum inveniuntur quia in loco isto tutior est quam in alio infesto ab hostibus, qui civitatem istam non expavescunt. Nemo scit secreta loca nisi ille. Nos non possumus prodire nullibi nisi in fortes hostes incurramus. Insulares sunt probi et multum beneficiis grati. Nostras terras de nostris pertinentiis indicatis bene colunt, et juste fructus reddunt.

Illos nos in gratiam habemus, quia etiam arma bene versant, et in defensione arcis valores habent, praesertim incolae Blattae qui exercuntur; nos etiam eorum auxilio utimur. Cum in defensione arcis in Craljevac et in liberatione principipis nostri bene se gessissent, Rex noster illos donavit pertinentia sua trans et citra collem cui impendet valli ad orientem pagi prope nostrum vicum, haec pertinentia fuit aliquando unius familiae et alterae in societate, sed ob deficientiam pecuniae nostro ammantissimo principi venundata, et in hac occasione illis strenuis defensoribus donata; tractus terrae illius pertinentiae habebat quinque jugera. Quaerendum est liber qui invenitur apud meae sororis virum in quo libelli alii manu regis et testamenta et omnia memorialia inveniuntur, etiam pergamenae pertinentiarum locorum aediumque inveniuntur in archivio iuris Comunis, qui oportet ne perdant fructus et pensiones illi qui laborant in agris nostris ex quibus vivunt. Rex etiam noster habet de pertinentia empta a jure nobilium agrum vastum ad occidentem pagi qui campus aliquo tempore fit lacus et non potest excolli, namque aqua deportaret et cooperiret omnia sed inservit ad pascua praebenda ovibus et animalibus. A Ristle scripta fuerunt ut consulantur alii libri a rege et a me et aliis nostrum conscripti, ne pereant cum libris etiam bona et thesauri absconditi ob timorem hostium, scilicet ut hostes non attollant sed posteri fruantur.

Ego scripsi Minister Caracteres et conscriptiones.

Ova će se kronika, koja je do nas došla osakaćena i prekrojena preko Ružira i Ostojića, naći i u rukama nekog klasičnog filologa. Možda se netko od njih i pozabavi ovom kronikom i na temelju pojedinih riječi i izraza otkrije što nam je od prvotne kronike, koju je napisao kraljev ministar *RISTLE*, ostalo. Većina čitatelja ove knjige ne pozna latinski jezik i ta me okolnost sili da usprkos poteškoća zbog nedostatka pojedinih riječi i izraza donesem kroniku pretočenu i na naš hrvatski jezik.

Hrvatski prijevod kronike:

I. stranica:

SJEĆANJA NA DOGOĐAJE KOJI BI SE TREBALI ODNOSITI NA ZAUZIMANJE OTOKA KORČULE SA STRANE NERETLJANA U VII STOLJEĆU
PREPISANA IZ JEDNOG STAROG RUKOPISA OD MENE NIKOLE OSTOIĆA

III stranica:

»O otoku Korčuli i pripadnostima (posjedima!) i bogatstvu kako se nalazi i kod Polidora i kod Ružira, koji reče.

Na istok od Blata postoji mjesto zvano Kraljevac što znači vlasništvo kraljevo. Na tom je mjestu, skoro u sredini, vrlo visoka smokva kod koje je četverouglasta hridina. Od ove hridine izmjeri sedam koraka na sjever i naći ćeš temelje kule našeg presvijetlog kneza koji ju je sagradio bježeći ispred neretljanskih galija, koje su ga progonile i sebe od njih sa svojih sto drugova obranio. Ispod temelja je postavio (sakrio) oružje, zlatne vrčeve, knjige napisane na pergameni... *(jedan prazan redak!)*... i pokopao zbog straha od neprijatelja.

Ako ne vjeruješ mojim riječima, potraži zabilježbu i oporuku samog našeg kralja, koji ju je pred mojim očima napisao, a ja sam je u ovom pismu zabilježio da, kad mi zbog straha od neprijatelja ne možemo uživati dobra, uživaju ih potomci; oporuka je — velim — u Općinskom arhivu prvaka iz Kraljevca pod zakletvom.

Drugo: Kako je naš kralj i knez primljen... *(nedostaje pola retka!)*... od stanovnika Blata nosio sa sobom golemo bogatstvo i Neretljani ga progonili da mu ga otmu, tada je pomoću novca sagradio mnoga utvrđenja da nas brani. Najveće je, pak, bilo u naselju stanovnika, koje mjesto zovu Bradat, kod kuće jednog poštenog i svetog čovjeka koga stanovnici zovu Sveti Vicko. Ovaj živi sam i kralj mu naš daje nešto novca, jer govori da se za njega (kralja) moli Bogu i radi njega (kralj!) hrani također mnoge siromašne stanovnike i njima gradi kućice i zgrade... *(opet nedostaje pola retka)*... zemlje da rade i žive. Dakle, pod temeljem ove kule koja je postavljena na zapad iza brda na obromku nedaleko unutarnjeg mora Otoka mjesto veoma zgodno da se svladaju jaki i veoma neugodni neretljanski gusari: postoji — velim — velika količina novca i srebra od bogatstva našeg preljubljenog kralja kojemu neka je život i sreća i pobjeda. Ja, kad mi treba poslužiti se, izvučem iz skrovišta novac i ostale sakrivene dragocjenosti. Posjed zemlje, koji obrađuju stanovnici a koji je kupio naš kralj, velik je i prostran, ali se moramo bojati od neprijatelja.

Treće: Kao što smo platili građanima grada Korčule mnogo novca za izgradnju šest galija za našu obranu, tako smo platili za izgradnju triju zgrada u uvali na sjever brda zvanog Gradina gdje su stajale lađe našeg predobrog kralja. Kad smo, dakle, s kraljem htjeli poći u domovinu ukrcavši se u lađe u nadi da ćemo izbjeći ..... nama..... iznenada nas napadnu Neretljani izišavši sa zapadnog rta Otoka, ali nas je Sreća pomogla, jer ostavivši blago pod zadnjim rtom ovog Otoka, lađa, koja ga je nosila, zarobljena je i odvezena od neprijatelja, a mi smo sretno stigli u domovinu, ostavivši naše posjede pouzdanim ljudima koji će (s posjedima!) upravljati dok se mi ne povratimo. Ali ja sam se, doista, povratio, a kralj je davši mi oporučne odredbe umro u krilu svoga brata Otomira.

Četvrto: Kad sam se vratio na posjede kraljeve, našao sam da su Neretljani opustošili mnogo toga, ali da nisu dirali sakriveno (blago!) zbog neznanja i nevještine. Sve sam sile upotrebio u nadgledanju njiva i brodova. Ja radije boravim u kraljevu dvorcu Kraljevac nego na drugom (mjestu!), jer uzjahavši na konja mogu u veoma kratkom vremenu posjetiti prijatelje u mjestu Blatu i obići sestru udatu za »patrona« Spaha... gospodina kuće na Sitnici i prekrasnog polja na kojem je imao šatore i hvatao ptice i tako smo u dokolici lijepo uživali. Često mi je (Spaho) pružio pomoć u suprotivštinama (neprilikama). Sve zabilježbe, pisani izvori i oporuka kod njega se nalaze, jer je na tom mjestu sigurnije nego na drugom koje bi neprijatelji mogli napasti, jer se ni samog grada ne plaše. Nitko ne zna tajna mjesta osim njega. Ne možemo nigdje izići, a da ne naiđemo na jake neprijatelje. Otočani su mnogo pošteni i mnogo harni na dobročinstva. Naše zemlje od našeg rečenog posjeda dobro obrađuju i pošteno davaju plodove (koloniju!). Njih mi rado imamo, jer dobro se služe oružjem, posebice stanovnici Blata, koji se vježbaju: mi se također njihovom pomoći služimo. Budući da su se u obrani kule na Kraljevcu i u oslobađanju našeg prvaka (kralja!) dobro vladali, naš ih je kralj darovao sa zemljom s jedne i druge strane brda koje nadvisuje dolinu na istok naselja blizu našeg dvorca. Ova je zemlja nekad pripadala u zajedništvu dvjema obiteljima, ali zbog nedostatka novca (siromaštva!) našem preljubljenom prvaku prodana i u ovoj prilici njima odvažnim braniteljima darovana; ova čestica zemlje ima pet jutara. Treba potražiti knjigu koja se čuva kod muža moje

sestre, u kojoj se nalaze druga pisma kraljevom rukom (ispisana!) i oporuke i svi zapisi, također pergamene posjeda, mjesta i zgrada nalaze se u Općinskom arhivu, jer se ne smije dopustiti da propadnu plodovi i nagrade onima koji rade na našim poljima s kojih žive. Kralj naš također posjeduje na zapad mjesta golemo polje koje je kupio od plemića. To polje neko vrijeme bude jezero i ne može se obrađivati, jer bi voda odnijela i pokrila sve, već služi za ispašu ovcama i životinjama. Od Ristle-a je ovo bilo napisano da se usporede (konzultiraju!) druge knjige od kralja, od mene i drugih naših napisane, da ne propadnu s knjigama također dobra i sakriveno blago zbog straha od neprijatelja, naime, da neprijatelji ne ukradu već potomci uživaju.

Ja sam Ministar zapisao slova i opise. (To jest: nitko mu nije diktirao!)«

Posve je, dakle, jasno da je prvotnu kroniku napisao *RISTLE.* U prvom sam dijelu knjige istu nazvao *»Ostoićeva kronika«*, jer nam je on u svojoj knjizi *»Compendio ...«* neke fragmente te kronike donio. Nitko ni do danas Ostojiću nije osporavao naučno poštenje, a otkrićem kronike u njegovu arhivu ono je još više potvrđeno. Ni sagledane, naime, pogreške u prepisivanju nije ispravio, a kamo li da bi nešto nadodao. — Jednu je pogrešku učinio OSTOJIĆ: smjestio je kroniku u 7. stoljeće iz neopreza, a u kronici nema spomena o 7. stoljeću. **Ovime pada i glavni »adut« dr Foretića protiv iste kronike.** Dr Foretić, naime, argumentira kako možemo imati hrvatske nazive na Korčuli kao: Bradat, Gradina, Sveti Visko prije dolaska Hrvata?

I mi, obični smrtnici, lako ćemo kod ove »kronike« sagledati bitnu istinu: ovo nije nikakav roman ili priča, nego je stvarna kronika, koju je napisao RISTLE, kraljev tajnik, postojala, ali ona do nas nije došla u originalnom obliku, već »osakaćena«, prikrojena i »mistificirana«. Mistifikacijom možemo nazvati one dijelove »Ostojićeve kronike«, koji govore o skrivenom blagu, iako je istina, da su ljudi donedavno sakrivali svoje blago i novac u zidove i dimnjake. Da li je sve te preinake učinio Ružir ili netko drugi prije njega, sada je nemoguće odgovoriti.

Na početku postavljam sebi jedno pitanje: da li sam imao pravo u prvom dijelu knjige, kad sam donio fragmente iste kronike iz *»Compendio storico ...«*, promijeniti Neretljani u Mlečane? Nitko od naših povjesnika ne spominje da su Neretljani ratovali s Bijelom Hrvatskom i njezinim knezovima. Uostalom, danas je već poznato da su Neretljani bili Hrvati smješteni između Bijele i Crvene Hrvatske. — Posve je sigurno da je knez Mislav ratovao s Mlečanima i s njima sklopio mir kod *CURTIS SANCTI MARTINI.* Postoji, ipak, mogućnost da je u prvotnoj kronici bila riječ o borbama Mislava s gusarima-Saracenima. I s njima su naši knezovi u 9. st. i kasnije borbe vodili. Ako je prvotna kronika govorila o borbama Mislava i Mlečana, nemoguće je zamisliti da bi netko za višestoljetne vladavine Mlečana ovim otokom imao smjelosti takvu kroniku širiti. Ako, pak, pretpostavimo da je u njoj bio govor o borbi Mislava s gusarima, ništa neobično da je mjesto riječi »gusar« došla riječ Neretljanin. Na gusarenje drugih i Neretljani su nemilosrdno odgovarali gusarenjem i stoga su riječi: »Neretljanin« i »gusar« postali sinonim i lako je onda kasniji prepisivač mjesto gusari napisao Neretljani. Mogla je biti i zlobna namjera da se tom promjenom kod stanovnika ovog otoka izazove odium na naš narod. Danas je nemoguće utvrditi da li je u prvotnoj kronici bila riječ o Mlečanima ili gusarima-Saracenima, i stoga sam je sada donio i u prijevodu kako je nalazim u Ostojićevoj bilježnici.

Iz ove je kronike lako izbaciti »mistifikacije«, a nije teško prozreti i neke preinake, ali tu stvar prepuštam drugima. Ja ću, pak, navesti dokaze koji će nas — nadam se — uvjeriti da je postojala prvotna kronika napisana od *RISTLE-a* i da je u njoj, doista, bila riječ o knezu *MISLAVU.*

Najprije riješimo problem tko je taj *RUŽIR,* koji nam donosi »kroniku«, jer se u tekstu izričito ističe da ju je napisao Ristle. Da puno ne duljim i okolišam, velim da je to najvjerojatnije *arhiđakon ROSANEO.* Živio je koncem 16. stoljeća i bio je glavni akter god. 1571. u obrani Korčule od Turaka. Naši su ljudi u prošlosti iz raznih razloga običavali latinizirati ili talijanizirati svoja prezimena. Tako su se tri rođena brata svaki na svoj način pisali: jedan hrvatski Pavlović, drugi latinski De Paulis, a treći talijanski Paulini. I blatski župnik iz konca 16. st. piše se Paško de Matthaeis, dok se njegova rodbina u Blatu, prema Bratimskoj knjizi iz 16. st., piše Matulović. Prema dr Foretiću, čak se ista osoba u jednoj prigodi potpisivala hrvatski, a u drugoj prigodi latinski ili talijanski. I naš poznati blatski kipar iz 16. st. Franko Kučić znao je na kipovima svoje ime latinizirati. *Dr Foretić u »Vesniku Vojnog Muzeja«*, br. 5, str. 73. izričito veli da je arhiđakon Rosaneo talijanizirao i prezimena nekih osoba za koje iz drugih dokumenata znademo da su imali čisto hrvatsko prezime. U istoj knjizi i na istoj stranici, *dr Foretić* brani mišljenje da je arhiđakonu Antunu Rosaneo hrvatsko prezime *Rozanović,* jer u nekom arhivskom dokumentu (kopija iz 17. st.) nalazi prezime Rozanović. Za mene je to jasno: naši su pređi talijanizirano prezime ponovo slavenizirali davši mu dočetak na -ić, kao što su talijanizirano ZMAJKO u

Ismaelli ponovo slavenizirali u Izmaelović. — Franasović se također bavio pitanjem prezimena Rosaneo i punim je pravom ovom prezimenu tražio hrvatski korijen. Našao ga je u riječi »ruža« = »rosa« i on zaključuje da je hrvatsko prezime *Rosaneu Ružić.* U prošlosti na ovom otoku nismo imali prezime Ružić, a prezime *Ružir* imamo i danas u Blatu. To »prezime« susrećem u blatskim maticama u 17. st. Neki drugi »pismeni« Ružir u prošlosti ovog otoka meni nije poznat. Na početku »kronike« vidjeli smo da stoji Ružir i mislim da je to *arhiđakon Antun Ružir, glavni agens u obrani Korčule god. 1571.*

Naša hrvatska povijest znade vrlo malo o knezu Mislavu. Po mletačkom kroničaru *Ivanu arhiđakonu,* koji je živio početkom 11. st., znademo da je mletački (venetski!) dužd *Tradonig* god. 839. sklopio mir s hrvatskim knezom Mislavom kod *CURTIS SANCTI MARTINI.* I to je uglavnom sve. Mletački je kroničar živio cca dva stoljeća poslije Mislava i on prenosi predaju koja se u Veneciji još tada čuvala. — Promotrimo sada argumente koji nam govore da je knez Mislav, doista, stolovao u Blatu na Kraljevcu.

1. Kod nas u Blatu još je živa predaja da je na Kraljevcu stolovao kralj. Tu predaju u *»Ljetopisu blatske plovanije« (str. 191.) potvrđuje Petar Kumičić,* kao u prije navedenoj knjizi i *dr Foretić.* Tu predaju, koja je još živa u Blatu, potvrđuje i toponim *Kraljevac,* odnosno *Kraljeva glavica.* I najveći povjesnik 15. st. *VERGIL POLIDOR,* u najmanju ruku, potvrđuje tu predaju kad veli da u *STAROM GRADU NA OTOKU KORČULI TREBA POTRAŽITI PALAČU KRALJA TOGA GRADA.* Predaja, dakle, jasno i nedvosmisleno govori da je tu stolovao kralj. U prilog ovome, mogu iznijeti i činjenicu da je »kolektivna svijest« u Blatu gledala u Kraljevcu simbol svoje veličine i slave, te je *kula na Kraljevcu bila u grbu blatske općine.*

2. U kronici se veli da je taj kralj dao sagraditi osim Kraljevca mnoge tvrđave od kojih je najveća na *Bradatu,* kod kuće *»svetog Vicka«.* Već sam u uvodu spomenuo kako su dr Fisković i arheolog Jeličić obišli Kraljevac i ustanovili da je to ranosrednjovjekovno utvrđenje tipa labirint. Vrijeme, dakle, gradnje ovog utvrđenja odgovara vremenu kneza Mislava. Istog je tipa i utvrđenje *SVETI IVAN GRADINA* na zapad Vele Luke i kronika na nj cilja, kad govori o tvrđavi na *BRADATU.* Taj je položaj kasnije po utvrđenju dobio naziv Sveti Ivan Gradina, a i danas se polje u neposrednoj blizini zove *Bradat.* To je utvrđenje veće od Kraljevca, kao što kronika spominje. I trebalo je biti veće, jer je nad samim morem, a i sam je taj položaj bio više izložen napadima

gusara. I ova nam naoko sitnica govori da je prvotna kronika iz 9. st., jer se kasnije taj položaj zove Sveti Ivan Gradina.

Osim Kraljevca i Sv. Ivana Gradina ima i drugih utvrđenja koja je dao sagraditi taj kralj. Moramo priznati da su položaji za sva utvrđenja izabrani od pravog stratega. To u prvom redu vrijedi za ova dva najveća! Prema *Gornjem moru* — kako mi nazivamo južnu stranu naše obale — nema utvrđenja iz dvaju razloga: to je more više otvoreno i njime su manje operirali gusari, a nadasve visoka i strma brda priječila su pristup Blatu. U ona, naime, vremena nije postojala asfaltirana cesta od Gršćice i Prižbe do Blata!

Brdašce je Kraljevac oko dva kilometra udaljeno od Blata i to preko ravne Krtinje. Od njega se u samih desetak minuta dolazi do tri uvale na *»Donjem moru«: Prigradice, Kurije i Popova Ratka.* Preko tih je uvala i upravo prolazom uz Kraljevac Blatu prijetila opasnost. Taj je, dakle, položaj za gradnju utvrđenja izabran od pravog stratega.

Neprijatelj je, ipak, najčešće stizao preko mirne Vele Luke. Zanimljivo je da je od svih blatskih crkava samo stradala crkva Sv. Kuzme i Damjana i to u dva navrata. Kod ostalih crkava to barem nije uočljivo. Naši su pradjedovi u blizini te crkve, koja je najbliža Veloj Luci, dočekivali neprijatelja koji je stizao tim putem i tu se odlučan boj bio. Kad bi pobijedili, sve je bilo »u redu«, a u slučaju su poraza spas najčešće tražili u šumi. Tu, u neposrednoj blizini iznad *»Postražišća«,* imamo brijeg *»Stražišće«.* I danas se na vrhu tog brda vidi utvrđenje, a u vrijeme Nikole Ostojića još su se vidjeli tragovi cisterne. Taj je položaj u prvom redu morao služiti kao izvidnica, jer s njega puca divan pogled na Velu Luku i »Donje more«, a cisterna je na tom vrhu dobro došla stražarima da im pruži malo vode. — Nadasve je znalački izabran položaj *Sveti Ivan Gradina.* To je ranije — stariji se još toga sjećaju — bio mali otočić, a pristup njemu išao je plićakom. Ovaj jednom otočić skupa s niskim i poduljim otočićem *GUBEŠOM* stvara divnu i sigurnu uvalu, gdje su se bez bojazni od vjetra i nevremena mogle sakriti male lađice onog vremena, da spremno čekaju i kroz tri tjesnaca polete na eventualnog napadača i ponovo se vrate u zaštićenu uvalu.

Osim gornjih utvrđenja imamo smokvičku *GRADINU* i *GRADINSKI PRIVOR!* Začudo, skoro se nitko do sada ni pitao nije ozbiljnije: čemu su ta utvrđenja služila? Sva su ta utvrđenja imala jedno osmišljenje: branila su pristup *STAROM GRADU* na ovom otoku. To su eto te tvrđave — a možda ih je bilo i više — koje

je prema kronici dao sagraditi taj kralj u ranom srednjem vijeku, jer stilski tom vremenu sve pripadaju.

Od svih ovih utvrđenja najbolje je sačuvan *KRALJEVAC*. Bedem je polukružnica okrenut prema sjeveru, jer iz tog pravca preko uvala: *Kurije, Popov Ratka i Prigradice* može stići neprijatelj. S južne strane nikad i nije bilo zida — bedema, jer odatle nije prijetila opasnost; k tome, ta je strana brdašca veoma strma i obrasla gustim šumarkom. Ulaz je u utvrđenje tipa *labirint* (zig-zag!), a tipa labirint imamo i dvije »zgrade« unutar bedema, također suhozid. To je ta »*kula našeg presvijetlog kneza*«, o kojoj govori kronika i nalazi se točno ispod vrha brežuljčića. Da nije postojala prvotna kronika, nemoguće je zamisliti, da bi u kasnijim stoljećima nešto takvo nazvali kulom! Pedesetak metara ispod sjevernog zida-bedema, a na samom prijevoju, još je »živo« jedno takvo zdanje, također tipa labirint, i najvjerojatnije je služilo za predstražu, jer sličnih kućica na našem terenu drugdje ne nalazimo. — Kronika govori i o tri zgrade u uvali na sjever brda *Gradina*. Na maloj uzvisini od cca desetak metara, koja dijeli Popov Ratak od Kurije — opet položaj sa strateške strane krasno odabran, — nađoh jedno takvo zdanje. Nakon toliko stoljeća, ako se dva druga i ne pronađu, nemamo se čuditi, jer se i na tom mjestu — kao svugdje kod nas — dosta krčilo i prekopavalo. — Suhozid je bedema na Kraljevcu veoma dobro sačuvan i tek je poneki kamen s njega pao. S dvije »zgrade«, unutar bedema, neki su poveći kameni sa zidova pali, ali je sve lako dovesti u prvotno stanje. Izvještaj, dakle, kronike o utvrđenjima, koje je taj kralj dao sagraditi, više nego zadovoljavajući, a način gradnje istih posve odgovara vremenu kneza Mislava.

3. Na temelju predaje, sačuvane u Veneciji, mletački kroničar iz početka 11. st. IVAN ARHIĐAKON piše da je venetski dužd *Tradonig* sklopio mir god. 839. s hrvatskim knezom *Mislavom* kod CURTIS SANCTI MARTINI. Uglavnom, to je sve što smo do sada znali o ovom našem knezu. Nitko od naših povjesnika nije ni slutio da bi taj »Curtis sancti Martini« mogao biti na našem otoku — kod našeg mjesta. Mislili su da je to trebalo biti nekud na kopnu, a posebice u blizini *BIAĆA*. Dr Šišić, dapače, pretpostavlja da je tijekom stoljeća u prepisivanju kronike mletačkog kroničara došlo do lapsus calami i da je riječ o »curtis sanctae Mathae«, jer nije mogao misliti da bi to moglo biti drugdje osim u Biaćima. Mletački kroničar nije pogriješio i ne moramo tražiti nikakav lapsus calami, već prihvatiti istinu da je Mislav stolovao u Blatu na Kraljevcu. Ovdje imamo i »curtis« (dvorac) — i to sačuvan dobro još i danas, — i toponim »KURTINJA«, koji nam potvrđuje

da se to zdanje, doista, zvalo »curtis«, i crkvu Sv. Martina. — I ovdje imamo jednu stvar, koja nam potvrđuje da je postojala prvotna kronika napisana od Ristle-a. U »Ostojićevoj« kronici ne spominje se crkva Sv. Martina, nego naselje na istok dvorcu. Teško je, naime, pretpostaviti da kroničar Ristle ne bi spomenuo crkvu, da je ona u to vrijeme postojala. Franački su vladari širili kult toga svoga sveca, a u 9. st. Hrvatska dolazi pod jači utjecaj Franaka. Dolaskom se kneza Mislava na ovaj otok proširio i kod nas kult svetoga Martina i ljudi toga naselja grade crkvu i njemu je posvećuju. Po toj se crkvi kasnije i dvorac prozvao CURTIS SANCTI MARTINI, jer se nalazi u neposrednoj blizini crkve. U vrijeme mletačkog kroničara, koji je živio skoro dva stoljeća iza Mislava, taj se dvorac već tako zvao i on jednostavno prenosi pučku predaju iz Venecije, a da ni sam najvjerojatnije nije znao gdje je taj Curtis Sancti Martini. — Uz put napominjem kako nijesam pogriješio kad sam u prvom dijelu knjige ustvrdio da je naselje oko crkve Sv. Martina nastalo u 9. stoljeću. Do tog sam zaključka došao na temelju načina gradnje iste crkve i njezina titulara. Prema netom rečenom, ista je crkva Sv. Martina građena sredinom 9. st.

4. Kronika spominje i naselje BRADAT. Za ovo staro naselje doznali smo tek u prošlom stoljeću kad su se na istoimenom polju otkrile mnoge stvari iz prošlih vremena, a posebice antičko-rimskog. Nitko se nije ozbiljnije pozabavio pitanjem kad je to naselje nestalo. Nikola Ostojić u knjizi »VELALUKA« pretpostavlja da je isto naselje nestalo u 7. st., »kad stigoše na ovaj otok Neretljani.« Kronika spominje naselje BRADAT i zaključak je jasan: kronika je pisana, dok je ovo naselje postojalo, a ono je stradalo — ne od Neretljana u 7. st.! — već u drugoj polovici 9. ili u 10. st. pod udarom gusara Saracena i Mlečana, kad nestaju i druga naselja uz obalu ovoga otoka, a posebice *Potirna*. I ova nam stvar potvrđuje da je postojala prvotna kronika napisana od Ristle-a u 9. st.

5. U »Ostojićevoj« kronici, koja je nama došla preko RUŽIRA, izričito stoji da ju je napisao RISTLE. Poznata je stvar da su hrvatski vladari 9. st. za svoje tajnike imali ljude franačkog podrijetla. Nije isključena mogućnost da je tijekom stoljeća u prepisivanju prezime »Ristle« malo i izmijenjeno. Posve je, pak, sigurno da ne naliči ni najmanje na neko hrvatsko ili talijansko prezime, već puno prije na franačko. Nemoguće je pretpostaviti, da bi netko u kasnijim stoljećima bio toliko dovitljiv, te bi i prezimenu kroničara dao franačko obilježje, da netko u dalekoj budućnosti bude mogao kroniku smjestiti u 9. st. — I ponovo se nameće

istina: postojala je prvotna kronika koju je napisao kraljev tajnik RISTLE.

6. Kronika govori kako je taj kralj kupio od plemića polje-jezero Blato. Već je sredinom prošlog stoljeća Nikola Ostojić shvatio da je baš u kupnji tog polja od njemu nepoznatog kralja uzrok, što čak neke veoma stare plemićke obitelji: Junijo, Španjić, Žaknić itd nemaju udjela u podjeli tog polja, dok naprotiv neke pučke u podjeli istog polja sudjeluju. Dne 25. lipnja 1847. pretura je iz Korčule tražila od Ostojića, sinkika, da odgovori zašto polje Blato nije općinsko dobro, već ga međusobno dijele neke blatske obitelji. Iste god. dne 17. srpnja Ostojić odgovara preturi da točan razlog tome ne zna, ali misli da je riječ o najstarijim obiteljima koje su u davnoj prošlosti zauzele isto polje i zadržale ga u vlasništvu. Oba ova pisma tiskana su u njegovoj knjizi »*Compendio...*« (str. 109. i 110.). Ispod svog odgovora preturi u knjizi nalazimo bilješku: »*Non constava allora della Cronaca piu volte citata.*« God. 1847. Ostojić još nije imao u rukama kroniku i nije mogao preturi objasniti da je gornjoj stvari uzrok što je taj, njemu nepoznati, kralj kupio polje-jezero Blato od plemića. — Kralj je, dakle, kupio polje i predao ga svojim »primates Kraljeviciarum«, a u te spadaju i plemići i pučani koji su s njim stigli. Zbog toga, uz hrvatske plemićke obitelji to polje međusobno dijele i pučke obitelji koje s Mislavom stigoše na ovaj otok, a kojih potomci danas imaju prezimena: Mirošević, Bačić, Gavranić, Šeparović itd. (Pogledaj: *Stare blatske obitelji!)* — U podjeli, pak, polja Blata ne sudjeluju, ne samo neke pučke obitelji, nego čak ni neke plemićke kao: Junijo, Španjić, Žaknić, iako su njihovi pređi ranije stigli na ovaj otok, jer su to potomci bjegunaca iz Salone. — Bio je, dakle, u Blatu na Kraljevcu kralj koji je od plemića starosjedilaca kupio polje-jezero Blato i podijelio ga svojoj sviti.

7. U poglavlju: *Stare blatske obitelji* doznat ćemo da je barem jedan dio hrvatskog plemstva, koje je stiglo na ovaj otok i sudjelovalo u podjeli polja Blata, bio od roda *ZMAJ.* I ova činjenica ide u prilog istini da je u kronici riječ o knezu Mislavu. Plemićki se rod *Zmaj* iskristalizirao početkom 9. st. i svoje je sjedište imao u *Gornjem Muću.* Po tom se rodu, taj gradić početkom 9. st. zove ZMAJEVO. Gornji je Muć nedaleko od BIAĆA, prijestolnica kneza *Trpimira,* koji je prema našoj kronici brat Mislava. To plemstvo je vrlo rano moralo stići na ovaj otok, jer je ono u 15. st., kao što ćemo naknadno vidjeti, a možda i dosta ranije, razslojeno na vrlo bogate i vrlo siromašne, a to se nije moglo dogoditi u kratko vrijeme. — Kronika naša zove vladara na Kraljevcu »rex et princeps« = »kračj i prvak«. *Ovo »princeps« daje nam naslutiti da je i sam Mislav bio od roda Zmaj. Budući da je on brat kneza Trpimira, logičan je zaključak da je i naša narodna dinastija Trpimirovića potekla od roda Zmaj.*

8. Prema kronici taj je »kralj« s Kraljevca u Blatu umro kod svoga brata *OTOMIRA.* Tko je taj Otomir, jer je on najmjerodavniji da odredimo ime kralja o kojem govori kronika. Barem OTOMIR naliči hrvatskom imenu i svaki će čovjek »dobre volje« u Otomiru prepoznati TRPIMIRA. Da li je netko ili više njih u prepisivanju nehoteć iskrivio to ime, ili možda čak hoteć, o tome nam nije suditi. Ta i sam Ostojić u knjizi: *Compendio*...«, jer ne citira već priča, piše *Ottomiero,* dok u bilježnici savjesno prepisujući čitamo: *OTTOMIRI.* — Sigurno je na mjestu i postaviti pitanje: zašto nije spomenuto ime *Mislav?* Odgovor je jednostavan: kronika nije do nas došla u svom originalu već osakaćena i prikrojena i možemo biti sretni da je stiglo ime kneza Trpimira, iako malo iskrivljeno.

Kad svih ovim osam točaka sumiramo, svatko će nepristran zaključiti da ovdje postoji više nego moralna sigurnost, koja se traži u povijesnim istinama, da je, doista, hrvatski knez MISLAV STOLOVAO U BLATU NA KRALJEVCU.

Kronika nam nameće i neka pitanja. Iz prvog se dijela moje knjige moglo zapaziti — iako to nisam akcentuirao! — da je stari rimsko-antički (obično to u knjizi reknem: romanski!) grad bio oko ranokršćanske bazilike Sv. Kuzme i Damjana, a da je tek hrvatski grad, o kojem govori Konstantin Porfirogenet početkom 10. st., današnje Blato. Oko Sv. Kuzme i Damjana bio je za ona vremena i one uvjete života najpodesniji teren. Samo za tu crkvu, na ovom našem terenu, pučka predaja veli i danas da je ispod nje zakopano golemo blago i zlatna mitra i pastoral. Opće je poznato, da takvo kazivanje pučke predaje upućuje ili govori da je tu bio nekoć grad. To pokazuju i nalazi, jer je tu u neposrednoj blizini bila rimska nekropola. Usprkos višestoljetnom kopanju i krčenju, još je u prošlom stoljeću Mato Kapor digao neke nadgrobne ploče s latinskim natpisom i ponio ih sa sobom u Korčulu. O tome piše Ostojić! — Skoro je nemoguće prihvatiti da bi grad, o kojem govori kronika, bio na tom mjestu u 9. st., jer u tom slučaju ne bi bili prodali knezu Mislavu polje-jezero Blato koje je za ona vremena bilo izvor života. Mislim da su morali ostati malobrojni. Zbog čega? Epidemija, otselili na kopno ili nešto treće?? Stradali od gusara ili Mlečana?

U kronici se spominje i Blato čiji se stanovnici vježbaju u oružju i koji su »kralju pružili pomoć u obrani Kraljevca.« Današnje se Blato u starim dokumentima, pa sve donedavna, piše

BLATTA. Čak Sematizan dubrovačke biskupije iz god. 1916. naziva današnje Blato: OPPIDUM BLATTAE. Naselje, pak, oko crkve Gospe od Poja još se u 14. st. piše Blato. Ovu stvar znademo po dokumentu iz god. 1375, gdje čitamo: »Campus sanctae Virginis gloriosae de Blato.« (*»Otok Korčula... Foretić, str. 359*). Vidjeli smo ranije da se još u dokumentima iz 15. st. današnje Blato naziva *CITTA VECHIA = STARI GRAD*. Mislim, dakle, da se grad o kojem govori kronika odnosi na današnje Blato. Zapravo, to su u ono vrijeme bile dvije male CITADELE: romanska na zapad prvotnoj crkvi Sv. Jeronima i hrvatska na zapad prvotnoj crkvi Sv. Križa. Vrlo je dobro poznato da, izuzev par iznimaka, gradovi još u 12. i 13. st. brojili su par stotina stanovnika. Da se uvjerimo, kako je u Blatu bio poznat pojam i riječ »CITADELA«, pogledaj prezime BOSNIĆ.

Kako je došlo za današnje Blato naziv BLATTA? Kad je Marsilije Zorzi god. 1254. utemeljio današnju Korčulu i ona postala najprije centar političke moći, a potom dolaskom biskupa god. 1301. i crkveni centar, tada je Starom Gradu trebalo naći novo ime, jer nisu mogla biti dva grada na istom otoku. I tako je STARI GRAD na ovom otoku, koji spominju arhivski dokumenti još u 15. st. i veliki povijesnik Vergil Polidor iz tog stoljeća, postupno skupa s naseljem oko Gospe od Poja, koje se već zvalo Blato, dobio naziv BLATTA, jer su bila dva: oba nedaleko polja-jezera Blata.

I još jedno pitanje: koliko je godina stolovao knez Mislav u Blatu? Godine vladanja kneza Mislava nisu posve sigurne, kao ni godine nekih drugih naših vladara. Do danas se mislilo da je Trpimir naslijedio Mislava. Nigdje nisam mogao naći ni koji je rodbinski odnos bio među njima: otac-sin, stric-nećak. Po ovoj je kronici evidentno da su bili braća, samo što je Trpimir nadživio Mislava. Moje je skromno mišljenje: *TRPIMIR I MISLAV BILI SU ROĐENA BRAĆA, OD RODA ZMAJ, TRPIMIR JE STOLOVAO U BIAĆIMA A MISLAV U BLATU*. Da li će se ikad saznati koliko je godina stolovao u Blatu, neznam. Pretpostavljam da je moralo to biti dulji niz godina, jer ne bi bilo moguće u kratko vrijeme znalački i mudro sagraditi onoliki broj utvrđenja, o kojima govori kronika, a koja i danas postoje. Isto tako, zauzimanje otoka sa strane hrvatskog plemstva i pučana nije moglo ići tako jednostavno i brzo bez jednog mudrog suverena. I istočni je dio otoka, zacijelo, bio naseljen od rijetkih starosjedilaca Romana i prvih hrvatskih došljaka. I u to doba — kao što je i danas usprkos industrijalizaciji i turizmu — zapadni je dio otoka bio posve sigurno gušće naseljen nego istočni, jer su uvjeti za život na zapadnom

dijelu otoka bili neuporedivo bolji. — Da li je zauzimanje ovog otoka sa strane kneza Mislava bilo glatko i bez borbe, iz kronike ništa ne možemo saznati. — Najvjerojatnije se knez Mislav povukao s ovoga otoka zbog sve češćih navala gusara i Mlečana i kasnije umro kod svoga brata Trpimira.

Već sam u prvom dijelu knjige naglasio, kako u ona davna vremena srednjeg vijeka državna vlast nije imala tolik neposredan utjecaj nad čitavim svojim područjem, koji ima posljednjih par stoljeća. I naš je narod na ovom otoku, pošto se knez Mislav povukao i umro, stvorio jednu srednjovjekovnu komunu u kojoj će se narod okupljati na javnim saborima. Formirat će se *»Universitas nobilium et plebis«*, gdje će plemići imati glavnu riječ, ali će i pučani na tim saborima sudjelovati i njihova će se riječ čuti. Središte te komune bit će *STARI GRAD* na ovom otoku, to jest današnje Blato. Ta će srednjovjekovna komuna priznavati, više nominalno nego stvarno, vlast sad jedne a potom druge jače države. Povjesnici će nas smještati, kao što je to učinio i car Konstantin Porfirogenet, u *Neretljansku oblast*. Zapravo, ta je oblast bila neka zajednica samostalnih komuna koje su međusobno surađivale, a koje su na svojim leđima ponijele najveći teret u borbi našeg naroda s Mlečanima i gusarima. — Da smo vodili samostalnu i nezavisnu politiku ilustrirat će i ovaj slučaj iz god. 999, koji nalazim u knjizi dr Foretića — *Otok Korčula...* (str. 30). Te godine, neretljanski je knez prihvatio uvjete koje je ponudio Petar Orseolo. Ne treba spominjati da su to napravili i Split i Trogir, kao i neki sjeverniji naši otoci. I Petar Orseolo pušta na miru i Split i Trogir, Brač i Hvar kao i kopno Neretljanske oblasti i, *pošto je stradalo brodovlje Bijele Hrvatske, koje mu se suprostavilo kod Biograda, svom se silom srušio na otoke: KORČULU i LASTOVO*. Možda na temelju ovoga možemo pretpostaviti da je u 9. st. s knezom Mislavom i na otok Lastovo stiglo hrvatsko plemstvo i pučani i da je knez Mislav i nad tim otokom imao svoju vlast.

U 9. stoljeću započela je, dakle, slavna i mučenička povijest ovoga otoka, a posebice našeg mjesta kao centra tog otoka, i trajala je do one sudbonosne godine 1254. kad će naši pradjedovi učiniti tragičnu pogrešku i izabrati dotadanjeg dubrovačkog kneza, mletačkog plemića *Marsilija Zorzi* za kneza ovoga otoka.

Našoj kulturnoj javnosti čak su i mala *POLJICA* poznatija od našeg mjesta. Govorilo se i govori se o *Poljičkom statutu*, a zaboravilo se da je *prvi OPĆINSKI STATUT* u čitavoj našoj domovini tzv Korčulanski statut donesen u Starom gradu na ovom otoku, to jest u današnjem Blatu god. 1214. — Daleko sam od toga da bih

potcijenjivao borbu Poljica s Turcima, ali sam duboko uvjeren da smo od 9—13. st. imali na svojim leđima mnogo teži teret, nego bilo koji drugi dio naše domovine u borbi s gusarima i s Mlečanima kojima je i te kako služio ovaj otok, te su ga se konačno i domogli. Četiri stoljeća vodio je narod ovog otoka nepoštednu borbu i konačno je pogriješio god. 1254. I, ne samo u Poljicima, nego i na ovom otoku odjekivala je ona pjesma — kod koje samo treba izmijeniti »turska« u »gusarska« — iz Mile Gojsalića:

Povrh kule oganj upalite
Neka javi od sela do sela
Da gusarska najezda počela.
U sva zvona glasno udarite,
Oružani narod sakupite.
Svi u sure gore i planine,
Sve nejako sklon'te u pećine
Gon'te blago gore u zbjegove
A junaci u zbor na bregove.

I ovaj je narod čuvao stražu na »Stražišću« i drugdje i potom bi, kad bi se pojavio neprijatelj, palio vatru koja je javljala da se približuje neprijatelj. (U više sam navrata gledao i razmišljao kako se od crkve Sv. Križa krasno vidi Sv. Martin i Sv. Mihovil, a od Sv. Mihovila kako puca pogled na Gospu od Poja i Sv. Kuzmu i Damjana, a oko tih crkava bila su i naselja!) Potom se u ona davna vremena, kad još nije bilo zvona na našim crkvama, čuo britki i odrešiti glas bubnja koji je išao unaokolo i skupljao narod. I, nije li toponim »*ZANARAT*« kovanica od »Za na rat« — to jest mjesto okupljanja naroda prije polaska u okršaj, u rat! U svakom slučaju, veoma dobro odgovara za mjesto okupljanja prije polaska u boj.

U tom pogledu, značajno je da još i danas bubnjar čeka zvonara da dovrši zvoniti »podne« i »Zdravu Mariju« i tek onda, snažno udarivši u bubanj, najprije bubnjajući obiđe Plokatu, a potom cijelo mjesto oglašujući time da će se sutradan igrati »*ples od boja*« = *VITEŠKA IGRA KUMPANIJA.*

Naš narod u Blatu mnogo voli i cijeni KUMPANIJU, jer ga ona podsjeća, ne samo na mučeničku, nego i na slavnu prošlost našega mjesta.

STARE BLATSKE OBITELJI

Početkom ovog stoljeća u reviji »SRĐ« prezimena obitelji na otoku Korčuli do konca srednjeg vijeka obradio je Frano Radić. God. 1940. u izdanju Jugoslavenske Akademije izišla je knjiga dr Vinka Foretića pod naslovom »*Otok Korčula u srednjem vijeku do god. 1420*« i u jednom poglavlju auktor iste knjige piše o stanovništvu i prezimenima na ovom otoku. O prezimenima na otoku Korčuli pisao je također i Marinko Gjivoje kako u knjizi »*Otok Korčula*«, kojoj je sam bio auktor, tako i u »*Zbornicima otoka Korčule*«, kojima je bio urednik.

Prije svih ovih, prezimenima blatskih obitelji pozabavio se Nikola Ostojić, ali ne u svojoj knjizi »*Compendio storico*...«, koju je poslije smrti očeve publicirao njegov sin Franjo, nego sam u arhivu njegove obitelji pronašao jednu bilježnicu o tom predmetu. Pedantni je Nikola Ostojić svaku stranicu te bilježnice crtama podijelio u četiri, odnosno pet polja, a na vrhu je pojedinog polja ispisao prezime svake obitelji (zapravo roda!) čekajući valjda priliku da nešto sazna ili otkrije i potom da u pripravljeno za tu obitelj polje ubilježi. I iz ove se, naoko sitnice, vidi točnost, marljivost i urednost u svakom pogledu vrijednog Ostojića. On je također na talijanskom jeziku bio napisao knjigu o postanku Vele Luke, koju je preveo na hrvatski i izdao god. 1953. njegov unuk don Ivo Ostojić pod naslovom *Vela Luka*. U toj su knjizi obrađena prezimena skoro svih obitelji, koje nalazim u ovoj bilježnici, osim nekoliko njih kojih više nema ni u Blatu ni u Veloj Luci kao što su: Dundović, Ozretić, Granir i neke druge. U stvari, to i nisu stare blatske obitelji, već doseljenici, koji jednom u Blato dođoše, kratko ostaše i potom odoše, te o njima i ne mislim ništa u ovom poglavlju pisati.

Zasluga je Nikole Ostojića i u ovoj stvari dragocjena, ali ipak od pribilježenih 106 prezimena dospio je ili uspio obraditi samo njih 34. Htio bih se, ipak, odmah kritički osvrnuti na tu njegovu obradu. Iako je Ostojić u svojoj knjizi »*Compendio storice*...« citirao povjesnika Vergila Polidora, koji spominje na otoku Korčuli »antiqua civitas« (»stari grad«), i premda je u knjizi *Nobili abitanti di Blatta*... na str. 19. sigurno i više puta pročitao kako ljudi iz današnje Korčule bježe »nel luoco di Citta Vecchia« (u

mjesto Starog Grada!), Ostojiću nije palo na pamet da je taj Stari Grad bio Blato, već pod utjecajem Paulinija piše i misli kako su se stare plemićke obitelji ovog otoka najprije naselile u Korčuli i potom neki od njih došli u Blato. Čudno je nadasve da se nije upitao, kako to koncem XVIII stoljeća u Blatu živi 81 plemićka obitelj, dok u Korčuli samo njih 10. — Ostojić je vrlo dobro poznavao talijanski i valjda je više puta u prije spomenutoj knjizi na str. 57. čitao o zatvaranju Velikog vijeća — Serrata di gran Conseglio — koje se zbilo u svim dalmatinskim gradovima koncem XIV stoljeća, a koje je izglasano u Korčuli 12. svibnja god. 1399. Tu se pod prijetnjom vrlo stroge kazne zabranjuje da netko nekoga predloži za prijem u Veliko vijeće — a to znači među plemiće, — odnosno da netko sam zatraži da bude primljen, ako ne može dokazati da mu je otac bio član toga Vijeća. I tu je stvar Ostojić trebao vrlo dobro znati, a ipak usprkos tome govori o nekim naknadno pripojenim plemićima. Razlog je toj njegovoj pogreški, odnosno zabludi, bio u tome što njihovo prezime nije našao u popisu plemića iz god. 1420, a nije se dosjetio da su se prezimena mijenjala.

Usprkos ovim dvjema pogreškama, njegove su zasluge i u ovoj stvari velike i kamo sreće da je naveo pojedine podatke i za preostala 72 prezimena, koja pretstavljaju danas 72 blatska roda. Nažalost, ta su polja u njegovoj bilježnici ostala prazna.

Uz gore navedene stvari, sigurno mi je u obradi ovog predmeta pomogao arhiv Župnog ureda u Blatu, a osobito Matice mrtvih i krštenih, koje počinju s god. 1629. i Matice vjenčanih, koje počinju s god. 1670, kao i neke druge arhivske knjige. Neobično mi je bila dragocjena pomoć jedne knjige Bratovštine Svih Svetih iz XVI st. (od god. 1550. do god. 1575), u kojoj sam našao mnoga blatska »prezimena« iz tog vremena.

Moram naglasiti da mi je, ipak, najveću pomoć pružila bibiloteka pok. Nikole Ostojića, u kojoj sam pronašao onih nekoliko knjiga koje navodim u predgovoru, a u kojima sam našao popis plemića iz god. 1420, kao i onaj drugi popis iz kraja XVIII st. Ali ne samo to! U tim sam knjigama pronašao i tolike druge važne podatke za koje bih bio potrošio mnogo vremena da sam obilazio razne naše arhive, a veliko je i pitanje da li se svi ti podaci u našim arhivima više igdje i nalaze. Od velike mi je bilo koristi što sam u tim knjigama pronašao obitelji — vjerojatno skoro sve! — koje su sudjelovale u podjeli polja-jezera Blata i tako otkrio kojih su to obitelji daleki pradjedovi stigli na ovaj otok s hrvatskim knezom Mislavom.

FORMIRANJE I MIJENJANJE PREZIMENA

Prije nego pristupim obradi starih blatskih obitelji, moram objasniti — naročito zbog običnih čitatelja — kako je dolazilo do formiranja i mijenjanja prezimena. — Stalna su se obiteljska prezimena, u današnjem smislu riječi, kasno formirala ili iskristalizirala. U davnoj rimskoj, iako veoma kulturnoj prošlosti — kojoj se još i danas mi divimo — postojalo je tek nekoliko prezimena. Ta su prezimena bila više rodovska nego obiteljska i ona se nisu mijenjala. Najpoznatije rodovsko prezime bilo je *JULIJE* iz kojeg, uz mnoge druge glasovite Rimljane, potekoše: Julije Cezar i car August. Po Juliju Cezaru i mjesec srpanj Rimljani prozvaše juli. Kod Rimljana bijaše veoma poznat i rod *JUNIJE* i po tom rodu lipanj prozvaše juni. — Jedan od naših najstarijih i najpoznatijih hrvatskih rodova bilo je rod *ZMAJ*. Odmah ističem da su naša stara rodovska prezimena najčešće bila imena životinja, kao: Vuk, Sokol, Oreb, Gavran itd. U pojedinim su se narodima stalna obiteljska prezimena formirala u razno vrijeme, a u nekim narodima sve do u najnovije vrijeme stalnih obiteljskih prezimena nije bilo, nego su se prezimena stalno mijenjala. Najčešće je ime očevo u genitivu ili posvojnom pridjevu na -ov, ili -ović, bilo prezime njegovu sinu. Tako je Ivan sin Petra bio Ivan Petrov ili Petrović, ali već unuk Petrov Jakov nije bio Petrović, već Jakov Ivanov ili Ivanović. Takvo se prezime stručno zove *PATRONIMIK*. Patronimik postaje tek onda obiteljsko prezime kad se ustalji u nekoliko generacija iste obitelji.

Gornjoj se pojavi — mislim — nitko u Dalmaciji ne treba čuditi, a pogotovo ne mi u Blatu, jer i danas vrlo često tako postupamo. Češće i danas rečemo: »Marija Marinova« ili »Jakica Stipetova« mjesto da ih nazovemo njihovim stvarnim obiteljskim prezimenom. Dapače, u Blatu se čuje: »Idem na Stipetovo«, odnosno »Na Žarkovo« umjesto da polju rečemo određeno ime, ili u najmanju ruku: »Idem u polje koje smo kupili u Stjepana Kalođere«, odnosno: »Idem u polje koje smo kupili u Emanuela Ostojića.« Vjerojatno je dobar dio prezimena i kod nas u Blatu bio već formiran u 15. st. Za neka prezimena iz 15. st. znademo, te su se čak i do danas sačuvala, ali su se ljudi tog vremena više služili genitivom očeva imena ili nadimkom nego stvarnim obiteljskim prezimenom. I danas, posve sigurno, za jedan određeni broj obitelji velik postotak osoba ne zna stvarno prezime.

Biti ću veoma konkretan: ne samo od običnih naših ljudi van domovine, nego čak i od jedne ustanove u Blatu primio sam jednom dopis adresiran: don Ivo Petković Gardenal. Nadimak su mi

znali, ali prezime nijesu. Zar se onda imamo čuditi da su u ona davna vremena, kad nisu postojali današnji, strogi, državni propisi u tom pogledu župnici, notari i ostali ljudi zapisivali osobe najčešće nadimkom ili patronimikom, a ne stvarnim obiteljskim prezimenom? Kratko rečeno: zapisali bi osobu kako su je svi redovito zvali. Tako, u Bratimskoj knjizi iz 16. st. čitamo da je pružila milodar: »Marija Cura«, ili kratko: »Damjan«. Ta je Marija iz 16. st. imala sigurno svoje prezime, ali nije isključena mogućnost da je pod tim »prezimenom« *CURA* bila poznatija nego pod svojim pravim obiteljskim prezimenom. Isto je tako posve sigurno da je imenom Damjan dotični muškarac bio dovoljno označen i obiteljsko prezime bilo je izlišno. U potvrdu ovoga mogao bih iznijeti mnogo stvari iz današnjeg vremena.

Obiteljska su se prezimena mijenjala i kad bi se neki patronimik ustaljio, to jest: postao stvarno obiteljsko prezime. Navest ću baš slučaj obitelji Nikole Ostojić. Otac biskupa Vida Ostojića iz početka 15. st. zvao se Ostoja Marinić. Biskup od očeva imena stvara patronimik Ostojić i u Katoličkom Šematizmu iz god. 1975. zaveden je kao: Vid Ostojić Marinić, samo je pogrešno upisano da je rodom iz Hvara. Kroz 15. i 16. st. taj im patronimik postaje stvarno obiteljsko prezime, jer se ustaljio. U Bratinmskoj knjizi koncem 16. st. nalazimo *Žarka Ostojić*. Od ovog Žarka formirat će se novi patronimik *Žarković* i tijekom 17. i 18. st. u maticama se tako najčešće i pišu. Doista, negda čitamo i Žarković alias Ostojić, ali susrećemo i samo Žarković. Ponovo u 19. st. opet imamo samo Ostojić. — Neke su obitelji tijekom stoljeća svoje stvarno prezima odbacile, a nadimak uzele i prihvatile kao obiteljsko prezime. Tako: *Bosnići* odbaciše prezime *Kovačić*, a *Padovan* i *Joković* odbaciše *Prižmić*. Ni ovome se ne moramo čuditi, jer i nedavno neke obitelji to učiniše putem zakona: *Anići* odbaciše *Marelić*, a neke obitelji *Kastropil* odbaciše to prezime i bivši im nadimak *Borovina* posta novo obiteljsko prezime.

Kako su nastajali nadimci i kako su se mijenjali, stvar je još zagonetnija. Neki su nastali nedavno, te ih možemo lako objasniti. Toliki stari nadimci, kao i prezimena, skoro su neobjašnjivi. Ovdje želim objasniti jednu stvar koja je u Blatu već u 17. st. — a možda i ranije! — postala neka zakonitost. Kad neki mladić »pođe za zeta«, to jest prijeđe u kuću svoje žene, donosi svoje prezime, ali prima nadimak svoje žene. Tako: Ivan Separović Burćina ženi Katu Petković Rišpulo i prelazi stanovati u kuću ženinu. Ta će se obitelj po našem nepisanom zakonu ubuduće zvati: *ŠEPAROVIĆ RIŠPULO*. Meni je to i shvatljivo. Mi u Blatu za nadimak imamo i talijansku riječ kazata = kuća i, budući da je dotični čovjek

došao u kuću svoje žene, sasvim je normalno da primi njezinu »kazatu«, to jest nadimak.

U Blatu nema skoro prezimena bez jednog ili više nadimaka i nekima je to neobično, a meni je osobno posve jasno. Kod nas su u stvari prezimena više rodovska nego obiteljska. Što, naime, ima neki Šeparović Burćina s nekim Šeparović Čičo?! Možda im je zajednički praotac po muškoj liniji bio pred više od 500 godina?! Doista, nadimci više naliče na stvarno prezime kojim želimo označiti neku obitelj. Zbog toga, nikakvo čudo da se oni kod nas najčešće upotrebljavaju; puno više nego prezimena.

Nakon svega gore rečenog, mogu mirne duše tvrditi da ni najmanje ne znači, ako neko prezime ne nalazimo spomenuto u ispravama XVI stoljeća ili ranije, da dotična obitelj na ovom terenu nije postojala, već da se njezino sadašnje prezime, ili nije bilo još formiralo, ili da dotična obitelj svojim pravim prezimenom u neki dokumenat, ili knjigu nije bila uvedena. Da nam sve ovo bude jasnije i uvjerljivije, navest ću »prezimena« (da li su to stvarno prezimena ili nadimci za ovu je stvar irelevantno!!) koja nalazim u Bratimskoj knjizi iz XVI st., a koja nakon 50 godina u maticama Župnog ureda Blato ne susrećem. Sva »prezimena« iz te knjige nisam uspio ni pročitati, jer je crnilo na nekim stranicama kroz 400 godina izblijedilo. Evo tih »prezimena«:

1. Baborović
2. Babun
3. Biljan
4. Bodul
5. Bradić
6. Brajak
7. Brajičić
8. Brakun
9. Bubriško
10. Bućurdilović
11. Burić
12. Cvitković
13. Čobić
14. Ćorković
15. Dušković
16. Fajtić
17. Gabrić
18. Garkošević
19. Glavić
20. Gril
21. Grušić
22. Kabanja
23. Kakak
24. Kasumović
25. Katko
26. Kobić
27. Korda
28. Kordić
29. Kudo
30. Kuhalić
31. Kulinja
32. Kuljalić
33. Kuljenac
34. Kunković
35. Jelin
36. Lucijan
37. Lupo
38. Ljutinojević
39. Maravić
40. Martić

41. Mihočević
42. Nogatić
43. Novak
44. Pelegrin
45. Pićarić
46. Pićenić
47. Pikulo
48. Plaćalo
49. Plušić
50. Polo
51. Radica
52. Radolja
53. Radovačić
54. Ragan
55. Raganović
56. Rajan
57. Rajanović
58. Ratko
59. Ratković
60. Škara
61. Šoljetić
62. Španjolić
63. Tabinja
64. Tomić
65. Veselić
66. Veseličić
67. Vesičić
68. Vangiković
69. Vidošević
70. Zujko
71. Zule
72. Žunjević.

Neka od ovih »prezimena« biti će dosta kasnije upisana u matice ovog župnog ureda kao nadimci, a neka se kao drugotni nadimci i danas čuju u govoru, a da nikad u matice od god. 1629. do danas nisu bila ubilježena. U nekima, pak, kao: Novak, Biljan i Španjolić možemo prepoznati buduća obiteljska prezimena: Novaković, Biljanović i Španjić. U Žunjević, pak, prepoznajemo slavenizirano prezime: Junijo, ali najveći dio gornjih »prezimena« potpuno je nestao. Nemoguće je dopustiti da bi u roku od 50 godina tolik broj obitelji izumro ili otselio. I sam se od sebe nameće zaključak: tolike obitelji, koje i danas u Blatu postoje, u Bratimskoj su knjizi iz 16. st. zavedene pod nekim drugim prezimenom ili nadimkom.

Pošto sam razložio postanak i mijenjanje prezimena, želim naglasiti da su župnici u Blatu redovito u matice zapisivali odakle je netko stigao, ako se radilo o došljaku koji je nedavno ovamo doselio. Vjerojatno je tako bilo i u drugim našim župama. Stoga, za obitelji koje ovamo doseliše od početka 17. st. znademo mjesto gdje su ranije obitavali. — Potomci plemićkih obitelji na ovom su otoku barem od 14. st., jer je godine 1399. došlo do *»Zatvaranja Velikog Vijeća«* i nitko kasnije u tu »kastu« nije mogao stupiti. — Obitelji, koje su jednoč među sobom dijelile polje-jezero Blato, potomci su pređa koji u 9. stoljeće doseliše ovamo s hrvatskim knezom *Mislavom.* On je to polje od starosjedilaca kupio i svojoj ga *sviti* ostavio. — Žaknići su potomci bjegunaca iz Salone, kao i obitelji Junijo, kojih više u Blatu nema. Većina Marinovića i Matulovići su samo ogranak roda Žaknić i prema tome i ovi su

po muškoj lozi potomci bjegunaca iz Salone. — S velikom vjerojatnošću za neke obitelji kao: Petković, Bosnić, Favro, Telenta možemo tvrditi da su ovamo stigli u 15. st. — S nekom vjerojatnošću za neke obitelji kao: *Andrijić, Vlatko, Nadilo i Sardelić* možemo barem pretpostaviti da su potomci prvih hrvatskih doseljenika na ovaj otok. Skoro je nemoguće i zamisliti da i danas u Blatu ima dosta potomaka bjegunaca iz Salone, a da ne bi bilo potomaka i prvih hrvatskih došljaka na ovaj otok.

PLEMSTVO OTOKA KORČULE

Da bismo stare blatske obitelji što bolje upoznali i da bismo konačno riješili koje je to plemstvo bilo na ovom otoku, jer se o tome malo pisalo i po mom mišljenju **posve pogrešno,** zaustavimo se najprije na plemićima ovoga otoka, iako danas nitko o plemstvu ne vodi računa, jer je toj kasti već davno mrtvačko zvono odzvonilo. — Marinko Gjivoje u svojoj knjizi (str. 47.) *»Otok Korčula«* piše: »Na Korčuli se bilo nastanilo uglavnom strano plemstvo (mletačko), koje se aklimatiziralo, umnožilo i tu živjelo vjekovima.« — Teško bi bilo čovjeku ovako nešto pročitati i u nekoj stranoj knjizi, a da je ovako mogao pisati jedan naš intelektualac, meni je posve neshvatljivo!! I mi smo tu njegovu tvrdnju mirne duše primili, a bilo koji stranac može nam dobaciti kako sami pišemo da je Korčula bila naseljena od mletačkog plemstva. Na tu njegovu postavku, tek nakon četiri godine, osvrnuo se dr Vinko Foretić, ali i previše neodređeno, a naši su ljudi četiri godine to čitali — a možda i danas netko to čita! — i sami sebe čitanjem uvjeravali kako je ovdje jednom bilo mletačko plemstvo.

Osvrćući se na takvo pisanje Marinka Gjivoje u *»Zborniku otoka Korčule«* br. II (str. 333.) dr Vinko Foretić piše: »Plemstvo u dalmatinskim gradovima nije udjelivao ni kralj ni kasnije Mletačka republika. Ono je nastalo postepeno u srednjem vijeku od uglednijih i moćnijih porodica. Plemićka prava uživali su plemići samo unutar svoje općine, smatrajući se samo plemićima svojega grada, a rjeđe se dešavalo da je poneki plemić bio ujedno i plemić nekog drugog grada. To što važi za druge gradove važi i za Korčulu. Plemstvo se u Korčuli formiralo tek konačno u 14. stoljeću i Mleci su to plemstvo god. 1420. priznali kao korčulansko plemstvo. Mletačka republika je kasnije nekim ljudima zaslužnim za nju udjeljivala naslov conte s nasljednim pravima. Tako su u Korčuli dobili naslov conte Španjići, koji su već bili korčulanski plemići. No bio je slučaj da su i pučani dobivali od Mletaka naslov

conte, ali samim tim nisu postajali plemići dotičnih gradova.« Tako doslovno piše dr Foretić i ni najmanje se direktno ne obara na tvrdnju Marinka Gjivoje da je korčulansko plemstvo bilo mletačko, a kamo li da otvoreno reče: to je plemstvo na otoku Korčuli bilo hrvatsko i samo ponekoji Romani, koji ovamo dođoše iz razrušene Salone.

Kao što sam već rekao, god. 1399. došlo je, za vrijeme hrvatsko-ugarske vladavine ovim otokom, do Zatvaranja Velikog Vijeća i nitko više nije mogao ni na jedan način pristupiti broju plemića, pa da je bio i najmogućniji i najbogatiji. Najprije ću navesti popis plemića iz god. 1420, jer u tim plemićima imamo pronaći pretke plemića iz druge polovice XVIII stoljeća. Vjerojatno je nekima od ovih 49 plemića iz god. 1420. loza izumrla, a možda su se nekima i potomci s ovoga otoka otselili, ali je isto tako sigurno da nijedan novi nije mogao biti pribrojen.

Evo imena plemića ovog otoka iz god. 1420:

1. Dobroslav Petrov
2. Franko Vidošev
3. Rafael Angelov
5. Obrad Dobroslavov
6. Lazarin Testa
7. Ivan Petrov
8. Ivan Junije
9. Marin Mišić
10. Stanko Obradov
11. Mate Obradov
12. Gabriel Angelov
13. Stanko Ivanov
14. Antun Martov
15. Ivan Obradov
16. Ivan Žaknić
17. Anđel Obradov
18. Antun Žaknić
19. Antun Grapše (Gubše)
20. Ivan Radomilić
21. Ostoja Marinić
22. Antun Kanos
23. Luka Stjepanov
24. Marin Sinković
25. Bogoš Marković
26. Stipko Marinić
27. Luka — njegov sin
28. Gabriel (Toma) Tomin
29. Franko Junije
30. Stjepan Junije
31. Marko Polate
32. Ivan Radošev
33. Cirijak
34. Vidoš Pavlov
35. Bogdan Radić
36. Petar Dobroslavić
37. Ivan Marinov
38. Miković
39. Mikula Ostoić
40. Mikula Draginić
41. Marko Marković
42. Juraj Kuršulović
43. Petar Šemanić
44. Kristofor Vidošev
45. Miše Marinović
46. Bogdan Maković
47. Vid Radomilić
48. Šimun M. Stjepanov
49. Antun Pervošević

Prije nego navedem prezimena plemića iz konca XVIII st., zapitajmo se koji bi od ovih mogao biti Mlečanin, odnosno koji od njih ima talijansko prezime? Od svih je 49 prezimena talijansko samo Testa i nije isključena vjerojatnost da je to neki Glavić — to prezime susrećemo u bratimskoj knjizi — čije je prezime talijanizirano. I čovjek se doista pita: usprkos stotinjak godina vladavine ovim otokom »dinastije« Zorzi, i usprkos tome što su Mlečani barem u dva navrata osvajali ovaj otok i pokušali nametnuti svoju vlast, ipak tu imamo u golemoj većini čisto hrvatska prezimena. — Imamo tri Junija, a o njihovu se rimskom odnosno salonitanskom podrijetlu ne može sumnjati, jer je malo vjerojatno da bi iz Rima bili direktno došli ovamo, a k tome u tim je obiteljima — prema Ostojiću — postajala tradicija da su iz porušene Salone došli na ovaj otok. Imamo i tri Žaknića, kojih hrvatsko prezime na -ić jasno govori o višestoljetnoj hrvatskoj vladavini ovim otokom, te je i njihovo prezime dobilo hrvatski oblik. Ipak tradicija, i to pismeno sačuvana u njihovoj obitelji, jasno govori o njihovu salonitanskom podrijetlu. — Imamo — da ne nabrajam — petnaest čisto hrvatskih prezimena na -ić, a ostalo sve samo hrvatska imena, i to većinom narodna: Obrad, Vidoš, Dobroslav, Bogoje, Bogdan itd. Kod ovih je valjda još bila jako živa svijest o rodovskoj pripadnosti i oni su označeni samo patronimikom. — Od petnaest hrvatskih prezimena na -ić do danas su se sačuvali: Ostojić, Berković, Marinović i Šeman. Netko bi mogao postaviti pitanje, kako je došlo u Blatu do prezimena Šemanić, koje danas glasi Šeman, a koje vrlo često susrećemo u anglosaksonskim zemljama, posebice u Londonu, ali u to ne želim ulaziti, već samo problem nabacujem. U našem jeziku Šeman = — Ljepotan. Od hrvatskih su obiteljskih prezimena u nedavnoj prošlosti izumrli Draginić i Radić, a što se s nekim dogodilo, kao :Marković, Kuršulović, Radomilić i Maković ne mogu reći. Najvjerojatnije su se njihova prezimena izmijenila, ali nije isključena mogućnost da su neki izumrli, a možda neki i s otoka otselili. U Bratimskoj knjizi, od god. 1550 pa dalje do god. 1576. nalazim gotova prezimena blatskih plemićkih obitelji: Stipković, Kunjašić, Tabain, Cetinić, Tulić i Prižmić. Ova su se prezimena sačuvala sve do danas, a njih u popisu iz god. 1420 nema, a posve je sigurno da su ova prezimena nastala od plemićkih obitelji iz god. 1420. Početkom XVII st., kad počinju Matice Župnog ureda, nalazim odmah na početku Prižmić alias Joković i Prižmić alias Padovan, da bi kasnije obiteljskog prezimena Prižmić nestalo, a bivši nadimci Joković i Padovan postaju nova obiteljska prezimena.

God. 1770. u Blatu imamo 81 plemićku obitelj. Navodim ih redom kako to nalazim u knjizi: »*Nobili abitanti... di Blatta*« (str. 203, 204. i 205.).

1. Juraj Joković
2. Antun Padovan
3. Nikola Prižmić pok. Antuna
4. Nikola Prižmić pok. Marina
5. Antun Prižmić pok. Nikole
6. Franko Prižmić pok. Nikole
7. Kuzma Joković
8. Antun Stipković
9. Petar Stipković
10. Juraj Marinović
11. Kuzma Marinović
12. Ivan Kunjašić
13. Lovre Berković
14. Juraj Tabain
15. Antun Tabain
16. don Antun Marinović
17. Franko Padovan
18. Antun Padovan pok. Petra
19. Antun Padovan pok. Kuzme
20. Vicko Padovan pok. Vicka
21. Jakov Cetinić pok.
22. Vicko Padovan pok. Marina
23. Vicko Padovan pok. Franka
24. Braća Padovan pok. Petra
25. Jakov Cetinić pok. Petra
26. Vicko Padovan
27. udova pok. Marina Prižmić
28. Marin Kunjašić
29. Braća pok. Antuna Tulić
30. Nikola Tulić
31. Jakov Tulić
32. Ivan Tulić
33. Ivan Prižmić
34. Marin Prižmić
35. Nikola Prižmić Nikole
36. Antun Prižmić
37. Marko Prižmić
38. Braća Žaknić pok. Franka
39. Braća Žaknić pok. Marka
40. Franko Žaknić pok. Marina
41. Franko Cetinić pok. Petra
42. Antun Matulović
43. Stjepan Cetineo
44. Marko Matulović
45. Franko Cetinić
46. Franko Šeman
47. Braća Ostoić
48. Nikola Ostoić
49. Ivan Stipković
50. Marin Cetinić pok. Ivana
51. Jerko Ševilo
52. Antun Cetinić pok. Marina
53. Jerko Šeman
54. Jakov Šeman
55. Ivan Cetinić Pensa
56. Marko Šeman
57. Ivan Šeman
58. Pavao Šeman
59. Braća pok. Franka Cetinić
60. Josip Marinović
61. Marko Marinović Salata

62. Franko Marinović pok. Ivana
63. Braća Marinović pok. Marka
64. Marko Marinović pok. Ivana
65. Juraj Tabain
66. Antun Žaknić
67. Ivan Marinović
68. Braća Marinović pok. Antuna
69. Ivan (Zanetto) Marinović
70. Petar Marinović
71. Braća pok. Ivana Šeman
72. Antun Matulović
73. udova Matulović
74. Braća pok. Marina Matulović
75. Antun Kunjašić
76. Braća pok. Marina Petris
77. Franko Žaknić
78. udova pok. Antuna Padovan
79. Juraj Cetinić
80. Marin Šeman pok. Ivana
81. Franko Cetinić Tale.

Koncem dakle XVIII stoljeća u Blatu je živjela 81 plemićka obitelj. Ne trebam dokazivati da nisu zavedene alfabetskim redom, već po smještaju u samom Blatu počevši od zapadne strane Malog Učijaka. U kojoj je kući pojedina od gore navedenih obitelji živjela i ne bi bilo teško odgovoriti. Možda se netko tim problemom pozabavi.

Evo sada iz iste knjige »*Nobili abitanti di Blatta*«... plemićkih obitelji, koje su u to vrijeme živjele u drugim naseljima ovoga otoka.

Korčula:

1. D. Jerko Arneri
2. Conte Nikola i Franko Španjić
3. Jakov Zimaelli
4. Mihovil Španjić
5. Franko i nećaci Appija Junija
6. Šimun Justo Tulić
7. Petar i Antun Biljani
8. Tulijo i Nikola Cetineo
9. Franko i Antun Zimaelli
10. Marko Mutulačić

Smokvica:

1. Braća Prižmić pok. Antuna

Žrnovo:

1. Franko Batistić
2. Petar Batistić
3. Nikola Batistić
4. Franko Batistić (sic! moje.)

Lumbarda:

1. Ivan Batistić
2. Franko Batistić

Na plemiće Blata, Smokvice, Žrnova i Lumbarde ne trebam se posebno osvrtati, jer se tu radi o čisto hrvatskim prezimenima. Možda je malo neobično kako je došlo do nadimka Padovan, koji

je kasnije postao obiteljsko prezime, a koje se tijekom 18. st. u Maticama najčešće piše *Padovanović*. Ovdje možda možemo nagađati, ali je posve sigurno da se ne radi o nekim plemićima koji bi se ovamo bili doselili iz *Padove*, jer su se ranije zvali Prižmić. Najvjerojatnije, netko je od njihovih predaka bio u Padovi i češće taj grad spominjao i dosjetljivi mu Blaćani brzo stvoriše nadimak Padovan.

Zaustavimo se sada malo na plemićima iz Korčule. Obitelj Arnerić ima svoje rodoslovlje od Dobroslava Petrova koji je god. 1420 bio rektor otoka. Po tom se Petru stvorio najprije patronimik Peruša, potom Piruzović, a tek u XVII st. po nekom članu te obitelji imenom Arnir nastalo je novo obiteljsko prezime Arneri ili Arnerić. (U Blatu su ih — barem što se ja sjećam — uvijek zvali Arnerić!!) Tako navode i Ostojić i Marinko Gjivoje. — Španjić, iako hrvatsko prezime ili barem dočetak, grana je obitelji Junijo, jer sam na par mjesta našao Španjić alias Junijo. Zbog toga nalazimo njihov kaštil u Blatu malo na zapad od prvotne župne crkve Sv. Jeronima i ne sudjeluju u podjeli polja Blata. Potomci su, dakle, bjegunaca iz Salone. — Biljani se prezime formiralo od imena Biljan koje nalazim u Bratinmskoj knjizi iz XVI st. Od kojeg je bivšeg prezimena potekao taj Biljan (pogledaj prezime Pirović!) sa sigurnošću nemoguće je odgovoriti, ali je posve sigurno ogranak hrvatskog plemstva, jer su sudjelovali u podjeli polja Blata. Ne samo župnik don Ivan Biljanović, nego i ta obitelj u XVII st. i početkom XVIII st. živi u Blatu. Ovdje se u Maticama pišu Biljanović, dok su u Korčuli svoje prezime malo talijanizirali poput Cetineo, koji je samo ogranak blatskih Cetinića. Da su Tulići u Korčuli također samo ogranak blatskih Tulića, ne trebamo za to trošiti riječi.

Za samu je ovu stvar najzanimljivije prezime Zimaelli. Tko je taj, odnosno tko su ti Zimaelli? U knjizi *»Per li nobili abitanti di Blatta«* (str. 161) nalazim također popis plemića ovog otoka i tu je označena god. 1770. U tom popisu mjesto Zimaelli piše Ismaelli, ali za braću Antuna i Franka — klesare — također mjesto Zimaelli stoji »Ismaelli detti Zmajko«. U popisu plemića iz god. 1420. ne nalazimo ni jedno od tih prezimena, pogotovo ne Ismaelli. U blatskim Maticama mrtvih prvi put nalazim to prezime god. 1638. gdje se spominje Pasquale Ismaelli. Po ovom imenu stvorio se patronimik Paskvale ili Paškvalović koji je često zaveden i u pisanim dokumentima. Tko su, dakle, ti Zimaelli, Ismaelli, Zmajko, Paškvalović?! Nije li upravo kod njih ostalo sačuvano rodovsko prezime Z M A J!!?

Još se i danas u Blatu čuje uzrečica: »A uhvatio si se to za Paškvalovu prejicu (alku!)?« Taj izraz označuje obitelj silno bogatu, moćnu i uglednu. Ta prejica, koja je jednom krasila vrata te plemićke obitelji u Korčuli, bila je sama za sebe pojam, te ju je pred cca 100 godina Franko Kalogjera kupio i ona se danas čuva kod njegovih potomaka u Blatu. — Kao mladom svećeniku često puta mi je msgr. don Pero Franulović pričao kako je na istok od Velih Zlinja do »križa« (raskršća!) prema Krtinji pa sve do Sv. Vida jednom bio posjed Arnerića, a između Velih i Malih Zlinja prema Učijacima i prema vrhu Vele strane posjed Paškvalovića i kako je na njihovu terenu sagrađena Župna crkva, a na zapad od Malih Zlinja velika parcela Marinovića. Te se stvari i danas mogu čuti u Blatu od postarijih osoba. Arnerićev mi je posjed i Marinovića bio jasan. Marinovići i danas žive u Blatu i njihov sadanji i bivši posjed još je uočljiv, a nešto je slično i s Arnerićevim posjedom. Nejasno mi je bilo tko je taj glasoviti Paškvale i ta još znamenitija njegova »prejica« (alka!), ali donedavno — na žalost moram priznati! — o tome nisam razmišljao.

Da li se prezime Ismaelli pojavilo već u 16. st., za samu ovu stvar nije presudno. To prezime ne nalazimo u popisu plemića iz god. 1420, a posve je evidentno da nas Zimaelli potsjeća na riječ *ZMAJ* s talijanskim dočetkom. Za braću Franka i Antuna Zimaelli piše da ih narod zove *ZMAJKO*. Dugo bi bilo kad bih iz dokumenata, koje nalazim u onih sedam knjiga, išao citirati gdje sve nailazim na ime Zmajko. U knjizi *Nobili abbitanti di Blatta*... (str. 79) u dokumentu iz god. 1670. spominje se don Antun Zmajko i naglašava se da je plemić iz Korčule.

Evo i jedne veoma zanimljive stvari iz Ostoićeve knjige *Vela Luka* i najbolje će biti da stvar citiram: »Da dovršim ovo poglavlje, ostaje još da naznačim, koje su najstarije građevine u Veloj Luci, a koje se do danas održavaju. Prva je jedan kaštio sa susjednom magazom, koji je bio svojina korčulanskih plemića Ismaelli. Sada ga je stekao Joković. Na južnom dijelu uklesan je u kamenu grb Ismaelli sa ovim tisućljećem: M L D XXXX = 1490.

Ovoj kući pripadala je obližnja crkvica Sv. Vincenca Fererija. Ustupljena je s patronatom od jednog Ismaelli knezu Mletačke republike. On ju je predao obitelji Tulić. Po nasljedstvu pripadala je Ševilu. Njegova žena Angelina pod istim naslovom pustila je istu crkovinarstvu Vele Luke. U toj crkvici bio je jedini oltar u Veloj Luci sve do gradnje župne crkve, kako svjedoči hrvatska ploča postavljena poviše vrata, a sastavljena od sadašnjeg župnika vlč. Jokovića. Natpis glasi: 1589 Sergije plemić Zmajko sagradi.

Od sastave kapelanije 1819 do sagrade cerkve svetoga Josipa Lučanom za Bogoštovlje služila je.« — Ta ploča postavljena pred sto i trideset godina i danas se na crkvi nalazi. — Za vlč. Jokovića još u prošlom stoljeću bilo je jasno da su Ismaelli sama *ZMAJKO.*

Marinko Gjivoje pišući o Crkvi Gospoje (Madonine) u svojoj knjizi *Otok Korčula* (str. 309.) veli: »... Ovu crkvu »super plateam« darovao je biskup Malumbra god. 1483. kanoniku Antunu Ismaelliju kao »jus patronati«, te je inicijativa za njezinu daljnju gradnju potekla od ove obitelji, koja se u nekim dokumnetima naziva i *ZMAJEVIĆ...«* — Opat Matijaca u svojoj knjizi: *Povijest Bratovštine Sv. Roka u Korčuli«* na str. 128 navodi kao prvog geštalda iste bratovštine: Nikolu Ismaelis (Zmajko). Treba li nam još nešto?

Iz svega gore rečenog slijedi da je hrvatsko prezime za Ismaelli bilo Zmajko ili Zmajević i da je tijekom 15. ili 16. st. talijanizirano. — Ovim, međutim, nisam još ovu stvar završio.

Nitko se do sada nije ozbiljnije pozabavio pitanjem odakle su stigli Zmajevići u Njeguše i potom se prebacili u Kotor, da bi se Andrija Zmajević oženio Peraštankom Anđušom Marka Ivana Krstova. Od te obitelji potekoše dva nadbiskupa: *Andrija, nadbiskup barski,* i *Vicko,* najprije također *nadbiskup barski a potom zadarski.* Po njemu se i danas sjemenište u Zadru zove: *»ZMAJEVIĆ«.* Nadbiskup Vicko imao je i brata Matiju, *admirala ruske flote u vrijeme cara Petra Velikog.*

Zmajevići u Boki Kotorskoj izumriješe, ali u Blatu i danas žive veoma mnoge obitelji Petkovića i kod svih njih, kao i u čitavom Blatu, živa je još predaja da **u Blato »na ZMAJKOVO« stigoše iz Boke Kotorske.** Ima u toj tradiciji i legendi koje govore o lađama, o ulovu ribe i mladoj djevojci koja se zaljubila u lijepog Petkovića... Te lijepe legende pustimo po strani i istaknimo da bi i slijepac vidio da su Petkovići zauzeli jedan dio *centralnog dijela Blata, koji je pripadao rodu ZMAJKO.* I, dok su Bosnići morali tražiti mjesto gdje će si sagraditi kuću i raspršeni su po svim dijelovima Blata, a Telenta, Favro, Gugić i Milat morali su krenuti na krajnji zapad ili istok Blata, Petkovići su grupirani na jedno u centralnom dijelu Blata na posjedu »Paškvalovom« = »Zmajkovom« = Zmajevića. — Petkovići, dakle, iz Boke Kotorske u Blato na Zmajkovo, a Zmajevići iz Blata u Boku Kotorsku.

Već smo govorili o tome kako se plemstvo nije prenosilo u drugi grad i Zmajevići došavši u Perast uključili su se u bratstvo Perojevića. Ovi su za grb imali dva prekrižena pera. Tom grbu Perojevića Zmajevići dodaše svoj »specijalitet«: zmaja, a kao došljaci morali su se uključiti u jedno bratstvo.

I, dok su Zmajevići u Boki Kotorskoj mogli samo u grb Perojevića dodati svoj simbol: zmaja, ZMAJEVIĆI na ovom otoku imaju za grb dva ZMAJA koja nasrću na kulu. — Ovdje još samo napominjem da su Ostojići, ogranak roda Zmajko, imali za grb dva zmaja koji odbijaju napad na kulu. Možda se uskoro neki heraldičar pozabavi i našim grbovima.

Pogledaj rod Petković!

I sad je, mislim, stvar jasna! U 9. stoljeću postojao je jaki plemićki rod Zmaj, koji je pretežno živio oko *Gornjeg Muća,* te se ovo mjesto u srednjem vijeku po tom rodu zove i *ZMAJEVO.* Tu je u drugoj polovici 9. st. i hrvatski knez *Branimir* imao svoju zadužbinu, jer se već ranije hrvatska prijestolnica iz sjevernijeg grada *NINA* povukla na jug prema Biaćima.

U prvoj polovici 9. stoljela dolazi na ovaj otok knez *MISLAV* i osvaja ga. Da li s borbom ili mirno, za sada nemoguće je odgovoriti. S njim dolaze i novi naši doseljenici: pučani i plemstvo. Svo je to plemstvo najvjerojatnije bilo od roda Zmaj. Pučani i plemići, svi koji s njime dođoše, to su *»primates Craljeviciarum«,* koji su međusobno dijelili polje Blato, jer ga je njihov *»rex et princeps« = »kralj i prvak« kupio od plemića starosjedilaca.* Iz ove riječi »princeps« = »prvak« trebalo bi zaključiti da je i knez Mislav bio od roda Zmaj.

POTOMCI DOŠLJAKA S KNEZOM MISLAVOM

Knez Mislav došavši na ovaj otok sa svojim ljudima: plemstvom i pučanima našao je na ovom otoku starosjedioce Romane, od kojih je kupio polje-jezero Blato, potom bjegunce iz Salone i prve hrvatske došljake iz 7. st. Točnije rečeno: potomke starosjedilaca, bjegunaca iz Salone i prvih hrvatskih doseljenika. Da je našao potomke prvih hrvatskih doseljenika iz 7. st. govori nam i prvotna hrvatska crkva Sv. Križa, identična po tlocrtu crkvi Sv. Jeronima, kao i »Ostojićeva kronika« u kojoj se spominju hrvatski nazivi kao: Gradina, Sveti Visko, Bradat itd. Potomci bjegunaca iz Salone bili su grupirani na zapad od »prve župne crkve u Blatu«, to jest prvotne crkve Svetog Jeronima. Kao i kod ostalih malih antičkih citadela i ovdje smo crkvi na zapad imali groblje, a potom stojne kuće. Posred citadele bila je glavna ulica — »cale larga« — koja je i sada uočljiva — »Pulentin dvor.« — Prvi se

hrvatski doseljenici smjestiše na zapad crkvi Sv. Križa i tu nećemo naći ni jedne plemićke obitelji: ni romanske ni hrvatske, jer se u 7. stoljeću hrvatsko plemstvo još nije bilo formiralo. — Sav ostali prostor Blata zauzeše »primates Craljeviciarum«, to jest doseljenici s knezom Mislavom. Nemoguće je danas raspravljati da li je i ovaj teren knez Mislav kupio novcem poput polja-jezera Blata ili ga došljaci zauzeše silom. Činjenica je međutim posve očita da sav prostor današnjeg Blata osim dviju prvih blatskih citadela zauzeše došljaci s knezom Mislavom.

Prošlo je više od 1100 godina otkako je ovamo došao knez Mislav s hrvatskim plemstvom i pučanima i mnogo se toga izmijenilo tijekom više od jednog milenija. Mnogi su se ratovi i borbe vodile, a i mnogi režimi izmijenili. Na ovom su otoku našli starosjedioce Romane, bjegunce iz Salone i prve hrvatske došljake na ovaj otok. Kasnije su tijekom više od jednog milenija dolazili na ovaj otok i drugi ljudi iz raznih dijelova naše domovine. Svi su oni skupa živjeli, jednim jezikom govorili i međusobno brakove sklapali. Barem od 17. stoljeća pučanke su se udavale za plemiće i plemići su uzimali pučanke za žene i od svih njih stvorio se samo jedan narod ovog otoka. Mnogi Romani tijekom stoljeća dobiše hrvatsko prezime na -ić, kao Žaknić, Španjić i Žunjević, a neki naši iz oportunističkih motiva svoja su prezimena talijanizirali, kao Ismaelli i Arneri. Usprkos tome imena obitelji, koje stigoše s knezom Mislavom, ostaše zapisana — ne doista na papiru ili pergameni — već u posjedu polja Blata. Uostalom, da su bila zapisana slovima na papiru, nitko danas ne bi mogao odgonetnuti kojih su to obitelji daleki pradjedovi došli ovamo u 9. st. budući da se prezimena mijenjaju. Na ovom su otoku bili starosjedioci Rimljani i prije dolaska bjegunaca iz Salone, a to nam potvrđuje i ranokršćanska bazilika ispod temelja današnjeg Sv. Kuzme i Damjana i **nedavno otkriveno antičko-rimsko naselje uz GOSPU OD POJA**, i oni su posjedovali polje Blato. I, kad je hrvatski knez MISLAV od njih kupio to polje — *o čemu nam govori »Ostojićeva kronika«* — on ga je svojoj sviti poklonio. **Nitko, stoga, od bjegunaca iz Salone, ni prvih ni kasnijih hrvatskih došljaka, nije imao udjela u podjeli polja-jezera Blata. Nitko, naime, prema nepisanom zakonu nije mogao ni na jedan način to svoje pravo ustupiti drugome bilo da je s ovog otoka otselio, bilo da mu je muško koljeno utrnulo. Kćerke-baštinice nisu dobivale pravo na to polje!** I zato Petkovići, koji dođoše »na Zmajkovo«, zauzeše i primiše njihov posjed u samom Blatu i po ostalom dijelu otoka, ali ne dobiše pravo na polje-jezero Blato, te se u sporovima oko istog polja pojavljuju kao nepristrani svjedoci. Polje se Blato redovito dijelilo svake sedme godine i svaki bi suvlasnik dobio jednak dio. U tom su plemići i pučani bili izjednačeni, a koliko će biti velika parcela (»STUP«) zavisilo je od broja suvlasnika. *(Parcele na polju Blatu zvale su se »stup«, jer je međaš bio drveni stup koji je stršio iznad površine vode!)* Redovito je broj suvlasnika bivao veći i stoga parcele manje, ali se negda zbog neke epidemije itd. moglo dogoditi i obratno. **God. 1846. 206 blatskih obitelji međusobno je podijelilo polje Blato.** — Gornje su nam stvari poznate iz pisma Nikole Oostojića, sindika, Preturi u Korčuli god. 1847. Pisma su publicirana u *»Compendio storico ...« str. 110.*

Prije nego nabrojim, bar za sada poznate, te stare blatske obitelji, moram istaći da mi je u tom pogledu najviše koristila knjiga *»Per li fratelli Faurović-Talenta«* koju je bez sumnje sastavio i dao tiskati u Veneciji neumorni **don Franko Telenta**, glavni agens u parničenju obitelji Talenta s posjednicima polja Blata. U toj je, naime, knjizi uporni i pedantni don Franko iznio 17 shema rodoslovlja blatskih obitelji, u kojima bjelodano osporava nepristranost svjedoka zbog njihove rodbinske povezanosti s posjednicima polja. Iz tih sam shema saznao ne samo posjednike, nego i one — a to je za samu ovu stvar isto tako važno! — koji posve sigurno nisu bili posjednici.

Na temelju tih rodoslovlja evo prezimena posjednika polja-jezera Blata:

1. Prižmić
2. Stipković
3. Šeman
4. Kunjašić
5. Marinović
6. Žanetić
7. Franulović
8. Šeparović
9. Gavranić
10. Ostojić
11. Žanetić (Boroje)
12. Tulić

Budući da su Padovan i Joković samo otcijepljene grane roda Prižmić, i te su obitelji bile posjednici polja Blata.

U istoj knjizi, str. 5, 15. i 20. nalazim da su nastupali, kao vlasnici i dijelitelji polja Blata, slijedeći:

1. Arneri
2. Tulić
3. Kunjašić
4. Seman
5. Ševilo
6. Draginić
7. Mirošević
8. Bačić
9. Boroe
10. Žanetić
11. Kršinić
12. Ismaelli
13. Glavočić
14. Rušević
15. Padovan

U arhivu Nikole Ostojića, u poziciji »Blato«, našao sam jedan dokumenat na kojem su navedeni dijelitelji polja Blata od god. 1600. do god. 1846. U lijevom uglu istog dokumenta piše »Copia«, a po rukopisu mogu zaključiti da je sam Nikola Ostojić učinio taj prijepis. Na tom su dokumentu navedeni dijelitelji polja za slijedeće godine: 1600, 1625, 1656, 1673, 1682, 1691, 1709, 1716, 1723, 1734, 1743, 1750, 1764, 1775, 1783, 1793, 1806, 1813, 1821, 1828, 1837. i 1846. — Vjerojatno su djelitelji iz nekih godina ostali nepoznati i zato ni godinu diobe ne nalazimo na ovom dokumentu. Međutim, na temelju istog dokumenta možemo zaključiti da je vremenski razmak između dviju dioba negda bio i dulji od sedam godina. Tome je mogao biti uzrok u nekoj zapreci, ili možda radije, što se broj posjednika istog polja nije izmijenio, te je nova dioba bila suvišna.

Zadnja dioba polja-jezera Blata bila je god. 1846. Austrijska vlast zabranila je daljnju diobu polja-jezera Blata i tek od tada vlasnici su mogli svoje parcele *(»stupe«)* otuđiti. Budući da je dobrim dijelom godine to polje bilo pod vodom, parcele na njemu nisu predstavljale naročitu vrijednost. I tada, toliki bivši neposjednici »za mali novac« domogoše se mnogih parcela. Probijanjem tunela god. 1911. i isušivanjem polja vrijednost je parcela odjednom strahovito porasla.

Diobu polja-jezera Blata vršila su četiri plemića i tri pučanina. Od četiri plemića tri su bila iz Blata, a jedan iz Korčule. Dakle, isti omjer kao i kod nošenja »baldahina« u Korčuli. Od korčulanskih plemića sudjeluju: Arnerići, Ismaelli, Kanavelić i Biljani. Od blatskih pučana redovno je jedan Mirošević. Oduzelo bi dosta prostora navoditi prezimena kod svake gore navedene diobe. Stoga, evo najprije prezimena plemića, a potom pučana, koji su gore navedenih godina dijelili polje-jezero Blato.

Plemići:

1. Arnerić
2. Ismaelli
3. Draginić
4. Šeman
5. Ševilo
6. Cetinić
7. Ostojić
8. Prižmić
9. Marinović
10. Tulić
11. Kunjašić
12. Berković
13. Stipković
14. Biljanić
15. Dapačić
16. Grušić

Da li su dva posljednja izumrle obitelji ili im se tijekom stoljeća prezime izmijenilo, za sada mi je nepoznato:
Pučani:

1. Mirošević
2. Žanetić
3. Bačić
4. Šeparović
5. Rušević
6. Sokol
7. Glavočić
8. Gavranić
9. Franulović
10. Lušica (Borovina)
11. Kršinić
12. Fajtić i
13. Ilijaš

Što rekosmo za dvije posljednje plemićke obitelji, vrijedi i za dvije posljednje pučke obitelji. Smatram skoro sigurnim da Kršinići iz Blata krenuše u Lumbardu gdje i danas neki žive.

Iz knjige *»Per li divisori del Prato Grande di Blatta«* (str. 212.) saznajemo da je i naš pjesnik *PETAR KANAVELIĆ* god. 1691. (i to kao prvi!) bio djelitelj polja Blata. Na toj strani kao suvlasnik polja Blata zapisan je i *IVAN VIDOŠ*. Dakle, i ove dvije obitelji bile su potomci došljaka na ovaj otok s knezom Mislavom.

Neke sam stvari malo duplicirao, a mogao sam i mnogo više, da sam naveo sva mjesta iz gore spomenute knjige *»Per li divisori...«* gdje se spominju djelitelji i suvlasnici ovog polja. Ovako sam postupio da vidimo kako se sve to savršeno slaže. Iz istog razloga sa strane 162. knjige *»Nobili abitanti...«* navodim prezimena »najstarijih blatskih pučkih obitelji i njihov broj:

1. Žanetić = 10 obitelji
2. Šeparović = 10 obitelji
3. Bačić = 8 obitelji
4. Gavranić = 6 obitelji
5. Franulović = 6 obitelji
6. Rušević ili Novaković = 3 obitelji
7. Glavočić = 2 obitelji
8. Mirošević = 1 obitelj
9. Sokol = 3 obitelji

Iako smo u to vrijeme u Blatu imali mnoge obitelji prezimena Petković i Bosnić, one nisu uvrštene među najstarije blatske pučke obitelji, već upravo one koje su sudjelovale u podjeli polja-jezera Blata. I pred dvjesta godina bilo je, dakle, jasno bez obzira na njihovo brojno stanje da te pučke obitelji spadaju među najstarije. Ne znam kako je izostavljena obitelj *BOROVINA-LUŠICA.*

40% STANOVNIKA S OBITELJSKIM STAŽEM U BLATU OD PREKO 1.100 GODINA

Već smo ranije vidjeli da je god. 1770. u Blatu živjela 81 plemićka obitelj i ustanovili smo da su to manjim dijelom potomci bjegunaca iz Salone kojih obiteljski staž na ovom mjestu iznosi danas preko 1350 godina. Daleko većim dijelom te su plemićke obitelji bili potomci plemića koji su došli na ovaj otok s knezom Mislavom, a njihov obiteljski staž danas iznosi preko 1.100 godina. Ovim posljednjim moramo bezuvjetno pribrojiti malo prije navedenih 49 obitelji kao i obitelji *BOROVINA*, jer smo ranije vidjeli da su i oni sudjelovali u podjeli polja-jezera Blata.

Već smo istakli kako je skoro nemoguće zamisliti da i danas imamo u Blatu potomaka bjegunaca iz Salone, a da ne bi bilo potomaka prvih hrvatskih došljaka koji su stigli na ovaj otok u 7. i 8. st. Nažalost njihov identitet danas još ne možemo odrediti.

God. 1770. Blato ima 336 obitelji: 81 plemićku, 49 prije spomenute i prema knjizi: »*Nobili abitanti*...« (str. 162) još 206 pučkih obitelji. Mislimo da je posve prihvatljiva pretpostavka da je od ovih 206 pučkih obitelji barem dvadesetak obitelji vuklo svoje podrijetlo od prvih hrvatskih došljaka i tada slijedi zaključak: u Blatu je god. 1770. bilo cca 40% obitelji s obiteljskim stažem u ovom mjestu od preko 900 godina. I danas je omjer obitelji približno jednak i slijedi zaključak: *U Blatu danas živi 40% stanovnika s obiteljskim stažem od preko 1.100 godina.*

NEPOSJEDNICI POLJA-JEZERA BLATA

Postoji velika vjerojatnost da sam uspio otkriti **sve posjednike polja Blata** i na taj način sve rodove kojih su daleki preći stigli na ovaj otok u 9. st. s knezom Mislavom. Međutim, neposjednici su mogli stići i ranije i kasnije. U to će nas uvjeriti slijedeći podatak iz knjige »*Per li fratelli Faurović-Talenta*«. Na temelju prije spomenutih rodoslovlja u toj knjizi sa sigurnošću znademo da nisu bili posjednici istog polja, jer nastupaju kao nepristrani svjedoci, slijedeće obitelji: *Žaknić, Petković, Matulović, Andrijić, Dimitri, Donjerković, Letis i Španjić.* Na strani 10. i 39. iste knjige čitamo da su nastupili kao nepristrani svjedoci, dakle neposjednici, i ovi rodovi: *Sardelić, Bosnić i Žuvela.* **U ovim podacima sve je značajno:** nisu posjednici polja Blata Petkovići, iako su došli na posjed *ZMAJKA*, jer se pravo na to polje po nepisanom zakonu nije moglo prenijeti na drugoga. Nisu posjednici ni *BOSNIĆI*, kojih prezime jasno govori da su ovamo stigli u 15. st. iz Bosne, kao ni splitska obitelj *LETIS (notar!)* koja je ovamo stigla najvjerojatnije u 17. st. Značajno je nadasve da nisu bili suvlasnici polja Blato *ŽAKNIĆI* za koje pozitivno iz arhivskog dokumenta znademo da su potomci bjegunaca iz Salone, kao ni *ŠPANJIĆI*, ogranak roda *JUNIJO*, također potomci bjegunaca iz Salone. Isto se može reći, kao što ćemo kasnije vidjeti, i za *Matuloviće*. Zanimljivo je da nisu bili posjednici polja Blata ni: *ANDRIJIĆI* ni *SARDELIĆI*, a za njih na temelju njihova prvotnog smještaja u Blatu možemo barem naslućivati da su potomci prvih hrvatskih došljaka na ovaj otok.

FEUDALNI SUSTAV I »DITTA«

Iako smo na ovom otoku imali plemiće i pučane, ipak ovdje nije bilo tipičnog feudalnog sustava kakav je vladao u nekim drugim krajevima naše domovine. To su zapazili i kazali i drugi prije mene. Posve je sigurna činjenica da su neki plemići posjedovali velike komplekse zemljišta, koje oni sami nisu obrađivali — a nisu ni mogli! —, nego su na njima imali neku vrstu napoličara, koji su imali i nešto vlastite zemlje. O kmetstvu u punom značenju riječi na ovom otoku ne može biti ni spomena!

Također je istina da su neke pučke obitelji, posebice Mirošević i Donjerković, a kasnije Bosnić Bruk i Petković Kovač, bile veleposjedničke i na njihovim su zemljištima kao napoličari radili i potomci plemićkih obitelji. I ovdje se, dakle ispunila ona Gundulićeva — vječno stara i nova! — istina:

Kolo sreće uokoli — Vrteći se ne prestaje
Ko bi gori sad je doli — A ko doli gori ustaje.

U svakom, pak, rodu plemićkom i pučkom redovito imamo jedan ogranak koji se bogatstvom ističe nad ostalim. To i danas u Blatu zovu »ditta«, a ne — kako se pisalo — da li je netko plemenite krvi. Uostalom, ta riječ talijanskog podrijetla ima korijen u latinskoj riječi dives = bogat. Pogledajmo samo u plemićke obitelji i brzo ćemo se uvjeriti da sve nisu bile »ditta«, kao i to da neke pučke obitelji i danas smatraju »dittom«.

U četiri stoljeća — od 9. do 13. — došlo je do raslojavanja plemstva na bogate i siromašne. I samo bogatim plemićima, da neposrednije sudjeluju u »dijeljenju pravde«, i bogatim pučanima, da budu oslobođeni tereta pučana u Blatu, ekonomsko je stanje dopustilo da se presele u Korčulu. Pogledajmo ponovo u popis ple-

mića iz god. 1770. i smjesta ćemo se i u to uvjeriti. — Raskošan život i nerad učinio je svoje, te se i na njima ispunila — vječno stara i nova — ona *Gundulićeva: »A u visocijeh gora vrhe najprije ognjeni trijes udara.«* — I ovdje se u nas do u tančine obistinilo ono što NAZOR pjeva u »ŠIKARI«: *»Mre naša šuma... Naš drevni lug, naš sveti gaj iščezava. Gdje šireć krošnju jaki — Stajahu džini u dubljini s nogama, — A gdje s glavom u oblaku... Baš svuda, svuda: nizak, dračav, gust — Puk nov se našo sada...«*

I nestade naših, ne samo kraljevskih i kneževskih obitelji, nego i tolikih »Paškvalovića«, »Španjića«, »Kanavelića« i tolikih, tolikih drugih. Ostade, pak, obični »puk Božji« u tolikim »Sardelićima«, »Šeparovićima«, »Padovanima«, »Cetinićima«, »Prižmićima« itd, itd. — I nije badava kralj David molio Gospodina: »Bože, ne daj mi bogatstva, ni siromaštva, već mi udijeli samo onoliko koliko je življenju mojem potrebito.« **I ova se »stara pjesma« i danas ponavlja, ali puno bržim tempom!!**

PUČKE KONGREGACIJE

Od najranijih vremena do god. 1254, kad je ovim otokom zavladao Marsilije Zorzi, plemstvo i pučani zajednički su rješavali sudbinu ovog otoka na javnim saborima kojima je predsjedavao *Rector* izabran od istog sabora. Takve sabore tijekom 13. i 14. st. dokida postupno dinastija Zorzi i dolazi do formiranja *Velikog vijeća* u kojem su sjedili samo plemići. Istom vijeću predsjeda knez i njega od god. 1420. imenuje Mletačka vlada. Pučani ovog otoka takvim stanjem nisu bili zadovoljni i oni god. 1444. održavaju svoj vlastiti Sabor. *Franko Foscari* — dužd mletački — naređuje knezu Korčule neka sve poduzme da se sličan sabor ne bi više održao — *»quod dictum Concilium novum contra Concessiones Nostras et consuetudines solitas, non congregetur.«* Sabor pučana Foscari naziva *»res inhonestissima«* — *»stvar veoma nečasna.«* U istoj naredbi dužda Foscari nije navedeno gdje se Sabor održao. *(Confr. Nobili abitanti...* str. 7. 8.)

Usprkos tako oštroj naredbi mletačkog dužda, mletačka vlast popušta i pučani dobivaju svoje prokuratore. Oni po mom mišljenju dosta naliče pučkim tribunima *(»tribuni plebis«)* iz vremena Rimskog carstva. O ovoj stvari u *Zborniku otoka Korčule br. 3 (str. 30. piše dr Foretić:* «Uz sva protivna nastojanja plemstva puk je uspio napokon, da mu je mletačka vlast priznala pravo da se sastaje u posebnoj pučkoj skupštini takozvanoj *kongregi* i da bira kao svoje branitelje takozvane prokuratore. Ne znamo točno kada

je pučka skupština počela postojati kao pravno priznato tijelo, ali postoji već god. 1512. i sastaje se u crkvi Svih Svetih u gradu.« Iako je i plemića i pučana bilo mnogo više izvan Korčule, ništa nas ne iznenađuje da je Mletačka vlada odredila da se iste održavaju u Korčuli. Na taj način i *kongrege* su bile pod jačom i neposrednijom kontrolom mletačke vlasti. Uostalom, nije baš bilo ni lako u ona vremena otići u Korčulu, jer nije postojala ni asfaltirana cesta ni autobus. Ništa čudno da je relativno manji broj pučana mogao sudjelovati na tim *kongregama,* što je i vidljivo iz kongrege održane dne 27. prosinca god. 1792. *(Confr. Nobili abitanti... str. 234. i 235.).* — Ako su prokuratori siguran znak postojanja i održavanja kongresa — a mislim da, doista, jesu —, onda je mletačka vlast malo nakon onog pučkog Sabora iz god. 1444. dopustila *kongrege* i stavila ih pod svoju kontrolu. Godine, naime, 1467. otiđoše u Veneciju Nikola Lušica i Andrija Glavočić — *prokuratori pučana* — sa svojim advokatima i od mletačkog dužda zatražiše da dokine plemstvo po mjestima, budući da su to ljudi nepismeni i rade poput njih manualne poslove. Istovremeno i plemići Blata upućuju svoje predstavnike — Jakova Žaknića i Petra Rapačića. Ovi su dokazivali kako su njihovi preði od pamtivjeka sjedili u Velikom Vijeću i stoga je pravo i pošteno da tako bude i u buduće. Mletački dužd Kristofor Mauro bio je neumoljiv na molbe plemića i nalaže da se to plemstvo dokine. *»... dictos Nobiles... eijiciendos esse a Concilio...« (Nobili abitanti...* str. 139.) — Vrlo je vjerojatno tom poslamstvu pučana »kumovalo« bogato plemstvo, koje se bilo preselilo u Korčulu, i sama mletačka vlast, koja je malo potom tu naredbu dužda Kristofora povukla, jer je staro i isprobano načelo *»duobus litigantibus tertius gaudet«* — *»kad se dva svađaju treći uživa.«* — Iz gore rečenog, posve je evidentno da prokuratori pučani postoje već dvadesetak godina nakon *»Pučkog Sabora«* iz god. 1444. i vrlo vjerojatno malo nakon njega mletačka vlast *»zrelo razmislivši«* dopušta kongrege i naređuje da se održavaju u Korčuli.

PRAVA I DUŽNOSTI PLEMIĆA I PUČANA U BLATU

Previše bi dugo bilo iznositi kako su prava plemića u Blatu tijekom stoljeća varirala. Većinu čitalaca sigurno zanima koje su to razlike u našem Blatu bile između ta dva staleža i stoga ću iznijeti razlike u pravima i dužnostima među plemićima i pučanima iz kraja Mletačke republike, a to znači za ovaj otok malo prije dokinuća plemstva.

Godine 1769. krenulo je iz Blata u Veneciju poslanstvo pučana sastavljeno od tri prokuratora: *Jerka Žanetić pok. Marina, Ivana Petkovića sina Antuna i Ivana Franulović sina Antuna* sa željom da Mletačka vlada dokine što više »starih pravica« (*»diritta«*) blatskim plemićima. Malo nakon njih kreće iz Blata u Mletke poslamstvo plemića sastavljeno od triju sudaca Male Kurije u Blatu: *Antuna Cetinić Petris pok. Marina, Franka Draginić pok. Marka i Marka Žaknić pok. Nikole* sa zadatkom da Mletačka vlada plemićima što više starih privilegija potvrdi.

Taj spor Mletačka je vlada riješila svojom naredbom od 30. ožujka 1770. god. i u njoj iznosi prava i dužnosti plemića i pučana u Blatu. Ista se naredba nalazi u knjizi »*Nobili abitanti*...« na str. 199, 200. i 201. Donosim je u svojem prijevodu, jer smatram da ćemo na taj način najbolje upoznati razlike u pravima i teretima plemića i pučana u našem mjestu, barem iz kraja Mletačke republike. Vjerujem da će se i drugi složiti s mojim mišljenjem da su prava plemića u ranijim stoljećima bila veća i da su pučani sa svojim kongregama i prokuratorima ta prava smanjivali.

NAREDBA MLETAČKE VLADE OD 30. OŽUJKA 1770. GOD.

I. Javni poslovi i obveze kojima plemići Blata ne podliježu

1. Služiti kao veslač na lađi za javnu službu.
2. Nisu dužni ići »na fašinu« (*»Fašina« označuje besplatni, masovni rad po naređenju vlasti, a u svrhu izgradnje značajnih javnih objekata. — Moja opaska!)*
3. Služiti kao manualni radnik kod drugih javnih radova.
4. Vaditi smolu (katran) za javne potrebe.
5. Graditi i goriti vapnenice za javne potrebe.
6. Sjeći balvane, stupove, grede i bilo koju vrst drva za javne potrebe.
7. Ići u potjeru za banditima i iste hvatati.

II. Poslovi i obveze kojima su podložni podjednako plemići i pučani u Blatu

1. Vršiti stražu u slučaju bolesti u Blatu.
2. Biti kapetan straži u Korčuli i u Blatu u slučaju rata i opasnosti od gusara *(Iz ovoga je jasno da je uz Korčulu, Blato, kao Stari grad i daleko najveće naselje, bilo pod posebnom stražom. Iz drugog dokumenta znademo da su u slučaju opasnosti pučani iz Blata bili dužni ići u Korčulu da vrše stražu po zidinama: svaka smjena po dva tjedna i to o vlastitoj ishrani.* — Moja opaska!)
3. Davati stoku (»škopce«) za vojne jedinice.
4. Pružati konje (mazge) kod dolaska vojnih jedinica.
5. Zvoniti u slučaju oluje i vremenskih nepogoda.
6. Sudjelovati u obnovi nakon požara. *(Zanimljivo je da nema spomena o obavezi gašenja požara! — Moja opaska)*
7. Sudjelovati u popravku javnih puteva.
8. Sudjelovati u održavanju brana i »profunata« (ponora!).
9. Sudjelovati kod popravka mula u Prigradici.
10. Prihvatiti dužnost deputata za zdravstvo.
11. Izvršiti kaznu nad prekršiteljima zakona.
12. Izdržavati župnike i liječnika.
13. Prihvatiti dužnost nadstojnika crkava i oltara.
14. Pružiti nagradu korizmenom propovjedniku.
15. Prihvatiti dužnost procjenitelja kad ih izaberu plemići Blata.

III. Dužnosti i prava koja pripadaju samo plemićima Blata

1. Bezuvjetno sudjelovati dvaput godišnje u radu Velikog Vijeća.
2. Prihvatiti dužnosti u Veloj Kuriji, a to znači: sudaca, branitelja, nadstojnika katedrale u Korčuli, fontikara (nadstojnika spremišta za žito).
3. Prihvatiti dužnosti sudaca u Maloj Kuriji u Blatu.
4. Kontrolirati (pregledati) račune crkava u Blatu, Smokvici i Čari.
5. Prihvatiti dužnost procjenitelja prihoda Općine, ako ih izabere Veliko Vijeće.

IV. Dužnosti pučana koje ne obvezuju plemiće Blata

1. Jedanput se sastati na kongregu u Korčuli. Na kongregu su obavezni poći prokuratori pučana, a običnim je pučanima slobodan pristup. *(Iz ovog je posve jasno da kongrege ni najmanje ne naliče na bivši Concilium Universale — Opći Sabor!)*

Još je dr Vinko Foretić u knjizi »*Otok Korčula u srednjem vijeku*...« pisao kako je »dinastija Zorzi« pokušavala da što više ljudi zadrži u Korčuli, a nešto je slično bilo i nakon 1420. god. — Da bi se povećao broj stanovnika Korčule, i obični građani bili

su oslobođeni raznih tereta i obaveza, koje su teretile i plemiće u Blatu. Stoga pojedine bogate pučke obitelji kojima ekonomske prilike to dopuštaju sele iz Blata u Korčulu, kao Mirošević Paladin, Glavočić i jedna grana Bačić. Mislim da su i današnji Mirošević u Korčuli potomci obitelji Mirošević Paladin, a Glavočić i Bačić vraćaju se natrag u Blato.

POSTANAK I RAZVITAK BLATA NA TEMELJU SMJEŠTAJA OBITELJI

Kako su došljaci s knezom Mislavom međusobno i u odnosu na bivše stanovnike podijelili teren ovog otoka, nemoguće mi je reći, ali usprkos mnogim izmjenama, koje su se zbile tijekom više od jednog milenija, za samo mjesto Blato još se uvijek može uočiti da su, osim romanske citadele na zapad crkvi Sv. Jeronima i prve hrvatske citadele na zapad crkvi Sv. Križa, sav ostali prostor zauzeli bili došljaci s knezom Mislavom, a u prvom redu hrvatsko plemstvo. Pitanje je samo da li su to izvršili kupnjom, poput polja Blata, ili silom ili pak nagodbom.

U prvom sam dijelu knjige govorio o postanku i razvitku Blata na temelju crkava, a sada to pokušajmo na temelju poznatih obitelji, jer smo upoznali barem neke romanske i većinu hrvatskih doseljenika s knezom Mislavom. Koliko se romanskih obitelji, bjegunaca iz Salone, početkom VIII st. povratilo na kopno, nitko ne zna i vjerojatno se nikad neće doznati. One koji ostadoše: Junijo i njihov ogranak Španjić, kao i Žaknića — posve jasno — nalazimo u romanskoj citadeli, na zapad crkvi Sv. Jeronima. I danas je tu kaštil Španjić s grbom te obitelji. U toj citadeli bila je i kuća Žaknić iz koje je Ante Suličić po pravu nasljedstva prenio u svoju kuću divan »pucal« (krunište bunara!) iz XVI st., na kojem je uklesan grb iste obitelji. Žaknići, ostavši u Blatu, trebali su sebi naći životni prostor. Stoga jedna grana otiđe u pravcu sjeveroistoka iza posjeda Arnerića, a druga cca 200 m na zapad i tu stvoriše novi nucleus, koji i danas zovemo Vlasinj, to jest mjesto gdje žive Romani, jer su naši preді Romane zvali i Vlasi. Tu su sve sami Žaknići jedan do drugoga, a tu oni sagradiše i kaštil, koji danas pripada obitelji Žaknić Kutlić.

Prvi se hrvatski doseljenici smjestiše na zapad crkve Sv. Križa. Tu nema nijedne ni romanske ni hrvatske plemićke obitelji. Ne tvrdim da su sve te današnje obitelji potomci prvih hrvatskih doseljenika na ovaj otok, ali je zanimljivo da tu nema čak niti jedne pučke obitelji koja je sudjelovala u podjeli polja Blata osim par obitelji Žanetić koje su tamo stigle u prošlom stoljeću »na biće« Nadilo Leko.

I danas je uočljivo da je sav ostali teren Blata bio parceliran na četiri dijela od rodova koji stigoše s knezom Mislavom.

I. DIO

Na sjever od romanske citadele, a istočno od Velih Zlinja, imamo *Arneriće, Kanaveliće* i *Radiće.* Još se i danas mi stariji sjećamo izraza, ali ne samo izraza, nego i stvarno Arnerićevih Zlinja prije nego su sagrađene zgrade: Osnovne škole i DTO Partizan. Pred svojih, pak, devedesetak godina Vela i Mala Zlinja — danas prostrane ulice — bili su samo puteljci koji su dijelili posjede: Arnerićev od »Paškvalova« i »Paškvalov« od Marinovića. Glavna je cesta išla pokraj plokate prema Krtinji i Sv. Barbari i potom Učijacima i tuda su se kretale glavne procesije u Blatu.

II. DIO

Ovaj je dio prostorno bio najveći: između Velih i Malih Zlinja i u toj širini išao je prema Veloj Strani i Učijacima. Ovaj je dio posve sigurno pripadao rodu Zmaj. U Velom Učijaku oni sagradiše i svoj »kaštil«. Od te grane, a od imena *Tullijo* formiralo se prezime *Tulić.* I sada su svi Tulići na tom terenu Velog Učijaka. — U Veloj Strani najistočnije, odmah iznad romanske citadele, imamo *Ostojiće* kojih se prezime formiralo početkom 15. st. od *Ostoje Marinića.* Od Ostojića ili, točnije, od današnjeg župnog stana, koji je nekoć bio vlasništvo obitelji *Stipković* na zapad iznad same župne crkve Svih Svetih sve do uključivo kuća, u kojima danas žive obitelji Padovan Maslinjak, bijaše jednom — i to ne davno! — roda Stipković. To je posve jasno, jer se njihov praotac, spomenut među plemićima iz god. 1420., zvao *Stipko Marinić.* On je u najmanju ruku bio rođak s Ostojom Marinić i zato su ti rodovi jedan uz drugi. — Iznad Stipkovića imamo od starine na tom mjestu obitelj *Cetinić Petris*, a iznad ove obitelji još su vidljivi tragovi velike cisterne gdje su bili »dvori« također plemićke obitelji *Ševilo* koje je posljednji izdanak umro početkom 19. st. — Na zapad od Stipkovića imamo plemićke dvore obitelji *Rušević.* Ovo se prezime ne spominje u popisu plemćia iz god. 1420., jer još to prezime nije bilo formirano, a izumrli su prije god. 1770. U dvore jedne grane tog roda došla je pučka obitelj Novaković, a u dvore druge grane također pučka obitelj Franulović. Obe dobiše nadimak Rušević, jer su došli na »Ruševićevo«. Da su Rušević bili plemićka obitelj

znademo iz knjige: »*Per li procuratori...*« (str. 6.), gdje se spominje plemić Kuzma Rušević, član Male Kurije god. 1623. U maticama neki Petar Rušević čak je u nekoliko navrata tituliran »illustrissimus«, a to bi značilo da je u mjestu bio veoma ugledan. Ispod Ruševića imamo veoma zanimljivu zgradu. Podijeljena je i sada u tri dijela: istočni dio pripada i danas obitelji *Cetinić Petris,* srednji je dio donedavno pripadao obitelji *De Polo,* a zapadni dio *Paškvalovićima.* Ovi posljednji, živeći u Korčuli raskošno, bili su prisiljeni svoj dio zgrade u 18. st. prodati i kupuju ga *Kunjačići* koji i danas taj dio zgrade posjeduju. »Župna je crkva sagrađena na Paškvalovom terenu«. **I danas postojeći puteljak, koji vodi od ove zgrade prema župnoj crkvi, to pokazuje.**

Na zapad od Ruševića i Paškvalovića imamo Cetiniće s nadimkom Tale. Tu je, zacijelo, bilo prvotno boravište svih Cetinića ovog nadimka. Ostadoše sada tu samo oni s drugim nadimkom Tunjar, a ostali su se, tražeći životni prostor, prebacili na zapad preko parcele Marinovića. Povrh ovih svu sredinu Vele Strane drže Cetinići raznih nadimaka: Santul, Koća, Pensa, Bonasera i Petris. Uz ove, sve od reda plemićke obitelji, donedavno je bio »kaštil« pučke obitelji *Glavočić* i u čudu sam se pitao kako je i na koji način ova pučka obitelji tu dospila. Nedavno ga prodaše. Najvjerojatnije je taj »kaštil« ranije pripadao nekoj plemićkoj obitelji i nadati se je da će i taj problem neki arhivski podatak razjasniti. — Najniži dio ovog prostora na zapad drže i danas obitelji Šeman. — I na suprotnoj strani između Velih i Malih Zlinja, to jest u Malom Učijaku, imamo Cetiniće. *Jakov Cetinić Berganj* umire dne 18. V 1695. i u njegove dvore dolaze Padovani, koji primaju nadimak bivšeg vlasnika i postaju Padovan Berganj. Tu u neposrednoj blizini imamo i danas Cetinić Mrduja, a tu su živjeli i Cetinić Pecilo. Po tom se nadimku i danas taj predio zove *PECILOVO STEGNO.* Ovi kasnije dobiše nadimke: *Dorol i Mengo.* Dorol krenuše u Krtinju, a Mengo u Velu Luku, a kuće njihove sredinom prošlog stoljeća kupi jedna grana *Protić Gardenal.* — Sredinom 15. st. jedan ogranak roda Zmaj odlazi u Boku Kotorsku, a sav njihov posjed: centralni dio Zlinja, zapadni dio Velog i istočni dio Malog Učijaka zauzimaju obitelji *PETKOVIĆ.* To je toliko očito, da bi i slijepac to zapazio. — Sve gore navedene obitelji bile su plemićke i sudjelovale su u podjeli polja Blata. (Razumije se, osim kasnije prispjelih!).

III DIO

Na zapad od Malih Zlinja imamo široku parcelu koja je pripadala Marinovićima u pravcu sjevera i juga. Da bi u 17. st. platili

otkupninu za sina Jurja, prodaše u Malom Učijaku dio parcele. Vjerojatno je kupiše Padovani, kojih potomci i danas tu obitavaju.

IV DIO

Na zapad od parcele Marinovića imamo plemićke obitelji: Prižmiće i njihove ogranke Padovan i Joković, potom: Berković, Kunjašiće, Draginiće i Tabain, ispremiješane s pučkim obiteljima: Oreb, Tatković, Gavranić, a posebice Bačić koji zauzimaju najveći dio zapadnog dijela Malog Učijaka. Već sam u prvom dijelu naglasio da je naselje oko Sv. Kuzme postojalo barem u 11. st., jer inače ne bi bilo razloga graditi novu crkvu iznad srušene ranokršćanske bazilike, a u 14. st. još se spominje kapelan Gospe od Poja, a to znači da je barem još tada egzistiralo isto naselje. Iz pjesme koja govori da je Marsilije Zorzi utemeljio današnju Korčulu saznajemo i činjenicu da je plemstvo bilo razasuto na više mjesta. I danas većina ovih obitelji ima daleko više posjeda na zapadnom dijelu otoka, te se među prvima i u najvećem broju tijekom prošlog stoljeća preseliše u Velu Luku. U Blatu danas i više nema Berkovića i Tabaina, iako još vrlo dobro znademo gdje su im bile kuće, a puno je više obitelji: Prižmić, Joković i Oreb u Veloj Luci nego u Blatu. K tome je još i danas uočljivo da je središnji dio Vele strane i istočni dio Malog Učijaka (Berganjova plaža!), koji su jednom bili posjed roda Zmajko i na kojem smo terenu imali najveći broj blatskih plemićkih obitelji, dosta slabije popunjen kućama nego zapadni dio Blata kamo stigoše plemićke i pučke obitelji koje su jednom obitavale oko Sv. Kuzme i Gospe od Poja. Toj se pojavi ne moramo čuditi, jer kako danas tako i u prošlosti teren dalje od središta naselja bio je jeftiniji.

PISMENI PUČANI

Već sam u uvodu naglasio da nam pod tuđinom nisu cvjetale ruže ni u kulturnom pogledu, te smo stalnu osnovnu školu dobili čak 170 godina iza susjednog Lastova, koje je uživalo svoju slobodu u sklopu Dubrovačke republike. Usprkos tome, u naših je ljudi postojala želja za znanjem. Najviše zaslugom svećenika, koji su svi od reda bili Blaćani, ipak koncem 18. st. imamo preko 20 pučana koji su poznavali talijanski jezik i znali čitati i pisati. Evo njihovih imena: *Petar Donjerković, Jerko Mirošević, Antun Orebić, Jerko Petković, Antun Petković, Nikola Stipanović, Ivan Šeparović,*

Marin Žanetić, Vicko Milatić, Ivan Bosnić, Franko Ostoja, Franko Šeparović, Antun Andrijić, Ivan Kastropil, Ivan Vlašić, Marin Žuvela, Antun Bosnić, Kuzma Galinović, Ivan Šeparović, Petar Bosnić, Nikola Bosnić i Ivan Gizdelin. (Confr. Per li Nobili abitanti... str. 92.). Suvišno je napominjati da ovdje nisu uvršteni svećenici pučkog podrijetla, kao i činjenicu da svi plemići nisu bili pismeni.

Prije nego pristupim obradi svakog pojedinog blatskog roda, želim naglasiti: sve nisam mogao saznati, svaku sitnicu nisam mogao zavesti i o svakom rodu nisam mogao jednako opširno pisati. Jedno je ipak sigurno: nije bilo »ni po babu ni po stričevima, već po pravdi Boga velikoga!« I još jedno: držao sam se one stare mudre izreke: »De mortus nil nisi bene« (»O mrtvima samo dobro«.) I stoga sam neke negativne stvari napisao uvijeno, a neke i prešutio.

ANDREIS

Nadimak: Stalijar

Prema pisanju Nikole Ostojića, a i prema maticama ovog ureda, ova je obitelj stigla u Blato iz Brača. Ivan Andreis sa svojom ženom Pelegrinom, rođ. Vusio, stigao je oko god. 1795. na ovaj otok. Prema pisanju Ostojića, bio je po zanimanju trgovac, a prema maticama navarcus-brodar. To nije u suprotnosti, jer su brodari u ona vremena bili i trgovci. Prema maticama ovog ureda — što je uostalom i vidljivo — Ivan je Andreis živio sa svojom ženom u kući koja je prethodno pripadala obitelji Franulović Rušević. Imao je četiri sina i četiri kćerke. Kćeri su se udale u Blatu, sin Andrija umro kao klerik, Vicko postolar otselio u Velu Luku, Juraj u Chioggiu, a Jerko krojač ostao u Blatu.

ANDRIJIĆ

Nadimci: Ćućera, Marinera i Malandrin

Danas imamo te nadimke za obitelji Andrijić u Blatu, a javljaju se tim redom u XVIII st., dok su ranije bili različiti, a najčešće i najdulje imaju nadimak **Kićen** koji se povlači do u XIX st. i sredinom 19. stoljeća umire Kuzma Andrijić alias Kićen. Kako se taj nadimak veoma dugo upotrebljavao, od njega se stvorio kao neki patronimik **Kićenović** koji mnogo susrećemo tijekom stoljeća.

Prezime Andrijić nalazimo već u Bratimskoj knjizi, i to god. 1571. Ta se obitelj ranije zvala *MARKOVIĆ*, te i to prezime često susrećemo u istoj Bratimskoj knjizi. — Od tih je obitelji Marković iz Blata potekao i prvi član poznate klesarske obitelji *ANDRIJA MARKOVIĆ* koji je početkom 15. st. imao radionicu u Dubrovniku. On je s klesarima iz Dubrovnika više godina radio na izgradnji *Kneževa dvora u Dubrovniku*, a god. 1444. i 1447. ugovorom se obavezuje Jurju Dalmatincu da će mu isporučiti kamen za katedralu u Šibeniku. — Andrija Marković isklesao je i glavne stupove s kapitelima za katedralu Sv. Marka u Korčuli. Budući da je Andrija Marković kao klesar bio poznat i slavan, od njegova se imena Andrija stvorio patronimik *ANDRIJIĆ* za drugu dvojicu klesara njegova roda Marković: Nikolu i Pavla. Pavao Andrijić isklesao je nekoliko stupova, vijenaca i kapitela za Knežev dvor u Dubrovniku god. 1442, a Nikola god. 1469. bifore za isti dvor. Nakon toga neki od te obitelji odlaze u Mantovu (Italija) i rade na palači Valenti. Potomci su te klesarske obitelji Andrijić radili u Veneciji i u nekim našim gradovima, kao Zadru i Hvaru.

Iz gore rečenoga posve je evidentno da se *Andrija Marković (ANDRIJIĆ)* iz Dubrovnika povukao u Korčulu i radio na korčulanskoj katedrali. Gdje mu se rodio sin Marko: da li u Dubrovniku ili Korčuli, ne može se ništa sigurno reći. Posve je međutim sigurno da je živio i radio u Korčuli kao vrlo značajan graditelj i klesar. Radio je na dotjerivanju i uljepšavanju zvonika katedrale, a najmonumentalnije njegovo djelo je *CIBORIJ* iznad Velog oltara u istoj crkvi. God. 1485. imenovan je *PROTOMAGISTROM* svih gradnji u Korčuli. *(Confr. Fisković: Korčulanska katedrala, str. 23, 44. itd.)*, Njegovi su potomci u Korčuli potom živjeli par stoljeća i konačno izumrli. U Korčuli su Andrijići bili izumrli, ali ne i u Blatu.

U Korčuli ponovo imamo obitelji Andrijić, koje su tamo stigle pred pedesetak godina iz Blata. Skoro je i suvišno dokazivati da se jedna grana blatskog roda Markovića prije više od po milenija preselila najprije u Dubrovnik i tu otvorila klesarsku radionicu i — kratko rečeno — snašla se, kao što se i danas snalaze naši ljudi raštrkani ne samo diljem naše lijepe domovine nego i van domovine. Kad se nakon god. 1420. Korčula počinje na veliko izgrađivati *Andrija Marković-Andrijić* dolazi u Korčulu. Da svi gornji Andrijići vuku lozu iz Blata, jasno potvrđuje i oporuka koju dne 26. prosinca 1585. u predgrađu (»borgo«) Korčule u svojoj kući čini Kata Andrijić udova Ivana. U toj oporuci ostavlja ona svome zetu Marinu Valenti, koji je oženio njezinu kćer Franu, 14 gonjaja (cca 14.000 m^2) zemljišta u Dugom podu (Blato), a zetu Nikoli Volarić, koji je oženio njezinu kćer Jeru, 4 gonjaja u istom predjelu. Činjenica da jedna pučka obitelj — *Marković* — *Andrijić* bili su pučani! — još koncem 16. st. posjeduje u samom Dugom podu 18 gonjaja zemljišta, jasno govori da je jedna grana roda Marković iz Blata najprije otišla u Dubrovnik, a potom se neki od njih spustili u

Korčulu, gdje su zarade bile bolje i unosnije. Svoj, pak, posjed u Blatu su zadržale, jer im ga kao dobrim majstorima nije trebalo prodavati. *(Confr. Per Li Divisori del Prato... str. 79. i 80.).*

Da li su Markovići, koji su ostali u Blatu, zbog ugleda i slave svoga rođaka Andrije Markovića, koji je početkom 15. st. krenuo prema Dubrovniku, preuzeli obiteljsko ime Andrijić ili se to ime Andrija češće ponavljalo u njihovoj obitelji — što u čitavoj Dalmaciji nije rijetkost! —, te je po nekom drugom Andriji iz njihove obitelji došlo do tog patronimika, za sada je nepoznato. Već spomenuh: u Bratimskoj knjizi imamo i Markoviće, i Andrijiće.

I danas obitelji Andrijić s nadimkom *Marinera* obitavaju pokraj prve hrvatske crkve Sv. Križa. Tim obiteljima Andrijić-Marković pripadao je teren i ispod te crkve, jer se dne 27. srpnja 1679. udaje Mara, mlada udovica Marina Kićen (dakle: Andrijića!), za *Marka Ružir,* rodom iz Čare, te od tog braka potekoše u Blatu sve današnje obitelji prezimena: Vojvodić Ružir i Gregu Ružir. Kad to imamo pred očima, i činjenicu da iste obitelji nisu sudjelovale u podjeli polja Blata, sklon sam zaključiti da daleki preci ovih obitelji spadaju među prve hrvatske došljake na ovaj otok.

ANIĆ

O ovom rodu nalazimo kod Ostojića samo jednu rečenicu: »Polodjelska obitelj slabe sreće, a po jednoj bilješci nalazim da je ova obitelj postojala u Blatu god 1635.« — Malo je neobično da Ostojić ne spominje da su Anići po muškoj lozi izumrli koncem 18. stoljeća i da današnji Anići potječu od Ivana Marelić pok. Kuzme koji je rođen u Čari dne 30. studenoga god. 1791. Ovaj je radio kod Anića i sigurno im se svojim vladanjem svidio, te oni — ostavši bez poroda — njega posiniše. Zbog toga, donedavno iste su obitelji imale prezime: Marelić-Anić, a prije tridesetak godina odbaciše Marelić i ponovo postaše Anić, kako su ih u Blatu i prije zvali.

Već nekoliko generacija uzastopce u tim obiteljima imamo stalno zidare. Nadimak *»Prišilo«,* koji naši pokojnici prišiše izumrlim Anićima, resio je i ovu generaciju zidara, koje nije trebalo nadgledati na poslu. — Prezime Anić susrećemo i u drugim dijelovima naše domovine, pa i na susjednom Lastovu. Kad na ovaj otok stigoše, ne mogu pobliže reći, ali položaj njihovih kuća na samoj zapadnoj periferiji Blata svjedoči nam da su se barem u Blato kasno smjestili, a nije isključena mogućnost da su ranije dosta dugo živjeli upravo oko crkve Sv. Kuzme i Damjana, jer se u XVII i XVIII st. uz tu crkvu spominju.

ARNERIĆ

Potomci su ove nekoć slavne blatske obitelji izumrli za Blato pred oko 40 godina, kad je živeći u relativnoj bijedi i neimaštini u iznajmljenoj kući, koja je bila vlastnost obitelji Petković Čiča, umro Miho (Meme) Arnerić. Živio je posve sam, a jedna mala podijeljena soba služila mu za spavanje i malu prodavaonicu. Misleći na njega i ovaj jednoć slavan blatski rod, od kojega je potekao i veliki Petar Kanavelić, toliko se puta prisjetih velike istine: »Sic transit gloria mundi!« (»Tako prolazi slava svijeta.«)

Za veći dio Blaćana izčeznuo je pojam Zmajkova odnosno Paškvalova Zlinja, jer već preko 500 godina veći dio tih Zlinja uživaju obitelji Petković koji stigoše na posjed jednog ogranka tog roda, a samo je u sjećanju sviju još živa »Paškvalova Prejica«, o kojoj i mlađi znaju pričati. Međutim, još uvijek i najmlađi Blaćani spominju Arnerićeva Zlinja i zbog toga je red da o toj — iako za Blato izumrloj obitelji — rečem par riječi.

Jednom je u Blatu tom rodu pripadao teren na istok od Zmajkova, to jest od Velih Zlinja. Konkretno: prostor što ga danas zauzima tržnica s okolnim zgradama, »kaštil« s prostranim dvorištem i vrtom, zgrada DTO Partizan s parkom pred sobom i Osmogodišnja škola, te u toj širini ravno prema vrhu Velog Učijaka.

O velikom posjedu ovog roda u okolici Blata i Smokvice pisali su i drugi, a napominjem da je velika i prostrana parcela Arnerića jednom — i tome nije bilo tako davno! — kretala iz Krtinje preko Petrova vrha, Zvirinovice, Bršćanovice, Morkana sve do »gornjeg«, to jest do južnog, mora ovog otoka. Samo je moj pok. djed Ivan Protić Gardenal malo pred prvi svjetski rat kupio u Arnerića preko 150 tisuća m^2 Zvirinovice, a to je bila jedna kapljica u njihovu golemom posjedu!

Ne trebam ni spominjati da su bili potomci hrvatskog plemstva, koje je stiglo na ovaj otok s knezom Mislavom, jer je najčešće jedan Arnerić s tri plemića iz Blata i tri pučanina dijelio polje-jezero Blato. Njihov poznati praotac je Dobroslav Petrov, koji je bio rektor god. 1420. U popisu plemića iz te godine nalazimo i njegova sina Petra Dobroslavića. Po tom su se starini »Petru« u 15. i 16. st. i zvali Peruša ili Piruzović, a kasnije po nekom članu svoje obitelji Arneriju prozvaše se i danas se zovu Arnerić ili Arneri.

Ova je obitelj u svojoj prošlosti imala velik broj učenih i školovanih, a — prema Ostojiću — kolala je i poslovica, da se u obitelji Arnerić i Cetinić Longo i mačke rađaju pametne. U Blatu se i

danas priča da su Arnerići, čim je izišao Marxov »Kapital«, smjesta počeli prodavati zemlju. I, doista, još pred prvi svjetski rat oni su se uglavnom riješili ne samo zemlje nego i kuća koje su u Blatu kupili: Bosnić Bruk, Žuvela, Sardelić Širić i Gavranić Jakas.

Kao jedna od najbogatijih obitelji Blata, i oni god. 1265, ili nešto kasnije, krenuše u Korčulu i tamo su pretežno živjeli. Kad su se u 18. st. ekonomske prilike počele pogoršavati za Korčulu, vraćaju se i oni — kao i neke druge obitelji — u svoje staro gnijezdo, u Blato, a njihova divna gotičko-renesansna zgrada u Korčuli i danas je kutište. I tako, god. 1738. umire u Blatu Rafo Arnerić, a god. 1766. Jerko Arnerić, a njegov sin Vlaho početkom 19. st. uređuje u Blatu velik podrum, postavlja nova ulazna vrata golemom dvorištu i na njima prekrasan natpis: »*Ostium non hostium.*« Time je htio reći svakome koji ulazi: »Ne moraš mi biti prijatelj, al bitno je da mi nisi neprijatelj.« I Vlaho umire u Blatu dne 30. rujna 1837. god.

Na ovom terenu Arnerića imali su svoje dvore i Kanavelići od kojih je potekao velik pjesnik ovoga otoka *Petar Kanavelić.* Sudeći po ovom, bili su Kanavelići bliži rod Arnerića, a kao bogati plemići i oni su pretežno živjeli u Korčuli. Praotac Kanavelića — mislim — da je Antun Kanos kojega nalazimo u popisu plemića iz god. 1420, a njegov sin Andrija, biskup Korčule od god. 1450—1453, već se piše *KANAVELIĆ.* Već smo vidjeli da su bili potomci plemića koji na ovaj otok stigoše s knezom Mislavom. To posve odgovara i položaju gdje se nalazila njihova zgrada u Blatu: iza zgrade današnjeg podruma podno Velog Učijaka. Ovaj je rod izumro prije god. 1770, jer ih te godine u popisu plemića ne nalazimo. *Petar Kanavelić, pjesnik* češće je boravio u Blatu i nalazim da je više puta kumovao kod sv. krštenja i potvrde, a njegov daleki »pradjed« *Jakov Kanaveli pok. Marka* poklonio je blatskoj crkvi divnu *sliku* »*Svih Svetih.*«

BAČIĆ

Nadimci: Bob, Bufalo, Fratrić, Komar, Košara, Kravosac, Manjavin i Posinak

Ugledan pučki rod čiji su preci na ovaj otok stigli s knezom Mislavom. Sudjelovali su, naime, u podjeli polja Blata i kao predstavnici pučana tu podjelu vršili. Uglavnom su u Blatu smješteni na zapadnoj strani Malog i istočnoj strani Velog Učijaka, jer je sredina bila »rezervirana« za plemićke obitelji roda Zmaj. — Pokušao sam jednom praviti rodoslovlje ovih obitelji i već sam na početku 17. st. pronašao šest grana ovog prezimena, koje se već

tada, kako izgleda, bile rodbinski veoma mnogo udaljene. U drugoj polovici 17. st. Bačići međusobno sklapaju ženidbe bez ikakve zapreke.

Prezime se Bačić formiralo barem početkom XVI st., jer u Bratimskoj knjizi iz tog stoljeća nalazim: Franka, Antuna i Petra Bačić. Upravo se ovaj posljednji isticao kao dobročinitelj bratovštine, jer je skoro kod svakog sakupljanja pružio svoj obol.

I Nikola Ostojić, pišući o ovom prezimenu, ističe kako su dali mnogo svećenika. On napose izdvaja don Pera Bačić Posinak, koji je svu svoju svećeničku mladost proveo kao misionar u Albaniji, te je vrlo dobro poznavao taj jezik, a pjevao je pjesme i na hrvatskom i na latinskom jeziku. Znao je, dapače, s oltara opominjati narod i propovijedati u stihovima, koji su mu upravo »tekli iz ustiju«. Napisao je više pjesama, poslanica, podruguša, od kojih neke bijahu i tiskane. Posred Malog Učijaka sagradio je kuću na dva kata u istočnjačkom stilu s malim perivojem iznad drugog kata, ali je ta kuća u zadnje vrijeme s pregrađivanjem posve iznakažena.

Od ovog roda vrlo je značajan njegov »zenso« don Pero Bačić Komar, koji je kao župnik u Stonu moralno i materijalno potpomagao bosansko-hercegovački ustanak protiv Turaka (1875—1876 god.). Privržen narodnoj stvari, bio je za period od god. 1876—1883. i narodnjački poslanik »vanjskih« općina: Pelješca, Korčule i Lastova. Bio je i on vanredno dobar govornik i propovjednik, te je u par navrata — jer je zakazani propovjednik zakasnio stići — bez dulje priprave održao krasne propovjedi. Bio je župnik i u rodnom Blatu deset godina i zbog neslaganja s Općinskom upravom god. 1890. dao je ostavku. Stariji ljudi još nešto pričaju, a nigdje to nije zapisano u tisku, te je možda dobro da i to znaju budući naraštaji: njegovoj snalažljivosti možemo zahvaliti da imamo onako veliku obalu (rivu) u Prigradici. Bio je, naime, u salonu na parobrodu s austrijskom caricom, koja je očekivala dijete. Zaželio joj je da rodi prijestolonasljednika, koji je nakon par mjeseci i rođen. Par dana nakon toga, don Pero je bio odlikovan željeznim križem i to mu je omogućilo slobodan pristup u carski dvor u Beču. Don Pero nije bio lijen, te je par puta pohitao u Beč, a plod toga je bio da je Blato koncem prošlog stoljeća dobilo u Prigradici toliko operativne obale koliko je u ono vrijeme malo koja luka na našoj obali Jadrana imala. — I evo još jedne »sitnice«: sve do početka drugog svjetskog rata u Blatu se dosta žita sijalo i kako nije moglo biti vodenica, naši su ljudi u prošlosti bili prisiljeni u malim lađama prebacivati žito za mljevenje u Solin ili ga mljeti na žrvnjima. Oboje je tražilo velik napor, a prvo pretstavljalo čak i opasnost. Poduzetnošću don Pera Bačić možemo zahvaliti da je

ovaj otok dobio prvi mlin na motorni pogon još koncem prošlog stoljeća, a bio je smješten u njegovoj zgradi u Prigradici. Ta je zgrada nedavno preuređena za hotel. — Nedavno izumrla obitelj **Bačić Bob** došla je »u dvore« obitelji **Šeman Bob.** Petar Šeman Bob umire dne 1. 3. 1782. Stoga i kuća Bačić Bob bijaše uz kuću Šeman, gdje je danas ulica koja vodi prema Zadružnom domu.

BAČETIĆ

Nadimci: Ban i Pupić

U Bratimskoj knjizi iz XVI st. nalazim Ivana Bačetić, a već u XVII st. imamo i nadimak Ban, jer se dne 10. siječnja 1682. udaje Mara, kći Luke Bačetić Ban, za Luku Bracanović iz Hvara. — God. 1577. dne 2. lipnja, otišao je bio knez Baltasar Delfin s »nekoliko starih i iskusnih ljudi« do polja-jezera Blata da riješi spor koji je bio nastao zbog presizanja nekih osoba nad tim periodičkim jezerom. Među njima je bio i Luka Bačetić. Budući da je tu bilo pet plemića i dva Miroševića — sve samo posjednici polja Blata — slijedio bi zaključak da je rod Bačetića bio jedan od posjednika polja Blata i, prema tome, da su daleki preci i ovog roda stigli ovamo u IX st. s knezom Mislavom. Nije isključena mogućnost da je prezime Bačetić deminutiv od Bačić: Bačić = Bače = Bačetić. I danas u Blatu neke Bačiće zovu Bače, a od Bače ide se na Bačetić. U prošlosti, pa i nedavnoj, bilo je mnogo više obitelji ovog roda, a danas u Blatu kao da izumiru.

BATISTIĆ

Bez nadimka i nadimak: Dupe

Kao što smo ranije vidjeli, Batistići su živjeli kao plemićke obitelji u Žrnovu i Lumbardi. Ovo prezime ne nalazimo u popisu plemića iz god. 1420, a najvjerojatnije potječu od Gabrijela Tomina (Tomassi!) iz te godine, jer iz knjige: »*Per il Comun di Casal di Blatta*...« (str. 12.) znademo da je dne 27. svibnja 1496. Jerko Barbaro, knez Korčule, kod crkve Sv. Martina u Žrnovu rješavao sličan spor kao četiri dana ranije u staroj loži u Blatu. Iz tog dokumenta saznajemo za *Marina Tomašković*, plemića, koji živi u Žrnovu. Od imena Toma došlo je do patronimika Tomašković, a kad se formiralo prezime Batistić, meni je nepoznato. Najvjerojatnije, netko od tog roda tijekom 16. ili 17. stoljeća sinu na krštenju postavio je ime Ivan-Batista (Krstitelj) i od tog »Batista'« formiralo se novo obiteljsko prezime Batistić.

Blatski Batistići potječu od **Gaetana Batistić,** rođenog u Blatu dne 21. prosinca 1722. od oca Marka i majke Serafine. Ranijeg spomena Batistićima u Blatu nema. U maticama nigdje ne stoji zapisano da li je Gaetanov otac u Blato stigao iz Žrnova ili Lumbarde. U prije spomenutoj knjizi, gdje također imamo popis blatskih plemića iz konca 18. st., kao posljednjeg nalazim Marka Batistić, postolara, sina pok. Gaetana Batistić »kalafate« (brodograditelja). Nedavno saznah od dr Foretića da početkom 18. st. imamo i neko manje brodogradilište u Veloj Luci, i postoji mogućnost da je Gaetan tu radio kao brodograditelj. — U ovom rodu imali smo u prošlosti pretežno zanatlije i male trgovce, a u zadnje vrijeme više dobrih i revnih učitelja. Batistići u Blatu dali su i dva svećenika: don Marka (+ u Trstu 1923. god.) i sadašnjeg nesebičnog i požrtvovnog župnika Žrnova don Josipa Batistić.

BARTUL

Pogledaj: Farčić

BOGLIĆ

Pogledaj: Milostić

BOROVINA

Nadimci: Miče, Runja, Balija, Josko, Pivo, Perac, Bele, Gazdo i Bruco

Prvih šest nadimaka, uz prezime Borovina, imaju kao prvi nadimak *Lušica* koji se više ne piše. God. 1625. jedan od roda Lušica sudjeluje, kao predstavnik pučana, u diobi polja Blata. Evidentno je, stoga, da su potomci davnih pređa koji stigoše na ovaj otok s knezom Mislavom. Iako je Borovina staro hrvatsko prezime koje susrećemo i u ostalim dijelovima naše domovine, ništa neobično da se u nas pišu i kojekakvim nadimcima. Kao prvi nadimak nalazim *Lušica.* Nastao je od imena Luka = Lukša i potom iskrivljeno Lušica, jer je dne 5. prosinca 1666. kršten Luxa, sin Franka Luxica. Još nije bila ustaljena hrvatska ortografija i župnik je u Matice krštenih upisao Luxa.

Prvi put susrećem ovu obitelj u pisanim dokumentima god. 1467. kad su Nikola Luxa i Andrija Glavočić sa svojim advokatima krenuli u Veneciju pred dužda Kristofora Maura i uspjeli ga nagovoriti da dokine plemstvo plemića, koji žive po selima i bave se manualnim poslovima. *(Confr. Nobili abitanti di Blatta... str. 139.)*

Iako, dakle, veoma star rod, obitelji svih danas šest prvih nadimaka potječu od Kuzme Borovina Lušica pok. Marka, koji je rođen dne 7. siječnja god. 1762, i to: od sina mu Nikole obitelj **Miče,** od Marka obitelji **Runja,** od Ivana obitelji **Balija,** od Antuna obitelji **Josko,** od Kuzme obitelji **Pivo** i od Petra obitelji **Perac.** — Ne

trebam valjda ni spominjati koliko smo u prošlosti i u ovom rodu imali izumiranja pojedinih grana i emigracije.

Obitelji Borovina s nadimcima: Bele, Gazdo i Bruco tek pred tridesetak godina odbaciše prezime Kastropil, kojim su se do tada pisali, i uzeše svoj prvi nadimak za obiteljsko prezime. Ove obitelji Borovina potječu od Franka, sina Marina Kastropil i Kate Borovina pok. Jerka, rođena god. 1761. Budući da su živjeli na kući (casata!) svoje majke Borovina, ništa neobično da su po blatskom nepisanom zakonu dobili kao prvi nadimak prezime svoje majke. I jednom prvi nadimak postao im je sada obiteljsko prezime.

BOROE

Nadimci: Kusić, Kuzman i Splićanac

Ove obitelji nemaju ništa zajedničkog sa starom blatskom obitelji Boroe i potječu od Jurja Boroe koji je u drugoj polovici 17. st. stigao u Blato iz Makarskog primorja. Živio je i radio u Jurja Donjerkovi gdje mu se god. 1682. rodio sin Antun, a potom i sin Kuzma, od kojeg potječu Boroe s nadimkom **Kuzman.** Juraj je Donjerković bio neženja, ili nije imao vlastite djece, i stoga Jurju Boroe u oporuci — šta navodi Ostojić u svojim bilješkama — ostavlja obilat miraz za čuvanje i uzdržavanje oltara Gospe od Karmena. Prema ovome izgleda — što je i posve vjerojatno — da je Juraj Donjerković sagradio isti oltar, a ne — kako je navedeno u Ljetopisu župe — Juraj Boroe. Ostojić navodi kako u oporuci, koju je imao pred očima, nije mogao odgonetnuti ime istog Donjerkovića, ali misli da se radi o Petru. Oporuka je napisana god. 1712. i te godine umire Juraj Donjerković, a desetak godina poslije nigdje ne nalazim u maticama umrlih nekog Petra Donjerkovića. Stoga mislim da je Juraj Donjerković dao sagraditi oltar Gospe od Karmena i, uz obilato nadarje, ostavio ga na uzdržavanje obitelji Boroe. — Nema skoro nikakve sumnje da su dvori pok. Jurja Donjerkovića bili gdje je sada kuća vlastnosti obitelji Boroe Kuzman.

BOSNIĆ

Nijedan blatski rod nije tako rasprostranjen po svim dijelovima mjesta i nijedan nije imao, niti danas ima, toliko nadimaka kao rod Bosnića. Već u drugoj polovici 18. st. uz ovo se prezime javljaju slijedeći nadimci: **Pulenta, Franjas, Šoja, Grlica, Črnje, Fiškal** (kasnije **Gabre**), **Čarap,** od kojega se odvaja **Lolo,** i konačno krajem istog stoljeća imamo i **Markun.** Tijekom 19. st. nadimak se Markun cijepa u četiri podnadimka: **Janje, Usain, Bruk,** a četvrta grana svoj nepoželjni nadimak pred četrdesetak godina mijenja i uzima za nadimak svoje prvobitno prezime **Kovačić.**

Dne 24. kolovoza 1680. umire Marko Bagatela. Od njega potječu svi Bosnići s prvim nadimkom Bagatela, a njihovi se drugi nadimci počinju u matice ovog ureda pisati koncem 18. st., a to su: **Bijanko, Čagje, Grga, Višić, Kroke, Zorica, Kapitanić.** Ovaj posljednji daje novi nadimak **Blagaš,** a iz ovog nastaje i **Bluta.** U XVIII st. živjeli su u ovom mjestu i Bosnići s nadimcima: **Alfir** i **Sakrata,** ali su te obitelji izumrle. — Svi ovi nadimci zavedeni su u matice ovog ureda.

U Bratimskoj knjizi (XVI st.) nalazimo zavedene slijedeće osobe kao dobročinitelje bratovštine: **Jurja Kovačić, Pribislava Kovačić, Petra Kovačić, Jerka Kovačić, Franka Kovačić, Antuna Kovačić, Jurja Bosnić** i **Franka Bosnić.** Mislim da su Juraj i Franko Kovačić iste osobe, što i Juraj i Franko Bosnić, samo su jednom zapisani kao Kovačić, a drugi put kao Bosnić. Da je to istina, možda je dovoljno navesti da se još sredinom 18. st. isti pišu sad Kovačić, a potom Bosnić, a ranije je toga bilo još više. Dne 31. siječnja god. 1763. sklapa brak Ivan Bosnić Kovačić Bagatela, a malo potom neki Kovačić Črnje, a danas bi netko izgledao skoro smiješan kad bi nekog iz obitelji Bagatela ili Črnje zvao Kovačić. Kad gore navedeno mirno razmislimo, dolazimo do zaključka da su se svi današnji Bosnići jednom pisali Kovačić i da su bježeći pred Turcima stigli na ovaj otok još u drugoj polovici 15. st. nakon pada Bosne i zbog toga postadoše Bosnići. Međutim, dne 25. listopada 1671. Ivan Kovačić Antunov sklapa brak s Magdalenom Kovačić, pučki Bosnić. Župnik, dakle, razlikuje Kovačić od Kovačić Bosnić. Stoga, nije rečeno da su svih onih šest Kovačića, koje nalazimo u Bratimskoj knjizi, bili Bosnići, već se vjerojatno i ovdje u Blatu formirao patronimik Kovačić od zanimanja kovač. Uostalom, i danas u Blatu imamo obitelji Kovačić Kušan koji se ne pišu Bosnić.

Već sam na početku naglasio da obitelji ovog prezimena žive u svim dijelovima Blata, a sad moram istaknuti da je upravo upadno da je prva blatska romanska **Citadela,** na zapad od prve blatske župne crkve Sv. Jeronima, »okupirana« od obitelji tog prezimena. Stari su izumirali i mladi poletni ljudi, koji su stigli ovamo iz Bosne, puni života i snage, s dosta djece »osvojili« su tu prvu blatsku romansku citadelu, jer ljudi sve osvajaju. *Ljudi grade kuće, ali kuće nikad neće stvoriti ljude!* Međutim, zanimljivo je — za mene osobno čak vrlo zanimljivo — da dne 24. listopada 1655. umire **Marko Bosnić CITADELA.** On je praotac svih Bosnića, koji i sada

žive u toj prvoj blatskoj citadeli, a to su: **Čorko, Pulenta, Markun, Janje, Bruk, Franjas** i **Šoja**. Neki su od njih kasnije šireći se i na drugom mjestu sagradili svoje kuće, ali svima njima tu je bilo prvo gnijezdo. Najvjerojatnije se on prvi od Bosnića na tom mjestu nastanio, time se ponosio i to isticao, te nikakvo čudo da mu dosjetljivi Blaćani dadoše nadimak **CITADELA**.

Najpoznatiji je, bez sumnje, svećenik ovog roda **don Franko Bosnić Kovačić**, najprije blatski župnik, a potom kanonik, kapitularni vikar i kao takav zadnji upravitelj korčulanske biskupije. Nadgrobna ploča u crkvi Sv. Križa u starom groblju s njegovim imenom i prezimenom i oznakom njegove službe na hrvatskom jeziku i danas pokazuje gdje je pokopan.

Da se ovaj rod Bosnića brzo izdigao svojim radom i spretnošću, svjedoče i dva »kaštila« koja je sagradio: »kaštil« Bosnić Markun na Pločinama i drugi smješten nešto poviše i malo na istok, koji je pripadao obitelji Bosnić Grlica. Ova je posljednja obitelj po muškoj lozi izumrla sredinom 19. st. Budući da je kći baštinica Mara bila udata dne 25. lipnja 1856. za Franka Bačić Posinak, to je taj »kaštil« sada vlasništvo obitelji Bačić Grlica.

Kao u svakom rodu, tako i u ovom pojedini se ogranak ističe nad ostalima. Koncem prošlog stoljeća i početkom ovoga, svojom ekonomskom moći u ovom rodu daleko se ističe nad ostalima obitelj Bosnić Bruk, koja kupuje dva »kaštila«: Španjićev i Arnerićev, i svojim novcem čak kreditira izgradnju tunela za Bristvu. Navodno se ova grana, uz druge momente, obogatila putem ženidbe s nasljednicom obitelji Mirošević Paladin, jer Kuzma Bosnić Bruk god. 1890. kao udovac ženi Lukru, udovu Ivana Mirošević Paladin bez djece i blago ove stare, bogate, pučke obitelji prelazi k Brukovićima, ali poput ljudi i njihovih kuća i blaga nestaje.

Nemoguće je danas ući u trag gdje je bilo prvo obitavalište Bosnića: da li je to bio današnji »kaštil« Bosnić Markun ili Bačić Grlica. Nemoguće je također saznati kako je koja i kada stjecala sebi novo obitavalište, ali su skoro sigurno neki od Bosnić Pulenta stigli u dvore Boroe Kuzman (a to su jednom bili Donjerkovića!), jer je dne 5. svibnja 1755. Franko sin Jerka Bosnić oženio baštinicu Mariju Boroe Kuzman, a na sličan način neki od iste obitelji stigoše u Mali Učijak na »biće« Marinović Zmakalo.

BOŠKOVIĆ

Nadimak: Gužiško

Prema Ostojiću, a i prema maticama ovog ureda, Nikola Bošković stigao je u Blato »ex teritorio ragusino« = »iz dubrovačkog teritorija« (najvjerojatnije iz Čilipa — Konavli, gdje i danas postoje obitelji Bošković), sa zanatom lončara, sredinom 18. st. Dne 23. lipnja 1741. sklopio je brak s Marijom Mirošević, kćerkom Franka. Prema Ostojiću, unuk Nikolin, Antun Bošković bio je poznat kao vrstan kovač i prema pisanju stručnjaka jedini u Dalmaciji sposoban napraviti dobre nožice (škare) za rezanje granja. — Iako relativno mlada blatska obitelj, dala je ovoj župi u prošlom stoljeću zauzetog župnika don Joza Bošković čijim je nastojanjem sagrađena crkva Gospe od Zdravlja.

BUNETA

Toma Buneta, sin Pavla i Ane Tominac, malo pred prvi svjetski rat došao je u Blato iz Brinja i radio na probijanju tunela za Bristvu. Ovdje se upoznao s Katom Martinović Rovinjez pok. Franka i s njom sklopio brak god. 1913. Njegov je tast Franko Martinović Rovinjez bio došao »za zeta«, jer mu je žena Kata Tatković Hero bila baštinica bez braće. Slično je i Toma Buneta došao »na ženino«, zapravo na »biće« Tatković Hero.

BURMAS

Nadimak: Bumba i Dragoman

Nikola Ostojić veli da mu je nepoznato podrijetlo ove obitelji, a da se prvi put spominje u ispravama tek poslije god. 1700. I, doista, puno se prije ne mogu spominjati, jer je prema maticama vjenčanih dne 12. travnja god. 1683. Mihovil Burmas iz Budaha — makarska biskupija — sklopio brak s Katom Tabaković iz Blata. Ništa posebno ne spominje Ostojić o ovoj obitelji, jer je vjerojatno živjela mirnim životom, baveći se poljoprivredom i ribarstvom. — Nikola Burmas, sin Nikole i Kate Bosnić Tvrdac, rođen 1849. preselio se u drugoj polovici prošlog stoljeća u Velu Luku, gdje njegovi potomci dobiše nadimak **Dragoman**, dok svi Burmasi u Blatu imaju zajednički nadimak **Bumba.** Postariji se u Blatu još sjećaju bolnog događaja kad je na Novu godinu 1921. morska mina raznijela dva rođena brata Nikolu i Petra Burmas — mladiće od 20-tak godina — i njihova rođaka Marka Burmas — dečka od 11 godina, — te njihove prijatelje Franka i Marina Cetinić Dorol i Nikolu Gavranić Šijun. Žalostan je to bio i u boli jedinstven prizor u Blatu kad je šest pokošenih mladih života u šest lijesova iz današnje pekarnice preko Zlinja krenulo prema Matici. »Kako su ih majke nabrajale — Sva su ravna Zlinja odzvanjala!« Nešto slično u maticama mrtvih ove župe nisam našao.

Neke obitelji Burmas Bumba dođoše na posjed svoje babe baštinice Kate Šeparović »Babun« kod Sv. Ivana. U Blatu ih zato i češće zovu »Babunovići«, a to smo »prezime« Babun susreli u Bratimskoj knjizi već u 16. st.

BUŠKARIOL

Bez nadimka i nadimak: Jove

Još se u ovom obiteljima čuva predaja da je njihov daleki predak Jakov došao u Blato iz Kopra, postavio na mjesto oltar Gospe od Ruzarija, ovdje se oženio i nastavio živjeti. Prema maticama vjenčanih, dne 25. veljače 1764. magister Jakov Buškariol, sin protomagistra Antuna iz Žminja — porečka biskupija — sklopio je brak s Franom Tulić. Možda je uzrok ovom malom nesuglasju, što su dotični u Kopru, koji je na moru, imali radionicu, jer je tu bilo lakše prebaciti kamen i mramor, a rodom su bili iz Žminja, koji je nedaleko Kopra.

CETINIĆ

Nadimci: Bonasera, Dorol, Koća, Krnjan, Mrduja, Mengo, Pensa, Petris, Tale, Gungalo, Orle, Spruže i Tunjar

Potomci su hrvatskog plemstva koje je stiglo na ovaj otok s knezom Mislavom i posve sigurno od roda Zmaj, jer su im kuće bile smještene — a i danas se pretežno nalaze — u centralnom dijelu Blata koji je pripadao tom rodu. Bili su dapače u bližoj rodbinskoj vezi s granom ovoga roda koja je dobila »patronimik« **Paškvalovići**, jer je i danas u njihovu posjedu i vlasništvu jedan dio zgrade na zapad župne crkve, koja je pripadala toj grani roda Zmaj. Tri su prozora te zgrade pripali Paškvalovićima, dva obitelji **De Polo**, a jedan prozor i cisterna »u vitru« **Cetinićima.** U tom dijelu zgrade i danas živi obitelj Andrije Cetinić Petris, a odmah iznad ovog dijela zgrade donedavno je bila kuća vlasništva Cetinić Zerme, koja je po ženskoj lozi pripala obitelji Šeparović Burćina. Bogate grane ovoga roda sele iz Blata, a Cetinići pretežno ostaju u Blatu.

U popisu plemića iz god. 1420. ne nalazimo ovo prezime, jer se možda još nije bilo formiralo. Kako je došlo do ovog prezimena, ne mogu s potpunom sigurnošću tvrditi, ali je evidentno da nas potsjeća i previše na rijeku **Cetinu.** Možda nisam daleko od istine, ako ustvrdim, da je kod ovoga roda postojala svijest da njihovi daleki preci stigoše na ovaj otok iz blizine rijeke Cetine i da je tako došlo do ovoga prezimena. Na ovom otoku ne postoji

niti jedno prezime koje bi nas potsjećalo na rijeku Neretvu, a mnogo je i danas obitelji prezimena Cetinić koji nas potsjećaju na rijeku CETINU. Malo neobično da nitko na ovo nije svratio pažnju!

Ako u popisu plemića iz god. 1420. ne nalazimo prezime Cetinić, u Bratimskoj knjizi (16. st.) nalazimo četiri Cetinića: Antuna, Marina, Franka i Kuzmu. Početkom 17. st., kad počinju matice ovoga ureda, razlikuju se Cetinić od Cetinić Mišić. Vrlo vjerojatno, ovi posljednji potječu od Marina Mišić koji je u popisu plemića iz god. 1420, a ostali Cetinići od nekog drugog patronimika iz te godine.

Već napomenuh da su im kuće bile u centralnom dijelu Blata, između Velih i Malih Zlinja, i to ne samo u Veloj strani nego i u Malom Učijaku gdje bijahu Cetinić Berganj i Cetinić Pecilo (odatle i naziv »Pecilovo stegno«!). Ovi se posljednji podijeliše u Cetinić Mengo i Dorol. Cetinić Mengo krenuše u Velu Luku, i na njihov posjed dođe jedna grana **Protić Gardenal,** a Cetinić Dorol krenuše ranije prema Krtinji.

Zadnja četiri nadimka, na početku nabrojena, iza Cetinić imaju kao prvi nadimak **Tale,** što uz rodoslovlje jasno svjedoči da su jednoč bili jedna obitelj, koja se potom razgranala i dobila nove nadimke. Njihovo prvotno boravište i danas je u posjedu Cetinića koji nose drugi nadimak **Tunjar.** Ostali su nagradili svoje kuće na zapad, ali preko parcele koja je pripadala Marinovićima.

Suvišno je napominjati da Ostojić pogrešno o njima piše kao o pripojenim plemićima, ali evo točnih Ostojićevih podataka o ovom redu. »Mnogo svećenika ima ovo pleme, među kojima glasovit je o. Jozo M. B. (OFM) lektor jubilarac i tri puta provincijal. O njemu s udivljenjem govore Kanavelić i Paulini. Njegova se slika nalazi na Badiji. Bio je vrstan propovjednik i pisac zvan »Zlatno pero«, od kojega postoji više sastavaka ... Živio je u 18. st. i istovremenik je o. Bonaventure Cetinić Holjan M. B. Između ostalih sposobnosti duha ovaj je posjedovao duboko poznavanje glazbe. Jedan od ovih Cetinića sad je činovnik namjesništva u Zadru, a jedan je tajnik općine u Orebiću. Djed ovih živio je i umro u Rimu kao kancelar knezova Chiggi. Za hrabrost i vrijednost odlikuje se obitelj Cetinić Longo. Stjepan Cetinić Longo sa svojim sinom Jurjom ostavio je zanimljive uspomene glede uprave mjesta nakon pada mletačke republike. Rečeni Juraj Cetinić bio je javni bilježnik, savjetnik Uprave otoka prigodom posjednuća Engleza i glava općine. Čovjek, koji je osim pristalosti tijela i uma, posjedovao i izraziti glas, jedini na otoku ...« Ovoj grani Cetinića rodbinski je

veoma bliska grana s nadimkom **Krnjan.** Još se u Blatu i Veloj Luci sjećaju krasnog glasa pok. don Franka Cetinić Krnjan, a u Blatu kola uzrečica, da u mjestu nema pjevača ako u njegovoj krvi ne kola barem koja kap »Krnjanove krvi.«

ČIHORATIĆ

Ivan Čihoratić Nikolin, rođen u Lastovu dne 10. travnja 1859, oženio se u Blatu dne 2. kolovoza 1884, s Marom Loje Vickovom i potom se stalno u Blatu nastanio. Iz toga se braka rodilo devetero djece. Većina njih otiđe kojekuda i sada je u Blatu samo jedna obitelj Čihoratić, koju većina Blaćana zove Lastovac, jer je njihov djed u Blato došao iz susjednog Lastova.

DAMJANOVIĆ

Nadimci: Bragadin i Butrić

Danas u Blatu zapravo žive obitelji s prvim nadimkom, dok su se obitelji s drugim nadimkom nedavno posve izselile. U Bratimskoj knjizi iz 16. st. nalazim zapisanog kao dobročinitelja nekog Damjana bez ijedne oznake obiteljskog prezimena. Od toga se Damjana dobilo obiteljsko prezime Damjanović, jer odmah skoro na samom početku matica umrlih čitamo da je dne 12. svibnja 1633. umro Vicko sin Franka Damjanović, a već koncem 17. st. imamo i nadimak Butrić. Da li je prije spomenuti Damjan bio neki došljak iz 16. st. ili se iz neke, već tada postojeće obitelji u Blatu, preko tog Damjana formirao novi patronimik, ne mogu ništa određeno reći. Zanimljivo je možda kako je došlo do nadimka Bragadin. To je bilo obiteljsko prezime nekolicini uglednih osoba iz mletačke povijesti, a posebice Marku Bragadin, koji je kapitulirao kao komandant Famauguste na Cipru god. 1571. Možda je netko od tih Damjanovića češće spominjao to prezime, koje im kasnije postade nadimak.

DONJERKOVIĆ

Nadimci: Škvrk i Bura

Pučka obitelj, ali veoma ugledna što napominje i Ostojić. U Bratimskoj knjizi (16. st.) spominje se Franko Donjerković, a u njoj nalazimo i prezime *JERKOVIĆ* i pretpostaviti je da je riječ o jednoj te istoj obitelji. Pojavljuju se kao nepristrani svjedoci u parničenju oko polja Blata, a položaj njihovih zgrada ne dopušta

pretpostavku da bi spadali među prve hrvatske došljake na ovaj otok. Kad stigoše i odakle, ne možemo ništa određenije ustvrditi.

Jedno njihovo staro zdanje posve je sigurno ranije pripadalo obitelji *Marinović Žmakalo,* a kako dođoše u posjed tog zdanja: ženidbom ili kupnjom ostaje nepoznanica. — *Prvo je evidentno iz dvije stvari:*

1. Jedan dio tog jedinstvenog zdanja donedavno je pripadao jednoj grani roda Marinović Žmakalo koja se nedavno otselila iz Blata i svoj dio prodala Ivanu Borovina Miče.

2. Ulica, koja i danas dijeli »*VLASINJ*« od posjeda i kuća obitelji Marinović Šarenko, jasno pokazuje da su »*MALA ZLINJA*« tijekom stoljeća malo pomaknuta na zapad i da su gornje zgrade (sada vlasništvo Donjerković—Borovina!) bile na parceli Marinovića, koja je išla od vrha *Malog Učijaka* do vrha *Vele strane.*

Sudeći po samom izgledu zdanja lako je zaključiti da je tu živio *MIŠO MARINOVIĆ* koji se spominje u popisu plemića god. 1420. To je prvotno zdanje tijekom stoljeća proširivano, a u posljednje je vrijeme betonskom nadogradnjom dobrano upropašteno. To pretstavlja veliku kulturnu štetu, jer je bezuvjetno bilo vrijednije nego neki mali kašteli. Čitavo to zdanje nalići više nekom srednjovjekovnom samostanu nego običnoj stanbenoj zgradi. U sredini istog imamo i danas četverouglasto dvorište sa sve četiri strane ograđeno zgradama koje u prizemlju s vanjske strane zbog sigurnosti nemaju nikakva otvora. U dvorište se ulazi hodnikom presvođenim jakim kamenim svodom i kroz dva para vratiju iza kojih su bili potpornjaci. Iznad ovog svoda bila je stražarnica također nadsvođena kamenim voltom koji je na žalost srušen, ali još uočljiv. Iz te stražarnice lako je bilo osujetiti i odbiti eventualnog napadača koji je jurišao na ulazna vrata. Zaista je šteta što ovo zdanje nije sačuvano!

Drugo staro zdanje ovih obitelji prešlo je bez sumnje preko Jurja Donjerković u vlasništvo obitelji *Boroe Kuzman.* (Pogledaj: Boroe!)

Nikola Ostojić smatra da su zadržali neko »gospodsko držanje«, jer su te obitelji u prošlosti imale dosta svećenika, kanonika i redovnika. Ta se stvar očituje i po ženidbama, koje su sklapale s uglednim plemićkim obiteljima, kao što su Marinović Žmakalo, od kojih su dobili i teren za gradnju novog »stanja« (zgrade). Petar Donjerković bio je u drugoj polovici 18. st. jedan od rijetkih pučana, koji je poznavao talijanski jezik i znao čitati i pisati, a oženio je dne 20. siječnja 1763. Mariju Letis, kćer javnog notara Antuna Letis, rodom iz Splita. Taj je javni notar živio u Blatu i

pokopan je u crkvi Sv. Jeronima. Za života je isti Letis često kao advokat zastupao blatske plemiće, to jest Malu Kuriju, protiv pučana, dok su, naprotiv, Donjerkovići vrlo često bili prokuratori pučana.

O njihovu sam vrijednom svećeniku dr Donku Donjerković nešto napisao u prvom dijelu knjige, a u Ljetopisu ove župe piše za njega da je živio kao svetac; a o njegovu rođenom bratu Antunu dominikancu — lektoru teologije — da je bio dika i ponos svoga dominikanskog reda.

Roditelji don Franka Donjerković, arhiđakona u Korčuli, god. 1680. s desne strane oltara u crkvi Sv. Križa sagradiše svećenički grob, a početkom 18. st. na taj grob je postavila obitelj Franulović novu kamenu ploču s natpisom. Isti je kanonik i arhiđakon don Franko Donjerković svojom oporukom iz god. 1687. ostavio bio župnoj crkvi svoju kuću na istočnoj strani plokate, kupljenu od Ivana Naložić, za župni stan. Taj je stari župni stan — gdje je bio velik vrt i cisterna u zraku — god. 1938. srušen, te je na istom mjestu sagrađen novi, veliki i prostrani župni stan — najveći u dubrovačkoj biskupiji, — a grb koji se nalazio na staroj zgradi bio je smješten u crkvenu konobu. Kad sam god. 1956. kuću ostavštine Stipković preuredio za smještaj župnika, spomenuti sam grb dao ugraditi u prednji zid ove zgrade. Smatram da se radi o grbu obitelji Naložić.

Juraj Donjerković dao je sagraditi oltar Gospe od Karmena. — (Vidi: Boroe!) Donjerković Bura — Vidi rod Favro!

FARAC

Nadimci: Benisimo (nedavno izumrli), **Ivica** i **Prce**

FARČIĆ

Nadimci: Brava, Čalija, Ćura, Kordić i Priša

Danas su **Farac** i **Farčić** za Blaćane dva posve različita roda, a i žive posve odijeljeno: Farčići u Veloj strani, a Farac u Velom Učijaku. Nitko, pak, ni ne sanja da bi obitelji Bartul (u prošlosti Bartulović!) bili samo jedna grana ovoga jedinstvenog roda. Da su zapravo Farac, Farčić i Bartul samo jedan rod, mogu iznijeti više dokaza, a dovoljan je i samo ovaj: dne 14. veljače 1798. umire Nikola, sin Petra Farac ili Farčić zvani Bartul, to jest Bartulović, i Pame kćerke pok. Antuna Priša. Tako je zavedeno u maticama umrlih i treba li nešto više u potvrdu gornje istine da je jednom to bio samo jedan rod?!

U Bratimskoj knjizi u 16. st. nalazimo već gotova prezimena Farac i Farčić, kao i nadimke Korda i Kordić. Posve je sigurno da nisu sudjelovali u podjeli polja Blata i, kad su ovamo stigli, posve je neizvjesno. Patronimik Bartul potekao je od Bartula Farac, koji je umro dne 29. travnja 1655. Ova posljednja grana u prošlosti je dala više svećenika, a u Blatu je danas izumrla.

FAVRO

Nadimci: Bruške, Carić, Dražina, Krstej, Frankušin, Mušketo, Pic i Pobe

U prošlosti su se redovito pisali Favrović. Dne 7. srpnja 1659. umire Jaka Favrović, a češće se tako pišu sve do početka 19. st. Iz knjige **Per li fratelli Favrović-Telenta** saznajemo da osim obitelji Favrović-Telenta, koji potekoše od Antuna Milešković iz XVI st., postoje u Blatu i drugi Favrovići. To je posve točno, jer u prije spomenutoj knjizi (str. 3.) saznajemo za Stjepana Favrović i njegovu braću, koji žive istodobno u 16. st. kad i Antun Milešković, praotac roda Telenta.

Posve je sigurno da nisu sudjelovali u podjeli polja Blata i najvjerojatnije su daleki preci ovih obitelji došli iz unutrašnjosti na ovaj otok bježeći pred Turcima. Budući da u ona vremena nije bilo lako ubrzo steći zemlju, prihvatili su se nekog zanata, te im odatle prezime Favro = zanatlija.

Da dođoše dosta kasnije, svjedoči i sam položaj njihovih prvih obitavališta, to jest zapadni vrh Vele strane. — Usred Vele strane dođoše tek početkom 19. st. na posjed bivših Ruševića, kad je Kuzma Favro oženio kćer nasljednicu Franu Franulović Rušević. Od njihova sina Franka, rođena dne 15. 10. 1816, potekoše Favro, koji i danas tu žive. Sin im Mato, rođen dne 4. kolovoza 1808, imao je samo dvije kćerke: Franu i Katu. Frana se udala za Donjerković Bura, a Kata za Antuna Žaknić; i na taj način imamo tu i danas: Favro, Donjerković Bura i Žaknić Peškira jedne uz druge, a sve na »biću« starog blatskog plemićkog roda Ruševića.

FRANULOVIĆ

Nadimci: Glumac, Trenta, Lukrić, Repak, Lovro, Prcalo, Mrlako, Šjorzuan, Tripica i Vilić

Nadimci Repak i Glumac spominju se u maticama već u 18. st., a ostali tek u 19. st. Vrlo su rodbinski blizu obitelji s nadimcima: Prcalo, Lovro i Repak, jer su se jednom svi pisali Repak. Trenta su se jednom pisali Glumac. Lukrići su dobili taj nadimak

po svojoj prababi iz kraja 18. st., kojoj je bilo ime Lukrecija. Obitelji s nadimcima Tripica, Šjorzuan i Vilić jednom su imali zajednički nadimak Rušević, jer im je zajednički praotac Franko Franulović, koji je dne 4. kolovoza 1719. oženio Palmu Rušević, kćer-baštinicu Petra Rušević. Zbog toga u Blatu i žive obitelji ova tri nadimka na »biću« Ruševića, odvojeni od ostalih Franulovića, i samo oni imaju na Prižbi zemljište gdje su bili jednom veliki posjedi tog blatskog plemića.

Prezime Franulović susrećemo tek početkom 17. st., a formiralo se kao patronimik od imena Franul. U Bratimskoj knjizi nalazimo u 16. st. Franula Nogatić i Franula Glavić. Od kojega, pak, od tih Franula potječu današnji Franulovići, nemoguće je ustanoviti. Možda jedna grana od jednog, a druga od drugog. U tom bi slučaju današnji Franulovići bili rodbinski vrlo daleko, jer Nogatić i Glavić nisu morali biti rođaci.

Iako pučkog podrijetla, izgleda da su Franulovići uživali velik ugled i živjeli »na visokoj nozi«, jer su redovito imali sluge i sluškinje, što baš svakom nije bilo moguće. Sudjelovali su u podjeli polja Blata i stoga su njihovi daleki preci stigli na ovaj otok s knezom Mislavom. Često puta nastupaju kao procjenitelji — kako piše Ostojić, — a sâm sam ustanovio da su često puta nastupali kao prokuratori blatskog puka u borbi protiv Male Kurije, to jest plemića.

Obitelj Franulović Glumac dala je dva vrijedna svećenika: don Pera, koji je bio župnik u Zlarinu, i nećaka mu dr Franka, koji je bio župnik u Blatu početkom 19. st. za vrijeme francuske okupacije. Bio je jedan od rijetkih svećenika u Dalmaciji koji je iskreno surađivao s Francuzima. Njegov stric don Pero vjerojatno je bio temperamentan i nije mogao podnositi nepravilnosti na otoku (a bilo ih je!) i prešao je u šibensku biskupiju gdje je uživao velik ugled. Oba ova svećenika pokopana su u crkvi Gospina Navještenja. God. 1947. kod premještenja spomenute crkve prenesene su i njihove kosti i nadgrobna ploča.

Od obitelji Franulović Repak moram svakako istaći msgr don Pera Franulovića, koji je poslije don Ivana Biljanovića najviše župnikovao u Blatu, to jest 43 godine. Za vrijeme njegova upravljanja ovom župom Blato je bilo dostiglo rekordan broj stanovnika od cca 9.000. Bio je neumoran i blag u ispovijedanju, te mnoge spasio u toku zadnjega rata i surađivao je s narodnom vlašću.

GAVRANIĆ

Nadimci: **Bentevoja, Ćesko, Črnko, Gamulin, Gude, Gunjar, Jakas, Jija, Lotre, Nadal, Peplić, Pluća, Puharić, Rado, Kujin i Šijun**

Stari pučki rod koji je stigao na ovaj otok s knezom Mislavom, jer su sudjelovali u podjeli polja Blata. Mislim da su sačuvali i svoje rodovsko prezime, jer Gavranić dolazi od GAVRAN, a poznato je da su stara hrvatska rodovska prezimena bila imena životinja i ptica. Stoga ništa neobično što ovo prezime susrećemo već u Bratimskoj knjizi iz XVI st. Posve je jasno da su Gavranići skupa sa Šeparovićima »ogrlili« crkvu Sv. Ivana. Kad bi se pak većom sigurnošću moglo utvrditi vrijeme gradnje ove crkve, onda bismo mogli s većom vjerojatnošću ustanoviti kad su ove pučke obitelji napustile baštine, u kojima su do tada redovito obitavale, i stalno se nastanile u Blatu.

Kako su nastali pojedini nadimci, možemo samo nagađati. Postanak nekih vrlo lako ćemo odgonetnuti. Za mene osobno najzanimljiviji je nadimak **Gamulin**, jer taj naš nadimak susrećemo kao prezime na susjednom otoku Hvaru. Iako sam više puta prelistao matice ovog ureda, nisam pronašao da je neki Gamulin ovamo stigao iz Hvara ili nekog drugog mjesta. Prvi put u blatskim maticama nailazimo na ovaj nadimak dne 7. siječnja 1740. kad umire Juraj Gamulin, a 16. listopada 1761. Jaka Gavranić Gamulin. Da li se na otoku Hvaru formiralo to prezime neovisno od blatskih Gamulina, ili je možda neki Gavranić Gamulin otselio iz Blata na otok Hvar, to će možda s vremenom ustanoviti neki župni ured otoka Hvara, ali selidbe su u oba smjera postojale.

Od ovoga roda moram bezuvjetno istaći svijetli lik svećenika-rodoljuba, *narodnog mučenika, don Marina Gavranić Nadal* na kojega smo — na žalost — u Blatu mnogi zaboravili, jer lijepo reče netko: »Zaborav je sudbina velikih ljudi.« — Rođen je u Blatu dne 17. listopada 1833. od oca Marina i majke Frane rođ. Padovan. Škole je završio u Dubrovniku i Zadru, a zaređen je za svećenika dne 20. ožujka 1858. i potom otišao za župnika u Stravču (Konavli!). Umro je u Dubrovniku dne 7. travnja 1909. i pokopan bi na Dančama. — Da upoznamo njegov značajan lik najbolje će biti da citiram neke dijelove nekrologa koji je tiskan u »*Listu dubrovačke biskupije*« br. 5, god. 1909: »... Mirno je tamo (u Stravči!) proboravio dvije godine, kad se uzvitlala na nj strašna oluja. Talijanaši onda autonomaši pod Lapenom i njegovim ortacima osilili su se svukud vanredno a nadasve u Konavlima, gdje su onaj dobri narod zaveli i narodno mu čuvstvo utukli. Pokojni

dekan cavtajski Ramadan, posjednik Vragolov i dobri don Marin izjavili su se za narodnu stranku, koja je bila u zametku. Narodni dušmani, talijanski silnici pregli su da im začepe usta, kako ne bi narod progledao; a kad su vidjeli, da ne mogu, podigli su na njih tužbu veleizdaje. Lađom umakoše Ramadan i Vragolov u Krf, gdje su sproveli nekoliko godina, a jadni dum Marin sa negvama (okovima — moja opaska) bi spraćen u dubrovačku tamnicu. Navijali, izvijali, prijetili se i grozili, vukli ga po sudovima u Dubrovniku i u Zadru, ali ne mogli ništa u mutnom uribati i nakon blizu dvije godine ljutog tamnovanja, nemile neizvjesnosti pokojnik bi priznat nevin i poslan u Maranoviće... a tad (god. 1893.) dočepavši se mirovine dođe u Dubrovnik, gdje je skromno ali posve spokojno proživio ovo zadnjih godina. Vesele ćudi, razgovoričan, prijazan sa svakim imao je mnogo prijatelja i štovatelja, uvijek bi u društvo dobro pristajao, samo kad bi spomenuo ljute patnje u prvim godinama svog službovanja, sjeta bi kako magla potamnila mu oble obraze, a na oku bi se zacaklila suza. Talijanci su nadasve bili kivni na dubrovačke popove, te su stoga dosta stradali: Ramadan, pokojnik, Pulić, Kazali, Vodopić. (ovo su sve svećenici, a Vodopić kasniji dubrovački biskup — moja opaska!). To su junački naši veterani, po kojima i mi svom dušom ljubimo svoju hrvatsku domovinu, svoj jezik. Dum Marine, mili naš prijatelju, do jučer naš mučeniče, kod Boga uživaj onaj mir, kog ti ne dadoše na zemlji. Pokoj čeličnoj duši tvojoj!« Doista, prekrasan nekrolog ovom našem ponosu-svećeniku, koji je neki njegov obožavatelj iz Dubrovnika dao tiskati u listu naše biskupije. — Blatska se općina bila odužila svome sinu *dum Marinu Gavranić* time što je njegovu sliku nabavila i držala je dugo vremena u svojoj općinskoj dvorani.

GLAVOČIĆ

Nadimci: **Trtaja i Puče**, te nedavno izumrli: **Pulastrić i Zakon**

Stari pučki rod koji je stigao na ovaj otok s knezom Mislavom, jer su sudjelovali u podjeli polja-jezera Blata i kao predstavnici pučana istu diobu često vršili. Kuće su im u centralnom dijelu Blata, koji je pripadao plemićkom rodu *Zmaj*. Teško je pretpostaviti da su tu bili od početka. Možda na taj teren dođoše, kao i neki drugi pučani, putem ženidbe ili kupnje. Neki će arhivski dokumenat s vremenom riješiti i to pitanje. — Prvi put susrećemo ovo prezime god. 1467, kad *Andrija Glavočić* ide u Veneciju, da bi isposlovao od mletačkog dužda dokinuće plemića koji redovno žive u Blatu *(Confr. Nobili abitanti... str. 139.)*. Kasnije ih u 16. st. često susrećemo u Bratimskoj knjizi. U toj knjizi zapisan je kao dobročinitelj bratovštine i *Ilija Glavočić*. Smatram da se od tog Ilije formiralo novo obiteljsko prezime *Ilijaš*, odnosno *Ilijašević*, jer i ovi sudjeluju u podjeli polja Blata, te ne može biti govora o kasnijim došljacima. Ne možemo tvrditi da li su Ilijaši otselili ili izumrli. Možemo samo ustanoviti činjenicu da je obitelji Glavočić, kao i nekih drugih, u prošlosti bilo mnogo više nego danas. Za blatsku župnu crkvu značajno je da je, prema predaji, Nikola Glavočić († 27. VI 1789) po sretnom povratku iz Sjeverne Amerike dao sagraditi iz zavjeta oltar Sv. Križa.

GRBIN

Nadimci: **Grozde i Gašpar**

Kako je došlo do prvog nadimka, meni je nepoznato, a drugi je nastao po imenu Gašpar koje se rano javlja u toj obitelji.

Ova je obitelj u Blato stigla iz Splita, jer dne 17. travnja 1823. Gašpar Grbin, sin pok. Antuna iz Splita i pok. Lucije Kapitelli iz Dubrovnika, po zanimanju krojač, ženi Mariju Stipković Halić, kćer Franka iz Blata. Ostao je u kući svoga tasta i to je jedan od rijetkih slučajeva u Blatu, da je netko došao »na ženino«, a da nije primio nadimak obitelji svoje žene. Dapače, malo neobično: i dvorište se danas u Blatu najčešće zove »Grozdetov dvor«.

GREGO

Nadimci: **Bakranin, Čokle i Ružir**

Ovo prezime susrećemo već u Bratimskoj knjizi (16. st.), a sklon sam misliti da su obitelji Grego potomci prvih hrvatskih došljaka na ovaj otok, i to iz slijedećih razloga: 1) Grego spada među najstarija hrvatska rodovska prezimena, 2) nisu sudjelovali u podjeli polja Blata i 3) i danas zauzimaju prostor na zapad prve hrvatske crkve u Blatu, to jest Sv. Križa, a nekoć su ovom rodu pripadali i današnji posjedi u Blatu obitelji Borovina Bele i Petković Šanjara u Veloj strani.

Kako su dobili prva dva nadimka, ne znam, a nadimak Ružir dobiše, jer ova grana roda Grego potječe od Ivana Grego, sina Petra i Mare Ružir, kćeri Marina, koji je rođen dne 29. lipnja 1756.

Od ovoga roda moramo istaći o. Marina Grego, franjevca, koji je živio u 18. st. Nauke je završio u Italiji i potom predavao filozofiju u Bresci, a teologiju u Modeni i Giustiniapoliju. Bio je i provincijal provincije Sv. Jeronima, a, prema Ljetopisu ove župe,

Papa Pijo VI bio mu je ponudio nadbiskupsku stolicu. Umro je na Badiji dne 30. listopada 1791. u 70. godini života. Ovaj je vrijedni franjevac iza sebe ostavio: *1. La storia dell'isola di Curzola in versi illirici* (Povijest otoka Korčule u hrvatskim stihovima), 2. *La critica allo Statuto curzulano* (Kritika Korčulanskog statuta) i 3. *Alcuni cenni sugli uomini illustri* (Neke crtice o slavnim ljudima na otoku). Tako prema Ljetopisu ove župe, a prema Marinku Gjivoje i *Povijest samostana na Badiji u hrvatskim stihovima.* Rukopis ovog posljednjeg djela čuva se u Državnom arhivu u Dubrovniku.

GUGIĆ

Nadimci: **Črnac** i **Vlah**

U bilježnici arhiva Nikole Ostojića prostor određen za ovo prezime, poput mnogih drugih, ostao je neispisan, dok se u knjizi istog Ostojića *»Velaluka«* navodi da su Gugići stigli u Blato iz Račišća, a to je posve pogrešno. Da li su Gugići u Račišće stigli iz Blata, ne mogu tvrditi, jer se to može ustanoviti tek na temelju matica župnog ureda Račišće, ali je posve sigurno da su Gugići u Blato stigli iz *Vojnića (Primorje!).* U maticama vjenčanih ovog ureda riječ Vojnić ispisana je tiskanim slovima, kao da je tadanji župnik htio nama olakšati čitanje tog mjesta. Dne 29. srpnja 1682. Filip Gugić, sin pok. Šimuna iz Vojnića (Primorje) sklapa ženidbu sa Žuvom Radić pok. Jurja iz Blata.

Da li je Žuva Radić od svoga bogatog oca plemića dobila velik miraz ili je pak njezin muž bio dosta bogat te je kupio onako velik teren u Malom Učijaku, ne možemo ništa određeno reći, ali i kasnije ženidbe sa Stipanovićima, Žaknićima i Dundovićima (liječnik!) jasno govore o ugledu tih obitelji.

Iako je ova obitelj koncem 17. st. stigla u Blato, njihove su kuće i danas na samoj zapadnoj periferiji Blata, što nam bjelodano govori da je već u 17. st. Blato zauzimalo prostor koji i danas zaokružuje.

Premda je kasno stigla ova obitelj u Blato, ovaj je rod dao dva svećenika-franjevca: o. Mauricija, profesora matematike, provincijala, iskušanog duhovnika, koji je umro na Badiji god. 1946. i njegova nećaka, s krsnim imenom Mauricija, a redovničkim o. Venka koji sada živi i radi u samostanu Sv. Klare u Kotoru.

JOKOVIĆ — Vidi Prižmić

JURETIĆ

U Bratimskoj knjizi nalazimo da su Juretići sredinom 16. st. živjeli u Blatu, jer se u njoj spominje kao dobročinitelj bratovštine Franko Juretić, sin Ivana, i Marko Juretić, kojega je sin Paško umro dne 24. siječnja 1649. Nemoguće je reći da li su blatski Juretići iz 16. st. izumrli ili odselili, a još je manje moguće utvrditi da li su Juretići, koji početkom 19. st. dolaze u Blato, potomci onih blatskih iz 16. st.?

Po Nikoli Ostojiću, početkom 19. st. stigli su iz Podgore Petar i Bartul Juretić. Najprije su radili u Tomašića u Smokvici, a zatim u Stipanovića u Blatu. Prema maticama ovoga ureda znademo da su bili sinovi Ivana Juretića i Matije rođ. Pivac. Štedeći i radeći, kao obični manualni radnici, stekli su lijep kapital i složna braća otvaraju dućan u Blatu. Petrov život tragično završava u noći 15. siječnja 1821, a Bartul nastavlja trgovinom i od toga Bartula potječe današnje potomstvo Juretića u Blatu.

Šimun Juretić, unuk Bartulov, **početkom ovog stoljeća nabavlja jedan teretni auto, potom motornu drobilicu za pravljenje tucanika (šodera!) i otvara malu tvornicu tjestenine.** To su bili prvijenci ne samo u Blatu nego i na čitavom otoku. — Prva je, pak, automobilska žrtva na ovom otoku bio DONKO KUNJAŠIĆ GUDIĆ. Stradao je dne 11. travnja 1912, a mjesto nesreće i danas križ kazuje.

KALOGJERA

Bez nadimka i s nadimcima: Zlatar i Tome

Pradomovina je obitelji Kalogjera otok Cipar, a prezime izrazito grčko. Neki ga na hrvatski prevode kao »dobar starac«, a neki »lijep starac«, odnosno »svećenik«. Zbog turskih navala na otok Cipar, obitelji Kalogjera već koncem 15. st. počinju napuštati ovaj otok da bi ga potpuno napustili god. 1570, kad je Cipar pao u turske ruke. Preko Krete i Venecije dospješe kojekuda. Danas su obitelji Kalogjera razgranate i žive u slijedećim državama: Grčkoj, Jugoslaviji, Italiji, Rumunjskoj, a ima ih dosta u Sjevernoj i Južnoj Americi.

Oko god. 1800. stigoše u Blato dva brata Kalogjera: Franjo, zlatar, i Toma, stolar. Odatle i nadimci: Zlatar i Tome. Ova se dva brata rodiše u Korčuli. Njihov otac Stjepan rodio se u gradu Hvaru god. 1752, a njihov djed Franjo u Veneciji god. 1703.

God. 1938, prigodom 50. obljetnice smrti splitsko-makarskog biskupa Marka Kalogjera, o kojem sam par redaka napisao u prvom dijelu knjige, pokojnikov nećak prof. dr Niko Kalogjera

publicirao je lijepu knjižicu posvećenu uspomeni svoga velikog strica i iz nje sam uzeo gornje podatke. Prema istoj knjizi, još na Cipru a i kasnije, članovi su se obitelji Kalogjera posvećivali raznim zvanjima, a u prvom redu: vojničkom, svećeničkom, činovničkom, liječničkom i trgovačkom. To se obistinilo i na njihovim ograncima u Blatu.

Franjo Kalogjera, sin Stjepanov, rođen u Blatu god. 1837, otkupio je krajem prošlog stoljeća **»Paškvalovu prejicu«** i ona se danas čuva u njegovih potomaka u Blatu, a veliku numizmatičku zbirku, koju je kao načelnik i bogataš sakupio i otkupio po raznim dijelovima ove prostrane župe, posebice oko crkve Sv. Jeronima, gdje mu je u blizini i bila kuća, poklonio je Arheološkom muzeju u Splitu uz uvjet da se nad zbirkom označi ime i prezime darovatelja: Franjo Kalogjera.

KAPOR

Nadimci: **Baćo (nedavno izumro), Kačol, Kaporelo, Prije** i **Prime**

Prema bilješkama Nikole Ostojića Kapor su stigli u Korčulu iz Istre. Jedna se grana te obitelji potom spustila u Blato. Prvi spomen te obitelji u maticama ovog ureda nalazimo dne 23. kolovoza 1682. kad Marin, sin Marka Kapor, sklapa brak s Franom, kćerkom pok. Sebastijana Goriglavić. Isti je Goriglavić bio notar u Blatu. Dne 14. studenoga 1719. Ivan, sin Marina Kapor, ženi Jaku, kćer Mata Žuvela, a njegov brat Prijam ženi Maru, kćer Ivana Žanetić dne 4. lipnja 1724. Nisam slučajno naveo ova vjenčanja, jer mi se čini da nam ona jasno govore o smještaju današnjih obitelji Kapor u Blatu.

Obitelj s nadimkom Baćo, rekao bih, da je ostala na terenu koji je kupio sam Marin Kapor ili je, radije, tu bila kuća bogate baštinice notara Goriglavić (Notari-advokati, zacijelo, nisu bili siromašni ni u ona vremena!), dok su Ivan i Prijam otišli u Veli Učijak, gdje i sada žive njihovi potomci uz obitelji Žuvela i Žanetić.

Obitelj Kapor Baćo imala je »svoje dvore« na zapad Plokate uz samu ulicu koja ide prema Sv. Barbari, ili još jasnije: od nove krasne kuće, koju je malo prije zadnjeg rata sagradio najveći, predratni, blatski trgovac Petar Franulović Šjorzuan do kuće pok. Marka Anić. Staru je kuću pok. Marko Anić pred zadnji rat srušio i sagradio novu, ali zapadni dio te zgrade, vlasništvo obitelji Šeman, ostao je sačuvan i posve odgovara XVII st. i ugledu jednog notara Goriglavić.

I predaja nam kazuje da je to bila kuća notara Goriglavića, jer veli »da su tu jednom bili svi uredi u Blatu.«

KASTROPIL

Nadimci: **Panada, Perušilo, Hujak i Jula; zatim: Bele, Bruco** i **Gazdo**

Ova su tri posljednja kao prvi nadimak imali Borovina, koji im je sada postao obiteljsko prezime. (Pogledaj Borovina!)

Od gornja prva četiri nadimka u Blatu danas žive još samo Kastropil s prvim nadimkom, a ostali su kojekuda otselili.

Prezime Kastropil tipično je rimsko-grčkog podrijetla, jer CASTRA je latinska riječ i znači **tabor, grad,** a PILE je grčka riječ i znači **vrata.** (Svi dobro znademo Pile u Dubrovniku!) To bismo prezime na talijanski jezik krasno preveli s **Kaštelan,** a hrvatski bismo kazali **Čuvar grada.** Nisu bili posjednici polja Blata, što, s obzirom na njihovo prezime, ni najmanje ne iznenađuje. Nema nikakve indikacije da su prethodno obitavali u prvoj blatskoj romanskoj citadeli, a teško je vjerovati da bi se jedno takvo rimsko-grčko prezime formiralo među našim življem. Logički je stoga zaključak da su se najvjerojatnije doselili u Blato iz Grčke za vrijeme mletačke vladavine ovim otokom.

Prvi spomen ovih obitelji nalazimo u Bratimskoj knjizi, gdje se god. 1551. spominje Zuana Kastropilova. U istoj se knjizi nešto kasnije spominje i Andrija Kastropilović koji se spominje god. 1577. i u knjizi *Nobili abitanti*... (str. 3.). Rodoslovlje ovih obitelji možemo potom kontinuirano pratiti otkada počinju matice u Blatu. Ni ovim obiteljima, dakle, ne možemo utvrditi točno vrijeme njihova dolaska na ovaj otok.

Od starine su obitavali na zapad Plokate ispod »Paškvalovića« a iznad obitelji Kapor Baćo pa sve do »Gumanaca«. Budući da su stanovali u neposrednoj blizini župne crkve, bili su »po nasljedstvu« zvonari skoro sve do konca 19. st. Jedna obitelj Kastropil Panada ustupa svoje prizemnice obitelji Petković Kovač, koja tu gradi i danas postojeće zgrade, a u zamjenu dobiva uređenu zgradu u Malom Učijaku. I danas se u Blatu iznad te zgrade spominje »Kovačev torkul«.

Među malobrojnim pismenim pučanima iz konca 18. st. bio je i Ivan Kastropil, a svi su izgledi da je u ovim obiteljima bilo »pismenih«, jer su češće bili prokuratori pučana.

KOSOVIĆ

Prema maticama vjenčanih, dne 13. veljače 1820. Ivan, sin Stjepana Kosović, iz župe Drvenik sklopio je brak s Franom Surjan pok. Dinka. Rekao bih — jer u neposrednoj blizini žive Koso-

vić i Surjan — da je došao »na ženino«. Prema Ostojiću, isti je Ivan najprije radio u Marka Cetinić Bonasera. Prema maticama umrlih, dne 16. svibnja 1692. umire u Blatu Mara žena Tome Kosović, a i kasnije susrećemo Kosoviće u blatskim maticama i potom nestaju. Sličnu stvar nađosmo i kod Juretića, te što rekoh za njih važi i za Kosoviće.

KOVAČIĆ

Nadimak: Kušan

Svi Kovačići u Blatu danas imaju i nadimak Kušan, a jednom tako nije bilo, jer su se i svi današnji Bosnići pisali Kovačić. U Bratimskoj knjizi u 16. st. nalazimo u Blatu Veselu Kušanovu, a malo zatim i Milicu Kušanovu. Dne 22. rujna 1649. umire Frana, žena Franka Kušan, a god. 1681. Antun Kušanović. Rodoslovlje današnjih obitelji Kovačić Kušan možemo kontinuirano pratiti od god. 1671, kada Ivan, sin Antuna Kovačić, sklapa ženidbu s Magdalenom, kćerkom Marka Kovačić, pučki Bosnić (vjenčani 29. XI 1671.). Kod ovog vjenčanja ne stoji nadimak Kušan, ali je posve sigurno riječ o istoj obitelji i nadimak Kušan u maticama pojavit će se uz Kovačić u 18. st. Isto je tako sigurno da se ovi Kovačići razlikuju od Kovačić Bosnić. Nakon gore rečenog ovako bismo zaključili: najvjerojatnije su se preci ovih obitelji u 16. st., ili malo ranije, doselili s prezimenom Kušan koje susrećemo i u drugim dijelovima naše domovine, a od zanimanja kovač dobiše naknadno obiteljsko prezime. Posve je sigurno da nisu sudjelovali u podjeli polja Blata. Položaj na samoj zapadnoj periferiji Blata jasno govori o doseljeničkoj obitelji u kasnijim stoljećima, a otkuda ne možemo reći.

KUNJAŠIĆ

Bez nadimka i s nadimkom Gudić

Pogrešno piše o njima Ostojić, kao o pripojenim plemićima oko god. 1600, jer ih ne spominje ni Giustinian, a njihovo se prezime, u stvari, nije bilo još u današnjem obliku formiralo. Ipak u Bratimskoj knjizi oko god. 1570, imamo Franka Kunjašića i Marina Kunjas. Uostalom, i danas mjesto Kunjašić u Blatu se često čuje Kunjas. Potomci su plemićkog roda, koji je stigao na ovaj otok s knezom Mislavom, jer su sudjelovali u podjeli polja Blata.

Još se mi malo stariji na zapad od Žmakalovih Zlinja sjećamo »Kunjasovih Zlinja«, a i danas na tom terenu žive Kunjašić s nadimkom Gudić. Tu je, bez sumnje, bilo prvo obitavalište svih Kunjašića i bili su u neposrednoj blizini (kuća do kuće!) s obitelju Berković, kojih je grb još ugrađen na kući. Berkovići u prošlom stoljeću otseliše u Velu Luku i sada je ta kuća vlasništvo obitelji Bačić Fratrić. U popisu plemića iz god. 1420. nalazimo i Berkoviće, a prezime se Kunjašić tek formiralo u 16. st. S obzirom na gornje činjenice, mislim da su Kunjašići vjerojatno samo otcijepljena grana roda Berković.

Posve sigurno znademo da su u 18. st. Plaškvalovići, koji su u Korčuli živjeli »na visokoj nozi«, prodali Kunjašićima svoje stanje i posjed na zapad od župne crkve. Isto je tako sigurno da su Kunjašići ustupili svojoj sestri Mariji, udatoj za Antuna Marinović Bršćan koncem 18. st., kuću i teren u Velom Učijaku. Kako su Kunjašići došli u posjed dotične kuće? Tu, od starine nisu bili, a kuća je opkoljena kućama obitelji Tulić i Protić. Malo je vjerojatno da su Protići takvu kuću imali, a još manje vjerojatno da bi je bili prodali. Svi su, dakle, izgledi da su tu kuću kupili od grane obitelji Tulić koja je također živila u Korčuli poput Paškvalovića na »visokoj nozi«. Novac im je trebao i kuću prodaše.

I u ovom su rodu pojedine grane izumirale i emigrirale, tako da je praotac svih današnjih Kunjašića u Blatu Antun Kunjašić, rođen u drugoj polovici 17. st. Kako sam čuo od potomaka ove obitelji, ovaj je Antun sa svoja četiri sina: Markom, Frankom, Antunom i Ivanom počeo gradnju zvonika blatske župne crkve, jer je bilo nagađanja i »svađanja« između Crkovinarstva i Male Kurije, na kojem mjestu da se zvonik gradi: da li na mjestu gdje je danas ili na sjevernoj fasadi crkve, iznad poprečne lađe. To isto sam čuo i od pok. msgr don Pera Franulović.

Od malo prije spomenutog Antuna preko njegova sina Marka proistječu svi Kunjašić s nadimkom Gudić i to svi od Markova potječu svi Kunjašići s nadimkom Gudić, i to svi od Markova praunuka Donka koji je dobio taj nadimak. — Praotac Kunjašića bez nadimka je Markov brat Franko. Frankov praunuk Antun bijaše oženio Jaku Tomašić iz Smokvice i njegova dva sina: Ivan i Mato pođoše živjeti na »dotu« svoje bogate majke u Smokvicu. I danas njihovi potomci žive u Smokvici.

KWOKAL

I danas je još samo jedna obitelj u Blatu s tim prezimenom, a potječu od Manojla Kwokal, liječnika, rođena u Brünu — Moravija — dne 5. prosinca 1809. On je kao mlad liječnik stigao u Blato oko god. 1840. i dne 17. svibnja god. 1847. sklopio brak sa

Žuvom Samueli Kačić iz Blata. Umro je god. 1869. u Lastovu kod svoje kćerke Mandaljene udate za Ivana Dražinić.

LIPOVAC

Ova je obitelj stigla u Blato iz Kotora, vjerojatno koncem 18. st. Prvi se put ovo prezime spominje u maticama 26. veljače 1815, kad u kući Franka Marinović Šarenko umire Nikola, sin gosp. Stjepana Lipovac iz Kotora. Ova titula »gospodin« jasno govori o bogatstvu Stjepana Lipovac, a to isto svjedoči i činjenica da je on bio kupio dobar dio Zlinja od Paškvalovića. Preselio se potom u Lastovo, a Zlinja od njega kupi obitelj Petković Kovač, koja se tijekom 19. st. ekonomski naglo podiže. U Mali Učijak, obitelj Lipovac dođe na kuću obitelji Padovan, jer je Petar Lipovac dne 15. veljače 1896. oženio Franicu Padovan Berganj, kćer Ivana.

LOJE

I ova je obitelj stigla u Blato koncem 18. st., ali iz Trogira. Dne 12. veljače 1783. u Blatu Donko Loje ženi Paskvalinu Boski kćer Petra iz Blata. Donko je bio po zanimanju postolar, a njegov sin otvara dućan. Od njega potječu svi današnji Lojetovići u Blatu, od kojih se mnogi raseliše i po domovini i van domovine. Njihova današnja »stanja« u Blatu jednom su pripadala obitelji Stipković Halić.

LUČIĆ

Nadimak: Bašića

Antun je Lučić sa svojom ženom Ankom Foretić oko god. 1830. stigao u Blato iz Hvara, jer se njegov stariji sin Juraj rodio god. 1827. u Hvaru, a sin mu se Antun rodio god. 1837. u Blatu.

Kako i zašto dobiše nadimak Bašica (»bašica« = deblja kamena ploča!) nije mi znano. U Blatu ih češće zovu i Hvaranin, jer stigoše iz Hvara.

MARENKO

Nadimak: Osomin

Iako, i sada i u prošlosti, jedna jedina obitelj s ovim prezimenom, ipak ima nadimak. Ova obitelj potječe, po Ostojiću, od Antuna Ljubković, koji je u Blato stigao iz Lošinja oko god. 1770. sa zanatom bačvara. U Blatu je oženio neku primalju Mariju, rodom

iz Lumbarde. Stariji je sin tragično svršio kao i njegov otac, a kasnije potomstvo potječe od Ivana-Josipa, koji je rođen u Blatu dne 31. svibnja 1784, dva mjeseca nakon očeve tragične smrti.

Možda će biti zanimljivo na primjeru ove obitelji pogledati promjenjivost i nestabilnost prezimena. Prema maticama vjenčanih dne 23. III 1776. Antun **Luković** pučki **Marinko** iz Malog Lošinja sklapa brak s Marijom, kćerkom pok. Urse iz Lumbarde. — U maticama krštenih čitamo da se dne 31. V 1784. rađa Ivan-Josip, sin pok. **Antuna Ljubković** iz Lošinja i njegove žene Marije. — Prema maticama vjenčanih dne 22. siječnja 1807. sklapa brak Ivan, sin pok. Antuna Marinković, zvani Ljubković, i Jaka, kći Ivana Gavranić Udovičić. Dne 31 siječnja 1839. sklapa brak Ivan Marinko Ivanov i Jake Gavranić s Marijom Šeparović. — Danas se službeno pišu **Marenko**, a narod ih redovito zove Osomin. Kako je došlo do ovog nadimka, meni nepoznato, ali malo osoba u Blatu znade njihovo »službeno« prezime. — Iako su stigli u Blato pred više od 200 godina, još su uvijek na samoj zapadnoj periferiji Blata. To nam jasno govori kako je Blato već davno zahvatilo prostor na kojem se i danas nalazi.

MARINOVIĆ

I Nadimci: Anđel, Čafranko, Salata i Žmakalo

II Bez nadimka i nadimci: Bršće, Bršćan, Doro, Šare, Šarenko i Zano

III Nadimci: Barilo, nedavno izumrli Branda i Njoka

Već smo doznali da su neki Marinovići sudjelovali kao plemići u podjeli polja-jezera Balata. To su potomci došljaka s knezom Mislavom i njihov je praotac **Mišo Marinović**, koji se spominje u popisu plemića iz god. 1420. (Vidi Donjerković!) — Nadimak je **Salata** zaveden u matice ovog ureda već sredinom 17. st., jer dne 1. 6. 1649. umire Marin Salata. Od ovog Marina potječu Marinovići koji danas imaju nadimke: **Salata, Anđel** i **Čafranko,** jer su ova dva posljednja donedavna imali kao prvi nadimak Salata. — Zaista je anegdota, ali je zgodna i donosim je. Majka je imala tri sina i jednom reče: »Jedan mi je sin zelen poput salate, a drugi žut poput čafrana, a treći dobar poput nađela.« Navodno odatle ta tri nadimka. — Ovoj prvoj grupi Marinovića prvotno je obitavalište bilo na velikoj parceli Marinovića, na zapad od »Paškvalova.« Od roda **Marinović Žmakalo** potječe i župnik Blata od god. 1630.—1656. i on si je dao sagraditi »novu zgradu« u Malom Učijaku. I danas postojeći natpis nad prozorom to potvrđuje.

Druga grupa Marinovića potječe od **Antuna Matulović pok. Marina,** koji je dne 22. rujna 1679. oženio Franu Kozmejić. On je čak i dobio nadimak **Šarenko,** jer dne 15. siječnja 1769. u 76. god. umire njegova kći **Jaka pok. Antuna Matulović Šarenko.** Od ovog Antuna, a preko sina mu Nikole i praunuka Antuna, krštenog 8. travnja 1748, potječu **Marinović Bršće i Bršćan.** — Preko istog Nikole i praunuka mu Josipa, rođenog 1750. god., potječu **Marinovići Doro, Zano i danas bez nadimka.** Od istog Antuna Matulovića Šarenko, a preko sina mu Franka potječu **Marinovići Šare i Šarenko** koji dolaze na veliku parcelu Marinovića uz Paškvalovo i to najvjerojatnije putem ženidbe, jer dne 13. siječnja 1778. Franko Marinović Šarenko ženi Franu, kćer gosp. Marka Marinović (Žmakalo). — Od istog Antuna Matulović Šarenko, a preko sina mu Marina potječu **Marinović Šarenko** koji su i dalje ostali na zapadnoj periferiji Blata. Da su ovi Marinovići bivši Matulovići, mogao bih iznijeti dosta dokaza, a nastojat ću biti što kraći. Najprije je veoma značajno da Nikola Ostojić, koji je bio puno bliži 18. st. nego mi danas, upravo na onoj listini gdje navodi djelitelje polja Blata, veli da su Marinovići zapravo Matulovići. I ovdje je Ostojić napravio grešku, jer je trebao upisati: neki su Marinovići u stvari Matulovići. Već znademo da su neki Marinovići sudjelovali u podjeli polja Blata, a da se Matulovići pojavljuju kao nepristrani svjedoci. Posve je sigurno da ćemo doznati, ako se pronađe popis djelitelja polja Blata iz konca 18. st., da ni Marinovići, koji su jednom bili Matulovići, u toj podjeli nisu sudjelovali. — Da su Marinovići ove grupe bivši Matulovići, navodim samo nekoliko dokaza. Kod rođenja Josipa Marinovića dne 20. 4. 1750. piše samo Marinović, ali kod vjenčanja njegova oca dne 22. 6. 1743. čitamo Ivan sin **Nikole Matulović alias Marinović.** Kod vjenčanja Josipova djeda Nikole dne 5. rujna 1713. piše samo Matulović, ali je isti Nikola zaveden u nekom popisu iz god. 1734. u knjizi »Per li fratelli Faurovich« (str. 7.) i tu čitamo **Nikola Marinović detto Matulović.** — Dne 14. 4. 1762. sklapa brak **Antun Matulović i Jaka Šeparović kći Rafaelova.** Tako piše. God. 1786. umire Antun i njegova se udovica preudaje dne 23. 7. 1789. i kod ovog vjenčanja čitamo: **Jaka Šeparović kći Rafaela, a udovica Antuna Marinović Šarenko.** — Nadam se da ćemo se svi složiti da se od onog Marina Matulović, oca Antunova, koji je umro prije god. 1679. formirao patronimik Marinović, koji se u knjigama na početku ne piše, a po tom imamo Matulović alias Marinović i konačno samo Marinović. — Velika je vjerojatnost da se upravo Marin Matulović, koji je umro prije god. 1679, otselio iz geta u **Vlasinju,** gdje se formiralo bar u 16. st. prezime Matulović, na krajni zapad Blata, jer svi njegovi potomci

tu imaju svoje prvotno boravište. — God. 1842. Ivan Marinović pok. Marka oženio je baštinicu Katu Novaković Rušević i tako je ova grana Marinovića bez nadimka došla na Pločine. — Antun Marinović, kršten 1848, ženi Mariju Kunjas Marinovu i Marin daje svojoj kćerci i zetu Antunu obilat miraz u kući i zemljištu u Velom Učijaku. Od ovog Antuna Marinovića potječu **Marinovići Bršćan i Bršće.** Na početku su imali nadimak **Bezić.**

Bivši su Matulovići i **Marinović Keša,** kojih potomci danas žive u SAD-u, a u Blatu ih više nema. Ovi ne potječu od Antuna Matulović, nego od Marina Matulović i Jake Šeparović, vjenč. 5. 2. 1684.

Za obitelji **Marinović Žeravica,** kojih također danas u Blatu nema, kao ni za treću grupu Marinovića, to jest: **Barilo, Njoka** i nedavno izumrle Branda, nisam uspio otkriti da li su to bivši Matulovići ili potomci Miša Marinović iz god. 1420.

Matulovići su, kao što ćemo se kasnije uvjeriti, otcijepljena grana roda Žaknić. Žaknići su potomci bjegunaca iz Salone. I Marinovići, bivši Matulovići, po muškoj su lozi također potomci bjegunaca iz Salone.

MARTINOVIĆ

Nadimci: Tuta, Rovinjez, Sikijan i Baško

U Bratimskoj knjizi u god. 1560. nalazimo kao dobročiniteljicu Katu de Martin, dakle: Katu Martinovu. Martinovići potječu od ovog Martina iz XVI st., jer čim počinju matice ovoga ureda početkom XVII st., odmah nalazimo Martinoviće i njihova rodoslovlja možemo pratiti od tada do danas. — Prva se tri nadimka spominju već u XVIII st., a četvrti je nadimak nastao na taj način što je dne 29. studenoga 1876. Antun Martinović oženio kćer-baštinicu Jaku Surjan Baško; i tako je — jer je otišao »na ženino« — donio svoje prezime Martinović, a primio nadimak Baško, to jest nadimak kuće gdje se priženio.

MAŠKOVIĆ

Obitelji Mašković ni danas nemaju nikakav zabilježeni nadimak u crkvenim knjigama. Prvi se put spominje u maticama ovo prezime dne 16. lipnja 1695, kad umire Frana, žena Grgura Mašković. Od tog Grgura i Frane Mašković potječu svi današnji Maškovići u Blatu. Razumljivo da je i kod ovih obitelji bilo grana koje su izumirale ili iz Blata selile. — Dne 20. studenoga 1710. umire Palma, kći Marka Bosnić ili Mašković, a slično susrećemo i još na dva mjesta. Ta činjenica i neposredna blizina starog »stanja« ovih obitelji uz kuću Bosnić Bagatela daje mi pravo zaključiti da

su Maškovići odijeljena grana roda Bosnić, kao što su Padovan i Joković odijeljene grane roda Prižmić, koji zaboravljaju svoje bivše prezime i pišu se novim.

MATULOVIĆ

Nadimci: Smočil i Šmare

Potomci su plemićkih obitelji i stoga su na ovom otoku prije god. 1399, kad je došlo do »Zatvaranja Velikog vijeća.« Prema rodoslovljima don Franka Telenta pojavljuju se kao nepristrani svjedoci kod parničenja oko polja Blata i iz ovoga slijedi da ne spadaju u plemstvo koje je stiglo na ovaj otok s knezom Mislavom. Prezime je MATULOVIĆ nastalo od imena »Matul« (Mato!). U popisu plemića iz druge polovice 18. st. imamo pet obitelji ovog prezimena. Ovo prezime ne nalazimo u popisu plemića iz god. 1420, a u tim plemićima moramo naći i pretke Matulovića.

Prezime se Matulović u Blatu formiralo barem početkom 16. st., jer u Bratimskoj knjizi u drugoj polovici istog stoljeća nalazimo Matula i Donka Matulović. Pri koncu istog stoljeća u Blatu imamo župnika *Paška de Mattheis,* a to je samo latinizirano prezime Matulović. Ne treba nam u Blatu mnogo invencije i lako zaključujemo da je prvotno obitavalište ovih obitelji bio »SMARETOV DVOR«, a to je srce »VLASINJA« gdje su sve sami Žaknići. Napominjem: obitelj Šeparović Šćerban »okolo Kuzme« došla je u taj dvor, odnosno kuće Žaknića, kad je *Marin Šeparović Šćerba* dne 26. 4. 1845. oženio KORU ŽAKNIĆ, kćer Marka, koja je u oca bila baštinica. — Koliko su rodbinski danas daleko, kad još u 17. st. Marin Matulović ženi bez zapreke Franu Matulović Marinovu?

Rezimirajmo: ovog prezimena nemamo među plemićima iz god. 1420, već se pojavljuje u 16. stoljeću; njihovo je prvotno obitavalište u srcu »Vlasinja« između Žaknića i poput ovih ne sudjeluju u podjeli polja Blata. I nakon rečenog nameće se zaključak: od nekog *Matula Žaknić,* iz kraja 15. ili početka 16. stoljeća, stvorilo se novo obiteljsko prezime MATULOVIĆ. I ovaj, dakle, rod potječe od *Ivana Prohite* koji je pobjegao iz razrušene Salone.

Pogledaj Marinoviće!

MILAT

Nadimci I: Knez, Stanić, Zlatić, Brkoća, Luketa, Hrastovac
Nadimci II: Panža, Mrčica, Bego, Kisilo i Šavlija

Obitelji prvih šest nadimaka potječu od **Petra Milat,** umrlog dne 31. srpnja 1641. Rodbinski su bliži Knez i Stanić, a Brkoća su se donedavno pisali Zlatić. Luketa i Hrastovac imali su prethodno u 18. st. zajednički nadimak, te ga odbaciše i svatko se »okrstio« svojim novim nadimkom.

Obitelji drugih pet nadimaka potječu od **Marina Milatić** (sic!), koji je umro prije god. 1629, kad počinju u Blatu Matice mrtvih, a za njega znademo po njegovoj ženi Mari, udovi Marina Milatić, umrloj dne 21. svibnja 1638. Kod ovih obitelji rodbinski su bliži Mrčica, Kisilo i Bego, jer su se svi jednom pisali Mrčica.

Ovo prezime nalazimo i u drugim dijelovima naše domovine, a u Blatu je prvi put zapisano u Bratimskoj knjizi (16. st.), i to Marin Milat. Vjerojatno je to isti, čiju je udovicu u prvoj polovici 17. st. župnik označio kao Milatić. — I Petar i Marin imali su više sinova, ali starijem sinu na krštenju stavljaju ime Franko, a to bi po našem običaju značilo da im se otac zvao Franko i vrlo su vjerojatno Marin i Petar bili rođena braća.

Uglavnom su sve obitelji MILAT bile smještene u KRTINJI. Između dva zadnja rata, jedna obitelj Milat Knez kupila je bila u obitelji Cetinić Tunjar teren i tu ispod PLOČINA sagradila tri kuće. — Prezime Milat i prvotni položaj njihova obitavališta u Blatu daju pravo zaključiti da se radi o doseljenicima u Blato u 16. ili najranije u 15. stoljeću. — Napominjem: iz pouzdanih izvora znademo da neki MILAT u 15. stoljeću žive u *Mostarskom Blatu,* ali to još ne znači da je netko od njih došao u naše mjesto. — Ovaj je rod dao u Blatu samo jednog svećenika i to don Frana Milat Knez, dugogodišnjeg vjeroučitelja na Osnovnoj i Građanskoj školi u Blatu.

MILETIĆ

Nadimak: Popovac

Nadimak jasno govori da su ove obitelji stigle u Blato iz Popova polja, a to potvrđuju i matice vjenčanih, jer se dne 11. svibnja 1734. u crkvi Gospina Navještenja vjenčao Petar Miletić iz Popova polja i Senija Musunjanin. U maticama ne piše, odakle je zaručnica, ali ne mislim da je bila iz Blata, jer to prezime nikako nisam susreo ni prije ni kasnije u blatskim maticama.

MILOSTIĆ

Nadimci: Marijan i Tragetir

I ovo prezime ne nalazimo u Bratimskoj knjizi (16. st.), ali je već u prvoj godini matica umrlih zaveden Ivan Milostić, koji je umro dne 25. kolovoza 1629. Od tada možemo kontinuirano pratiti

postojanje ovih obitelji u Blatu. — Od Milostića otcijepili su se **Boglić** i poput nekih drugih obitelji prestali pisati svoje pravo obiteljsko prezime i bivši nadimak Boglić postaje im stvarno prezime. Primjera radi: dne 30. srpnja 1749. umire dijete Ivana Milostić pučki Boglić, a dne 15. listopada 1822. umire Franko, sin Ivana Boglić alias Milostić i potom se više Milostić uz prezime Boglić u maticama ne spominje. Bez sumnje je prvo obitavalište ovih obitelji bilo u istočnom dijelu Velikog Učijaka, a kako se grana ove obitelji s nadimkom Tragetir preselila u Velu Stranu, meni nepoznato.

MIROŠEVIĆ

Nadimci: Lovrinčević, Dubaj, Paladin i Andrijaš

Potomci prvih dvaju nadimaka još žive u Blatu, a obitelji dvaju posljednjih za Blato su u prošlom stoljeću izumrle.

Pogrešno piše Ostojić o ovim obiteljima kao potomcima Marinka Mirošević, koji je, kao namjesnik kneza Zente, upravljao ovim otokom od god. 1400—1402. Skoro je nevjerojatno da bi sinovi jednog upravitelja, koji je samo dvije godine upravljao ovim otokom, ostali na ovom otoku i počeli obrađivati zemlju, jer to ne učiniše djeca ni knezova, ni namjesnika bilo hrvatskih, bilo mletačkih, koji su i dulje vremena upravljali ovim otokom. Na pomisao da Miroševići ovog otoka potječu od gore spomenutog Marinka Mirošević vjerojatno je nekog potaklo isto prezime, kao i bogatstvo i ugled ove pučke obitelji. Suvišno je trošiti riječi i dokazivati da isto prezime ne znači i rodbinsku vezu. Obzirom na veliko emigriranje, koje od najranijih vremena možemo pratiti u Blatu, ne isključujem čak mogućnost da je netko od Miroševića u 14. st. emigrirao iz Blata i da je njegov potomak kasnije početkom 15. st. u osobi Marinka Mirošević došao na ovaj otok kao namjesnik kneza Zente.

I sam Ostojić navodi — a to sam čitajući arhivske spise i sam ustanovio — kako su Miroševići među svim blatskim pučkim obiteljima imali prvenstvo i u podjeli polja Blata, jer od trojice pučana redovito je bio jedan Mirošević. Daleki, stoga, preci i ovih obitelji stigoše na ovaj otok s knezom Mislavom. Kad se formiralo njihovo sadašnje prezime, ne možemo precizno tvrditi, ali ga nalazimo već u Bratimskoj knjizi iz 16. st. Najbogatiji ogranak ove obitelji nosio je nadimak Paladin. U feudalnom društvu paladini su bili dostojanstvenici na kraljevu, odnosno kneževu dvoru. Nemamo nikakve potvrde da je netko od Miroševića vršio dotičnu funkciju, a kako dobiše taj nadimak, ne znam. Možda ga dobiše

zbog bogatstva i mnogih napoličara koji su obrađivali njihovu zemlju. I ovi, da izbjegnu teretima pučana u Blatu, sagradiše kuću i u Korčuli, a u Blatu su imali dvije kuće: jednu uz kuću Mirošević Lovrinčević (ova je po kćeri nasljednici prešla bila u vlasništvo Razlog, a sada na isti način u vlasništvo Žanetić Sinković), a drugu kuću podno Velog Učijaka. Ova je posljednja putem udaje bila prešla u vlasništvo Bosnić Bruk, a nedavno je kupiše Bačići. Tu se i danas spominju u Blatu KANAVELIĆA DVORI i mislim da je ta zgrada jednom pripadala našem pjesniku Petru Kanaveliću, jer to nije bio teren Miroševića od starine!

Drugi ogranak ovih obitelji dobio je nadimak Lovrinčević, jer je u njihovim obiteljima bilo često ime Lovro. Tako se stvorio patronimik Lovrinčević koji im je i do danas nadimak. Zbog toga u crkvi Presv. Trojstva (Sv. Lucija!), koju je ostavinskom odredbom dao većom sagraditi (ampliare!) don Juraj Mirošević koncem 17. st., na oltarnoj pali ispod Presv. Trojstva imamo uz sv. Luciju i sv. Lovra. Ova je grana Miroševića također koncem 17. st. sagradila i crkvu Sv. Barbare. Ove činjenice, prekrasna kuća i velik »kaštil«, koji je u miraz dobila Jaka Mirošević, udata dne 29. travnja 1747. za Ivana Verzotti iz Korčule, jasno i nedvosmisleno govore o moći i bogatstvu i ovog ogranka roda Mirošević.

Nepoznato mi je kako je obitelj Mirošević Andrijaš bila dospjela u vrh Velog Učijaka. Njihova je kuća po kćeri nasljednici bila prešla na obitelj Kastropil Borovina Gazdo »Jurina« i sada ponovo po udaji u vlasništvo Bačić Posinak. Naprotiv, posve je evidentno kako obitelji Mirošević Dubaj stigoše u Mali Učijak. Dne 31. kolovoza 1757. Franko, sin Jerka Mirošević Dubaj, oženio je Žuvu, kćer Antuna Gugić, a njezinu sestru Mariju oženio je Frankov rođak, također Franko Mirošević Dubaj, sin Ivanov. — Obadva prijeđoše na imanje svoga tasta.

Obitelj Mirošević Andrijaš izumrla je u prošlom stoljeću po muškoj lozi. Potomci obitelji nadimka Paladin i danas žive, ali ne u Blatu, a potomci nadimaka Lovrinčević i Dubaj žive i danas i u Blatu, i u Veloj Luci, i diljem naše domovine, dapače mnogi i izvan domovine.

Miroševići su vrlo često bili prokuratori pučana i kao takvi zastupali blatski puk u borbi protiv plemića, a to jasno govori o razboritosti i ugledu ovih obitelji.

Nakon svega, gore rečenoga, ništa nije neobično da su u svojim kućama redovito, iako pučani, imali sluge i sluškinje. Tako

god. 1722. umire Petar Raguseo, sluga gosp. Franka Mirošević, a god. 1742. umire Dinka, sluškinja gosp. Marka Mirošević.

Dovoljno je pogledati u prvom dijelu moje knjige popis svećenika da se uvjerimo koliko je učenih osoba dao ovaj rod, a jedan je od njih čak doktorirao u Gorici i fotografija njegove doktorske diplome nalazi se na kraju prvog dijela moje knjige.

Na koncu bih htio istaći o. Bona Mirošević, koji je umro na glasu svetosti. Rođen je u Blatu god. 1710, a završio je škole i bio ređen za svećenika u Bologni (Italija), gdje se već kao mlad svećenik odlikovao kao vrstan propovjednik. Po povratku u domovinu najviše je živio u samostanu na Badiji, gdje je i umro god. 1792. — Dok su se, povodom njegove smrti, u blatskoj župnoj crkvi obavljale zadušnice, na propovjedaonici se pojavila jedna mala ptica i neko vrijeme krasno pjevala. Puk je u tom vidio »neko znamenje.« Tako u Ljetopisu župe! Iz poštovanja prema ovom vrijednom i spomena dostojnom svećeniku još i danas u njegovih rođaka u Veloj Luci susrećemo ime Bono.

NADILO

Nadimci: Buran, Krenić i Močivuna

Ovo prezime ne nalazimo u Bratimskoj knjizi iz 16. st. Vjerojatno se ono već i bilo formiralo, ali u istu knjigu nije bilo zavedeno, jer i ovo prezime susrećemo čim počinju matice ovog ureda. Tako, dne 4. siječnja 1647. umire Marin Nadilo, a malo zatim i Nikola Nadilo; i njihov rod od tada možemo kontinuirano pratiti u blatskim maticama. Sigurno je da nisu sudjelovali u podjeli polja Blata. Kad ovamo stigoše njihovi daleki preci, ništa određenije ne možemo tvrditi, ali nije isključena čak ni mogućnost da su potomci prvih hrvatskih doseljenika na ovaj otok, jer i danas žive na zapad crkvi Sv. Križa.

Jedna grana ovih obitelji u 17. i 18. st. nosi nadimak Remeta, te je sva prilika da su bili nadstojnici crkve Sv. Križa i grobari, i to od koljena na koljeno, kao što su Kastropil Panada od koljena na koljeno bili zvonari. Budući da su kuće ovih obitelji i danas u neposrednoj blizini Starog groblja, to ni najmanje ne iznenađuje.

NOBILO

Nadimci: Marijetić i **Kuzme,** a oba kao prvi nadimak imaju **Lombardin**

Kako je došlo do nadimka **Marijetić,** meni nije poznato, a nadimak **Kuzme** dobiše, jer se češće u toj grani — pa i danas — povlačilo ime Kuzma. Prvi zajednički nadimak **Lombardin** govori da u Blato dođoše iz Lumbarde. To potvrđuju i knjige, jer dne 12. rujna 1735. Nikola Nobilo iz Lumbarde ženi Jaku, kćer Kuzme Farac iz ove župe.

Prvotno obitavalište ovih obitelji rekao bih da je bilo ispod crkve Sv. Liberala, gdje i danas neki borave i imaju posjed.

Početkom ovog stoljeća jedna grana ovih obitelji prešla je u Veli Učijak »na biće« Petković Čiča. Da li dođoše u Mali Učijak početkom 19. st., po ženidbi Kuzme Nobilo i Padovan Kate ili kupnjom, ne mogu sa sigurnošću tvrditi.

Iako sam više puta prelistao i matice mrtvih, samo za jednu osobu nađoh zapisano da je stradala od ujeda zmije, i to: dne 9. svibnja 1750. umrla je Mara Nobilo »ex morsu vipereo.«

NOVAKOVIĆ

Nadimak: Ruševič

Jednom je u Blatu postojala plemićka obitelj Ruševič. Ovo prezime još nije bilo formirano početkom 15. st. Iz knjige: *»Per il comun del casal di Blatta«* (str. 40.) znademo da je god. 1623. bio član Male Kurije u Blatu gosp. Kuzma Ruševič skupa s Pavlom Šeman i Frankom Cetinić. Dvori i posjed ove plemićke obitelji prostirali su se u Blatu na zapad od Stipkovića, a iznad Paškvalovića, sve do Cetinić Tale. Ruševići su sudjelovali kod podjele polja Blata, i sudeći po položaju njihovih kuća u Blatu pripadali su rodu Zmaj. Međutim nisu imali sreće u muškom porodu.

U Bratimskoj knjizi (16. st.) zabilježen je kao dobročinitelj Bratovštine Svih Svetih neki Novak bez prezimena i od tog se Novaka formiralo novo obiteljsko prezime Novaković. Netko od tih Novakovića, prije početka pisanja matica, ženi kćer nasljednicu jedne grane Ruševića i nastaje nova obitelj Novaković Ruševič, koja nije plemićkog roda, ali sudjeluje u podjeli polja Blata. Kojoj je pučkoj obitelji pripadao taj Novak, nemoguće mi je odgovoriti.

Blago i dvori druge grane plemićke obitelji Ruševič prešlo je na jednu granu obitelji Franulović. (Pogledaj: Franulović i Marinović!)

Ova obitelj dala je u 18. st. svećenika don Ivana, koji je pokopan u crkvi Sv. Ivana. Samo je svećenik iz obitelji Novaković Ruševič pokopan u ovoj crkvi. Postoji stoga vjerojatnost da je stara blatska plemićka obitelj Ruševič sagradila ovu crkvu i da je nad oltarom u toj crkvi grb iste obitelji kao što je u Sv. Jeronima

grb Bogdana Radić. Na žalost nijedan heraldičar nije se do sada pozabavio grbovima blatskih obitelji, a ima ih dosta.

OREB

Nadimci: Kare i Krkatica

I ovo prezime punim pravom možemo uvrstiti među stara hrvatska rodovska prezimena, ali do sada nisam mogao pronaći da su sudjelovali kod podjele polja Blata, a ne pojavljuju se ni kao nepristrani svjedoci u parničenju oko istog polja; i stoga nešto konkretnije, kad je ovaj rod stigao u Blato, ne mogu reći. Položaj njihovih kuća u samom srcu Malog Učijaka uz pučke obitelji Borovina davao bi možda vjerojatnost da ustvrdimo da je i ovaj rod stigao u Blato s knezom Mislavom, ali su mogli dospjeti na to mjesto i putem kupnje ili ženidbe. U Bratimskoj knjizi (16. st.) nalazim Ivana Oreb, i to je vjerojatno onaj isti, o kojem govori arhiđakon Antun Ružir (»Rozaneo«), da je sudjelovao god. 1571. u obrani Korčule. U istoj Bratimskoj knjizi pojavljuje se i Mara Orebica.

I obitelji ovog roda danas ima više u Veloj Luci nego u Blatu, jer su njihovi posjedi gravitirali više prema zapadu, a jedan od prvih ovoga roda, koji je krenuo prema Veloj Luci, bio je don Marko Oreb.

OSTOJA

Iako imaju slično prezime, iako žive u Blatu u neposrednoj blizini, obitelji: Ostoja i Ostojić nemaju nikakve rodbinske veze. Ostojići su, naime, potomci starog hrvatskog plemstva, koje je stiglo na ovaj otok s knezom Mislavom, a obitelji Ostoja potječu od Ostoje Braijevića, koji se doselio u Blato početkom 17. st. i kupio teren u Ostoića.

Nikola Ostojić u bilježnici, u kojoj je pokušao odgonetnuti podrijetlo blatskih obitelji, navodi kako je čitao oporuku Mare udove Ostoje Braijević od 26. veljače god. 1656. Iz te se oporuke jasno vidi da je njezin muž stigao u Blato iz Dubrave (Mrcine!) — Konavli — oko god. 1600.

Zanimljiva je činjenica da je početkom 19. st. jedan član ove obitelji počeo svakodnevno voditi dnevnik i njegovi su potomci to nastavili kroz čitavo 19 st. U taj su dnevnik unosili važnije i manje važne događaje, a vrlo često i vremenske prilike i neprilike, a posebno pozeb, tuče i ostale nedaće. Šteta je što dnevnik nije

vođen do današnjih dana, a sada se čuva u Ivana Ostoje, čiji je otac Antun bio jedan od prvih »starišina« Bratovštine sv. Vincence.

OSTOJIĆ

Ostojići su potomci hrvatskog plemstva koje je stiglo na ovaj otok s knezom Mislavom, jer su sudjelovali u podjeli polja Blata. Prvo nam je poznato prezime ove obitelji Marinić. U popisu plemića iz god. 1420. imamo Ostoju Marinića i Mikulu Ostojića. Od ovoga imena Ostoja stvorio se najprije patronimik Ostojić koji je potom postao obiteljsko prezime. I sam se biskup modričko-krbavski potpisuje Vid Ostojić Marinić (1459). U knjizi *»Otok Korčula...«* od dr Vinka Foretića (str. 330) čitamo:» U notorijalnoj knjizi od god. 1391. zabilježen je testamenat Radoslave žene Luke Marinića, što ga je ona sastavila u Rimu na talijanskom jeziku pred svjedocima Korčulanima, po svoj prilici prigodom hodočašća.« Ovo je, što znadem, najstariji arhivski spomen ove obitelji, a naveo sam ga i za to da znademo da su i u ona davna vremena, kad je bilo daleko teže nego danas, naši ljudi hodočastili u Rim.

U Bratimskoj knjizi iz 16. st. nalazimo: Ivana, Franka i Žarka Ostojić. Od ovog će se Žarka formirati novi patronimik za ovu obitelj. Zato tijekom 17. i 18. st. nalazimo u maticama češće zavedeno Žarković alias Ostojić ili samo Žarković. Blaćani i danas u običnom govoru ovu obitelj više zovu Žarko nego njihovim pravim »službenim« obiteljskim prezimenom.

U istoj Bratimskoj knjizi nalazimo i nekog Biljana bez prezimena. Od njega će se formirati novo obiteljsko prezime Biljanović. Iz te obitelji potekao je i don Ivan Biljanović, koji je bio pune 52 godine župnik Blata. Ta obitelj živi u Blatu do polovice 18. st., sudjeluje u podjeli polja Blato, a potom prelazi u Korčulu gdje ih nalazimo u popisu plemića iz kraja 18. st. kao Biljani. Velika je vjerojatnost da je ovo otcijepljena grana roda Ostojić. (Pogledaj Pirović!)

O Vidu Ostojiću, biskupu, i don Ivanu Ostojiću, prvom hrvatskom pjesniku ovog otoka, pisao sam nešto u prvom dijelu knjige, a sada moram naglasiti da svaku čast i pohvalu zaslužuje **Nikola Ostojić,** ali ne, u prvom redu, kao politička osoba, nego nadasve kao kulturna osoba. Da nema njegova arhiva i biblioteke, mi bismo danas o davnoj prošlosti ovoga mjesta mogli puno manje kazati. Jugoslavenska Akademija u Zagrebu imenovala ga je svojim muzealnim povjerenikom, ali ga to imenovanje nije zateklo živa,

jer je umro na časti blatskog načelnika dne 20. siječnja 1869. U ime JAZU a prof. S. Ljubić, a povodom njegove smrti, piše njegovu sinu: »*Ta viest dakako nas teško ucvielila, budi što je pokojnik, kako je opće poznato, poštena duša bila i pravi rodoljub, bud što smo se i za uspjeh ovoga zavoda mnogo pouzdavali u njegovu znanost i ljubav navlastito na okupljanju i sabiranju starinskih predmeta, na kojih obiluje taj otok.*«

Na koncu napominjem: ova se obitelj u prošlosti i danas piše: OSTOJIĆ. Od imena Ostoja dobio se patronimik OSTOJIĆ. Istina je: pok. Nikola potpisuje se »Ostoich«. Njegov unuk don Ivo dao je tiskati knjigu VELALUKA i tu čitamo: OSTOIĆ, Bio sam u dilemi što da učinim, al ipak se odlučih za »OSTOJIĆ«.

PADOVAN — Vidi Prižmić

PERIĆ

Prema maticama vjenčanih, dne 29. listopada 1903, Marko Perić iz Žrnova sklopio je brak s Marijom Lučić Bašica iz Blata.

PETKOVIĆ

Bez nadimka i danas slijedeći nadimci: Bate, Bagvetar, Bokejac, Bilica, Cmijan, Čiča, Dančana, Fržan, Gigo, Griža, Jelačić, Kastolać, Kovač, Miš, Njoško, Pistulić, Raba i Šanjara.

U rodu je Petkovića, kao i u čitavu Blatu, sačuvana predaja da su ovamo, i to na **Zmajkovo**, došli iz Boke Kotorske. Predaju, da su došli iz Boke Kotorske, potvrđuju i samo njihovo prezime, a predaju, da su došli na Zmajkovo, potvrđuje činjenica da su zauzeli jedan dio centralnog dijela Blata, koji je trebao pripadati jednoj grani roda Zmajko.

Prvi je do sada, barem meni poznat, arhivski podatak o Petkovićima na ovom otoku iz god. 1496, kad se kod suđenja kneza Jerka Barbara kod crkve Sv. Martina u Žrnovu spominje Mihovil Petković kao predstavnik pučana toga mjesta. — U Bratimskoj knjizi **Prikazanja Isusova u hramu** iz Smokvice vidio sam da su Petkovići živjeli i u tom mjestu još u 18. st. U **Bratimskoj knjizi Svih Svetih** u Blatu (16. st.) nalazim tri Petkovića: Marina, Kuzmu i Donka. Dok ostali članovi pružaju nešto u novcu kao pripomoć bratovštini, oni za Veliki Četvrtak darivaju bratime janjetom. Kad sve ovo sumiramo, nameće se zaključak: Petkovići su se pojavili na ovom otoku barem u 15. st. — možda i ranije! — i došli na

posjed nekoga bogatog plemića koji je imao posjede po čitavom otoku.

Mimoilazim problem, koji nije bitan za ovu stvar: što se dogodilo s Petkovićima u Žrnovu i Smokvici? Da li su otselili i kamo ili izumrli, jer ih više u tim mjestima nema?

O precima Zmajevića u Boki Kotorskoj pisali su Risto Kovijanović u **Godišnjaku Pomorskog muzeja u Kotoru X** i don Gracija Brajković u **Službi Božjoj**, br. 2, god. 1976. Zaključak je ove dvojice slijedeći: Zmajevići su se iz Njeguša (mjesto ispod Lovćena) preselili u Kotor u 15. st. Isto je tako sigurna činjenica da početkom 16. st. (1505. god.) znademo za jako bratstvo Petkovića u **Lastvi** (Boka Kotorska!). Da li su Petkovići ranije obitavali u Njegušima, te se i oni pred najezdom Turaka iz Njeguša povukli u Boku Kotorsku poput Zmajevića, za ovu stvar je od manje važnosti.

Postavlja se međutim važnije pitanje, kako se taj eminentno hrvatski rod, sa sjedištem oko Gornjeg Mućа u 9. st., pojavio u Njegušima? I ne nameće li se — nakon svega prije rečenog — zaključak da je netko od roda Zmaj iz Blata učinio izmjenu dobara s nekim Petkovićem iz Njeguša ili Boke Kotorske. Kad se to zbilo i na kojem mjestu: da li u Njegušima ili Lastvi, za ovu stvar nije od presudne važnosti. Emigracija iz Blata postoji u najranijim vremenima! Da su Bokelji imali dobre veze s ovim otokom, znade se i inače, a tu bi stvar, otkada počinju matice župnog ureda Blato, mogao potvrditi činjenicom što više Bokelja u Blatu umire i ovdje sklapa brakove. Vjerojatno su Bokelji dolazili ovamo u kupnju vina i drva, ovdje neko vrijeme ostajali i sklapali poznanstva.

Da li je u Njegušima postojalo plemstvo i da li su Petkovići bili plemići, meni je nepoznato. Plemstvo se nije prenosilo u drugi grad, niti je netko postajao plemić, jer je došao na posjed plemića. Zbog toga su Petkovići u Blatu — iako bogati — bili pučani, te su ih teretile sve one nevolje i nameti kao i ostale pučane. Zaposjeli su zemlje i kuće jedne grane roda Zmajko, ali nisu dobili pravo na posjed polja-jezera Blata, jer se to pravo nije moglo otuđiti i zato se pojavljuju kao nepristrani svjedoci i suci u sporovima oko tog polja.

I kod ovog je roda došlo do raslojavanja na bogatije i siromašnije i, da izbjegnu teretima pučana, par bogatijih obitelji Petkovića uspjelo je god. 1725. postati građanima Umaga (Istra!) i članovima Vijeća toga grada. Ta stvar, međutim, nije išla glatko i boj se bio između dotičnih obitelji i stanovnika ovoga otoka pune tri godine. Ne treba biti mnogo pronicav da shvatimo kako se time nisu slagali ni plemići ni pučani. God. 1728. dne 5. rujna, dotične

tri obitelji Petković čine utok na Gradsko vijeće Umaga i— da previše ne oduljim — dne 31. svibnja 1729. Batista Loredan, Nikola Erizzo i Sebastijan Molin izdaju u Zadru, u ime Mletačke republike, naredbu za sve općine Dalmacije i Albanije da su slijedeće tri obitelji: Petković Kuzma, Marko i Ivan, kao građani i članovi Gradskog vijeća Umaga slobodni od svih tereta kojima su podložni pučani. (Confr. »*Nobili abitanti*...« str. 123.) — Te su obitelji u 18. st. imale nadimak **Šumerin**, koji je kasnije prerastao u **Krilo**, a danas im je nadimak **Jelačić**. Od tog je roda potekao i Kuzma Petković, pjesnik, o kojem sam par redaka napisao u I dijelu knjige.

Od roda Petković nadimka Kovač, koji se ekonomski naročito izdigao tek u 19. st., potekla je velika žena ovog otoka **MARIJA PETKOVIĆ PROPETOG**, utemeljiteljica naše autohtone redovničke družbe **»Kćeri Milosrđa«**. O samoj utemeljiteljici i njezinoj »Družbi« napisano je par stranica u prvom dijelu knjige. Na sebi svojstven način u zamašnom djelu pod naslovom: »*U znaku ljubavi*« naš uvaženi pisac dr Atanazije Matanić OFM prikazao je njezin život i rad. Naslov knjige nedvosmisleno tumači čitav život Marije Petković Propetog, jer je zaista bio u znaku ljubavi prema Bogu i bližnjemu. Istu knjigu toplo preporučujemo. Njezina Družba sada radi ne samo diljem naše domovine, nego i u nekim državama Europe, te Južne i Sjeverne Amerike.

Rod je Petkovića, kao nijedan drugi, kroz tri stoljeća dao 21 svećenika. Osim onih 19 navedenih u prvom dijelu knjige, imamo i **Donka Petković Kovač**, kanonika i potom kapitularnog vikara, i o. **Hijacinta Petković Mlade**, dominikanca. Mnogi svećenici i ovoga roda isticali su se učenošću i plemenitošću, a izdvojit ću dvojicu.

Dr Pavao Petković Šumerin, rođen dne 6. siječnja 1690. od oca Ivana i majke Mare rođ. Kunjašić. U Italiji je postigao doktorat iz teologije i kanonskog prava i potom postao kanonikom hrvatske crkve Sv. Jeronima u Rimu. Vrativši se u domovinu, postao je najprije kanonik korčulanskog kaptola, a potom generalni vikar. Pri koncu se života povuče u rodno Blato gdje živeći u pokori i molitvi blago usnu u Gospodinu dne 9. veljače 1776. U njegovoj su se kući donedavno čuvali neki predmeti kojima je ovaj svećenik blage uspomene vršio pokoru.

Don Donko Petković Kovač, rođen dne 16. ožujka 1745. od oca Ivana i majke Frane rođ. Cetinić. — Bio je najprije kanonik, a potom kapitularni vikar korčulanske biskupije i u teškim vremenima i okolnostima (pad Mletačke republike, dolazak Francuza, Engleza i Rusa, te u kraćim vremenskim razdobljima smjena vlasti!)

znao je mudro i razborito upravljati biskupijom. Živio je uzorno, a sav višak novca dijelio je siromasima. Umro je u Korčuli god. 1815. Na kormilu biskupije naslijedio ga je drugi Blaćanin i zadnji kapitularni vikar, s kojim završava korčulanska biskupija, **don Franko Bosnić Markun.**

Pri koncu 16. st. rod se Petkovića podijelio na četiri grane, koje su rodbinski već tada dosta udaljene:

1. grana: bez nadimka i danas, i slijedeći nadimci: Njoško, Pistulić, Griža, Kastolać, Čiča, Bate, Šantre i Šanjara
2. grana: **Šumerin**, kasnije **Krilo**, a danas **Jelačić**
3. grana: **Kovač, Miš** i **Rišpulo** — Jednom su se svi pisali Kovač i potječu od magistra Jakova Petković, koji je po zanimanju bio kovač.
4. grana: **Borčić, Bagvetar, Fržan, Jandarmo, Dančana, Bokejac, Bilica** i **Gigo** — Jednom su se najčešće pisali Barjona, i to već u 17. st.

PETRIČEVIĆ

Nadimak: Boglić

Dne 5. lipnja 1811. Petar Petričević iz župe Sv. Križa (Makarsko primorje) sklopio je brak s Marom, kćerkom Antuna Boglić. U maticama se ne spominje mjesto, ali zacijelo radi se o župi Živogošće, koja i danas nosi titular Sv. Križa. Nastanio se kod svoga tasta i odatle nadimak Boglić. (Pogledaj Milostić!)

PIROVIĆ

Nadimci: Fradrigo, Gnjoje i Zanin

Sva tri nadimka rodbinski po muškoj lozi vrlo su udaljena. Rodoslovlja ovih obitelji možemo kontinuirano pratiti čim počinju matice. Nadimak se Zanin spominje već u Bratimskoj knjizi (16. st.), a ova druga dva dosta kasnije. Sve obitelji ovog prezimena grupirane su na istok obitelji Ostojić, koja je na tom mjestu barem od početka 15. st. Na posjed (kuće!) Pirovića putem udaja došli su i Farčić Čalija i Farčić Ćura.

U više sam se navrata pitao na koji su način Pirovići došli na to mjesto, koje je inače bilo »rezervirano« za plemićke obitelji? I evo dva podatka iz maticâ, a potom ćemo pokušati odgovoriti na pitanje. Dne 21. kolovoza 1679. Ivan Ostojić ženi Franu, kćer Nikole Pirovića, a dne 1. ožujka 1755. Ivan Pirović ženi Maru Biljanović. Sredinom 18. st. Biljanovići napuštaju Blato i sele u Korčulu. — Sada postavimo pitanje: da li su Pirovići od starine bili na tom

mjestu, ili je Ivan Ostojić ustupio svome šogoru dio zemljišta da tu gradi kuću, ili su došli na posjed Biljanovića? Nemoguće je išta sa sigurnošću tvrditi, a meni osobno ova treća versija izgleda najvjerojatnija. Gdje inače da smjestimo *Biljanoviće,* koji potječu od »*BILJANA*« iz 16. st., a u Blatu su živjeli oko 200 godina, bili su plemići i sudjelovali u podjeli polja Blata? Obzirom na neposrednu blizinu s Ostojićima postoji vjerojatnost da su Biljanovići bili pobočna grana roda Ostojić.

PLANDER

U Blatu je samo jedna obitelj ovog prezimena, a potječe od *Ivana Prandel,* rođena u Veloj Luci god. 1902. Mislim da je do ove izmjene *Prandel u Plander* došlo samo zbog toga što je nama lakše izreći Plander. Ivan se Prandel vjenčao u Blatu god. 1928. i tu je samo u blatskim maticama zavedeno njegovo prezime tako, a kasnije kod rođenja njegove djece u Blatu piše Plander. — Daleki pređi ove obitelji za vrijeme Napoleonskih ratova početkom 19. st. stigoše na Vis, a potom na ovaj otok.

PRIŽMIĆ

Nadimci: Janko, Kimak, Momče, Mustafa i **Sanso** — Prvi i posljednji nedavno izumrli.

PADOVAN
Nadimci: Berganj, Črivo, Pave, Lepetan i **Maslinjak**

JOKOVIĆ

Sva su se ova tri prezimena jednom pisali Prižmić, a bivši nadimci Padovan i Joković ovog jednog te istog roda mnogima od njih postadoše s vremenom prezimena. Potomci su hrvatskog plemstva koje je stiglo na ovaj otok s knezom Mislavom, jer su sudjelovali u podjeli polja Blata. I sam Ostojić navađa da su ova tri prezimena jedan rod, samo ih pogrešno ubraja među pripojene plemiće, jer prezime Prižmić ne nalazi u popisu plemića iz god. 1420.

Kad se formiralo prezime Prižmić i kako je došlo do tog prezimena, meni je nepoznato. Neka tumačenja o postanku tog prezimena čine mi se nevjerojatna i zato ih ne iznosim. U Bratimskoj knjizi u 16. st. nailazim na Ivana Prižmića, a arhiđakon Antun Ružir kod obrane Korčule 1571. spominje i Franka Prižmića. Čim počinju matice početkom 17. st., već na samom početku imamo i oba nadimka: Joković i Padovan. Ispočetka piše: Prižmić alias Padovan, odnosno Prižmić alias Joković, da bi konačno nestalo Prižmić i ostalo samo Padovan, odnosno Joković. Uostalom, još sredinom 19. st. prvi župnik Vele Luke potpisivao se don Pero Prižmić Joković.

Koliko su rodbinski po muškoj lozi ove obitelji daleko jedna od druge, možda će najbolje ilustrirati ova stvar: prije dvije stotine godina Franko Padovan ženi Magdalenu Padovan bez ikakve ženidbene zapreke.

Sudeći po svemu, prvotno je obitovalište ovih obitelji u Blatu bilo u Malom Učijaku između pučkih obitelji. Rekao bih da su i njihovi posjedi bili pretežno na zapadnom dijelu otoka i zato danas ima u Veloj Luci više Prižmića, Padovana i Jokovića nego u Blatu. Najvjerojatnije su ranije obitavali na zapadnom dijelu otoka uz crkve Sv. Kuzme i Damjana i Gospe od Poja. Mislim da nisam daleko od istine, ako ustvrdim da je prvotno obitavalište svih obitelji ovog roda u Blatu današnja kuća Antuna Padovan Pave »Barbon«. Ovo tvrdim na temelju samog izgleda dotičnog zdanja koje je sigurno tijekom stoljeća doživjelo izmjene. Budući da je ovo »stanje« na istok od Draginića, čije se ime spominje u popisu plemića iz god. 1420, sklon sam zaključiti da su u Blatu prije 15. st., ali se ne usuđujem nagađati kako se zvao njihov praotac u popisu plemića iz god. 1420.

Rod Prižmića je imao najviše sreće u porodu. U popisu plemića iz druge polovice 18. st. imamo jedanaest obitelji Prižmić, deset obitelji Padovan i dvije obitelji Joković ili ukupno dvadeset i tri obitelji.

Ovaj je rod dao i nekoliko svećenika od kojih je, bez sumnje, najistaknutiji don Pero Prižmić Joković — prvi župnik Vele Luke. Za njega Ostojić veli da se ubraja »među najvrsnije svećenike otoka znanjem, govorom i umom.«

Prema Ljetopisu plebanije Blato, Jeronim Padovan oporukom od 18. rujna 1667. bio je utemeljio zadužbinu uz crkvu Sv. Liberala, a za »juspatronata« ostavio je don Antuna Prižmić, a poslije njega svećenicima od roda Prižmić.

Prema istom je Ljetopisu — a urezano je i ispod Gospine biste — god. 1851. dao sagraditi malu »crkvicu« Gospe od Milosrđa Nikola Prižmić.

PROTIĆ

Nadimci: Bujko, Gardenal, Mišader, Palada, Pipin i **Tenje**

U Bratimskoj knjizi iz 16. st. ne nalazimo ovo prezime, ali dne 13. srpnja 1629. umire Magdalena, udova Ivana Protić. Prije nje sa-

mo su tri osobe zavedene u matice mrtvih. Vjerojatno je netko od onih prezimena iz 16. st. bio »proto« na poslu i od tog se stvorilo novo prezime Protić. Brzi naglasak na prvom slogu jasno govori da je riječ o »protu« na poslu. Od kojeg se bivšeg »prezimena« dobilo ovo prezime, za sada mi je nemoguće s većom sigurnošću tvrditi.

Najvjerojatnije je onaj Ivan Protić, koji je umro prije nego su se počele pisati matice, praotac svih Protića, jer iznad kuće Marina Protić Palada donedavno je bila kuća obitelji Protić Gardenal. Za gornjeg Ivana znademo da je imao barem dva sina: Nikolu i Marina. Od Nikole potječu obitelji Protić Gardenal, a od Marina obitelj Protić svih ostalih nadimaka. Kako je došlo do raznih nadimaka u ovom prezimenu, ne mogu tvrditi, ali je nadimak Gardenal nastao na taj način što je neki od dalekih pređa ovih obitelji imao uzrečicu »Kardinala mi«. Od te uzrečice došlo je do nadimka Kardinal, koji se tako piše još u 19. st., a potom prelazi u Gardinal i konačno u Gardenal. Ovaj je nadimak zaveden u matice još sredinom 18. st.

Praveći rodoslovlje ovih obitelji ustanovio sam da obje grane roda Protić nisu imale sreće u muškom porodu. Često puta u ovim obiteljima imamo i do sedam ženske djece bez ijednog muškog djeteta, a vjerojatno je i u ona davna vremena i kod ovog roda bilo emigriranja. I upravo zbog toga sve obitelji s nadimkom Gardenal imaju ponovo zajedničkog praoca u Ivanu, rođenom 1800. god. On je, podijelivši se s bratom Nikolom, prešao u Mali Učijak u kuće kupljene od Cetinić Mengo koji odseliše u Velu Luku. Njegov stariji brat Nikola ostao je u starom »stanju« kod Sv. Lucije, a njegov sin Antun imao je sedam kćeri bez sina i one podijeliše među sobom i kuće i baštinu. Posjed u samom Blatu nije bio baš malen, jer je bratu Nikoli, osim starog stanja iznad kuće Protić Palada, bila pripala cijela parcela sa zgradama, koja je išla odmah ispod Sv. Lucije te skoro do Zlinja.

Preci su ovih obitelji radili kao napoličari kod plemićke obitelji Zmajko i zato na krštenju jednom sinu postavljaju ime Zmajko. Radili su i obitavali na baštinama Postražišće i Poljica i još u 17. st. neki od njih tamo naglom smrću umriješe. U srcu Velog Učijaka — također na posjedu Zmajko — dobiše teren za izgradnju kuće i to najvjerojatnije prije dolaska Petkovića na ovaj otok.

Rod je Protića dao u 17. st. dva svećenika: don Nikolu i don Marina, a — Bogu hvala — i u 20. st. dva: pisca ovih redaka i don Mila — sada župnika u Pupnatu.

RADAIĆ

Nadimci: Kraj i Benegulo

Blatski Radaići ne potječu od obitelji istog prezimena u Račišću, a da li su iz Blata stigli u Račišće, ne mogu tvrditi, jer bi se to možda dalo tek ustanoviti na temelju matica župe Račišće. Ovo se prezime najprije pisalo *Radalić* i odjednom nestaje slovo »l« te dobivamo Radaić, ali je posve sigurno riječ o jednoj te istoj obitelji. Prvi spomen ove obitelji nalazimo u Maticama vjenčanih iz god. 1707, kad se udaju dvije rođene sestre, i to: Angelina Radalić dne 18. srpnja 1707. za Jurja Stipanovića, a potom dne 16. studenoga iste godine sestra joj Žuva za Marina Bosnića. Slijedeće godine Ivan, sin Martina Radalića, ženi Jaku Sokol, a dne 11. siječnja 1709, njegov brat Petar ženi Mariju Pićenić.

Prije toga nigdje u maticama nema spomena ovog prezimena. Budući da su neko vrijeme nosili i nadimak, koji mi otočani dajemo doseljenicima s kopna, nameće se zaključak da se Martin Radalić još koncem 17. st. sa svoja dva sina i svoje dvije kćerke doselio u Blato. Budući da su dulje vremena prije vjenčanja njegova djeca boravila u Blatu, postali su na neki način domaći i ništa neobično da župnik u matice nije zapisao odakle su se ovamo doselili.

RADOVANOVIĆ

Nadimak: Kališmera

Ivan Radovanović pok. Nikole i pok. Mandaline Drušković, rođen u Pupnatu god. 1792. stigao je — prema Ostojiću — u Blato oko god. 1820. da uči zanat kovača kod poznatog majstora Antuna Boškovića. U Blatu je sklopio brak s Žuvom Anić i ovdje nastavio živjeti.

RAZLOG

Nadimci: Dašćica, Peruhjan, Runjac i Traversada

Prvi put susrećemo ovo prezime u Maticama mrtvih. Dne 10. veljače 1658. umire Luka Razlogović i od tada možemo pratiti rodoslovlja ovih obitelji. Mogu samo konstatirati činjenicu da je i ovih obitelji jednom bilo puno više nego danas. Nemam nikakve indikacije da je ovo prezime otcijepljena grana neke ranije obitelji, a ne mogu ni reći ni kada ni odakle su stigli. Kroz 17. i 18. st. pišu se redovito Razlogović, dok se Razlog uobičajilo tek u 19. st.

SAMUELI—KAČIĆ

Rodoslovlje se ove obitelji u Blatu može kontinuirano pratiti od sredine 18. st. Točnije, od Vicka, sina javnog notara Jurja Samueli Kačić, koji umire u Blatu god. 1836. u 91. godini života.

Prvi spomen prezimena Samueli (bez Kačić!) u blatskim maticama imamo dne 2. travnja 1698. kad umire Žuva, sluškinja gosp. Ivana Samueli, a potom mu u Blatu umire kći Antica i žena Slava (Viktorija) dne 12. siječnja 1721. Sredinom 18. st. prema knjizi »*Nobili abitanti di Blatta*...« na otoku radi kao javni notar Juraj Samueli Kačić. Nepoznato mi je da li je on sin ili unuk prije spomenutog Ivana Samueli. Jurjeva žena Jelena umire u Blatu dne 27. studenog 1787.

Rod je Kačića veoma poznat u našoj domovini. Tà, tko ne zna za pjesnika fra Andriju Kačića Miošića!? Manje je pak široj javnosti poznat fra Bartul Kačić Žarković, biskup makarski, i njegov rođeni brat **fra Luka Kačić,** franjevački provincijal Bosne Srebrne od god. 1619—1622, a čija se slika do pred zadnji rat nalazila u ovoj obitelji u Blatu. Sada se ta slika nalazi po rodbinskoj vezi kod akademskog slikara Branka Omčikusa u Beogradu. Još se i danas čuva kod njihovih potomaka u Blatu grb obitelji Kačić.

Prema knjizi »Nobili abitanti...« (str. 107.) god. 1701. žive u Blatu dvije sestre Kačić i žale se da im je netko provalio u konobu. Ovdje piše samo Kačić bez Samueli!

Dne 13. lipnja 1788. u Blatu na krštenju kumuje Toma conte Kačić Dimitri, a dne 12. rujna 1791. u 80. godini umire Kata, kći Radoše conte Kačić Dimitri.

Nakon gore rečenog nadam se da ćemo se svi složiti u slijedećem zaključku: sredinom 17. st., ili nešto kasnije, dolaze s kopna na ovaj otok plemići Kačići i od mletačke vlade za zasluge dobivaju titulu conte, jer ne mogu dobiti titulu korčulanskog plemstva. Neki Samueli — vjerojatno notar Juraj — uzima za ženu neku Kačić, dolazi na ženino i postaje Samueli Kačić, a isto tako Radoša Kačić, ili njegov otac, ženi neku Dimitri i dobivamo obitelj konte Kačić Dimitri.

SARDELIĆ

Nadimci: Antula, Alesa, Biok, Brko, Dundo, Fire, Kaloper, Kolinac, Krajević, Marketo, Šervo, Šije, Širić i **Titinkalo**

U 16. stoljeću zvali su se *Milovčić,* a nepoznato mi je kako su se ranije zvali. Samo sam na dva mjesta u Maticama mrtvih iz 17. st. našao zapisano Sardelić alias Milovčić, a ipak je u tome rodu sačuvana predaja da im je jednom bilo prezime Milovčić.

U Bratimskoj knjizi u 16. st. nalazimo tri Milovčića: Franka, Marka i Ivana, a koliko su rodbinski bili blizu ili daleko, to se iz te knjige ne može ustanoviti. U 17. st. toliko su već rodbinski daleko da međusobno sklapaju brakove.

U parničenju oko polja Blata javljaju se kao nepristrani svjedoci, a i danas te obitelji žive na zapad Starom groblju, zatim ispod groblja i dobrim dijelom u Velom Učijaku. Ovaj rod je veoma star i obzirom na gore izneseno nije isključena mogućnost da se radi o potomcima prvih hrvatskih došljaka na ovaj otok. U prošlosti i danas, ovaj rod je veoma brojan. Usprkos tome, od tog roda poznat nam je jedan svećenik — **don Pero Sardelić Širić.** Bio je kanonik dubrovačkog kaptola i dosta se zanimao prošlošću ovoga mjesta. Umro je u Dubrovniku dne 7. siječnja 1928, a pokopan je u Blatu.

SIMON ili SIMONI

Nadimak: Pujiz

Nadimak jasno govori da su preci ovih obitelji stigli iz Južne Italije. Prvi spomen ovih obitelji nalazim u maticama dne 21. listopada 1764, kad je kršten Ivan, sin Vicka sina meštra Franka Simoniet i Marije Lapena — obadvoje iz Napuljskog kraljevstva.

Prema pisanju Nikole Ostojića, u Blato nisu stigli direktno iz Italije, već se neko vrijeme prethodno zadržaše u Splitu, gdje su radili kao zidari i gdje su imali svoju kuću, te su se i kasnije u Split navraćali. U svakom slučaju, od god. 1764. na ovamo rodoslovlje ovih obitelji možemo kontinuirano pratiti. Poslije obitelji Nadilo Remeta dugo su vremena po nekom »pravu nasljedstva« bili grobari i čuvari crkve Sv. Križa u Starom groblju, što nimalo ne iznenađuje, jer su bili zauzeli, a i danas drže, prostor na istok crkvi Sv. Križa.

SKOKANDIĆ

U prvim je desetljećima prošlog stoljeća stigao iz Žrnova u Blato ili točnije blatske Hrastovice, na imanje bogataša *Pelava,* Donko Skokandić sa ženom Marijom rođ. Batistić. God. 1841. oni na Hrastovicama u Blatu dobijaju sina Marka, koji kasnije sklapa brak s Jakom Petković Kovač i od tog braka potječu blatski Skokandići.

SOKOL

Nadimak: Rabadan

Starohrvatska su rodovska prezimena bila najčešće imena životinja ili ptica. I u ovom prezimenu vidimo sačuvano to staro rodovsko prezime.

Već smo vidjeli da su sudjelovali u podjeli polja Blata, a u knjizi *»Nobili abitanti di Blatta...«* da su uvršteni među najstarije pučke obitelji, iako je tada u Blatu bila samo jedna obitelj Sokol, dok su bile premnoge Petković. Iz gore rečenoga, jasno je da su daleki preci ovog roda stigli na ovaj otok s knezom Mislavom. U popisu pučanstva iz god. 1820. ostali su bili na samom jednom mladiću imenom Ivanu, koji dne 26. kolovoza 1826. sklapa brak s Jakom Gavranić Destrigalo. Od toga Ivana i Jake potječu svi današnji Sokoli u Blatu.

Zbog čega se gornje dogodilo? Možda nisu ni oni imali sreće u muškom porodu? Možda je u tim obiteljima postojala i velika smrtnost? Najvjerojatnije su dosta rano počeli napuštati ovaj kraj. Zapazio sam u Maticama da ih je mnogo više bilo u 17. i do sredine 18. st. nego kasnije.

STIPANOVIĆ

Nadimak: Škrgalo

Po bilješci, prigodom vjenčanja iz god. 1716, znademo da je ova obitelj stigla u Blato iz Primorja (to je za ondašnje poimanje uvijek makarsko!), a iz kojeg mjesta, nije naznačeno. Prvi spomen ove obitelji u Blatu imamo iz god. 1684, kad se rađa Juraj, sin Pavla Stipanovića. Početkom 18. st. imamo u Blatu pet obitelji Stipanović. Očekivati bi stoga bilo da će ih danas u Blatu biti barem 25, a, u stvari, nema niti jedna. Ima i danas Stipanovića rođenih u ovoj župi, koji vole Blato i osjećaju se Blaćani, ali žive kojekuda samo ne u Blatu. I ova nam stvar može razjasniti kako potomci pojedinih blatskih rodova, iako na ovom tlu žive i više od tisuću godina, ne moraju biti mnogobrojni. Kako su i zašto Stipanovići došli u Blato, ne mogu reći, ali sudeći po mnogočemu, ekonomski su se bili dosta izdigli. O tome svjedoči i danas postojeća zgrada u Velom Učijaku, sazidana u starom murilu, a Pavlov unuk Nikola sredinom 18. st. nabavlja brod i na par mjesta u maticama čitamo: **Nikola Stipanović — Navarcus.**

STIPKOVIĆ

Nadimci: Halić, Smeća i Cufle

Stipkovići su potomci hrvatskog plemstva koje je stiglo na ovaj otok s knezom Mislavom, jer su sudjelovali u podjeli polja-jezera Blata, a smještaj njihovih zgrada (posjeda!) u centralnom dijelu Blata govori da su bili od roda ZMAJ. U popisu plemića iz god. 1420. nalazimo **Stipka i Ostoju Marinić.** Da li su oni bili rođena braća ili daleki rođaci, ništa sigurno ne mogu reći. Posve je, pak, evidentno da se od »Ostoje« stvorilo obiteljsko prezime Ostojić, a od »Stipka« prezime Stipković. I, kad to imamo pred očima, onda nam je jasno zašto su posjed i kuće Stipkovića u Blatu uz Ostojiće. Stipkovići na zapad Ostojića i to: od današnjeg župnog stana, potom iznad župne crkve sve do uključivo danas kuća obitelji Padovan Maslinjak. Sve je to jednom — i to ne davno — bilo Stipkovića.

Da li se već u 15. st. formiralo prezime Stipković, ne mogu tvrditi, ali nam je posve shvatljivo što u Bratimskoj knjizi iz 16. st. nalazimo Donka Stipkovića. Iznenađuje, međutim, da već imamo i nadimak HALIĆ, jer u istoj knjizi nalazimo i IVANA HALIĆ. Od 17. st. u maticama negda čitamo: Halić, a negda samo Stipković ili Stipković alias Halić.

Dne 14. rujna 1723. Kuzma, sin Ivana Stipkovića, ženi Jaku, kćer Franka Draginić. Ova je bila baštinica i ta obitelj Stipković — danas nadimka Cufle — prelazi u dvore iste izumrle plemićke obitelji. Iako je tome preko 250 godina, i danas je u Blatu samo jedna obitelj Stipković Cufle.

Neki se Stipkovići u prošlom stoljeću preseliše u Velu Luku, neki početkom ovog stoljeća u SAD. Više njih kasnije krenuše u Brazil, Argentinu i Australiju i danas u Blatu imamo samo dvije obitelji Stipković, a kuće im i posjed zaposjedoše drugi.

I ovaj je rod dao dosta svećenika, a posebnu pažnju zaslužuje **Don Ivan Stipković.** Za njega u *»Ljetopisu plovanije«* između ostalog piše: *»... njegovim zalaganjem bi utemeljena, god. 1830, prva pučka škola, a on je bio prvim pučkim učiteljem...«* **Ni mletačka, ni austrijska vlast nije Blatu poklonila prvu Osnovnu školu, već ljubav i upornost jednog blatskog svećenika — don Ivana Stipkovića.** Iz župnog arhiva u Blatu znademo da je dne 30. lipnja god. 1830. pod br. 67. uputio bio molbu don Grguru Boschi, korčulanskom provikaru, da se u Blatu osnuje Osnovna škola (Scuola Elementare!). Provikar mu Boschi odgovara dne 9. srpnja iste godine

pod br. 55. i odbija njegovu molbu, ali don Ivan nije klonuo, već dne 20. srpnja iste godine pod br. 79. upućuje preko korčulanskog provikara molbu na Biskupski Ordinatrij u Dubrovniku. Iz ove molbe saznajemo da je on privatnim podučavanjem djece započeo još god. 1828. Tih dvanaest prvih don Ivanovih »školaraca« bilo je god. 1830. već dobro napredovalo u čitanju i pisanju, jer u pismu-molbi navodi kako već u crkvi pjevaju ne samo psalme, nego i čitanja. Stoga, moli Biskupa da se u Blatu osnuje OSNOVNA ŠKOLA. Odgovor Bisk. Ordinarijata do danas nisam našao u Župnom uredu, ali iz gornjeg nam je jasno da je bio pozitivan. Najvjerojatnije je don Ivan sačuvao taj odgovor u svojoj privatnoj pohrani. **Prvi je, dakle, pučki učitelj u Blatu bio don Ivan Stipković.**

SULIČIĆ

Tako je službeno prezime, a u Blatu ih češće zovu i Suležić. Možda je ovo posljednje lakše izreći! Prema »Obiteljskom stanju duša« i Maticama krštenih, Antun Suličić pok. Miha i Frane r. Cirindello — rođen u Trogiru 1797. — vjenčao se s Marijom Kovačević iz Starigrada (Hvar!). Dvoje starije djece rodilo im se u Trogiru, a potom se u Blatu rađa prvo dne 9. srpnja 1837. Najranije su u Blatu stajali u kući na istok kući Mirošević Lovrinčević, a kuću na zapad crkvi Sv. Jeronima kupio je Vicko Suličić u Ivana Bosnić Janje, kad je ovaj emigrirao u Argentinu.

SURJAN

Nadimci: Bilac, Baško, Delikečić, Lisandro i Fode

Mnogi od ovoga roda žive u Veloj Luci i nadimke im neznam, a jednom su i blatski Surjani imali kojekakve, ali ih ne navodim. O ovoj obitelji Ostojić piše posve šturo: »Pastirska i seljačka obitelj, koja je imala prvo svoje stanovanje kod crkvice Sv. Kuzme u Zablaću na zemljištu crkovinarstva. Računa se da su došli oko god. 1670.« Ovo je posljednje netočno, jer od početka pisanja Matica možemo u Blatu pratiti i ovaj rod. Tako, dne 16. ožujka 1644. umire Ivan Surjan, a njegov sin Petar ženi Pamu Marinović.

Obzirom na gore rečeno, nemoguće je reći ni kada ni odakle dođoše.

Ne mogu reći kako je došlo do prezimena Surjan, ali smatram skoro smješnim izvoditi to prezime od francuske riječi »sourire« i prema tome Surijan = Smiješeći.

U Blatu danas imaju kuće oko Starog groblja i na krajnjem zapadu Vele Strane. Dakle, na prostoru »rezerviranom« za pučane.

Ako prihvatimo mogućnost da im je prvo obitavalište bilo u blizini Starog groblja — a to se nameće — onda možemo čak nagađati da su Surjan, u stvari, otcijepljena grana nekoga staroga hrvatskog roda, kao što su Bartul od Farčića. Uostalom, i Surjan Lisandro žive u blizini Farčića.

ŠEMAN

Bez nadimaka i nadimci: Čuflat, Hrkalo, Grjača i Volar

Potomci su hrvatskog plemstva od roda Zmaj, jer su sudjelovali u podjeli polja Blata, a kuće su im smještene u centralnom dijelu Blata. Prezime Šeman formirano je barem početkom 15. st., jer u popisu plemića iz god. 1420. nalazimo Petra Šemanića. Već napomenuh da je malo neobično kako je došlo u nas do toga prezimena, koje je vrlo često u anglosaksonskim zemljama, a koje bi u našem jeziku značilo Ljepotan.

Početkom 15. st. imamo jednu obitelj Šeman, koncem 18. st. šest, a danas ih u Blatu skoro nemamo.

Između dva rata u cijeloj su državi postojala samo dva kompleta »Narodnog lista«, koji je dugo godina uređivao don Miho Pavlinović, i to: kod Uredništva »Novo Doba« (danas naslijedila »Slobodna Dalmacija«) i drugi kod baštinika pok. don Ivana Šeman. Na žalost, nešto pred zadnji rat ovaj je komplet otuđen i danas ga u Blatu nema.

U prvom sam dijelu knjige nabacio par rečenica o don Sebastijanu Šemanu, a evo što Ostojić piše o drugoj dvojici: »Ta je obitelj imala i dva dobra svećenika: strica i nećaka. Prvi je bio pohvaljen od šibenskog biskupa Donadini, a drugi je izgledno živio i umro god. 1828!« = Ovdje je riječ o don Antunu Šeman, o kojem sam nešto natuknuo u prvom dijelu knjige. Moram ponovo istaći da uvijek ostanem zapanjen kad listam stranice matica koje je on ispisao. Divim se i ciceronskoj latinštini i sigurnosti i čitljivosti i staloženosti njegova rukopisa, što se očituje od prve do zadnje crte koju je napisao, a u čemu se ogleda njegov miran i staložen karakter. Sigurno bi neki grafolog puno toga više i potpunije odgonetnuo. Umro je dne 5. siječnja 1828. Pokojnika, koji je samo pet dana prije njega umro — iako je imao dva kapelana i 83 godine — upisao je savršeno i besprijekorno u matice vlastitom rukom.

Ovaj je rod dao i jednog opernog pjevača, jedinog opernog pjevača ovog otoka koji je nastupao i u stranim opernim kućama — *Želimira Šeman* pok. Petra (rođ. 1895, a umro 1940.). Kao hrvatski rodoljub bio je za vrijeme prve talijanske okupacije interniran.

Prve osnove pjevanja dobio je u Italiji, a potom je pohađao Muzičku akademiju u Beču kod poznatog profesora Rajnera. Prvi njegov nastup bio je god. 1924. u Lincu na Dunavu u operi Carmen, a pjevao je glavnu mušku ulogu Escamilla. Taj njegov prvi nastup, kao i ostale, njemačke su novine popratile najlaskavijom pohvalom i pisalo se o mladom Baritonu koji ima najbolje izglede za veliki daljni uspjeh. God. 1925. nastupa u Verdijevoj Aidi. Potom se redaju još mnoge uloge u raznim operama dok ga je zdravlje služilo. Oko god. 1934. povlači se zbog bolesti (TBC!) u Blato gdje umire dne 20. siječnja 1940.

ŠEPAROVIĆ

Nadimci: Buda, Burćina, Trantić, Mažin, Markota, Krtolić, Kustro, Granić, Fažol, Femena, Čičo, Skloce, Hrščalo i Šćerban

Potomci su pučana koji na ovaj otok stigoše s knezom Mislavom, jer su sudjelovali u podjeli polja Blato. Iz istog razloga u knjizi: »*Nobili abitanti*...« navedeni su kao jedna od najstarijih pučkih obitelji u Blatu. Tada su, uz Žanetiće, bili najbrojniji: to jest u drugoj polovici 18. st. bilo je u Blatu 10 obitelji ovog roda, a danas ih ima 85.

Velik se broj obitelji ovog prezimena početkom prošlog stoljeća preselio u Velu Luku. Tražeći pak životni prostor, barem u XVI st. — ako ne i ranije —, neki krenuše prema Pupnatu, jer se kod obrane Korčule god. 1571. spominje i Mihovil Šeparović iz Pupnata.

Kako je došlo do prezimena Šeparović, možemo samo nagađati, kao i za većinu nadimaka, koje uz ovo prezime nailazimo već u 18. st. Jedino za nadimak *Buda* mogu ustvrditi da je došao od imena *Budimir*, koji se pojavio u jednom ogranku tog roda još koncem XVII st. i potom se vrlo često to ime kod tih obitelji ponavljalo. U prezimenu Šeparović ne možemo vidjeti, ni u korijenu, neko rodovsko prezime i mislim da su jednom pripadali rodu *GAVRAN*. U prilog ovome govori i činjenica što su oko crkve Sv. Ivana upravo ispremiješani s obiteljima Gavranić. Tu je, bez sumnje, bio njihov prvotni položaj u Blatu, a tu sagradiše i svoj »kaštil« koji danas pripada obitelji toga roda s nadimkom Hršćalo. Kako i kada krenuše prema istočnom dijelu Velog Učijaka, ne možemo ništa reći. Zanimljivo je da sredinom 18. st. na par mjesta u maticama nalazimo Šeparović alias Marković i obratno. Ovdje je riječ o obiteljima ovoga roda, koje danas imaju nadimak *Markota*. Postavlja se pitanje: da li su taj nadimak dobili što su došli u kuće starih *Markovića* — a to terenski posve odgovara — ili što je u njihovoj obitelji češće bilo ime Marko? Mislim da je prvo vjerojatnije, jer i danas tu uz Šeparoviće imamo Andrijiće, koji potekoše od starih Markovića.

I ovaj je rod Šeparovića dao dosta svećenika, a od 20 pismenih pučana iz kraja 18. st. trojica su pripadala ovom rodu.

ŠIMUNOVIĆ

Nadimak: Papa

Jednom je ovaj rod imao više nadimaka i mnogi ogranci ovog starog roda izumriješe i otseliše. U knjizi: »*Per il Commun*...« (str. 13.) god. 1496. nalazim *Marina Simonetti*, a potom u ostalim knjigama, koje navodim u predgovoru, god. 1555. Prijama Simonetti, god. 1560. Šima Simonetti. a god. 1577. Ivana Simonetti.

Od kada počinju Matice ovog ureda (početak 17. st.) možemo pratiti rodoslovlja obitelji Šimunović. Posve je logično pretpostaviti da su potomci bivših Simonetti, kojima je prezime bilo talijanizirano, te su ga ponovo slavenizirali.

Sudeći po položaju gdje su prvotno bili smješteni (zapadni dio Vele strane!), a tu i danas neki žive, nameće se zaključak da je neki Šimun bježeći pred Turcima sredinom 15. st. stigao na ovaj otok. Od tog Šimuna formiralo se obiteljsko prezime Šimunović.

ŠKRIVANIĆ

Prema bilješkama Nikole Ostojića, Marko Škrivanić pok. Ivana stigao je koncem 18. st. iz Omiša sa ženom Veronikom. Služio je kao mornar u mletačkoj vojnoj mornarici, a žena mu je živjela u Blatu. Poslije propasti Venecije i sam se nastanio u Blatu sa zanatom kotlara (»calderaio«). — Njegov se sin Špiro vjenčao u Blatu god. 1822. s Franom Šmrkinić. Najprije je nastavio zanat svoga oca, potom postao bačvar i konačno trgovac uz pomoć svoga tasta Smrkinića. I danas je samo jedan muški potomak ove obitelji i živi u Australiji.

TATKOVIĆ

Nadimak: Hero

Obitelji Tatković Hero nemaju ništa, osim prezimena, zajedničkog s obitelji Tatković Bundava koji u Blato dođoše iz Gdinja na otoku Hvaru, a u zadnje vrijeme iz Blata posve otseliše. U Maticama vjenčanih čitamo kako je Mato, sin pok. Jurja Tatković iz Gdi-

nja, dne 8. veljače 1796. sklopio brak s Franom Nadilo. Od tog Mata potječu obitelji *Tatković Bundava.*

Od kada imamo Matice ovog ureda možemo pratiti rodoslovlje obitelji *Tatković Hero,* ali najčešće pod »prezimenom« *HERIĆ.* Na više mjesta u maticama nailazimo na prezime *DABČIĆ.* Sve bi bilo ostalo tajna tko su, naime, ti Dabčić, da dne 15. travnja 1769. ne sklapa brak Palma, kći Franka od pok. Ivana Dabčić alias Hero. Nakon ovoga, posve je jasno da su se blatski Tatković pisali *DABČIĆ,* a to prezime ili točnije Ivana Dabčić nalazimo u knjizi *»Per li Fratelli Favrović...«* (str. 3.) u god. 1577. — Iako, dakle, veoma star rod, danas u Blatu imamo samo četiri obitelji ovog prezimena.

TELENTA

Bez nadimka i nadimci: Kanajica, Maglica i Vicijo

Dne 5. travnja 1681. umire Nikola Talenta. To je ujedno prvi spomen ovog prezimena u maticama ove župe. Prethodno su se u maticama pisali *Favrović,* a potječu svi od *Antuna Milešković,* favra = zanatlija, koji je dne 25. rujna 1555. kupio oranicu podno Sv. Mihovila od Prijama Simonetti (Šimunović?) i za nju platio pet dukata. *(Per li fratelli..., str. 1).* Na drugom mjestu iste knjige saznajemo da je ista oranica imala 30 gonjaja (oko 30.000 m^2) i da se taj predjel zvao Pero, kao što se i danas zove. Ta je oranica graničila s poljem Blato, koje su međusobno dijelile svakih sedam godina određene obitelji. Zbog navodnog presizanja Telentića nad poljem Blato, pet se godina vodila parnica između ove obitelji i posjednika istog polja, i u vezi toga je publicirana i posebna knjiga *»PER LI FRATELLI FAVROVIĆ-TALENTA«.*

Mene u ovoj stvari nije zanimalo parničenje, kao ni govornička vještina don Franka (imamo u knjizi više odlomaka iz njegovih govora!), ali mi je knjiga pružila mnogo podataka o obiteljima koje su imale pravo na polje Blato i o obiteljima koje nisu to pravo imale. Naročito je u tom pogledu dragocjeno 17 shema rodoslovlja, gdje Telentići osporavaju nepristranost svjedoka zbog njihove rodbinske povezanosti s vlasnicima polja Blato. Svjedoci su bili neposjednici, a njihova rodbina posjednici! Tako sam otkrio 13 prezimena obitelji odnosno rodova blatskih koji su imali pravo na polje Blato, koji se potpuno podudaraju s prezimenima koje Nikola Ostojić iz drugog dokumenta navodi na onoj listini. To potpuno slaganje od osobite je važnosti! Iz istih shema otkrio sam i 7 prezimena blatskih rodova koji nisu imali pravo na polje Blato i ovo se potpuno slaže s onim što donosi na listini Ostojić.

Zbog ovog parničenja don Franko je morao tri puta putovati u Veneciju, a to u ona vremena jedrenjaka nije bilo ni lako, ni jednostavno. Konačno je uspio, jer se naredbom, odnosno rješenjem mletačke vlade od 24. ožujka 1755, nalaže djeliteljima polja-jezera Blata da u ime troškova isplate don Franku Telenta određenu sumu novca. »S vremenom i ustrpljivošću sve se svladava.«

Činjenica da ovaj rod nije sudjelovao u podjeli polja Blato i skoro krajni zapadni dio Vele Strane, gdje je bilo prvotno obitavalište ovih obitelji, daje mi pravo zaključiti da su tek u 16. st., ili najranije u 15. st., stigli u Blato daleki preci ovog roda. Zacijelo je *»Magličin dvor«,* gdje imamo same Telentiće a gdje je i danas »kaštil« već izumrle obitelji Telenta Antunera, bilo prvotno gnijezdo ovih obitelji, jer je vrlo poznato da su Telenta s nadimkom Vicijo došli koncem 18. st. na zemljište Arnerića u Velom Učijaku i tu sagradili svoje kuće.

Upornost, ustrajnost, ustrpljivost i ostale vrline don Franka Telenta, koji je umro dne 11. veljače 1792. u dobi od 83 god., sigurno su evidentne iz gore rečenoga, a o njemu Ostojić piše: »Jedan svećenik Telenta po imenu Franko, koji je podnio tolike zgode i nezgode, zabilježio je ispod svoje slike, koju je donio iz Venecije: »S vremenom i ustrpljivošću sve se svladava!«Ovim je riječima don Franko ciljao na svoj uspjeh u parničenju, a mislim da njegovoj upornosti i sposobnosti imamo zahvaliti da je i publicirana knjiga *»PER LI FRATELLI FAVROVICH TALENTA«.* On je zacijelo sakupio sve one dokumente i potom ih objelodanio. Don Franko je imao i strica svećenika don Nikolu koji je umro dne 16. siječnja 1766. u dobi od 94 godine.

Kako se iz naslova gornje knjige vidi, ranije su se pisali TALENTA i vrlo vjerojatno dobiše ovo prezime po Kristovoj prispodobi o talentima. Uostalom većina je Telentića i talentirana.

TOMAS

Nadimak: Fele

U bilježnici Nikole Ostojića za ove obitelji piše: »Lovre je Tomassi oko god. 1815. stigao u Blato iz Zadra kao prodavač soli i duhana, a po zanimanju bio je zanatlija (favro!). Oženio se Katom Galinović iz Blata (Taj je stari blatski rod koncem prošlog stoljeća izumro! — Moja opaska.) i s njom je imao sina Srećka, rođenog god. 1818. Malo je potom ovdje u Blatu umro sam Lovro To-

massi, a njegova se udovica udala za Nikolu Žanetić Božjak. Tako je Srećko postao »Nesrećko« bez očeve baštine i sada se probija kroz život kao težak-nadničar«. — Tako doslovno Nikola Ostojić o praocu današnjih obitelji Tomas u Blatu.

TULIĆ

Jedan je od rijetkih blatskih rodova, koji, u stvari, nema obiteljskih nadimaka.

Prezime Tulić nije zavedeno u popisu plemića iz god. 1420. i zato ih Ostojić pogrešno ubraja među »pripojene plemiće«. Danas se ovo prezime piše Tulić, dok se ranije — čak početkom 19. st. — pisalo Tullijić. Zaista se to obiteljsko prezime formiralo od imena Tullijo, koje ime — možda malo neobično — nije bilo nepoznato na ovom otoku. Još u 18. st. imamo Tullija Cetinić, a ranije se to ime još češće javlja. Najvjerojatnije u 15. st. pod utjecajem humanizma, neki od roda ZMAJKO na krštenju stavlja svome sinu ime Tullijo. Tako je došlo do prezimena Tullijić, jer već u *Bratimskoj knjizi* iz 16. st. nalazimo u Blatu Antuna i Nikolu Tullijić. Doista su pripadali rodu Zmajko, i to grani od koje se jedan jači ogranak preselio u Boku Kotorsku, jer su živjeli i danas žive u Velom Učijaku, i to u neposrednoj blizini Zmajevića, na kojih su imanje iz Boke Kotorske došli Petkovići.

I ovaj je rod, kao i svi ostali u Blatu, imao svoju bogatu granu, kojoj su ekonomske prilike dopuštale da dobrim dijelom godine živi u Korčuli i siromašnije koje su stalno živjele u Blatu. Da ovo potvrdim, dovoljno je podsjetiti da u popisu plemića iz druge polovice 18. st. u Korčuli živi samo Šimun-Justo Tulić, a u Blatu četiri Tulića, a između njih i nećak poznatog Ivana-Franka Tulić, komandanta brodovlja vojvode od Parme. I još nešto: dne 25. siječnja god. 1705. umire u Blatu gosp. Antun Tulić i ovdje bi pokopan, a dne 23. rujna iste godine umire u Blatu njegova kći gđa Vica Tulić pok. Antuna. Ona je u kapsi prenesena u Korčulu. I ova je, dakle, bogata grana dobrim dijelom godine živjela u Blatu.

I ovaj je rod dao u prošlosti više svećenika, a i danas ima jednog u osobi o. Benka, franjevca, koji je u svojoj provinciji — dapače i za čitav franj. red — obnašao razne odgovorne dužnosti kao: gvardijan, provincijal i generalni vizitator u više navrata i provincija. — Od svjetovnjaka moram svakako izdvojiti već spomenutog Ivana Franka (ovo mu je pravo ime, a ne samo Franko!) Tulić, rođ. 1685. Bio je pitomac sveučilišta u Gracu, odlikovan viteškim redom Konstantina, zapovjednik brodovlja vojvode od Parme. Možda je baš za to dne 30. travnja 1718. sklopio brak s Anom-Marijom

Zmajko (Ismaelli) poput zaručnika iz Manzonijeva romana, o čemu sam pisao u prvom dijelu knjige među zanimljivostima. Iz ovog braka rodilo se devetero djece: dva sina i sedam kćeri. Dne 30. veljače 1762. sin mu Rafo tragično svršava u nekoj tučnjavi u krčmi Marinović Doro, a sin mu Šimun umire bez djece. I tako nestade i toga koljena. Šest mu se kćeri poudavalo, a najpoznatija je postala neudata *Vica*, koja se bavila i »stihotvorenijem«, a zbog neudaje tješila se riječima: »*niti ure brojim, nit se muža bojim.*«

I danas Tulići pokazuju jednu prizemnicu na istok crkvi Sv. Liberala, kao prvu stambenu zgradu roda Tulića. Ta je kućica izgrađena u starom murilu i svakako je služila za stanovanje ljudima. Ne želim u ovu stvar dublje zalaziti, ali ipak smatram da je njihovo prvotno obitavalište bilo u blizini crkve Presv. Trojstva (Sv. Lucije!), gdje i danas neki žive. Već napomenuh kod *Kunjašića* da je sadanja kuća Marinović Βršćan najvjerojatnije ranije pripadala bogatoj grani Tulića. Vjerojatno će se ova istina jednom potkrijepiti i nekim arhivskim podatkom.

VEŽIĆ

Prema Ostojiću, početkom je 19. st. iz sela BRISTA (Makarsko primorje!) stigao u Blato Stjepan Vežić. Najprije je radio u Kuzme Boroe Kusić, a potom se osamostalio oženivši dne 26. listopada 1825. Jelu Radaić pok. Vida. Od tog smo Stjepana u prošlom stolj. imali u Blatu više obitelji Vežić, a danas su iz Blata skoro posve nestali.

VISKOVIĆ

Početkom ovog stoljeća Jakov i Antun Visković dolaze u Blato iz mjesta Tučepi, sa zanatom mesara. Mate Visković kupuje kuću u Batistića, dok su mu ranije otac i stric živjeli u iznajmljenim zgradama.

VITASOVIĆ

U Maticama vjenčanih čitamo: »Dne 14. veljače 1885. Marin Vitasović iz Drvenike sklopio je brak s Marijom Milat Hrastovac Petrovom iz Blata.«

VLAŠIĆ

Nadimak: Brlačić

Jednom se ova obitelj pisala i *PEĆAREVIĆ*. U potvrdu toga mogao bih donijeti više dokaza, a dovoljan je i ovaj: dne 26. stu-

denoga 1739. udaje se kći Antuna Vlašić alias Pećarević. Prezime »Vlašić« (s riječju Vlah mi tituliramo došljake s kopna!) i krajni jugozapadni dio Vele Strane jasno govore da su se u Blato doselili dosta kasno. — Kada dođoše i odakle, kao i to: da li su u Blato došli s prezimenom Pećarević ili se i to prezime kao drugotno ovdje formiralo, ništa određenije ne mogu reći. Napominjem da je »*pećar*« kod nas ložač kod gorenja vapnenice. Ništa neobično da su kao došljaci bez zemlje morali nadničiti, a kod nas su se u prošla vremena mnoge vapnenice gradile. I najvjerojatnije od riječi »pećar« dobiše to drugotno prezime. — Nadimak se *Brlačić* u maticama javlja već u 18. st.

U Blatu je sada samo jedna obitelj ovog prezimena, a u prošlosti ih je bilo mnogo više. Kod ove obitelji još je živa predaja da se njihov daleki prastric PETAR VLAŠIĆ otselio u Hercegovinu. Zanimljivo je da je u arhivu samostana u Imotskom sačuvana bilješka da je neki PETAR VLAŠIĆ iz Blata na Korčuli po preporuci liječnika god. 1713. stigao u Imotsku Krajinu. U župi Gorica-Sovići danas su dva zaselka sa 70-tak obitelji Vlašić. Da li su ovi VLAŠIĆI — bar neke obitelji — potomci ovog Petra Vlašića, koji je emigrirao iz Blata početkom 18. st., ili je on tamo umro bez potomaka, mi ne možemo ništa određeno reći. Taj problem može riješiti župni ured Gorica-Sovići na temelju matica i ostalih arhivskih dokumenata.

VLATKO

Nadimci: Bućić, Krnac i Rulo

U 17. i 18. st. najčešće su se pisali **Vlatković.** Obitelji ovog roda rodbinski su po muškoj lozi veoma udaljeni. Tà, već u 16. st. u Bratimskoj knjizi nalazim za obitelji Bućić dva danas nepoželjna nadimka.

I danas obitelji ovog roda žive oko crkve Sv. Križa u Starom groblju, a vrlo je dobro poznato da prezime VLATKO spada među najstarija hrvatska prezimena. Znademo također da nisu sudjelovali u podjeli polja-jezera Blata. Ove činjenice, uzete skupno, čine vrlo vjerojatnom pretpostavkom da se radi o prvim hrvatskim došljacima na ovaj otok.

I ovaj rod dao je dosta svećenika. S kulturne strane značajna je kuća na početku ulice koja vodi prema Starom groblju. Sada je vlasništvo Franka Vlatko Rulo, a u njoj je prema tradiciji živio jedan svećenik tog roda. Kuća je građena u lijepom murilu: ima lijepi »pergul« s još ljepšom željeznom ogradom, a u kući je krasno »pilo« koje su naši stručnjaci »snimili«.

VOJVODIĆ

Nadimak: Ružir

Današnji Vojvodići u Blatu potječu od Marka Ružir pok. Marina iz Čare, koji je dne 27. srpnja 1679. sklopio brak s Marom udovom Marina Kićen (Marković ili Andrijić!). Pravio sam rodoslovlja ovih obitelji i posve sigurno današnji Vojvodić Ružir potječu iz tog braka, samo što je župnik kod krštenja djece u početku 18. st. ubacio prezime Vojvodić, a Ružir je ostalo kao nadimak. Da li je gore spomenuti Marko došao u Blato kao Vojvodić Ružir, a župnik mu to pravo prezime kod vjenčanja nije zaveo, ili je u Blatu to prezime dobio, ne mogu ustvrditi. U Blatu je, svakako, i ranije postojala obitelj Vojvodić, jer dne 12. ožujka 1659. umire Luka Vojvodić. Danas obitelji ovog prezimena žive oko Starog groblja te su, bez sumnje, došli na posjed svoje pramajke udove Kićen = Andrijić = Marković. (Pogledaj Andrijić!).

Ovaj je rod ranije dao ovom otoku velikog sina arhiđakona Antuna Rosaneo, koji se istakao god. 1571. u obrani Korčule od Turaka, a koji je po ondašnjem običaju od Ružir = ruža stvorio talijanizirano prezime *ROSANEO.*

ŽABICA

Nadimci: Škajko, Jezina i Samokovac

Danas u Blatu žive samo Žabica s prvim nadimkom, a obitelji drugih dvaju nadimaka nedavno su barem za Blato izumrle.

Posve su se sigurno jednom pisali **ZEČIĆ**, jer kroz 17. i 18. st. u maticama ove župe na mnogim mjestima nalazimo zavedeno: Zečić alias Žabičić ili Žabica. U Bratimskoj knjizi iz 16. st. nalazimo dva Zečića: Marina i Ivana. Da li današnji Žabica potječu od Marina i Ivana Zečić ili samo od jednog od njih, nije bitno. Umjesno je možda pitanje: da li su se Marin i Ivan Zečić odnekud doselili u 16. st., ili su to njihovi preci učinili u 15. st., ili su to otcijepljene grane neke stare blatske obitelji? Na ta pitanja za sada ne možemo odgovoriti.

I ovih je obitelji jednoć bilo mnogo više nego danas, a svojom su se ekonomskom moću bili izdigli Žabica Jezina i neki drugi, o čemu svjedoče i njihovi dvori, od kojih neki postadoše »kutišća«.

ŽAKNIĆ

Bez nadimka i slijedeći nadimci: Beor, Mačak, Peškira, Kokić, Kokanja, Kutlić, Mihoja, Maričić, Pićon i Šamprkla

Ovo je jedini rod na ovom otoku koji ima sačuvani arhivski podatak da su potomci došljaka na ovaj otok iz razrušene Salone. Ne znači to da i neke druge obitelji, kao Matulović u Blatu, a nadasve izumrla za Blato obitelj Junijo Appijo — iz koje je potekao prvi blatski pleban don Silvestar — kao možda i neke pučke (Kastropil?) nisu potomci tih davnih Salonitanaca prebjeglih na ovaj otok. Ipak, ostaje činjenica da samo rod Žaknića ima arhivski podatak, koji zacijelo nije iz VII st., već je kasnije netko predaju, koja se čuvala u obitelji, ovjekovječio i na papiru. Arhivski podatak glasi latinski: »*Quidan vir nobilis et potens Johannes Prohita profugus a patria sua, ut par est credere fugiens Salonitanae urbis destructionem cum quattuor aut quinque suorum Vassalium se contulit ad insulam Curzule.*« Hrvatski prevod: »*Neki plemeniti i moćni čovjek Ivan Prohita, izbjeglica iz svoje domovine, kako se može vjerovati bježeći iz razorenog grada Salone, došao je na otok Korčulu s četiri ili pet svojih slugu.*« (Ostojić: Vela Luka, str. 34.)

Posve nam je stoga jasno da Žaknići, iako plemići, kao ni obitelj Junijo i njezin ogranak Španjić, nisu imali pravo na polje Blato, kao i to da je prvotno obitavalište ovog roda bila prva blatska *CITADELA* na zapad crkvi Sv. Jeronima, gdje je do kasna živjela obitelj Žaknić s nadimkom Vando. Iz te je kuće po pravu nasljedstva pred par godina *pucal* s krasnim grbom te plemićke obitelji digao Ante Suličić i prenio ga u dvorište svoje kuće u Blatu. Po sudu stručnjaka pucal je s grbom iz doba renesanse — XVI st. I evo jedne male napomene: za mene osobno pucal više vrijedi nego zgrada kojoj je pripadao! Nemojmo se tome čuditi: voda je bila zlato, jer se bez vode ne može živjeti. Nikakvo, stoga, čudo što su u ona davna vremena pucali bili tako skupocjeni, te se i danas ljudi za tim starim pucalima otimlju!

Prezime Žaknić formirano je barem početkom 15. st. i takvo se sačuvalo do danas. U popisu plemića iz god. 1420. imamo tri Žaknića: Marina, Ivana i Antuna. I danas se ta tri imena najčešće susreću u njihovu rodu, a koliko su ta tri Žaknića iz god. 1420. bili rodbinski blizu ili daleko, ostaje nepoznanica.

Ostavši u Blatu morali su tražiti životni prostor i krenuše jedni na zapad na Zmajkovo. Da li putem kupnje ili ženidbe, ne mogu reći, ali je značajno da se i danas taj predjel gdje žive Žaknići u Blatu zove *VLASINJ*. Naši pređi Romane su zvali ili Latini ili Vlasi i zbog toga za taj predjel, gdje su živjeli i danas žive Žaknići, naziv Vlasinj. — Druga grana Žaknića iz istog razloga krenula je na istok, ali preko posjeda Arnerića. Prema lokaciji u Blatu rodbinski su bliži Žaknići bez nadimka sa Žaknićima koji imaju ove nadimke: Mihoja, Maričić, Kokanja, Pićon, Šamprkla i Kutlić. »Kaštil« ove grane Žaknića sada pripada obitelji Žaknić Kutlić. Žaknići bez nadimka do kasna su sačuvali svoje bogatstvo i ugled, jer još u 19. st. u maticama samo njima pripada titula gospodin, dok se ostalima ne pridaje taj epitet.

Vadio sam rodoslovlja i ovih obitelji i daleko bi me odvelo kad bih naveo koje su sve nadimke u prošlosti imali, kako su im se nadimci mijenjali, koje su grane tih obitelji izumrle, a bilo bi teško i odgovoriti kad su se neke iselile, jer više njih nalazim koji nisu u Blatu umrli.

Kako se prezime ovog roda tijekom stoljeća mijenjalo, dok se nije iskristaliziralo današnje Žaknić, nemoguće mi je odgovoriti, ali posve sigurno ranije su se zvali: *ZILIO — ŽILKOVIĆ.* U potvrdu ovoga dovoljno je navesti: u knjizi: *Per li nobili abbitanti...* (str. 2) u popisu plemića iz god. 1420. nalazimo prezime Žaknić *(XIGNICH)*, a u knjizi *Nobili abbitanti...* (str. 2) kod istog popisa plemića iz god. 1420. umjesto Žaknić stoji napisano Zilio *(XIGL)*.

I ovaj rod, poput ostalih, dao je više dobrih i požrtvovnih svećenika, ali nadasve je spomena vrijedno da je dao i *jednog kardinala Vjekoslava (Luigija) Zilio (Žilkovića).* (Confr. Gjivoje: *Otok Korčula, str. 330.)*

ŽANETIĆ

Nadimci: Pudarić, Zalante, Savo, Mijat, Sinković i Boreo Tado — —— Finara, Kikilija, Kompas, Kontista, Manjak, Mijo, Puša, Vidulić i nedavno izumrli **Krune**

Iako se svi ovi danas pišu Žanetić, prvih šest nadimaka jednom je imalo prezime Boroe. To bivše prezime kao prvi nadimak zadržao je ogranak Boroe Tado. Vjerojatno su, stoga, ove dvije grane, danas jedinstvenog roda Žanetić, po muškoj lozi rodbinski veoma daleko, a obadvije su grane potomci hrvatskih doseljenika na ovaj otok s knezom Mislavom, jer su obje sudjelovale u podjeli polja Blato.

Posve je vjerojatno da je do ove promjene u starih blatskih »Boroe« došlo radi toga da bi se razlikovali od obitelji Boroe, koja je stigla u Blato u drugoj polovici 17. st. iz Makarskog primorja i od koje potekoše današnji Boroe u Blatu s nadimcima: Kusić, Kuzman, Tucun i Splićanec. Prezime Žanetić dobiše po Ivanu (Zanetto) Boroe, koji je u više navrata, prema Ostojiću, sudjelovao u podjeli polja Blato; kod njega izričito stoji Boroe zvani Žanetić. I ova se prva grana Žanetića s onih šest nadimaka još koncem 18.

st. u maticama redovito piše Žanetić alias Borojević ili Borojević detto Žanetić, dok od početka matica ove župe imamo Žanetiće bez ikakvih dodataka. Od ovih Žanetića potječu današnji Žanetići s onih drugih devet nadimaka.

Od svih Žanetića u prošlosti najviše se bila izdigla obitelj s nadimkom *KRUNE*. O tome, uz ostalo, i danas svjedoče postojeći »*Krunetovi dvori*«, a to je čitav »samostan« s klaustrom i zgrade oko njega, dok je s južne strane dvorište, koje je također imalo, sudeći po »zubima« (konsolicama!) ugrađenim u zid, neku vrst streha na stupovima. Koljena nestade, zgrade se pretvoriše u kutišća, a možda se mogao stvoriti krasan prostor za smještaj zavičajnog muzeja! Nadimak Krune dobio je Marin Žanetić sredinom 18. st. Bio je pismen, a na više mjesta u knjigama nalazim za njega »posjednik« i »Urbanus«. Nejasno mi je što se htjelo reći tom riječi »Urbanus«, ali ne mislim da označuje neku funkciju u mjestu, već je valjda time označeno da ne radi manualan posao.

Obitelji Žanetić Sinković ne potječu od Marina Sinković koji se spominje u popisu plemića iz god. 1420, već su po svoj prilici putem kupnje došli u dvore te bivše plemićke obitelji, koje muško koljeno utrnjuje god. 1756, kad umire zadnji izdanak te obitelji. Nadimak Sinković uz prezime Žanetić susrećemo tek kod Jerka Žanetić Sinković, rođenog dne 19. ožujka 1789. od oca Franka i majke Pame Petković Jerkove. Gore dvije spomenute stvari posve su sigurne, jer u popisu plemića iz kraja 18. st. ne nalazimo ni samo Sinković ni Žanetić Sinković.

I rod Žanetića dao je više svećenika. Posebno je zanimljiv slučaj *Marina Ignacija Žanetića.* Bio je jedinac u oca, a bogatstvo obitelji prilično veliko, što se uz ostalo ogleda i u činjenici da je njegov otac dao sam sagraditi oltar Sv. Josipa u župnoj crkvi. Njegov otac Ivan svojom oporukom iz god. 1687. ostavlja svo svoje blago svome sinu Marinu-Ignaciju, ako se u roku od šest godina vrati kući. Kroničar je zapisao kako je dne 28. siječnja 1689. iz Rijeke stigao u Blato *Marin-Ignacije Žanetić, isusovac,* u redovničkom odjelu, ali ne da preuzme baštinu svoga oca, već da se svega odreče, i to: 550 zlatnih dukata, 200 srebrnih, 100 škuda i 500 barila vina. — Tako prema *Ljetopisu plebanije Blato.*

ŽUVELA

Nadimci: Hrt, Pićulin, Tote i Panceta

Obitelji Žuvela s prva dva nadimka žive u istočnoj strani Velog Učijaka osim što se jedna obitelj Hrt preselila u kuću, za Blato izumire, plemićke obitelji Tabain.

Obitelji s druga dva nadimka žive u sredini Vele Strane, ali u samom vrhu.

U Bratimskoj knjizi iz 16. st. nalazimo *Maru Žuvilovu.* Mislim da je ovdje riječ o ovoj obitelji, koja se tijekom 17. i 18. st. najčešće piše *Žuvelić.* Vrlo se rano susreću i »prezime« *Pićulin* bez Žuvela. Da li se i »*Piculo*« iz Bratimske knjige odnosi na ove obitelji, ne mogu utvrditi.

Za ove obitelji znademo da se pojavljuju kao nepristrani svjedoci i suci u sporovima oko polja Blata; i obzirom na smještaj u Blatu možemo s velikom sigurnošću tvrditi da se najvjerojatnije u 15., ili čak u 16. st., doseliše na ovaj otok. Mnoge se obitelji ovog prezimena u prošlom stoljeću preseliše u Velu Luku. O njima u knjizi *Vela Luka* (str. 33) Ostojić piše slijedeće: »Od ovog roda nema starih uspomena već samo to, da je njegovo prvotno obitavanje bilo u Rasohatici. Poslije se premjestiše u Blato, i od god. 1700. pa dalje sagradiše u Velom Učijaku kuće na tavane. Danas većim dijelom te ostaju puste, jer su se njihovi stanovnici preselili u Velu Luku.« — Tako Ostojić! I mnogo više obitelji ovog roda danas ima u Veloj Luci nego u Blatu.

DEMOGRAFSKO KRETANJE BLATA U ZADNJA TRI STOLJEĆA

Već su prije mene i drugi posumnjali u neke statističke podatke koje nalazimo u arhivima, a koje su pojedine osobe davale u prošlosti svojim pretpostavljenima. Davanjem statističkih podataka ljudi često puta imaju neku određenu svrhu i šalju netočan izvještaj. Možda je nekad i neznanje uzrok netočnosti. Takvi podaci bezuvjetno dovode do protuslovlja i tek se onda spozna i uvidi da su isti izvještaji bili netočni. Još je pred dvaest godina, pišući u *Vesniku Vojnog Muzeja,* br. 5. *dr Foretić* posumnjao u pisanje nekih kako je naš Dubrovnik u 17. st. imao cca 40 000 stanovnika, a Korčula u 16. st. čak 5 000 stanovnika. Punim je pravom dr Foretić posumnjao u takvo pisanje i govorenje, jer je to samo fantazija!

Da ilustriram, kako takvi krivi izvještaji dovode do protuslovlja, navest ću slučaj o kojem piše *Ante Marinović* u *Zborniku Otoka Korčule — br. 3.* (str. 303. i 304.). U Historijskom Arhivu u Zadru našao je Ante Marinović podatke prema kojima je Blato god. 1769. imalo 353 obitelji, a 1425 stanovnika. Prema istom dokumentu Korčula te godine ima 45 obitelji (od kojih 11 plemićkih), a stanovnika 1072. Koji besmisao?! Blato navodno ima 1425 stanovnika s 353 obitelji (od kojih 73 plemićke), a Korčula sa samih 45 obitelji ima čak 1072 stanovnika. Ništa neobično što je Ante Marinović posumnjao u točnost izvještaja. Iz njegova pisanja, meni barem, nije jasno čemu nije vjerovao: broju stanovnika ili obitelji. Mislim da su netočna oba izvještaja u pogledu stanovništva, a — prema drugim podacima — broj je obitelji barem približno točan. Već smo u poglavlju *»Stare blatske obitelji«* vidjeli da je Blato tih godina imalo prema knjizi *»Nobili abitanti...«* 336 obitelji. U zadarskom arhivu nalazimo 17 obitelji više i smatram da je tadanji župnik ispravno u broj obitelji župe uvrstio i obitelji Vele Luke i možda još nekog zaselka, dok u gornjem broju 336 iste obitelji nisu uvrštene. — Iz onog, što smo saznali u poglavlju o starim blatskim obiteljima, u Korčuli je god. 1769. bilo, doista, samo 11 plemićkih obitelji — a u to izgleda Ante Marinović nije vjerovao — jer god. 1770. ima u Korčuli poimence nabrojenih samo 10 plemićkih obitelji. Ako je Blato god. 1769. imalo samo 1425 stanovnika s 353 obitelji, onda nije teško izračunati koliko je Korčula u to

vrijeme imala stanovnika. Iz ovog se također jasno vidi kako je dotični podatak u Historijskom Arhivu u Zadru netočan. Korčula je, doista, u 15. i 16. stoljeću — u vrijeme svog najvećeg prosperiteta — imala veći broj stanovnika nego u drugoj polovici 18. st., ali taj bi broj najbolje pokazale matice krštenih i mrtvih, barem od početka 17. st. Zašto su se davali netočni izvještaji, svatko od nas može misliti i zaključivati kako hoće.

Bilo bi dobro da svi »otvorimo karte« i istini pogledamo u oči, jer bi nam istina trebala biti cilj iznad svega! Da saznam istinu u pogledu demografskog kretanja u Blatu kroz zadnja tri stoljeća, uzeo sam matice krštenih i mrtvih i prebrojio rođene i mrtve kroj tri stoljeća. Možda bi bilo lijepo da to učine i ostali župnici! Matice u Blatu počinju s god. 1629, ali su neke prve stranice mnogo izblijedile, a par ih i nedostaje. Započeo sam, stoga, s godinom 1650. i proslijedio do god. 1949. Ta tri stoljeća podijelio sam u šest pedesetljeća. Kroz ovih zadnjih tridesetak godina najveći se broj djece rodio u rodilištima i ta djeca nisu zavedena u Matice rođenih ovoga mjesta. To je razlog da sam prebrojavao do god. 1949. Rezultat toga je slijedeći:

Razdoblje:	Broj rođenih:	Godišnji prosjek:	Broj umrlih:	Godišnji prosjek:	Prirodni priraštaj:
od god. 1650.—1699.	1540	31	859	17	681
od god. 1700.—1749.	2193	44	1247	25	946
od god. 1750.—1799.	3259	65	2729	54	530
od god. 1800.—1849.	5828	116	3989	79	1839
od god. 1850.—1899.	7795	156	4774	95	3021
od god. 1900.—1949.	10598	211	6490	129	4108

Ovo su posve sigurne činjenice i sad nad njima malo zajednički razmislimo.

Prema izvještaju biskupa Andreisa Sv. Stolici god. 1670. znademo da je Blato tada imalo cca 1400 stanovnika. Mislim da tu brojku možemo smatrati točnom, jer se u drugoj polovici 17. st. prosječno godišnje rađa 31 dijete. Pravio sam za više obitelji detaljna rodoslovlja i ustanovio sam da je u 17. stoljeću bio rijedak slučaj da je neka majka rodila više od pet djece. Tome je bio uzrok što su mladići najčešće sklapali brak s 28, a djevojke s 25 godina starosti. K tome je vijek ljudskog života bio kraći. U drugoj, pak, polovici 18. st., a nadasve u 19. st. imamo mnogo slučajeva čak s preko 15 djece rođene iz jednog braka. Suvišno je napominjati da je mortalitet djece sve do najnovijih vremnea bio visok.

U župnom uredu imamo detaljan popis stanovništva za god. 1820. U tom je popisu zabilježeno: ime, prezime i dob svake osobe, kao i bračno stanje; i u taj popis ne možemo sumnjati. Prema ovom popisu Blato ima god. 1820. 2591 stanovnika. Od god. 1650. do god. 1800. Blato ima prirodni prirast od 2157 stanovnika i Blato je stoga već god. 1800. trebalo brojiti oko 3500 duša. I koje rješenje naći ovom problemu? U tom razdoblju posve sigurno neki naši ljudi umiru na nekom ratištu kao vojnici i galeoti i njihova smrt nije zabilježena u našim maticama umrlih, ali tim se problem ne rješava. Moramo, dakle, bezuvjetno pretpostaviti da je već u 17. st. — više nego vjerojatno i mnogo ranije! — bilo poveće emigracije iz Blata. A u kom pravcu? Nehoteć sam doznao da je *Petar Vlašić*, god. 1713, krenuo u Imotsku krajinu. *Kršinići* iz Blata krenuše u Lumbardu, *Fiskovići* na Orebić (zanimljivo: *koncem 17. st. imali smo u Blatu nekog CVITA FISKOVIĆ, valjda dalekog pradjeda našeg dr Cvita!)*, a prema knjizi »*Nobili abitanti*...« saznah da se neki Padovan preselio u Hvar i tamo nagradio kuću. Iz knjiga, navedenih u predgovoru, saznah da su također neki siromašni plemići zbog neimaštine napustili Blato i otišli da rade kao »sluge« na Brač, Hvar, Vis, dapače i u Račišće. Iz pouzdane predaje znademo da je Nikola Glavočić još u prvoj polovici 18. st. krenuo za Ameriku. Iz prije rečenog posve je evidentno da je emigracija iz Blata bila velika već u 18. st., a neke emigrante napomenuh da upoznamo u kojim je pravcima emigracija kretala.

Emigraciju iz Blata u Ameriku — mislim — potvrđuje i dokumenat, koji se čuva u Bisk. arhivu u Dubrovniku *(Knjiga »K«, br. 63, str. 20.)*. U njemu piše da je dne 13. kolovoza 1752. u sakristiji župne crkve u Blatu don Franko Talenta darovao na kip Gospe od Rozarija jedne naušnice i jedan križ. **Tim je poklonom ispunio zavjet koji je učinio vraćajući se iz Amerike** *(... nel suo rigresso d'America...«)*. U dokumentu nije naznačeno da li se radi o Južnoj ili Sjevernoj Americi, već se spominje da ih je nevrijeme pratilo od 10. do 14. rujna 1749. Nije naznačena ni svrha njegova putovanja, ali je vrlo vjerojatna pretpostavka da je tamo poveo i ostavio određenu grupu naših emigranata.

U 19. st. imamo u Blatu velik natalitet i prirodni priraštaj od oko 5000 duša. U tom stoljeću, posebice na početku, imamo čak imigraciju u Blato. Nadolaze, naime, neke obitelji kao: *Lipovac, Vežić, Loje, Suličić, Tomas, Škrivanić, Kalođera, Juretić, Kosović, Petričević,* koje i danas u Blatu žive, i više drugih, koje u Blato doseliše i potom otseliše, kao: *Dević, Kalafatti, Ozretić i Raschi.* Ovo su bili »stranci«! K tome u to vrijeme dolaze u Blato neke obitelji iz drugih naselja ovog otoka kao: *Radovanovići iz*

Pupnata i Tomići iz Care, a posebice neke iz Korčule kao: *Giovanelli, La Neve, Trojanis, Sogaro i Foretić.* Čak se za troje odrasle djece *liječnika Antuna Paulini* naglasuje da umiru *»in domo propria« = »u vlastitoj kući.«* Ovoj je imigracija u Blato najvjerojatnije uzrok bila velika glad koja je — prema pisanju Marinka Gjivoje — početkom 19. st. zahvatila ovaj otok. Čak i potomci jedne od najbogatijih obitelji morali su se vratiti u svoje »staro gnijezdo« — u Blato. Već god. 1738. umire u Blatu *Rafo Arnerić*, a god. 1766. njegov sin *Jerko i »bi pokopan u crkvi sv. Lucije u Blatu,«* a Jerkov sin *Rafo Arnerić* umire također u Blatu god. 1837.

Rođenja svih gornjih doseljenika nisu zavedena u matice krštenih ove župe, nego samo njihova smrt u matice mrtvih. I ova nam stvar pokazuje da je stvarni priraštaj pučanstva bio nešto veći nego ga knjige pokazuju. Koncem 18. st. i tijekom 19. st. izvjestan se broj naših ljudi preselio u *Velu Luku;* neki su naši ljudi — prema pisanju Marinka Gjivoje — čak radili god. 1869. na probijanju Sueskog kanala, a neki krenuše u prekomorske zemlje Sjeverne i Južne Amerike. Napominjem: *Velaluka je postala samostalna župa, neovisna od Blata, tek god. 1849. Tek tada, dobila je i vlastite matice: krštenih, mrtvih i vjenčanih, a 31. prosinca 1849. brojila je 1079 stanovnika.*

U prvih pedeset godina ovog stoljeća u Blatu je rođeno 10598 djece, a **u Blatu je umrlo** 6490 osoba. Naglasio sam »u Blatu je umrlo«, jer poginuli u Prvom svjetskom ratu i stradali na razne načine tijekom Drugog svjetskog rata uglavnom nisu zavedeni u matice mrtvih ovog ureda. U I svjetskom ratu imali smo minimalan broj poginulih (oko 50), dok u II svjetskom ratu imamo oko 400 stradalih i većina od njih nije uvedena u matice mrlih, jer poginuše na raznim ratištima naše domovine. Ovdje moram naglasiti: tijekom oba posljednja rata u blatske matice mrtvih zapisan je i izvjestan broj stranaca.

Bio bi predug i praktički nemoguć posao detaljno pretražiti matice krštenih i umrlih i nakon pomnjivog pretresa ustanoviti koje sve osobe, u zadnja tri stoljeća ovdje rođene, u Blatu nisu umrle. To je neizvedivo, ali je posve sigurno: u zadnja tri stoljeća u Blatu je rođeno 31213 djece. Kad ovom broju rođenih pribrojimo 1400 stanovnika koji su ovdje živjeli sredinom 17. st., dobijamo brojku od cca 33.000. Isto je tako sigurno u ova zadnja tri stoljeća (od god. 1649—1949.) u Blatu imamo 20.088 umrlih. Ističem: u matice umrlih upisana je smrt ne samo djece, nego i mrtvorođenčadi. Blato je međutim prema popisu od 15. ožujka 1948. imalo samo 5.619 stanovnika. Posve je dobro poznato da je velik broj Blaćana emigrirao i tijekom ovih zadnjih 30 godina i Blato danas

nema ni 5.000 stanovnika. Kad sve prije rečeno dobro razmislimo, nadam se da ćemo se svi složiti: **od 1649. godine do danas iz Blata je emigriralo u svim mogućim pravcima preko 8.000 Blaćana.** To je velik broj!

Neki su emigrirali davno i njihovi potomci »ni u snu ne snivaju« da je njihov dalek predak »u novi kraj« došao iz ovog mjesta. Neki su krenuli dosta kasnije i njihovi potomci još se možda sjećaju da im je djed ili pradjed pričao o »starom kraju« — o »dragom Blatu«. Neki su krenuli nedavno diljem domovine i van domovine po svih pet kontinenata i još s nostalgijom poput *»Preradovićeva putnika«* misle na rodnu grudu. Netko reče za Hercegovinu da je čitav svijet naselila, al da se nije još razselila. Mogu to reći i za naše Blato: *»Čitav smo svijet naselili, al još se nismo razselili.«* — Ima možda malo i istine u onoj šali: Amerikancima, kad se spustiše na mjesec, Blaćanin je prihvatio konop.

Evo i nekoliko podataka koji će u prvom redu zanimati naše ljude:

1. Prema Ljetopisu plovanije Blato dne 20. travnja 1925. krenulo je iz Prigradice ravno za Brazil prekooceanskim brodom oko 170 obilji s oko 1.100 osoba.
2. Prema istom ljetopisu dne 23. svibnja iste godine preko Prigradice i Splita krenulo za Brazil oko 610 osoba.
3. Dne 20. svibnja 1924. otputovalo iz Blata za Brazil 12 obitelji. — To je bila *»prethodnica«* gornjim iseljenicima!
4. Dne 19. kolovoza 1926. otputovalo iz Blata za Australiju 76 muškaraca. Emigracija za Australiju nastavlja se potom sve do 1941. god., kao i poslije 1950. god. Mnogi i premnogi otiđoše, a neki se i povratiše. Točne evidencije nemamo. U samom Sydney-u i njegovoj bližoj okolici danas živi oko 2.000 Blaćana, a *CHATSWOOD* — jedan kvart Sydney-a — neki zovu **»Malo Blato.«** U brojku 2.000 Blaćana uključeni su, ne samo emigranti iz Blata, već i njihovi sinovi i unuci, koji se tamo rodiše.
5. Godine 1792. u Blatu rođeno 107 djece. — Prvi put prekoračena stotina rođenih u jednoj godini.
6. Godine 1920. u Blatu 370 rođenih. — Taj broj — vjerojatno — za Blato je više nedostiživ!
7. Od 1919—1922. god. u Blatu rođeno 1332 djece. Četiri najplodnije godine uzastopce!
8. Od 1915—1918. god. u Blatu umrlo 914 osoba. Četiri najsmrtonosnije uzastopce!

9. God. 1915. s 273 umrle osobe bila je do danas najsmrtonosnija. *(Ne znamo što je u davnim stoljećima činila kuga!!)*
10. Godine 1855. u Blatu 209 umrlih. Te godine od 4. srpnja do 27. rujna 152 umrla, a u tom razdoblju od 10—15. kolovoza 29 umrlih.
11. Dne 18. srpnja 1904. bila je pokopana zadnja osoba u Starom groblju Sv. Križa i to: *Frana Gavranić Jakas kći Petra. — Dne 15. veljače 1905. prva je pokopana u Novom groblju Sv. Križa, i to: Mara Andrijić Malandrin udova Nikole.* — Iz zdravstvenih razloga civilne su vlasti bile zabranile ukapanje mrtvaca u Starom groblju i u to vrijeme mrtvaci su se ukopavali u »ogradi« iznad crkve Gospe od Poja. U tih sedam mjeseci kod iste crkve pokopana su 82 mrtvaca od kojih su mnogi naknadno preneseni u Novo groblje. Dne 20. srpnja 1904. pokopana je prva osoba u dotičnoj ogradi i to dijete: *Ivan Žaknić Mačak sin Jakova i Marije Protić Gardenal, a posljednji Alfred Campolassi,* koji je umro na brodu u sidrištu Karboni.

I još jedna zanimljivost: od god. 1629. do danas još nismo imali u Blatu slučaj da je istog dana umro muž i njegova žena, odnosno da su isti dan sprovođeni. Naprotiv u susjednoj Veloj Luci, koja kao župa postoji samo cca 130 godina, već su bila tri slična slučaja. — Također: od 1629. god. do danas nijedan Blaćanin — barem u Blatu! — nije prekoračio 100 godina, a i ovih je dana Vica Zlokić u Veloj Luci svečano proslavila sa svojim potomstvom svoj stoti rođendan.

DA LI 100. ILI 265. GODIŠNJICA?

Godine 1965. održana je u Blatu svečana proslava stote obljetnice ljekarnice koju je 1865. godine otvorio *mr Vjekoslav Svilović,* potomak ugledne obitelji iz Splita. Glavni agens ove, zaista, lijepe i svakog spomena dostojne proslave bio je sada pok. *Ivo Andrijić Malandrin,* rodom iz Blata, a tadanji magister ljekarnice u Blatu.

Ipak je na mjestu pitanje da li smo trebali slaviti 100. ili 265. obljetnicu ljekarnice u Blatu. Ako potpuno odijelimo ljekarničku službu od liječničke, onda je proslava stote obljetnice bila na mjestu. Ipak je posve sigurno da liječnici i prije ljekarnice mr Vjekoslava Svilović nisu samo diagnosticirali bolest, nego su pacientima i pružali određene lijekove. Ti su, dakle, liječnici bezuvjetno trebali imati i neke manje priručne ljekarnice i zbog toga na nekim mjestima u Maticama za Antuna Dundović piše *chirurgo,* a drugi put *farmacopo.* Istina, te ljekarnice nisu pružale bolesnicima one lijekove koje im je kasnije pružala ljekarnica mr. Svilović, ali ni mr Svilović nije prodavao penicilin i tome slično, što nude današnje ljekarnice. Kad ovo shvatimo, onda je naslov ovog poglavlja u redu, jer smo donekle ljude doveli u zabludu, kao da ljekarnička služba u Blatu traje samo 100 godina.

Kao kruna gornje proslave bila je publicirana knjiga *»Spomen-knjiga 100. godišnjice osnutka ljekarne u Blatu na Korčuli 1865—1965.«* Uz ostale stvari, u toj su knjizi publicirana predavanja koja su na akademiji tim povodom dne 19. rujna 1965. god. održale razne ugledne i veleučene osobe. Jedno je od najzapaženijih bilo predavanje prof. dr mr Hrvoja Tartalja, u kojem između ostalog čitamo: »Svakako se zdravstvena služba Korčule osamostaljuje i normalizira u XVIII i XIX st. Tako se zna da se npr. 1763. god. nalazio u Blatu liječnik Petar Costelli, 1775. Rafael Pacelli oba iz Napulja, a oko god. 1781. bio je u Korčuli gradski fizik dr Ljudevit Lodi, za koga se tvrdi da je s uspjehom obavljao tu dužnost ... Zaokruženi prikaz povijesti zdravstva na Korčuli nije još zasad moguće dati, jer postoje još samo neki fragmenti.« (str. 25.).

Ovim poglavljem ne mislim riješiti problem od kada postoji liječnička služba na našem otoku, ali ću barem nešto dopuniti. Po mojem mišljenju Blato ima kontinuirano liječnika od god. 1700, a u 18. stoljeću u Blatu je radilo najmanje sedam, a ne dva liječnika. Koncem, pak, 18. st. u Blatu istodobno rade dva liječnika.

U knjizi *Nobili abitanti di Blatta (str. 35.)* našao sam naredbu mletačkog dužda Antuna Priuli iz god. 1618, u kojoj se naređuje plemićima da imenuju liječnika za ovaj otok. Na temelju ove naredbe s nekom vjerojatnošću može se pretpostaviti da ranije otok nije imao svoga stalnog liječnika, ali isto tako nije sigurno da je ova naredba smjesta provedena u djelo i da su naši pređi pronašli liječnika. U maticama ovog ureda i kroz 17. stoljeće nailazimo na neka strana prezimena, ali iz toga ne možemo tvrditi da su isti bili liječnici. Ipak, naredba mletačke vlade iz god. 1770. — o kojoj smo ranije govorili, — a prema kojoj su i plemići i pučani dužni izdržavati liječnika, jasno i nedvosmisleno govori da je u 18. st. liječnik u Blatu stalno prisutan.

U Maticama nije zavedeno kad je neki liječnik došao ili otišao, već se spominju prigodom nekog krštenja, vjenčanja ili smrti, ali se nadam — pošto dadem podatke iz Matica ovog ureda — da će se svatko sa mnom složiti da od god. 1700. u Blatu kontinuirano traje liječnička služba, pa prema tome i ljekarnička.

U maticama mrtvih čitamo da je dne 8. travnja 1723. u Blatu umro gosp. *IVAN GRANIR, chirurgo.* (Kirurg je u 18. st. ne samo kod nas, nego i drugdje, najčešći naziv za liječnika!). To je do sada prvi poznati liječnik, koji je stalno djelovao na ovom otoku! U bilježnici, u koju je pedantni Nikola Ostojić zavađao podatke o pojedinim blatskim obiteljima, nađoh u polju: Granir-Marković kako ova obitelj potječe od nekog kirurga Granira, koji je oko god. 1700. stigao u Blato iz Splita. Potomstvo je istog liječnika još sredinom prošlog stoljeća živjelo u Blatu. Mogao bih navesti kad su mu se sinovi i unuci u Blatu vjenčavali i kako se po imenu njegova unuka Marka stvorilo za tu obitelj novo obiteljsko prezime Marković. Napominjem da je ovaj liječnik Ivan Granir kumovao kod onog neobičnog *(ala Manzoni!)* vjenčanja Ivana-Franka Tulić dne 30. travnja 1718. god., o čemu sam pisao u prvom dijelu.

Dne 21. veljače 1742. kumuje kod nekog krštenja supruga kirurga *Varmo.*

Dne 27. lipnja 1745. kršten je sin *»gosp. Prospera iz Hvara, liječnika.*

Dne 6. srpnja 1760. umire kći *»liječnika Blata Rafaela Pacelli, rodom iz Napuljskog kraljevstva.«*

Dne 6. listopada 1763. krštava se kći *»Petra-Josipa Costelli, liječnika Blata, rodom iz Napuljskog kraljevstva.«*

U maticama mrtvih ne nalazim zabilježenu smrt liječnika Pacelli i njegove žene, ali se dne 16. travnja 1775. udaje *Ursa kći pok. liječnika Pacelli«* za Antuna Bosnić Pavo. Teško je pretpostaviti da je ona mogla ostati dugo u Blatu bez roditeljske zaštite.

Dne 1. lipnja 1766. kršten je Luka, Marko, Vicko sin »*presv. gosp. Mata Jurković, liječnika Blata*...«

Dne 16. lipnja 1782. umire smrtno ranjen Luka, sin liječnika *dr Mata Jurković.*

Dne 25. listopada 1809. umire u 70. god. života dr Mato Jurković.

Dne 27. srpnja 1796. *Antun Dundović, kirurg,* sklapa brak s Jakom Mirošević iz Blata. Negda ga u maticama titulira: »*Kirurgo«, a negda »Pharmacopo.«* U Blatu mu se potom rađaju djeca, gradi kuću i umire u Blatu dne 21. kolovoza 1842. u 85. godini života. Imao je i sinova i obitelj Dundović postoji u Blatu u 19. st. »Koljena« Dundović potom u Blatu nestaje, a u kući liječnika Dundović sada živi Jaka Šeman ž. Snigota rođ. Mirošević sa svojom obitelji.

Dr Manojlo Kwokal, rođen 1809. u Brúnu — Moravija, — dolazi u Blato kao mladić i dne 17. svibnja 1847. sklapa brak sa Žuvom Samueli Kačić. Pretpostaviti je da je stigao u Blato bar nekoliko godina prije vjenčanja. Kupuje u Blatu kuću i nadograđuje. U Blatu mu se rađa petero djece. Oko god. 1866. odlazi u Lastovo i umire kod kćerke Mandaljene, udate za Ivana Dražinić.

Već sam napomenuo da u maticama nije spomenuto kad je neki liječnik u Blato stigao ili otselio, već su zavedeni prigodimice. Kad bismo, samo na temelju matica, htjeli dokazati postojanje liječničke službe u Blatu u zadnjih sto godina — o čemu nema sumnje, — možda bismo u njima pronašli manje podataka nego što smo ih pronašli za 18. stoljeće. — Nema, pak, ni najmanje sumnje da su koncem 18. st. u Blatu istodobno djelovala dva liječnika: Jurković i Dundović. Na osnovi gore iznesenih podataka, vjerujem da će se svatko sa mnom složiti da je naslov ovog poglavlja posve opravdan.

BISKUP OVOGA OTOKA NA SPLITSKIM SABORIMA GOD. 925. i 928?

Ovo poglavlje stavljam pod upitnik. *Želim istaknuti da ovaj problem ne riješavam, ali ga ozbiljno postavljam.*

Već sam u prvom dijelu knjige naglasio da je svakom iole obrazovanom čovjeku poznata činjenica da su se župe u današnjem smislu riječi počele formirati tek u 9. stoljeću. Župe se najprije javljaju u franačkom carstvu za vrijeme Karla Velikoga, a u našim krajevima do formiranja župa došlo je dosta kasnije.

Prvotna Crkva do 9. stoljeća uopće nije znala za župnike već samo za biskupe s prezbiterima (svećenicima). Biskup je sa svojim prezbiterima rezidirao u gradu, a po selima ili, točnije, zaseocima slao prezbitere, koji su bili neka vrst kapelana bez tog titula, da vjernicima-kršćanima, koji ne mogu do grada, vrše službu Božju i dijele svete sakramente. U ona davna vremena starog i srednjeg vijeka — izuzev par iznimaka — gradovi nisu bili ni po veličini ni po zanimanjima ljudi slični današnjim gradovima. Još pred dvije stotine godina naš je Zagreb imao ispod tri tisuće stanovnika, a koliko ih je onda imao u 12. stoljeću? Još između dva zadnja rata, u Splitu je živio velik broj težaka. Istina, u gradovima je bilo više zanatlija nego po selima, ali se čak za Rim iz 15. st. ističe da je uz ostala zanimanja bio grad pastira i da su na ruševinama antičkog Rima šetale i pasle krave. Grad je u ona davna vremena — a pretežno je tako i danas! — u prvom redu naselje u kojem je središte civilne i crkvene vlasti, i redovito na svom području najveće naselje.

Već smo upoznali činjenicu da je biskup uvijek rezidirao s prezbiterijem u gradu. U srednjem vijeku ne možemo zamisliti da bi se neko naselje zvalo GRAD, a da tu nije rezidirao biskup. Zbog toga u susjednoj Italiji, gdje nije u tolikoj mjeri kao u nas došlo do ukidanja biskupija, skoro svaki stari — pa i mali — gradić ima i danas svoga biskupa.

Zapitajmo se sada da li je biskup ovoga otoka bio na splitskim saborima god. 925. i 928? To bi nam pitanje najsigurnije riješio neki arhivski dokumenat s tih sabora. Stoga sam pretražio sve meni dostupne knjige ne bi li u njima u tom pogledu nešto

saznao. Konzultirao sam, dapače, dvojicu naših u toj materiji ponajboljih stručnjaka i rezultat svega toga je slijedeći:

Izvještaji o splitskim saborima veoma su nepotpuni. Od biskupa na tim saborima znademo sigurno samo za: Ivana, nadbiskupa splitskog, Grgura, biskupa u Ninu, Formina (ili Firmina!), biskupa u Zadru, nekog Licinija kojemu čak ne znamo iz koje je biskupije, kao i biskupa stonskog kojemu ime ne znamo. Poznato je također da je uz kralja Tomislava tim saborima prisustvovao i zahumski knez Mihajlo Višević. I to je u pogledu osoba prisutnih na tim saborima više-manje sve. Imena, stoga, svih ostalih biskupa koji su sudjelovali na tim saborima ostala su nepoznata, kao i mnoge druge stvari, jer je vrlo malo dokumenata s istih sabora do nas doprlo.

God. 530. i 533. bila su dva sabora u Saloni. S tih sabora imamo potpuniji izvještaj na jednom splitskom izvoru, ali ni tu nisu zavedeni svi biskupi, jer među ostalim fali duvanjski.

Nakon svega gore rečenog, posve je evidentno da nam iz arhivskih dokumenata ni najmanje nisu poznate sve biskupije u našim krajevima u 6. i 10. stoljeću. Moramo stoga pokušati ovaj problem riješiti na drugi način. Kako u prvom tako u drugom dijelu knjige, mislim, da sam dokazao kontinuitet kršćanstva na ovom otoku od IV st. do danas. Uostalom, to mi i toliki drugi povrdiše! Već smo doznali da je u srednjevjekovnom gradu rezidirao biskup i da je srednjevjekovni grad bez biskupa nezamisliv. Nije do sada poznat nijedan arhivski dokumenat na temelju kojeg bismo mogli tvrditi da je u 6. stoljeću, za vrijeme salonitanskih sabora, na ovom otoku bio grad. Doista, to još ne znači da nije i bio. Već smo govorili o tome da nas pučka predaja, koja govori o velikom skrivenom blagu ispod crkve Sv. Kuzme i Damjana u Žablaću, upućuje na to da je tu jednom bio grad. On je, međutim, mogao nastati i poslije 6. stoljeća. Ta tradicija također veli da je ispod te crkve pokopana zlatna mitra i zlatni pastoral (simboli biskupa!) i pučka nas predaja jasno upućuje na istinu da je jednom tu bio biskup. I moje je skromno mišljenje da je prigodom napada Avara na Salonu god. 614. i *salonitanski biskup Teodor* našao načina da pobjegne iz napadnute i potom porušene Salone. Ako su na ovaj otok pobjegli članovi uglednog rimskog roda Junija iz Salone — što je posve sigurno! — postoji velika vjerojatnost da je ovdje došao i salonitanski biskup Teodor. U tom slučaju, on je svoju rezidenciju smjestio u tu ranokršćansku baziliku, koje smo fragmente našli, a koji po sudu stručnjaka odgovaraju 5. st. Time bi posve u skladu bila pučka predaja, koja još uvijek tvrdi »da ispod te crkve počiva zlatna mitra i zlatni pastoral.« Još nam je iz školskih klupa poznato da se poslije seobe naroda u 7. st. dobar dio Romana povukao na otoke i da je tu, na otocima, u 7. i 8. stoljeću crkva »životarila«. Zar je, dakle, gornja moja pretpostavka na temelju poznatih povijesnih istina i pučke predaje bez temelja? Budući da nema sigurnog arhivskog podatka, da je na ovom otoku u 6. stoljeću bio neki antički grad, najvjerojatnije na ovom otoku u 6. st. ovdje nemamo biskupa.

Konstantin Porfirogenet početkom 10. st. jasno i izričito govori o postojanju grada na ovom otoku u to vrijeme. Već sam u prvom dijelu knjige dokazao da je taj grad na ovom otoku današnje Blato. Ovdje je i u 10. st. bilo kršćanstvo i činjenica je stoga da je taj grad bio kršćanski, a za to razdoblje ranog srednjeg vijeka ne možemo zamisliti kršćanski grad bez biskupa. Te nas činjenice prisiljavaju da prihvatimo istinu da je ovdje u 10. st. za vrijeme splitskih sabora bio biskup koji je potpadao pod splitsku metropoliju i da je kao takav bio dužan sudjelovati na splitskim saborima iz god. 925. i 928.

Ovu postavku potkrijepljuju tri stvari:

1. *Arhivski dokumenat iz 15. st.* Kao što još i danas neke crkve zovemo katedralama, iako već par stotina godina u tim mjestima i crkvama nema rezidencijalnog biskupa (Korčulanska, Trogirska, Rabska itd), tako se još početkom 15. st. blatska crkva Svih Svetih zove katedralom. Taj arhivski dokumenat nalazimo u knjizi *Dr Vinka Foretić »Otok Korčula . . .«* (str. 331.), gdje čitamo: »U notorijalnoj knjizi iz god. 1412. zabilježen je pod datumom od 12. svibnja ugovor o prodaji napisan talijanskim jezikom, u kojem se veli: *'Fatta in Blata subter ecclesia catedrali Blate.«* (Moje podcrtavanje!). Tada je u Korčuli bio biskup i upravo dvaest godina ranije počeo graditi katedralu Sv. Marka. U taj dokumenat ne možemo sumnjati! Kad se, dakle, u to vrijeme blatska crkva zove katedralom, tada nas to upućuje da je tu nekad bio biskup.

2. *Kapituli* — Uz biskupa se nalaze i kanonici, a oni se zajedničkim imenom zovu i kaptol. Mjesto gdje se kanonici sastaju na vijećanje zove se kapitul. Ti su kapituli redovito bili kvadratnog oblika, presvođeni jakim kamenim voltima, te su u slučaju potrebe služili i kao obranbene kule. Takva zgrada četverouglastog oblika, koju smo svi u Blatu zvali *»KAPITUL«*, u Blatu je donedavno postojala. Nije bila »pod zaštitom države« i moj ju je nećak *Petar Sardelić Kolinac* — usprkos mome protivljenju — srušio i tu stvorio modernu zgradu.

— Još i danas postoji u Prigradici slična manja zgrada i svi je zovemo *»KAPITUL.«* I kod nje su učinjene neke manje preinake, ali su vanjski zidovi ostali.

3. U mnogim se gradovima ulica uz katedralu zove: ulica biskupije. Ista je stvar bila u Blatu, te se ulica uz današnju župnu crkvu zvala »BISKUPIJA«. Na žalost mnogi su danas taj naziv u Blatu zaboravili, ali pišući blatskim žargonom o nazivima raznih predjela u Blatu u *»Zborniku za narodni život i običaje južnih Slavena«* u izdanju *Jugoslavenske Akademije znanosti i umjetnosti* (God. 1929, knjiga XXVII, svezak I, str. 183.) *dr Franko Cetinić-Tale* doslovno piše »**... NA ISTOK, A IZNAD PIJACE JE BISKUPIJA.**« To je točno predjel, odnosno ulica, uz istočnu stranu sadašnje župne crkve Svih Svetih i prvi »župni stan« koji je koncem 19. st. nadograđen za Bratovštinu Sv. Vincence. Usput budi rečeno da je na tom »stanu«, usprkos mnogim izmjenama, još sačuvana »puškarnica« iz 10. st. U tom je, dakle, stanu stanovao biskup i zato se ta ulica zvala Biskupija. Taj naziv za ovaj predjel našao sam i u jednoj oporuci, koja se danas čuva u gosp. Ivana Ostoje. — Dok su naziv Biskupija za ovaj predjel mnogi zaboravili, još i danas — pa i mlađi svijet — prolaz uz taj »prvi župni stan« zove »**UZ KANČELJE.**« Riječi »kančelje« — mislim — ne možemo naći drugu etimologiju, ako ne u riječi »kancelarija.« Biskupske kancelarije bile su u srednjem vijeku *»loca credibilia«* i u njima su se potvrđivale razne isprave. I ovaj nas, dakle, izraz »**UZ KANČELJE**« i danas podsjeća da je u 10. stoljeću u toj bivšoj »podložnici« stanovao biskup. Najvjerojatnije je stolovao biskup u STAROM GRADU (= današnjem Blatu!) na ovom otoku do SPLITSKE SINODE, god. 1144. Na toj se sinodi osniva biskupija u Hvaru koji je tada bio pod Venecijom. Venecija je zacijelo imala upliva na toj sinodi i posve je sigurno Mlečanima više odgovaralo da biskup stoluje na Hvaru, koji je pripadao njima, nego u STAROM GRADU na ovom otoku s kojim su Mlečani dugo ratovali. Stoga se i osniva BISKUPIJA NA HVARU i određuje da će otok Korčula pripasti Hvarskoj biskupiji, a da će u GRADU na tom otoku župnik predsjedati kapelanima po selima. — Kad sve gore izloženo mirno razmislimo, onda nam ova stvar izgleda više nego vjerojatna, a i kršćanska prošlost ovog otoka mnogo jasnija.

Pri koncu ovog poglavlja zapitajmo se kojim je to kapelanima po selima na ovom otoku predsjedao župnik današnjeg Blata od Splitske sinode (god. 1144.) do god. 1301, kad će ovaj otok ponovo dobiti biskupa, ali sada sa sjedištem u NOVOM GRADU (današnjoj Korčuli!) koju je god. 1254. utemeljio Marsilije Zorzi. Na ovo je pitanje odgovor posve lagan. **Tada smo na ovom otoku uz GRAD (današnje Blato!) imali slijedeća sela: Žrnovo, Čaru, Smokvicu, naselje u Lovu uz crkvu Sv. Antuna, pustinjaka, naselje uz crkvu Sv. Martina u Krtinji, staro Blato uz Gospu od Poja i Zablaće uz crkvu Sv. Kuzme i Damjana.** Ako je u to vrijeme postojao stari Pupnat uz crkvu sv. Jurja, bio je pod jurisdikcijom kapelana iz Žrnova. Posve sigurno u to vrijeme ne postoje više stara antičko-rimska naselja: Potirna, Bradat i Lumbarda, jer ih je nestalo tijekom 9. i 10. st. zbog stalnih napada gusara i Mlečana. Isto tako u to vrijeme ne postoje današnja naselja: Velaluka, Račišće, Lumbarda i Korčula.

Kad na koncu ovog poglavlja razmislimo sve ono što sam u prvom i drugom dijelu knjige izložio o kontinuitetu kršćanstva na ovom otoku od najranijih vremena pa sve do danas, i, kad dobro sagledamo netom rečene stvari u ovom poglavlju, zar nije skoro posve sigurno da je u 10. st. ovdje u Starom gradu na ovom otoku, to jest u današnjem Blatu, bio biskup koji je bio pod jurisdikcijom splitskog metropolite i da je kao takav bio dužan sudjelovati na Splitskim saborima god. 925. i 928?

PRVI OPĆINSKI STATUT U NAŠOJ DOMOVINI DONESEN U DANAŠNJEM BLATU

Mnogi su do sada pisali o *»Korčulanskom Statutu«* i svi osim *Solovjeva* ističu da je donesen god. 1214. Nadasve, u toj stvari naš poznati stručnjak *dr Vinko Foretić* brani postavku da je donesen, doista, god. 1214.

U ovom malom poglavlju iznijet ću u najkraćim crtama ono što nam jasno govori da je prvotni »Korčulanski Statut« — *prvi u našoj domovini* — donesen u *Starom Gradu* na ovom otoku, to jest u današnjem Blatu.

Već sam u prvom dijelu knjige naveo kako su glavno obilježje rimskih municipija, iz kojih su se razvile naše srednjovjekovne komune, bili sabori — *»komicije«*. U našim srednjovjekovnim komunama ti se sabori najčešće latinski zovu *»Concilium Generale«* ili *»Concilium Universale«*. Njima prisustvuje čitava *»Universitas nobilium et plebis«*, to jest svi odrasli plemići i pučani, iako svi nemaju jednaka prava. Na tim su se saborima riješavali svi problemi naših starih komuna i donosili zakoni i odredbe, koje se latinski zovu *STATUTA*. Ti su se statuti u najstarije vrijeme čuvali samo usmenom predajom bez pismene ubilježbe. *Statut* se dobio kad su se ti zaključci-odredbe zapisale. O *STATUTU*, dakle, govorimo tek onda kad te odredbe ili statute imamo i »na papiru«. — Statuti su se tijekom vremena mijenjali, pa i nakon pismene ubilježbe. I Statut, koji je god. 1265. »kodificirao« Marsilije Zorzi, nije ostao nepromijenjen. Skoro kod svakog zasjedanja Velikog Vijeća nove su se odredbe dodavale, a i neke stare mijenjale. Tako dr Vinko Foretić u knjizi *»Otok Korčula...«* (str. 227) za rukopis Korčulanskog statuta, koji se čuva u obitelji Kapor, piše: »To je kasnija redakcija statuta dosta izmijenjena i sa mnogim novijim poglavljima; za nekoje odredbe primljene u XIV i XV stoljeću naznačena je i godina.« Iz ovog nam je jasno da je statut već u 14. st. doživio dosta izmjena i imamo njegovu novu redakciju. Te su se izmjene i dopune kasnije i napose pisale i tiskale i kao takve zovu se *»Reformationes.«*

Nakon ovog »uvoda« postavljamo pitanje: da li su naši pređi, i prije dolaska Marsilija Zorzi i osnivanja današnje Korčule, imali

samo usmenom predajom čuvane statute ili su ih bili i na papir ubilježili? *Odgovaramo: Naši su pređi i prije dolaska Marsilija Zorzi i osnivanja današnje Korčule imali i »na papiru« zapisan Statut. Prvi je, dakle, pisani Statut u našoj domovini donesen u Starom Gradu na ovom otoku, to jest u današnjem Blatu.*

Nakon onoga što sam rekao u oba dijela knjige posve je sigurno da je današnju Korčulu utemeljio Marsilije Zorzi god. 1254. God. 1256. naši su pređi Marsilija protjerali. Prema pisanju dr Vinka Foretić, Marsilije se punih devet godina borio s našim pređima, dok se nije ponovo domogao ovog otoka. Punih su, dakle, devet godina naši pradjedovi vodili borbu u stvari protiv Venecije, jedne od najvećih sila tog vremena, kojoj je Marsilije bio samo eksponent. Nije bilo lako našim pređima, a i Venecija je shvatila da je najbolje taj spor riješiti kompromisom. I, god. 1265, došlo je do ugovora između naših pređa i Marsilija. I evo što o tom u već spomenutoj knjizi (str. 65.) piše dr Foretić: »Napokon ipak dođe do sporazuma između Marsilija i Korčulana, te oni 13. travnja g. 1265. sklopiše ugovor, koji možemo podijeliti na pet dijelova, a sadržava razne obaveze Korčulana prema knezu i kneza prema Korčulanima.« U drugom dijelu istog ugovora — na slijedećoj strani iste knjige — nalazimo: »Na početku svoga vladanja mora se svaki knez, držeći u rukama zastavu sv. Marka, zakleti na evanđelje da će vladati vjerno Korčulom **prema pisanim odredbama i onima što će se još napisati...«** Iz ovih pocrtanih riječi jasno proizlazi da su neke odredbe-statuti bili i na papiru napisani. Dakle, postojao je STATUT.

Ovu nam stvar isto tako potvrđuje natpis najstarijeg sačuvanog rukopisa statuta, koji je »kodificirao« Marsilije Zorzi, a čuva se u Veneciji. Natpis glasi *»Confirmatio et augmentatio statutorum civitatis et insulae, tempore Marsilij Georgij comitis facta.«* Hrvatski: *»Potvrda i proširenje statuta grada i otoka Korčule učinjena za vrijeme kneza Marsilija Zorzi.«* Iz ove riječi *»augmentatio« = proširenje, nadopuna«* posve je jasno da je ranije postojao Statut i da ga je Marsilije nadopunio. Nove je odredbe morao nadodati iz više razloga, a posebice zbog toga što je centar moći prenio u NOVI GRAD, a golema je većina i plemića i pučana i dalje ostala u STAROM GRADU = današnjem Blatu.

I još nešto! Dobro je poznato da se prvotni »Korčulanski statut« najviše bavi agrarnim problemima. Da je GRAD, o kojem je riječ u tom statutu, današnja Korčula, radije bi se bavio problemom ribarenja ili klesarstva. Statut se — jasno — najvećma bavi agrarnim problemima, jer su oni u Starom gradu bili naj-

akutniji. — Meni osobno izgleda čudno — da ne reknem nešto daleko teže!! — kad su neki povjesnici ovog otoka na temelju god. 1214. — kad je donesen prvi poznati statut — zaključivali da bar tada postoji današnja Korčula kao da STATUT nije mogao biti donesen u nekom drugom gradu na ovom otoku.

Kad su naši predi ovdje u STAROM GRADU dobili prvi statut, to jest na saborima donesene zaključke i na papir zabilježili, možda će zauvijek ostati tajna. Svakako je značajno da se u rukopisu Statuta, koji se čuva u obitelji Kapor u Korčuli, ispod naslova: »Liber legum ac statutorum civitatis et insulae Curzulae« nalazi rečenica: »In Dei eterni nomen. Amen. Hec sunt statuta, et ordinamenta communis, et hominum civitatis et insule Curçule facta, edita, composita, et authenticata per minus, maius, et generale consilium eiusdem civitatis, et insule, in Millesimo, Ducentesimo Quatordecimo Indictione secunda, et diebus infra dictum annum currentibus.«

Radi onih koji ne poznavaju latinski donosim hrvatski prevod naslova: »Knjiga zakona i odredaba grada i otoka Korčule!« Ispod tog naslova imamo rečenicu: »U ime vječnog Boga. Amen. Ovo su odredbe i uredbe općine, i ljudi grada i otoka Korčule sačinjene, izdane, sastavljene i odobreno po malom, velom i općem saboru istog grada i otoka, godine tisuću, dvjesto i četrnaeste...« Confr. »Otok Korčula...« — Foretić, str. 227.).

Sigurno su svi naši i strani stručnjaci, koji su se bavili ovim našim statutom, kao: Hanel, Reutz, Wenzel, Ortner, Strohal, Šuflaj, Jireček i Bogišić konzultirali filologe srednjovjekovnog latinskog jezika i dobili uvjeravanje da sam naslov, na temelju forme natpisa i jezičnih osobina, nedvojbeno govori o početku XIII stoljeća. — Iako je sakupljač zakona i odredaba u ovaj rukopis unio neke zakone i odredbe iz XIV i XV stoljeća, uvjeren sam da bi neki pravni stručnjak vjerojatno u istom rukopisu otkrio odredbe iz statuta donesenog god. 1214.

Na temelju ovdje ubilježene godine 1214. i svega prije rečenog, svi naši i strani stručnjaci koji su se bavili ovim problemom osim Solovjeva smatraju da je, doista, tzv. Korčulanski statut, prvi statut u čitavoj našoj domovini, donesen god. 1214. Mišljenje Solovjeva da je prvi Statut ovog otoka donio tek Marsilije Zorzi god. 1265. vrlo lijepo obara dr Vinko Foretić koji u već više puta citiranoj knjizi (str. 228) doslovno piše: »Dobro se poziva Solovjev na to, da u staroj redakciji nema ni spomena od god. 1214, ali ako bolje analiziramo jednu stavku onog ugovora iz g. 1265, onda ćemo vidjeti, da je statut ipak postojao i prije g. 1265, a da je te godine

bio samo prekrojen i ponovo potvrđen od kneza i naroda. Izričito se veli naime: »Decernimus statuta, de novo inrenovata urbe, noviter condere«. Ove dvije posljednje riječi ja shvaćam u smislu: ponovo donijeti ili utvrditi. To znači: statut je već postojao, ali je sad ponovo uređen.« Tako dr Foretić! Jasno: statut je već postojao, ali sad ga je iz više razloga trebalo preurediti.

U *Zborniku Otoka Korčule*, br. 3. (str. 100. i 101.) o Korčulanskoj komuni u Kanavelićevo vrijeme gosp. *Ante Marinović* piše: »Kasnije, međutim, upravo u doba Kanavelića, imamo jasnu potvrdu u dokumentima (iz 1656, 1681, 1715, 1794, itd) kako je u Blatu postojala stalno CURIA MINOR (Mala Kurija). Ona je zastalno i od ranije tu postojala, no svakako već osamdesetih i devedesetih godina XVI st.« Tako Ante Marinović.

Iz arhivskih dokumenata znademo da su SUCI — a to je Mala Kurija! — postojali u Blatu već u 15. st. U knjizi: *Per il Commun del Casal di Blatta«*, str. 10. nalazi se kako je dne 23. svibnja 1496. u staroj lođi u Blatu knez Jerko Barbaro riješavao spor između Jurja Pribojevića i blatskih plemića i pučana. Pribojević je imao pokretnih i nepokretnih dobara u Blatu, a — budući da je redovno stanovao u Hvaru — smatrao je da nije dužan sudjelovati kod popravka puteva i drugih javnih poslova poput stanovnika ovoga mjesta. Knez *Jerko Barbaro* donio je presudu: ako isti Pribojević ne bude sudjelovao kod istih radova *»quod Judices... possint accipere alios loco sui et solvere ad expensas ipsius mis. Georgii tantas quantas.«* = »da Suci mogu mjesto njega iznajmiti drugoga i platiti ga na trošak meštra Jurja«. — Iz ovog je dokumenta jasno da je MALA KURIJA postojala u Blatu još u 15. st. — u vrijeme najteže »mletačke okupacije«. Nema stoga ni najmanje sumnje da je ona bila već u Blatu u 13. i 14. st.

Za sve ovo postoji samo jedno objašnjenje: do dolaska Marsilija Zorzi postojala je na ovom otoku samo jedna KURIJA koja se sudeći po naslovu Statuta iz god. 1214. zvala MINUS CONSILIUM (Malo Vijeće). Dolaskom Marsilija Zorzi i premještanjem političkog centra iz današnjeg Blata u Korčulu, a kod činjenice da je i dalje daleko veći dio plemića ostao u Starom gradu (Blatu!), lukavi je Marsilije pocijepao Malo vijeće i od njega formirao dvije kurije: Velu sa sjedištem u Korčuli i Malu sa sjedištem u Blatu. — Ovu će nam stvar najbolje ilustrirati slijedeći citat iz već spomenute knjige dr Vinka Foretića; (str. 247.): »Naziv kurija dolazi već u ranijoj redakciji statuta od g. 1265... Kurija obavlja tekuće poslove, ali uz ovu kuriju imamo i malo vijeće (minus consilium, parvum consilium), koje nije ništa drugo nego proširena kurija,

nazvana prema tome također curia ad plenum. Malo vijeće ili potpunu kuriju čini knez i ona već tri spomenuta suca, i k tome još tri vijećnika malog vijeća, koji se u nekim dokumentima XIV st. nazivaju još mali suci (judices minores) za razliku od onih prvih, koji su veliki suci (judices maiores) ili judices maioris judicatus). Knez i ona tri velika suca zovu se također zajednički velika kurija (curia maior), a tri mala suca zovu se mala kurija (curia minor).«

Već smo u poglavlju o Starim blatskim obiteljima doznali da su plemići koji su živjeli u Blatu imali pravo biti birani u Malu Kuriju, a k tome su imali i pravo pored plemića, koji su živjeli u Korčuli, biti birani i u Velu Kuriju koje je sjedište bilo u Korčuli. — Nakon svega gore rečenog nameće se istina da Mala Kurija postoji u Blatu od god. 1265., a do tada je postojala samo jedna Kurija na ovom otoku sa sjedištem u Starom Gradu tj. današnjem Blatu i najvjerojatnije se zvala MALO VIJEĆE.

Da ovu stvar naši povjesnici do sada nisu otkrili, vjerojatno je tome bio uzrok što su čitajući riječ »civitas« mislili da je riječ o današnjoj Korčuli, a tu je riječ o današnjem Blatu koje se još u dokumentima iz XV st. nekad naziva »Citta Vechia« — »Stari Grad«. — Već sam u poglavlju o knezu Mislavu razložio da se naselje oko Gospe od Poja prvotno zvalo Blato, a današnje se Blato jednostavno zvalo GRAD. Kad se, pak, za današnju Korčulu počela upotrebljavati riječ »Citta«, Stari Grad postao je Blatta, jer su bila dva: ono oko Gospe od Poja i današnje Blato. Moramo stoga znati, kad u arhivskim dokumentima iz XIII i XIV st. nalazimo riječ Blato, da je riječ o naselju uz Gospu od Poja.

Tek, kad u starim originalnim dokumentima (ne kopijama, kao što je i »Ostojićeva« kronika!), naiđemo na riječ *BLATTA*, onda sa sigurnošću možemo tvrditi da je riječ o današnjem Blatu, koje se sve donedavno tako pisalo.

Malo mi je neobično što nitko do sada nije svratio pažnju da se i u naslovu Statuta, koji je god. 1265. kodificirao Marsilije Zorzi, i u naslovu Statuta iz god. 1214., koji se čuva kod obitelji Kapor, za pojam »grad« nalazi riječ »civitas«, dok se Korčula koju je utemeljio Marsilije Zorzi zove »urbs«. (»Urbem construxit«!). Isto se tako u ugovoru, koji naši pređi sklopiše s Marsilijem god. 1265, ciljajući na današnju Korčulu kaže: »de novo inrenovata Urbe . . .«. Čemu ta razlika? Zašto dva izraza: »urbs« i »civitas«? Ne treba biti velik poznavalac latinskog jezika da čovjek znade razliku između riječi: »urbs« i »civitas«. »Urbs« označuje utvrđeno mjesto, koje je redovito i grad. Gradovi, koji nisu opkoljeni zidinama a sijelo su političke i crkvene vlasti, zovu se »civitas«. Nakon svega

gore rečenog, nadam se da ćemo svi prihvatiti da riječ »civitas«, ne samo u naslovu Statuta iz god. 1214, nego također i u naslovu Statuta iz god. 1265. jasno smjera ili govori o današnjem Blatu.

Ovaj se problem — razumije se — mogao riješiti »po kratkom postupku«, to jest kratkim i nepogrešivim silogizmom:

a. Po sudu naših pravnih povjesnika sigurno je da je tako zvani »KORČULANSKI STATUT«, prvi općinski statut u našoj domovini, donesen god. 1214.

b. Posve je sigurno da je današnju Korčulu god. 1254. utemeljio Marsilije Zorzi, a raniji je GRAD na ovom otoku, o kojem govori Konstantin Porfirogenet u 10. st., današnje Blato.

Dakle: »KORČULANSKI STATUT« donesen je u »STAROM GRADU« na ovom otoku, to jest u današnjem Blatu.

Omonim Korčula, to jest isto ime za ovaj otok i za gradić, bio je i uzrok da su pojedine osobe iz prošlosti — ugledne i učene, — hoteć ili nehoteć, »prisvojene« od istog gradića. Tako su Zrnovci dulje vremena »boj vodili« dok im se nije priznalo pravo na njihova **»velikog sina« don JAKOVA BANIČEVIĆA. Nitko se od nas na ovom otoku ne odriče ovog otoka!** Svi smo mi Korčulani, kao i Hrvati, ali smo najprije: Blaćani, Velolučani, Smokvičani itd. Takve »krađe« nalazimo i po najnovijim knjigama. Da li se to čini svijesno ili u neznanju, ne želim suditi, jer davno rekoše Rimljani: »De internis non iudicat praetor.«

Na ovom sam se problemu zadržao malo dulje, jer sam ga htio — koliko sam mogao — što potpunije osvjetliti. Nakon svega gore rečenog posve je sigurno da je *prvi u našoj domovini Općinski Statut tzv. KORČULANSKI STATUT donesen u STAROM GRADU na ovom otoku, to jest u današnjem Blatu.* — U 15. i 16. st. današnja Korčula doživljuje svoj najveći uspon u prošlosti, a u 18. st. će Paulini taj gradić okititi pričama i bajkama koje su — na žalost — neki pokušavali do u najnovije vrijeme podržavati. Povjesna istina ide u svim stvarima naprijed, te je i u ovoj stvari trebalo izići na čistac.

MARKO POLO, POTOMAK RODA ZMAJ, ROĐEN U BLATU??

Na početku odmah ističem da sam naslov stavio pod dva upitnika. Želim se time ograditi da stvar s potpunom sigurnošću ne dokazujem.

Marko Polo, poznati svjetski srednjovjekovni putnik i putopisac, rođen je oko god. 1254, a umro je dne 8. siječnja 1324. u Veneciji. Mjesto njegova rođenja do danas nije poznato. Nikola, otac Marka Pola, i stric mu Mato bili su poduzetni trgovci s Istokom i u ona su davna vremena 13. stoljeća kao trgovci prevalili put čak do Kine i Mongolije. Kao poslanici velikog kana Kublaja dolaze papi s pismom u kojem kan Kublaj moli papu da mu pošalje učene ljude koji će podučavati u njegovu golemom carstvu. Kad su oni god. 1271. papinim odgovorom i s dva dominikanca ponovo krenuli na put prema Mongoliji, svome se ocu i stricu priključio i Marko Polo. Obišli su mnoge zemlje centralne i južne Azije i nakon 24 godine putovanja, obilato nagrađeni od mnogih vladara, oni se vraćaju u Mletke. Na tom su dugom putovanju upoznali mnoge narode i njihove običaje. Tri godine po povratku s tog putovanja, to jest god. 1298, Marko je Polo zarobljen u sukobu između đenovskog i mletačkog brodovlja kod ovoga otoka. Nepoznato je da li je bio na brodu ili je zarobljen na samom otoku. Zna se da je u tom sukobu sudjelovao na mletačkoj strani, jer ga inače Genovežani i ne bi bili zarobili. Odveden je u Genovu i bačen u tamnicu. I sad je Marko imao vremena da se prisjeća i razmišlja o dogodovštinama sa svoga dugog i zanimljivog putovanja. Te svoje doživljaje on priča svom plačidrugu u zatvoru *Rustichellu*, rodom iz Pize, koji ih je zabilježio na francuskom jeziku u knjizi pod naslovom: »*Livre des merveilles du monde.*« — Danas je ta knjiga poznata pod talijanskim naslovom »*Il millione.*«

Više se mjesta i gradova otimalo kao rodno mjesto Marka Pola. *Šime Ljubić*, naš povjesnik, prvi je napisao u knjizi: »*Dizionario biografico degli uomini illustri della Dalmazia*«, Beč god. 1856, da je Marko Polo rođen u Korčuli, ali tu tvrdnju nije potkrijepio nikakvim dokazom. Nasuprot nekim talijanskim povjesnicima, koji su tvrdili da su se tek daleki preci Marka Polo iz Dalmacije doselili u Veneciju, poznati talijanski geograf *Giotto Danieli* u svojoj knjizi: »*Marko Polo*«, *Venecija 1954,* dokazuje da se obitelj Polo pojavljuje u Veneciji tek sredinom 13. st. — O mjestu se rođenja Marka Polo pisalo mnogo pred dvadesetak godina prigodom 700-godišnjice njegova rođenja. Zaključak svega tog učenog pisanja je ovaj: *Marko se Polo nije rodio ni u Veneciji ni u Šibeniku, već u nekom manje poznatom mjestu Dalmacije.*

Pokušajmo sada promotriti činjenice koje govore da je Marko Polo rođen u Blatu kao potomak bogatog ogranka roda Zmaj.

Veoma je značajna činjenica da je Marko Polo god. 1298. zarobljen kod ovog otoka. Andrija Dandolo bio je vojskovođa mletačke flote i ona je brojila 95 galija. Đenovsku flotu s 85 galija predvodio je Lamba Dorija. U tom je sukobu mletačko brodovlje doživjelo strahovit poraz. Poginuli su bili mnogi mletački vojnici, vojskovođe i sam komandant flote *Andrija Đandolo*. Većina je galija stradala, a na preostalim preživjeli Mlečani pobjegoše u Veneciju. Prema jednoj kronici, Genovežani i prije pomorske bitke opljačkaše ovaj otok. U svakom slučaju, poznato je vrlo dobro da su si vojske u starom i srednjem vijeku najčešće putem pljačke priskrbljivale hranu. Nema, dakle, ni najmanje sumnje da su Genovežani tom prigodom opljačkali ovaj otok. Da li su to napravili prije ili poslije pomorske bitke, ili prije i poslije bitke, za samu je ovu stvar od nebitne važnosti. Nigdje se ne spominje, a i malo je vjerojatno, da bi jedan takav čovjek kao Marko Polo bio vojnik ili oficir na nekoj mletačkoj galiji. Poznato je samo da je sudjelovao na mletačkoj strani u tom sukobu. To možemo posve sigurno reći i za sve naše ljude, jer nema ni najmanje sumnje da su se suprostavili pljački i otimačini Genovežana. Namjerno sam gore naveo da je đenovska flota brojila 85 galija da sagledamo s kolikim su se brojem »gusara« naši pređi borili. Tom zgodom nije zarobljen samo Marko Polo, već i toliki naši pređi, kao što kod te bitke nije poginuo samo Andrija Dandolo, već i toliki mletački vojnici. Znademo, međutim, samo ime vojskovođe i ne podiže se badava spomenik: Nepoznatom vojniku!

Nakon gornjih spoznaja, skoro se nameće istina da je Marko Polo zarobljen na ovom otoku, dok su Genovežani po njemu pljačkali. Ova činjenica sama za sebe još ne dokazuje da je Marko Polo rođen na ovom otoku, ali je u najmanju ruku indikativna da je vrlo lako mogao biti rodom iz ovog otoka. Ovako je vjerojatno u prošlom stoljeću rezonirao i naš povjesnik Šime Ljubić, te je bez ijednog drugog dokaza ustvrdio da je Marko Polo rođen na ovom otoku.

Promotrimo sada druge činjenice koje idu u prilog naslovu ovog poglavlja. U Blatu imamo nekoliko slučajeva gdje je zgrada od šest ili osam prozora podijeljena na tri, odnosno četiri obitelji

i svakoj obitelji pripadaju po dva prozora. Tako je kuća Gavranića s osam prozora podijeljena na četiri obitelji: Gavranić Jija, Gavranić Črnko, Gavranić Jakas i Gavranić Šijun. Dovoljni su ovi nadimci da nam reknu koliko su obitelji, koje sada u njima stanuju, rodbinski daleko (najvjerojatnije po muškoj lozi nisu ni u sedmom koljenu!), a rodovsko prezime Gavranić kazuje da su daleki pređi, barem ovih nadimaka roda Gavranić, jednom tu imali svoje »gnijezdo«. Od Gavranić Jakas jedan je potomak ostao u »starom stanju«, a drugi su sebi gradili, ili na neki drugi način priskrbili, kuće na drugom mjestu. Slično je bilo i kod ova tri druga nadimka.

Na sličan način imamo na zapad Župne crkve u Blatu zgradu sa šest prozora. Tri su prozora pripadala obitelji *Zmajko,* koja je kasnije dobila patronimik *Paškvalović.* Taj su dio u 18. st. kupili Kunjašići i još danas u njoj stanuju. Dva su prozora u sredini donedavno pripadali obitelji *Depolo* i pred tridesetak godina *Kristina Depolo* prodala je taj dio zgrade obitelji Surjan Bilac. Cisterna »u vitru« i jedan prozor iste zgrade pripada obitelji *Cetinić* s nadimkom *Petris* i ona — i danas — u tom dijelu živi. Da li se početkom 15. st. već bilo formiralo prezime Cetinić, ne možemo ni tvrditi ni nijekati. Možemo jedino reći da u popisu plemića iz god. 1420. to prezime ne nalazimo, već je njihov daleki predak u tom popisu zaveden nekim patronimikom. Ista stvar vrijedi i za »Paškvaloviće«, jer u tom popisu nema ni tog »prezimena«, a nema ni Zimaelli ni Ismaelli. Prezimena *Polo i Depolo* (to je zapravo jedno te isto!) nema u popisu plemića ovoga otoka ni god. 1420. ni god. 1770, a posve sigurno ta obitelj živi god. 1770. na ovom otoku. Na prvi pogled ta činjenica obara moju postavku da bi Marko Polo bio potomak roda Zmaj, ali to je privid. U popisu dužnosti plemića ovoga otoka iz god. 1770. izričito se naglasuje da je svaki plemić **bezuvjetno** (»indispensabilmente«) dužan prisustvovati sjednicima Velikoga vijeća. Ništa nije moglo nekog plemića od te dužnosti — istodobno i prava! — osloboditi. — Kod Zatvaranja, pak, Velikog vijeća dne 12. svibnja god. 1399. doslovno se veli: »*Che alcuno Uomo del qual il Padre non fu Consegliero di Curzola...*« Iz gornjeg je jasno: ako nekome otac nije bio član Velikog vijeća, to jest nije sudjelovao u radu istog Vijeća, ni on ni njegovi potomci nisu mogli kasnije biti članovi istog Vijeća. Imajući pred očima putovanja Nikole Pola i njegova brata Mata samo u dva navrata do Kine i Mongolije, posve je jasno da oni nisu mogli sudjelovati u radu Velikog vijeća ovog otoka, koje se sastajalo samo dvaput godišnje: dne 25. travnja i 29. listopada. Slično je valjda bilo i s njihovim potomcima i nikakvo onda čudo da izgubiše korčulansko plemstvo, te ih u popisu plemića ovoga otoka ne nalazimo.

Prezime Polo nalazimo već zabilježeno u Bratimskoj knjizi iz 16. st., i to: *Angelo d'Polo.* Zaveden je samo u dva navrata i logičan je zaključak da u Blatu nisu stalno živjeli, već su ovamo povremeno navraćali. U Korčuli je vršio dužnost gastalda Bratovštine Sv. Roka od god. 1581—1582. *Franjo Depolo.* U maticama ovoga ureda kroz 17. i 18. st. povremeno nailazimo na ovo prezime, jer je i ovaj bogati ogranak roda Zmaj pretežno živio u Korčuli. Koncem 18. st. jedna grana ovog roda — poput tolikih drugih — vraća se u Blato i pred dvadesetak godina u Blatu umire zadnji izdanak tog ogranka — *IDA DEPOLO.*

Vratimo se sada zgradi obitelji De Polo u Blatu. Čitava zgrada — sva tri dijela — prvotno je bila građena kao prizemnica. Ovu stvar potvrđuju male konsolice (»zubi«) koje su nosile konal za odvod vode i nekoje se od njih još i sada nalaze na svom mjestu, kao i konstantno ista visina redova primitivnog murila u kojem je prvotna prizemnica sagrađena. Izgleda da je ta prvotna prizemnica imala cisternu u istočnom dijelu zgrade i ona sada pripada Cetinićima. Cisterna je bila »u vitru« (to jest iznad zemlje!), a njezina visina jednaka je visini prizemnice. Pojedine grane ove jedanput jedinstvene obitelji Zmajko u različito vrijeme nadograđuju svoj dio zgrade. Rekao bih da su prvi svoj dio nadogradili Paškvalovići. Naknadno ubačeni dovratnici i nadvratnik s baroknim »kušinetom« iznad gornjeg praga u dijelu zgrade vlastnosti De Polo samo još više potvrđuju istinu da je taj dio zgrade pripadao bogatoj grani roda Zmajko. Budući da je prvotna cisterna pripala Cetinićima, De Polo i Paškvalovići grade zajednički cisternu »u vitru« s gornje ili s južne strane zgrade. I danas je ta cisterna u zajedništvu tih dvaju dijelova zgrade.

Dolaskom Marsilija Zorzi na ovaj otok sredinom 13. st. Cetinići pretežno ostaju u Blatu. Oni ostaju u »starom dilu« prvotne zgrade i potom sebi grade zgrade po centralnom dijelu, između Velih i Malih Zlinja, u Veloj Strani i Malom Učijaku. — »Paškvalovići« kao najbogatiji (imali su tri prozora u prvotnoj zgradi!) odlaze u Korčulu i tu grade raskošnu zgradu, a prizemni dio zgrade u Blatu nadograđuju da im prigodom boravka u Blatu bude što udobnije. Grade u 16. st. i »kaštil« u Prigradici radi osiguranja svojih velikih posjeda u Blatu i njegovoj okolici. Raskošan ih život u Korčuli prisiljava da pomalo prodavaju imanja u okolici Blata. Konačno u 18. st. prodaju Kunjašićima i svoju stojnu kuću u Blatu. I taj najbogatiji ogranak roda Zmajko zbog raskošnog života izumire! — Nikola i Mato Polo odlučuju se za trgovinu i kao ot-

skočnu dasku uzimaju Veneciju, jer na ovom otoku nisu mogli postati veliki trgovci. Ne napuštaju kuću ni posjed na ovom otoku i u tom je najvjerojatnije razlog da se Marko Polo god. 1298. našao na ovom otoku i tu bio zarobljen od Genovežana. Potomci te obitelji Polo, kao bogati trgovci, sagradili su sebi kuću i u Korčuli u 15. st. Vodići turista u Korčuli pokazuju i danas tu kuću kao rodnu kuću Marka Pola, ali kuća je iz 15. st. Marko se Polo nije mogao roditi u Korčuli već iz jednostavnog razloga što je tek god. 1254. Marsilije Zorzi počeo izgrađivati današnju Korčulu.

Već smo doznali da se obitelj Polo pojavljuje u Veneciji tek sredinom 13. st. Smjesta nastupaju kao iskusni, bogati i poduzetni trgovci. Da nisu imali sva ta tri svojstva, ne bi bili mogli ni pomisliti u drugoj polovici 13. st. na tako daleka putovanja, od kojih je samo jedno trajalo 24 godine. Kao potomci najbogatijeg ogranka roda Zmaj, morali su u Blatu imati sva tri gore spomenuta svojstva: bogati, iskusni i poduzetni. Pomorska je iskustva dobio taj rod na ovom otoku u višestoljetnoj borbi s gusarima i s Mlečanima. I prije dolaska Marsilija Zorzi naši su pređi vodili trgovinu, i to bezuvjetno pomorskim putem. Borbe s neprijateljima, ne samo na otoku već i na moru, i vođenje trgovine morskim putem učinilo je da smo na ovom otoku imali dobrih i iskusnih pomoraca. Ne bi trebalo dokazivati da ovi ogranci roda Zmaj: Paškvalovići i Polo nisu nikad kopali zemlju.

Da rezimiram:

1. Obitelj Polo postojala je na ovom otoku i sudeći po zgradi u Blatu potomci su roda Zmaj.
2. Ta se obitelj pojavljuje u Veneciji tek sredinom 13. st. Ta, naoko sitnica, veoma je značajna, jer upravo su u to vrijeme naši pređi izabrali Mlečanina Marsilija Zorzi za svoga kneza. I tek tada su našim ljudima širom otvorena vrata za pristup u Veneciju, dok smo ranije više-manje s Mlečanima stalno ratovali.
3. Marko je Polo zarobljen za vrijeme mletačko-genoveškog sukoba kod ovog otoka; i to najvjerojatnije na ovom otoku.
4. Obitelj se Polo u Veneciji smjesta pojavljuje kao: bogata, iskusna, poduzetna, pomorska i trgovačka obitelj. Ta su svojstva, doista, mogli steći na ovom otoku kao potomci bogatog ogranka roda Zmaj.
5. Kuća je obitelji De Polo u Blatu dio nekoć jedne kuće obitelji Zmajko. Činjenica da obitelj De Polo ne nalazimo u popisu plemića iz god. 1770, dok se u popisu plemića ovog otoka nalazi i njihov istočni i zapadni susjed, samo potvrđuje naslov ovog poglavlja: plemstvo su, naime, korčulansko izgubili, jer su baveći se trgovinom dugo izbivali s ovog otoka i nisu mogli sudjelovati u radu Velikog vijeća.

Nakon svega rečenoga, netko će punim pravom reći da je ovom poglavlju možda previše i jedan upitnik. Nadamo se da će se uskoro neki naš stručnjak pozabaviti i ovim problemom i nepobitno dokazati da je **veliki, srednjovjekovni putnik i putopisac MARKO POLO, POTOMAK RODA ZMAJ, ROĐEN U BLATU!**

REDOVNICE IZ BLATA

Neki su mi svjetovnjaci punim pravom zamjerili što u prvom dijelu knjige nisam dao popis redovnica iz ove župe. Pogriješio sam i ne želim se ispričavati, jer ni sami nismo svijesni što znače redovnice za Crkvu Božju. Žrtva je prave i dobre redovnice veća od žrtve svećenika, a sreća svete redovnice veća od bilo koje sreće u svijetu. I kao što je Crkva Božja potrebita svijetu, tako su i redovnice potrebite crkvi; dakle i svijetu.

Tolikima je smisao redovnica u vrijeme današnje sveopće materijalizacije, kad su svi ideali kod tolikih nestali i jedini im je bog mamom, nejasan i stoga — mjesto da sam »filozofiram« — smatram uputnim navesti što nepogrešivo, crkveno učiteljstvo veli općenito o redovništvu. »Članovi bilo koje redovničke ustanove neka u prvom redu budu svjesni da su se zavjetovanjem evanđeoskih savjeta odazvali božanskom pozivu, da tako — ne samo mrtvi grijehu nego i odričući se svijeta — žive Bogu jedinom. Cijeli su svoj život stavili na raspolaganje njegovoj službi. To im daje neku posebnu posvetu, a ta ima svoje duboko korijenje u krsnoj posveti, koju potpunije izražava. ... To što su se posvetili službi Božjoj treba da ih neodoljivo potiče na trajno vršenje kreposti, osobito poniznosti i poslušnosti, odvažnosti i čistoće, po kojima postaju dionici Kristova poniženja, a ujedno i njegova života u Duhu. — Redovnici, dakle, vjerni svojem zavjetovanju — odričući se svega poradi Krista — neka nasljeduju njega (Krista!) kao ono jedino potrebno; slušajući njegove (Kristove) riječi neka budu zauzeti za ono što je njegovo. — Stoga članovi bilo koje ustanove, jer prije svega i samo Boga traže, treba da spajaju kontemplaciju, po kojoj se umom i srcem s njime sjedinjuju, s apostolskom ljubavlju koja ih goni da se suradnjom uključe u djelo otkupljenja i šire kraljevstvo Božje.« (Confr. PC, 5.) — Kao što je zemlji potrebito sunce, tako su i čovječanstvu potrebite takve idealne i nesebične osobe!

U prošlim stoljećima na ovom otoku nije bilo nekog ženskog samostana i nije mi poznato da li su neke djevojke iz naše župe odilazile vani u neki samostan. Za većinu redovnika s ovoga otoka u nekrologiju samostana ne piše iz kojeg su mjesta, već samo »iz otoka Korčule.« I, stoga, samo na temelju prezimena možemo nagađati iz kojeg je mjesta dotičnik potekao. Zbog toga i nisam tragao po nekrolozima muških samostana za starim redovnicima iz ove župe, jer nisam nikoga želio nehoteć »prisvojiti«. Ako je u prošlim stoljećima bilo redovnica iz našeg mjesta, one su posve sigurno na slični način u knjigama mrtvih dotičnog samostana zavedene, te ni za njima nisam tragao.

U ovom stoljeću Blato je dalo lijepi broj dobrih redovnica. Od svih Kongregacija nisam uspio dobiti informacije o njihovim redovnicama, rođenim u Blatu. Donosim stoga popis redovnica, rođenih u ovoj župi, za slijedeće Kongregacije:

»KĆERI MILOSRĐA« — BLATO

S. Marija Propetog Petković Kovač, utemeljiteljica i I. Vrhovna glavarica + 8. srpnja 1966, Gabrijela Telenta +1957, Katarina Bačić +1922, Vincenca Šeparović +1926, Tereza Kastropil +1931, Frančeska Cetinić +1930, Veronika Bačić +1969, Agneza Padovan Maslinjak +1943, Suzana Žanetić Sinković +1972, Vincenca Borovina +1933, Judita Sardelić Kolinac 1944, Emanuela Bosnić +1933, Nazarena Vežić +1940, Danijela Milat +1935, Julija Radaić +1936, Branislava Franulović +1962. S. Marija Julijana Franulović, sadašnja Vrhovna glavarica, Bogumila Radaić, Rafaela Žaknić »Kokanja«, Imelda Petković Čiča, Sofija Radaić, Klara Bačić, Ivana Cetinić Dorol, Edvina Matulović, Karitas Pirović, Tješimira Ostoja, Karmela Bačić, Faustina Žanetić, Mercedes Marinović, Alvernija Mirošević, Jolanda Favro, Genoveva Bosnić Bagatela, Elizabeta Telenta, Getsemana Milat, Želimira Andrijić, Alojzija Andreis, Rozalija Žaknić, Silverija Tulić, Daroslava Vojvodić, Rajka Žabica, Adrijana Gavranić, Marijana Razlog, Slava Marinović, Paulina Mirošević, Branimira Žaknić i Dobromira Sardelić.

KONGREGACIJA ANĐELA ČUVARA — SESTRE DOMINIKANKE — KORČULA

S. Česlava Andreis, Vrhovna Nadstojnica od god. 1938—1953. +1976, Bernardina Sardelić +1959, Jordana Prižmić +1957, Benedikta Kovačić +1967, Markolina Gugić +1970, Jozefina Ostoja 1956, Fides Žanetić +1975, Celina Bačić +1975, Rozarija Franulović +1976. i živa: Ruža Loje.

SESTRE MILOSRDNICE SV. VINKA — ZAGREB

S. Martina Gavranić Pluća +1968, Palma Kovačić +1945, Rosvita Bosnić Bijanko +1971, Mauricija Gugić +1956, Kristeta Bosnić +1972, Beatrix Protić +1925, Kornelija Bosnić +1977, Facija Milat +1958, Fraterna Marinović +1935. Žive: Simforijana Žanetić i Venusta Žuvela.

ŠKOLSKE SESTRE — SPLIT

Žive: S. Josipa Žuvela, Aleksija Sardelić i Estera Žaknić.

KLARISE — SPLIT

S. Veronika Kastropil Perušilo +1973. žive: s. Jozefina Žaknić Beor i s. Gabrijela Tulić.

BLAGOSLOV NA VELI PETAK

Isusovo Tilo Sveto
 Na križ za nas bi propeto.
Ki s Tvojega slavna oltara
 Nas napunjaš svih dobara.
I nebeske Tvoje milosti
 Nama diliš u obilnosti.
Molimo Te poniženi
 Pokajani i skrušeni
Da sačuvaš naša polja
 Od svih zledih i nevolja
Od zlih zviri i od svake
 Pritnje od pakla zle i opake
Munje, trisa, groma i grada
 Od svakoga štetna jada.
Od zle rose i pozebi
 Sve sačuvaj, Bože od nebi.
Neka plodne ove strane
Podadu Ti slave izbrane.
Stada naša blagoslovi,
 Spasitelju, u dan ovi
Kad si rikom krvi svoje
 Svita satro nespokoje.
I korisne nam živine
 Blagoslovi Gospodine.
Neka mirni i spokojni
 Podamo Ti dar dostojni
Dar od srca ponižena
 Groznim suzam oblivena.
I dopusti naše suze
 Da operu, blagi Isuse
Sve krivine i ostale
 Grihe naše vele i male.
S onim putem nas upravi
 Kim se ide k višnji slavi
Gdi pun slave, časti i dike
 Bog kraljuješ po sve vike.

—.—.—.—.—.—.—

A vi virni puci mili
Ki ste se ovdje sad skupili
Glave vaše ponizite
I ovako sad recite:
»Grihe naše, Bože, oprosti
Cić velike Tvoe milosti
I na pomoć budi nami
U svim našim potrebami!
Tvoe milosti daj nam zlamen
Sad i vazda i u vike — Amen«

Napomena: Ovu pjesmu-blagoslov na Veli Petak donosim kakvu je nalazim u »Blatskom Bogoslužbeniku.« Ono što rekoh u »uvodu« božićnim i korizmenim pučkim pjesmama u prvom dijelu knjige, vrijedi i za ovu pjesmu i smatram — u najmanju ruku — nepotvrđenim što je neki pripisuju našem pjesniku Petru Kanaveliću. — Prije dvadeset i pet godina prenijeh tu pjesmu u župu Lastovo, a između dva zadnja rata neki je svećenici, rodom iz Blata, preniješe u neke župe Pelješca i Konavala, a u prošlim stoljećima u većinu župa ovoga otoka izuzev Korčule gdje se ni danas ne pjeva. Razlog je tome jasan: kao što Blaćanin ne doživi Božićne blagdane bez svojim pučkih božićnih pjesama, tako ni Blaćaninu nema Velog Petka bez ove pjesme koju svećenik tog dana pjeva svečano, jakim glasom, četiri puta, od početka do kraja, a »virni puk« ga prati pjevajući ispod glasa.

ODGOVOR NIKOLE OSTOJIĆA, SINDIKA BLATA, PRETURI U KORČULI No. 722.

Inclita Pretura.

Incontrando gli ordini contenuti nel riverito suo Dec. to 25 Giugno pros. o scorso № 1799. il Sindicato informa che il titolo su cui basa il possesso di alcune singole famiglie del Prato di Blatta, per quanto consta al Sindacato stesso, non si fonda nè sulla volontà del possessore anteriore ignoto[1], nè sopra una competente decisione, ma originariamente rimonta all'atto con cui i primi abitanti nella connaturale libertà trovantisi lo assumsero in proprietà senza ledere i diritti de'terzi.

Di questo possesso tramandato ai posteri successori dei 19. Casati che allora occuparono il Prato sudetto le memorie riferiscono all'anno 1601., e con queste memorie i patti seguenti di succesione osservati fino al presente: a. che la divisione ed assegno in porzioni possibilmente eguali debba seguire alternativam. e per parte dei più vecchi delli predetti Casati ogni sette anni verso le discendenti famiglie che attualmente si noverano fino a 206. b.che tali divisori alternanti debbano essere sette per volta: quattro del rango di antica nobiltà locale e tre del ceto popolare. c. che gli absenti, di tale comunanza porzionano al prato fino a tanto che tengono beni sull'Isola, ovvero che anco senza beni ne conservino la fissa dimora nell'Isola stessa. d.che le vedove conservano vita e vedovato durante la porzione del marito ancorchè i figli del conjuge defunto fossero divisi, i quali allora singolarmente aquistano eguali porzioni ad ogni altro quando la vedova cessa di vita.e. e che del pari le figlie nubili non possono succedere ai padri nelle porzioni del Prato se non quando manca la linea maschile, nè per la estinzione di qualche famiglia di un casato il diritto si devolve agli eredi più vicini, ma ritorna alla comunione, e per le nuove successioni come sopra stabilite.

Con questi patti stessi in più memorie, trovasi nel 1601. che per la prima volta lo divisero i piu vechhi dei Casati Ismaelli, Cetinich, Dapačich, Cugnasich, Meropesich, Xanetich e Glavocich, e succesivamente fino all'ultima seguita nel 1846. trovansi 22. divisioni settenali del prato stesso.

Non consta che giammai nè per parte pubblica, comunale o privata i jusabenti fossero stati intaccati nel loro possesso, ma anzi cadauna divisione era preceduta sopra Instanza da un Decreto di permesso dell'Autorità costituita in quanto alla radunanza, come avvenne nella prefata ultima divisione del 1846. col riverito Pretoriale Decreto 27. N. bre 1844. № 4830. qui in copia allegato.

Dal Sindacato comunale, Blatta 17. Luglio 1847.

N. Ostoich

[1] Non constava allora all'autore della Cronaca piu volte citata.

O PISCU I DJELU

Don Ivo Protić rođen je u težačkoj obitelji 28. ožujka 1921. od oca Ivana i majke Marije rođene Bačić, u obitelji koja je brojila dvadeset članova. Nakon završetka osnovne škole i jednog razreda Građanske škole u Blatu, njegovi siromašni roditelji, na poticaj pok. don Frana Milat Knez, šalju ga na Badiju, gdje polazi gimnaziju koju završava u Dubrovniku 1941. godine kod Franjevaca u Klasičnoj gimnaziji, a 1946, godine kod franjevaca završava i Bogosloviju. Iste godine upisuje se na Pravni fakultet u Zagrebu, kojeg je morao napustiti 1948. da bi završio vojni rok. Koncem 1949. godine imenovan je kapelanom u Blatu. Tri mjeseca nakon smrti pok. don Pera Franulovića dobija mjesto župnika u Lastovu, a 1956. postaje župnikom u Blatu.

Za sebe kaže da je bio sretan što je imao »predobre roditelje i veoma dobre nastavnike. Otac mi je bio poštenjak, čestit Hrvat, praktičan vjernik, bistar i radišan težak, koji je svojedobno bio pojam »vridnog težaka«. Majka mi je bila nadasve dobra, pobožna, tiha i bistra. Živjeli su samo za nas djecu i silno su nas volili, iako nas je bilo šestoro... U svom dosadašnjem životu — bar što je vidljivo! — imao sam najviše uspjeha u obnovi raznih crkvenih objekata. Neki mi čak rekoše da sam trebao biti inženjer! Nikada, ni jedan čas, ne požalih što sam svećenik. Ne zavidim ni svojim kolegama koji su — po ljudsku sudeći — sretniji od mene, a nadasve poznatiji, slavniji i materijalno bogatiji. Ne zavidim ni svojim crkvenim poglavarima, niti sam se laktašio da bih neki veći položaj dobio...« (iz pisma što mi ga je uputio na moju molbu da napiše nekoliko podataka o sebi).

Moglo bi se reći ni piscu ni djelu ne treba predstavljanja. Doista svojim zemljacima don Ivo Protić je poznat, a djelo bi trebalo govoriti samo za sebe i o njemu suditi pozvani. Mišljah, da ipak valja iskazati nekoliko elementarnih podataka i naznaka jer se radi i o piscu i o djelu izvan standardnog. Pisac je svećenik koji otkriva dveri povijesti svoga naroda u svome kraju, povjesnik iz ljubavi koji da nije ništa učinio do onog otkrivanja antičkog rimskog naselja uz Gospu od Poja zavrijedio bio znatnog spomena. Ova knjiga donosi rodoslovlja značajna i izvan svog lokalnog konteksta. Jednoga ćemo dana uspjeti napisati barem nešto od dramatične i teške sudbine naroda Blata koji se rasuo od Blata do Broken Hilla, Latinske Amerike, »Norta« (kako zovemo SAD u pučkome žargonu) do prostrane Australije. Ja ne znam ni jedan drugi kraj, ni jedan dio našega naroda, koji bi bio raseljen u polovici kao ovaj iz Blata na Korčuli. To je utoliko neobičnije što se radi o kraju za kojeg naš Autor kaže da »kao ni jedan drugi naš otok obiluje šumom, vodom i poljima«.

Don Ivo Protić ne skriva veselja zbog nađenih knjiga u Ostojićevoj biblioteci, niti ponosa nad spoznajom da je ovo jedini otok našeg Jadrana kojim je koračao car August, i jedini otok Jadrana gdje je neki vladar imao svoju prijestolnicu. On često zaključuje na temelju pučke predaje i logike, unosi korekture u naša »znanja« i sugerira prava nova otkrića. Iskreno navodi kritike. Ne bježi od nesigurnog ali ono u što vjeruje emfatički iznosi. Pored pastoralnoga rada bdije nad vrijednostima. Ako i pretjeruje ili predaleko ide kad zaključuje obazrivo upozorava stavljajući svoje dvostruke i trostruke upitnike. Kad piše ležerno, popularno i s nekim zanosom, svijestan je da time napušta hladnu akademsku povijesnu metodologiju. On razmišlja nad otkrivenim i provocira zaključkom. Ova knjiga može doprinijeti razvijanju svijesti o sebi, svojim korijenima, burnoj, teškoj težačkoj i puntarskoj prošlosti ovog dijela Hrvatske.

Nije moje suditi ovoj knjizi, niti piscu. Htjedoh tek pozdraviti poduhvat koji je pred nama. A pred nama je hegelijanski »svijet prožet entuzijazmom duha« i njegov posljedak. Bez duha i entuzijazma, bez ljubavi i odanosti ne bismo imali ove prikupljene, prevedene, poredane, protumačene istine i podatke o nama na jednom otoku, o kojem se manje i drukčije znalo prije pojave knjiga don Iva Protića, za kojeg znamo da neće na ovome stati, niti će u svemu njegova riječ ovdje biti i posljednja istina. To ni on sam ne želi, niti tvrdi. Tek nam nudi novo da bismo o svemu ovome s njim i s drugim istražiteljima naše prošlosti o svemu dalje razmišljali.

dr Zvonimir Šeparović

BIBLIOGRAFIJA:

Petar Kuničić: Ljetopis blatske plovanije, rukopis, Blato, 1901.

Nikola Ostojić: Compendio storico dell'isola di Curzola, Zadar, 1878.

Nikola Ostojić: Vela Luka, Dubrovnik, 1953.

— — —: Nobili abitanti nel Casal di Blatta (strana 324)

— — —: Per li Nobili abitanti nel casal di Blatta (str. 94)

— — —: Per il Commun del Casal di Blatta (strana 202)

— — —: Per li Procuratori del Popolo del Casal di Blatta (str. 66)

— — —: Per li divisori del Prato Grande di Blatta (strana 138)

— — —: Per li Nobili abitanti nel casal di Blatta-Al Laudo (str. 170)

— — —: Per li fratelli Favrović-Talenta (strana 104)

Svih sedam gornjih knjiga tiskano koncem 18. st., a mjesto tiska nepoznato.

Dr Vinko Foretić: Otok Korčula u srednjem vijeku do 1420, Zagreb, 1940.

Marinko Gjivoje: Otok Korčula, Zagreb, 1968.

— — —: Zbornik otoka Korčule, br. 2. Zagreb, 1972, urednik Marinko Gjivoje

— — —: Zbornik otoka Korčule, br. 3, Korčula, 1973, urednik Marinko Gjivoje

— — —: Vesnik Vojnog Muzeja JNA, br. 5, sveska II, Beograd 1958.

Vjekoslav Klaić: Povijest Hrvata, Zagreb, 1974.

Ferdo šišić: Pregled povijesti hrvatskog naroda, Zagreb, 1974.

Bolonić-Žic Rokov: Otok Krk kroz vjekove, Zagreb, 1977.

Ivo Matijaca: Povijest Bratovštine Sv. Roka, Korčula, 1975.

Igor Fisković: Kulturno umjetnička prošlost pelješkog kanala, Split, 1972.

Grga Novak: Hvar kroz stoljeća, Zagreb, 1972.

— — —: Spomen-knjiga 100-godišnjice osnutka ljekarne u Blatu, Blato, 1966. urednik mr Ivo Andrijić

Buturac-Ivandija: Povijest Katoličke crkve među Hrvatima, Zagreb, 1973.

Josip Soldo: Pregled povijesti hrvatske Crkve, Zagreb, 1976.

Mate Suić: Antički grad na istočnom Jadranu, Zagreb, 1976.

Ivan Ostojić: Metropolitanski kaptol u Splitu, Zagreb, 1975.

Cvito Fisković: Lastovski spomenici, Split, 1966.

Prof dr Niko Kalogjera: Uspomene iz života i rada biskupa Marka Kalogjera st.

Cvito Fisković: Korčulanska katedrala — Zagreb, 1939.

Dodatak

SPISI JAVNOG BILJEŽNIKA JERKA MIROŠEVIĆ 1641—1672

Nedavno sam dobio »Spise javnog bilježnika Jerka Miroševića«, koje je publicirao prof. dipl. ing. **Ante Kalogjera.** Veoma je korisnu stvar učinio gosp. Kalogjera, jer su odjednom ovi spisi koji se čuvaju u Državnom arhivu u Dubrovniku, prevedeni s talijanskog jezika na hrvatski i publicirani, postali pristupačni daleko široj publici. U ovoj su knjizi publicirana 694 originalna spisa istog bilježnika, ali nisu označena istim brojem kojim su numerirana u Državnom arhivu. — Iz ove bih knjige mogao navesti više toga u potvrdu nekih mojih postavki, ali izdvajam samo nešto.

1. Prema spisu br. 431. god. je 1652. Aleksandar Giunio prodao Franku Bosnić, odnosno njegovu sinu Marku, kuću u Blatu u dvorištu Bosnića. (To je danas »Pulentin dvor«! — Moja opaska.)

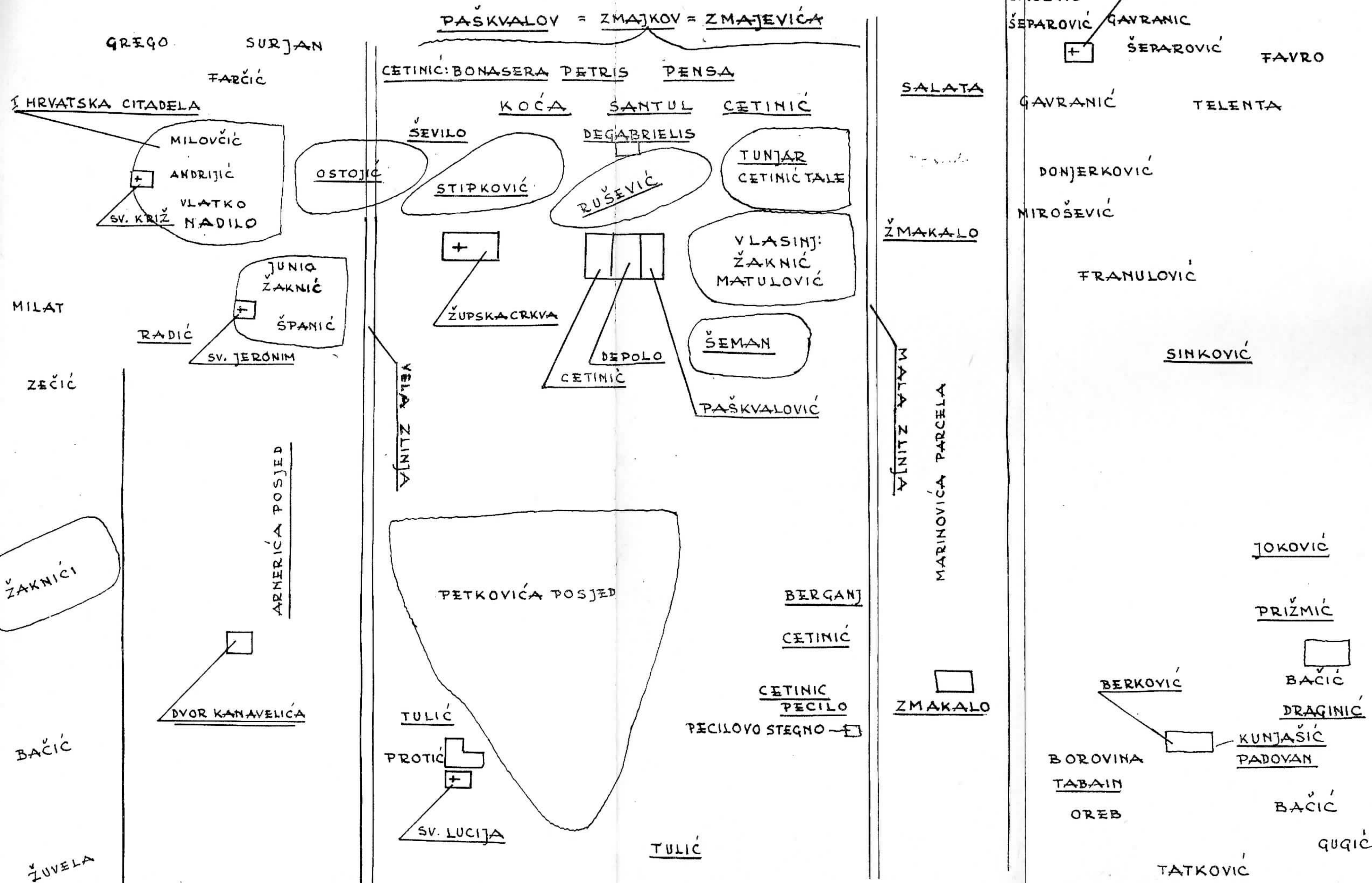
Prema spisu br. 485. iste godine, samo dva mjeseca ranije, Gabriel de Gabrielis prodaje Franku Bosnić jednu kuću u Blatu uz kuću Aleksandra Giunio. — Činjenica da je kuća De Gabrielis uz kuću Giunio u prvoj blatskoj citadeli, kao i činjenica da nam barem do sada nije poznato da su De Gabrielis sudjelovali u podjeli polja Blata daje nam pravo tvrditi da i ova plemićka obitelj koja je izumrla u Korčuli prije god. 1770. spada među potomke bjegunaca iz Salone. — Nije li Franko Bosnić, naveden kao kupac u oba dokumenta, sin **Marka Bosnić Citadela,** koji je umro god. 1655, jer je Frankovu sinu ime Marko. Oba dokumenta potvrđuju ono što rekoh ranije u knjizi o Bosnićima. — Pogledaj Bosnić!

2. Prema spisima br. 20, 144, 153, 195, 511, 552. i 639. posve je sigurno da su Kačići (Ursa, Bartul i kapetan Juraj!) posjedovali dosta zemlje u okolici Blata, a u Prigradici i jedno kutvišće. Ta su zemljišta kupili bar u prvoj polovici 17. st., jer se u istim dokumentima spominju kao međašnici. Jurju Kačiću, kao kapetanu koji je vodio trgovinu i na ovom otoku, služila je kuća i u Prigradici.

Ovim je dokumentima — mislim — potvrđena i moja postavka u vezi obitelji Samueli Kačić.

3. Iz spisa br. 694. posve je sigurno da se ulica uz istočnu stranu župne crkve u Blatu i u 17. st. zvala **Biskupija.** Kod gosp. Kalogjere čitamo, **Biskupin,** ali je vjerojatno malo krivo dešifrirano. — Pogledaj poglavlje »Biskup ovog otoka ...«

SADRŽAJ

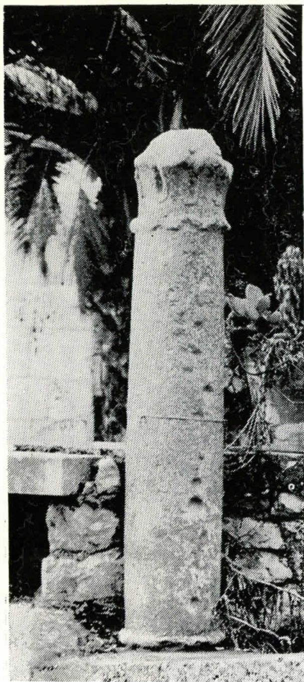

POSJED NEKIH OBITELJI U BLATU U 16 – 17 STOLJEĆU
PAŠKVALOV = ZMAJKOV = ZMAJEVIĆA
GREGO
SURJAN
FARČIĆ
I HRVATSKA CITADELA
MILOVČIĆ
ANDRIJIĆ
VLATKO
NADILO
SV. KRIŽ
OSTOJIĆ
CETINIĆ: BONASERA
PETRIS
PENSA
KOĆA
SANTUL
CETINIĆ
ŠEVILO
DEGABRIELIS
STIPKOVIĆ
RUŠEVIĆ
TUNJAR
CETINIĆ TALE
VLASINJ:
ŽAKNIĆ
MATULOVIĆ
JUNIO
ŽAKNIĆ
ŠPANIĆ
MILAT
RADIĆ
SV. JERONIM
ŽUPSKA CRKVA
DEPOLO
CETINIĆ
ŠEMAN
PAŠKVALOVIĆ
ZEČIĆ
VELA ZLINJA
MALA ZLINJA
MARINOVIĆA PARCELA
AMERIĆA POSJED
ŽAKNIĆI
PETKOVIĆA POSJED
BERGANJ
CETINIĆ
CETINIĆ
PECILO
PECILOVO STEGNO
DVOR KANAVELIĆA
BAČIĆ
TULIĆ
PROTIĆ
SV. LUCIJA
TULIĆ
ŽUVELA
SALATA
ŽMAKALO
ZMAKALO
MARTINOVIĆ
BAČETIĆ
ŠEPAROVIĆ
SV. IVAN
GAVRANIĆ
ŠEPAROVIĆ
FAVRO
GAVRANIĆ
TELENTA
DONJERKOVIĆ
MIROŠEVIĆ
FRANULOVIĆ
SINKOVIĆ
JOKOVIĆ
PRIŽMIĆ
BAČIĆ
BERKOVIĆ
DRAGINIĆ
KUNJAŠIĆ
PADOVAN
BOROVINA
TABAIN
OREB
BAČIĆ
GUGIĆ
TATKOVIĆ

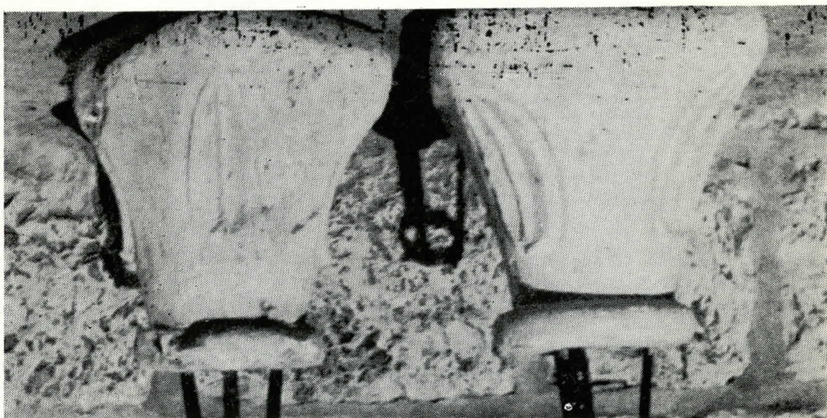

Fotos Regionalnog Zavoda Split

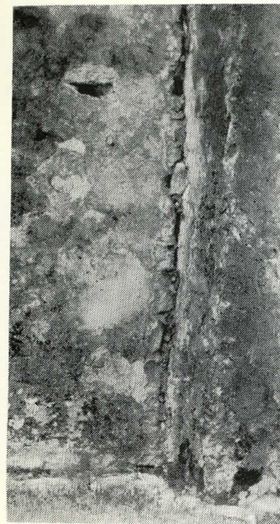
Jedna od najljepših potvrda onom što napisah u prvom dijelu knjige: antičko-rimsko naselje početkom listopada 1978. »otkrio« buldožder. To je antičko naselje preraslo u prvotno BLATO iz 9. st., jer je današnje Blato u to vrijeme bilo i zvalo se GRAD. Crkva, koju vidimo na fotografiji, bila je »župna« crkva tog prvotnog Blata i nju ne bi bilo smisla nadograđivati, da to naselje već tada nije bilo poveće!

Starohrvatski stup iz IX—X stoljeća. Danas samo tri metra udaljen od Blatske Matice, a jednom krasio našu crkvu.

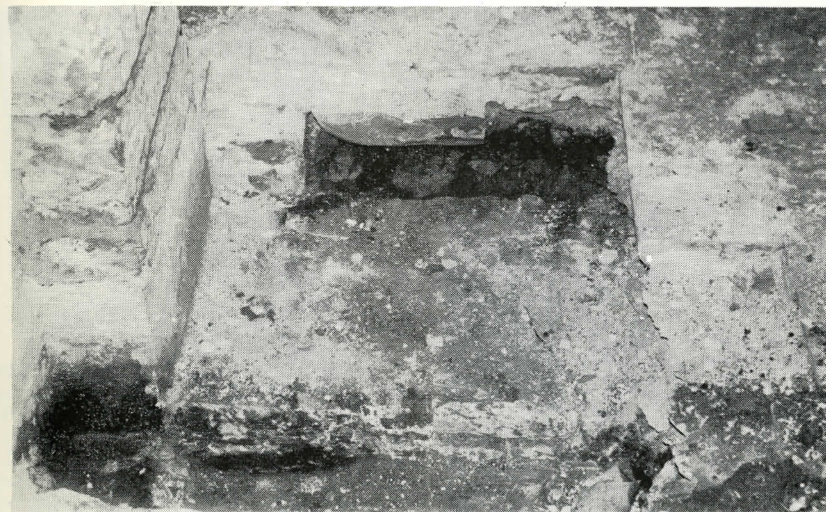

Dva mala romanička kapitela! Do god. 1745. podržavali romanički ciborij iznad Velog oltara, a od god. 1745. podržavali nebnicu (baldahin).

Profesor Barčić reče: »I slijepac bi vidio da je prvotna crkva presječena i potom sadanja u 14. st. nadograđena!«

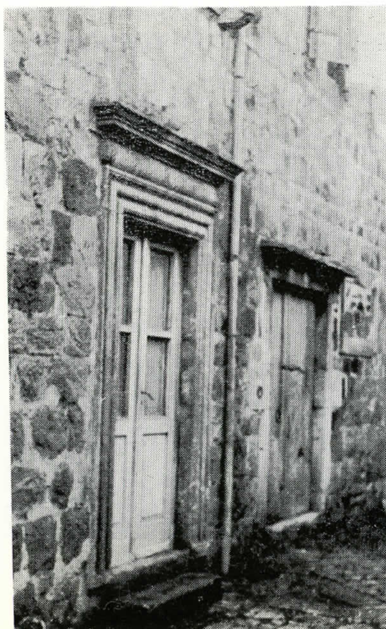
Presjek prvotne hrvatske crkve sv. Križa iz 7. stoljeća!

Na slici lijepo vidimo dio zapadnog i sjevernog zida prvotne, potkovičaste, hrvatske crkve sv. Križa iz 7. st. — Bio je dovoljan jedan sat rada i temelje smo crkve otkrili ispod dvaju pločnika.

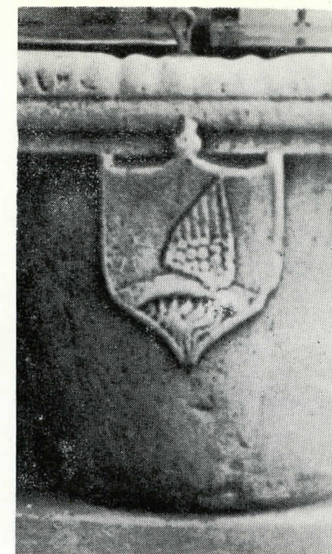
Danas dvori Kunjašića, a jednom »Paškvalovića« = ZMAJKO = Zmajevića! Konsolice, i danas u zidu sačuvane, jasno dokazuju da je to prvotno bila prizemnica sagrađena već u 10. st., jer je župna crkva »sagrađena na Paškvalovu!«

U ovoj bivšoj prizemnici rođen MARKO POLO?! — Središnji dio zgrade između »Paškvalovića« i Cetinića pripadao je »do jučer« obitelji POLO. Konsolice, i danas vidljive, u zidu jasno kazuju da je to jednom bila prizemnica, a kasnije ugrađeni barokni dovratnici i nadvratnik da je taj dio zgrade pripadao bogatom ogranku roda ZMAJ.

Grb ZMAJEVIĆA u Blatu

Grb ŽAKNIĆA potomaka bjegunaca iz Salone sa zdenca u I blatskoj Citadeli

Potomak roda Kalođera — mala Ema — samodopadno drži »Paskvalovu prejicu« (alku!).

Glava rimskog dvoglavog boga JANA! — Ovako velika glava i kip VENERE PELAZGE, kao i temelji poganskog hrama i mnogo neistraženog mozaika — sve to pronađeno u Potirni — jasno pokazuju gdje je bilo u ona davna vremena grčko-rimsko naselje!

Lijep pogled s pobočne ulice na župnu crkvu, njezine nadogradnje i u pozadini zvonik!

Treća stranica »Ostojićeve bilježnice«

Insula Corzula et pertinentiis atque thesauris qui inveniuntur sicut, et in Potiloro, ita et in Rusirio qui

Habemus locum ad orientem pagi Blattae dictum Cratjevaz quod significat pertinenzia Regis, in hoc loco in medio adest ficus altissima apud quam est rupis lapis; ab hac rupe septem passus ad septentrionem numerati invenies fundamentum arcis Nostri Serenissimi ... cujus qui fugiens a persecutione ... earum Narentinorum eam construxit se ab illis cum centum suis sociis defe... Subtus fundamentum posuit arma, pocula argentea, libri in pergamenis conscripti

sepelitque ob timorem hostium.

Si non credis verbis meis require memoriam testatumque ipsius regis nostri qui antea quam moreretur oculis meis conscripsit, et ego in hoc libello adnotavi ut cum nos ob timorem hostium non possimus frui bo... fruantur posteri; testamentum dico est in Archivio communis primatium Cratjeaziarum sub juramento.

Secundo: sicut autem noster rex, et princeps rece... se...

Početak »Ostojićeve« = »Ružirove« = osakaćene kronike koju napisa RISTLE, kraljev tajnik

Nobili.

1. Draghineo +
2. Simeon
3. Semitko.
4. Cettinich
5. Cettinich
5. Prismich
7. Marinovich
8. Xulich.
9. Cugnasich
10. Gusich +.
11. Berenich
12. Stipovich
13. Biglianich +

1601.

Cettinich
Dojacich
Cugnasich

1625.

Cettinich
Prismich
Xulich.

1656.

Semibenich.
Stipovich
Biglianovich

1673.

Marinovich
Seman
Cetcich

1682.

Cetinich.
Cugnasich
Grassich.

1691.

Xulich
Prismich

1601.

Zorzi Mirosevich
Zanetich
Glavocich.

1625.

Nicolò Mirosevich
Luxizza.
Cosinich.

1656.

Marco Mirosevich
Faistinich.
Stipovich.

1673.

Lorenzo Mirosevich
Zanetich
Gavranich.

1682.

Girolamo Mirosevich
Glavocich
Rasevich

1691

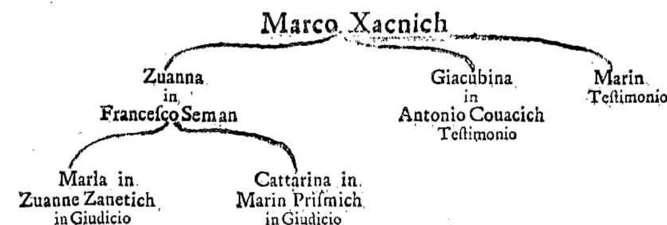
Antonio Mirosevich
Franulovich

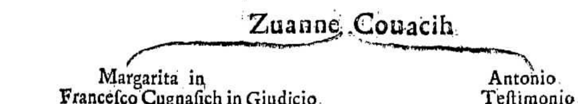
Popolani:

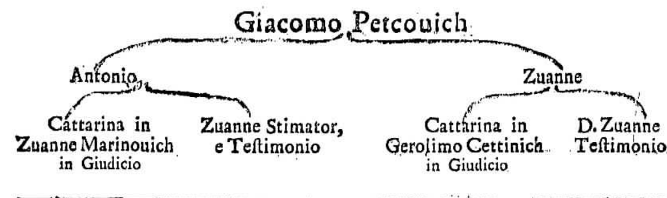
1. Mirosevich
2. Zanetich
3. Bacilich.
4. Stipovich
5. Rasevich
6. Sout.
7. Glavocich
8. Gavranich
9. Franulovich

Popis djelitelja-suvlasnika polja-jezera Blata. S lijeve strane vidimo popis plemića iz Blata, a s desne strane popis pučana.

Nekoliko rodoslovlja don Franka Telenta — Potpuna suglasnost s prednjom stranicom — Posve sigurno nisu bili suvlasnici: **Žaknići, Matulovići, Petkovići** i **Kovačići** = **Bosnići,** jer nastupaju kao nepristrani svjedoci.

NOta delli pesi, & aggravj privati sostenuti dalli Popolari abitanti in Villa del Casal di Blatta à quali sono soggetti li Nobili Abitanti in detto Casale.

Intervento alla Congrega in Curzola una volta all' Anno servono per Procuratori di detto Luogo.

NOta delle Famiglie tutte componenti il Conseglio di Curzola Abitanti in detta Città.

D. Girolamo Arnesi.
Coo: Niccolò, e Francesco Spanich.
Sign. Giacomo ımaclli.
Sign. Michiel Spanich.
Sign. Francesco, e Nipoti Appio Giunio.
Sign. Simon Giusto Tulich.
Sign. Pietro, & Antonio Bigliani.
Sign. Tullio, e Niccolò Cettinco.
Sign. Francesco, e Antonio Zimaclli.
Sign. Marco Muttulachich.

God. 1770. u Korčuli samo 10 plemićkih obitelji — Samo nekolicini najbogatijih blatskih plemića ekonomske su mogućnosti dopustile da se presele u Korčulu.

Nota delle Famiglie componenti il Conseglio di Curzola abitanti nelle Ville dell' Isola.

Famiglie abitanti nel Casal di Blatta.

Zorzi Giocovich.
Antonio Padovan qu. Marin.
Nicolò Prismich d' Antonio.
Nicolò qu. Marin Prismich.
Antonio qu. Nicolò Prismich.
Francesco qu. Nicolò Prismich.
Cosmo Giocovich.
Antonio Stipcovich.
Pietro Stipcovich.
Zorzi Marinovich.
Cosmo Marinovich.
Zuanne Cugnas.
Lorenzo Bercovich.
Marin Bercovich.
Gerolamo Zabain.
Antonio Zabain.
D. Antonio Marinovich.
Francesco Padovan.
Antonio Padovan qu. Pietro.
Antonio Padovan qu. Cosmo.
Vicenzo Padovan qu. Vicenzo.
Giacomo Cettinich qu. Nicolò.

Dok je u Korčuli god. 1770. bilo samo 10 plemićkih obitelji, U Blatu ih imamo 82. Dakle, omjer 8 naprema 1 u korist Blata.

Vicenzo Padovan qu. Marin.
Vicenzo Padovan qu. Francesco.
Fratelli Padovan qu. Pietro.
Giacomo Cettinich qu. Pietro.
Vicenzo Padovan.
Vedova qu. Marin Prismich.
Marin Cugnat.
Fratelli qu. Sig. Antonio Tulich.
Nicolò Tullich.
Giacomo Tullich.
Gio: Tullich.
Zuanne Prismich.
Marin Prismich.
Nicolò Prismich.
Antonio Prismich.
Marco Prismich.
Fratelli Zacnich qu. Francesco.
Fratelli Zacnich qu. Marco.
Francesco Zacnich qu. Marin.
Francesco Cettinich qu. Pietro.
Antonio Matulovich.
Sig. Stefano Cettineo.
Marco Matulovich.
Sig. Francesco Cettinich.
Francesco Sceman.
Fratelli Ostoiich.
Nicolò Ostoiich.
Zuanne Slipcovich.
Marin Cettinich qu. Zuanne.
Sig. Gerolamo Scevillo.

An

Antonio Cettinich qu. Marin.
Gerolamo Sceman.
Giacomo Sceman.
Zuanne Cettinich Pensa.
Marco Sceman.
Zuanne Sceman.
Paulo Sceman.
Fratelli qu. Francesco Cettinich.
Giuseppe Marinovich.
Marco Marinovich Salata.
Francesco qu. Zuanne Marinovich.
Fratelli Marinovich qu. Marco.
Marco Marinovich qu. Zuanne.
Zorzi Tasain.
Antonio Zacnich.
Zuanne Marinovich.
Fratelli Marinovich qu. Antonio.
Zanetto Marinovich.
Pietro Marinovich.
Fratelli qu. Zuanne Sceman.
Antonio Matulovich.
Vedova Matulovich.
Fratelli qu. Marin Matulovich.
Antonio Cugnas.
Fratelli qu. Marin Petris.
Francesco Zacnich.
Vedova qu. Antonio Padovan.
Zorzi Cettinich.
Marin qu. Zuanne Sceman, e
Francesco Cettinich Tose.

Ca-

206

Casa di Smoquizza.

Fratelli Prismis qu. Antonio.

Casal di Zernova

Francesco Battistich.
Pietro Battistich.
Nicolò Battistich.
Francesco Battistich.

Casal Lombarda.

Zuanne Battistich.
Francesco Battistich.

Plemići ostalih naselja: Smokvice, Žrnova i Lumbarde

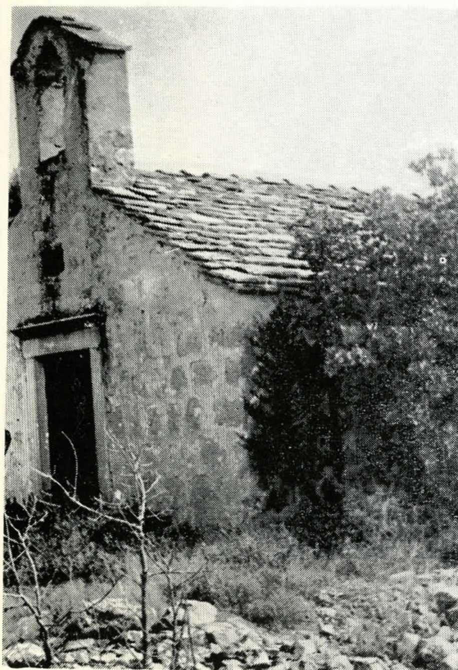
Memoria rifferibile agli avvenimenti dell' Isola di Curzola sull'occupazione Narentana nel secolo VII tratta da un antico manoscritto per me Nicolò Ostoich.

Prva stranica »Ostojićeve bilježnice«

Iz gornjeg se jasno vidi da je sam NIKOLA OSTOJIĆ — ne razmislivši dobro pogrešno smjestio kroniku u VII stoljeće.

Kraljevac = Tvrđava i dvorac kneza Mislava

CRKVA SV. MARTINA
Crkva ima bačvasti svod, posve niska, u neposrednoj blizini Kraljevca. — Zvonik na preslicu kasnije nadograđen, a vrata nedavno proširena, što je na nadvratniku i zabilježeno. — Po ovoj je crkvi tvrđava kneza Mislava i nazvana »CURTIS SANCTI MARTINI.«

Glazbeno društvo — Blato, god. 1923.
Društvo je imalo pet sekcija! — Ivan Bosnić Bruk bio je mecena i predsjednik, a »duša« su društva bili: Mojmir Radimir i maestro Banfiki